

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

MEVDUAT REHNİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve Ardiç Tüken

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hüseyin Murat DEVELİOĞLU

EYLÜL 2023

ÖNSÖZ

“Mevduat Rehni” isimli bu çalışma, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Yüksek Lisans Programı kapsamında ve Prof. Dr. H. Murat Develioğlu danışmanlığında hazırlanmıştır. Değerli katkıları için danışmanım Prof. Dr. H. Murat Develioğlu’na, tez jürimde olmayı kabul ederek beni onurlandıran hocalarım Prof. Dr. Aslı Makaracı Başak’a ve Dr. Öğr. Üyesi Pınar Güzel’e teşekkür ederim.

Bir üyesi olmaktan her zaman onur duyduğum, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalının çok kıymetli öğretim üyeleri Prof. Dr. K. Emre Gökyayla’ya, Prof. Dr. Aslı Makaracı Başak’a, Prof. Dr. Seda Öktem Çevik’e, Prof. Dr. Öz Seçer’e, Doç. Dr. Zafer Zengin’e, Dr. Öğr. Üyesi Ahu Ayanoglu’ya, Dr. Öğr. Üyesi G. Sinem Tek’e, Dr. Öğr. Üyesi Ş. Deren Gündüz’e ve sevgili kürsü arkadaşım Ar. Gör. İlkin Demirtaş’a teşekkürü bir borç bilirim. Eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği olan bütün hocalarıma müteşekkirim. Bana kattıkları için ne kadar teşekkür etsem azdır. Bu vesileyle yüksek lisans eğitimim sürecinde, TÜBİTAK 2210-A Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı kapsamında verdiği destek için TÜBİTAK’a teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazma sürecindeki zorluklara benimle birlikte göğüs geren sevgili eşim İbrahim Tüken’e ve sevgili aileme gösterdikleri anlayış ve destek için gönülden teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
RÉSUMÉ.....	xii
ABSTRACT	xvi
ÖZET	xx
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: MEVDUAT REHNİNE İLİŞKİN GENEL ESASLAR.....	5
I- Mevduat ve Mevduat Rehni Kavramları, Mevduat Rehninin Hukuki Niteliği ve Mevduat Rehninin Benzer Kurumlarla Karşılaştırılması	5
A- Mevduat Kavramına İlişkin Genel Esaslar	5
1- Genel Olarak	5
2- Mevduat Sözleşmesinin Unsurları	7
a- Bir Miktar Paranın Bunları Kabule Yetkili Bir Kuruluşa Yatırılması Unsuru	8
b- Halka Duyurulma Unsuru	10
c- Paranın Saklanmak Üzere veya Ödünç Olarak Tevdi Edilmesi Unsuru 10	
3- Mevduat Sözleşmesinin Hukuki Niteliği	12
a- Genel Olarak.....	12
b- Doktrinde İleri Sürülen Görüşler.....	14
aa- Usulsüz Saklama Sözleşmesi Görüşü	14
bb- Tüketim Ödücü Sözleşmesi Görüşü	15
cc- Vadeli ve Vadesiz Mevduat Bakımından Ayrım Yapan Görüşler... 15	
dd- Karma Sözleşme Görüşü	17
ee- Sui Generis Sözleşme Görüşü	19

c-	Değerlendirmemiz ve Sonuç	20
B-	Mevduat Rehni ve Mevduat Rehninin Hukuki Niteliği	22
1-	Genel Olarak Mevduat Rehni.....	22
2-	Mevduat Rehninin Hukuki Niteliği ve Mevduat Rehnine Uygulanacak Hükümler	24
a-	Mevduat Rehninin Alacak Rehni Niteliğinde Olması.....	24
b-	Senede Bağlanmamış Alacak Rehni ve Senede Bağlı Alacak Rehni Ayrımı Bakımından Mevduat Rehninin Değerlendirilmesi.....	28
c-	Mevduat Bankası Lehine Tesis Edilen Mevduat Rehni Bakımından Usulsüz Rehin Görüşünün Değerlendirilmesi.....	32
d-	Mevduat Rehnine Uygulanacak Hükümler	36
C-	Mevduat Rehninin Benzer Kurumlarla Karşılaştırılması.....	38
1-	Teminat Amaçlı Alacağın Devriyle Karşılaştırılması:.....	38
2-	Mevduatın Devri	41
3-	Mevduat Üzerinde İntifa Hakkı	43
4-	Mevduat Üzerinde Takas Hakkı.....	44
II-	Rehne Konu Mevduat Alacağına ve Rehinle Teminat Altına Alınan Alacağa İlişkin Özellikler.....	49
A-	Rehin Konusu Mevduat Alacağına İlişkin Özellikler	49
1-	Mevduat Alacağının Rehnedilebilir Olması.....	50
2-	Mevduat Alacağının Mevcut Olması	55
a-	Genel Olarak Müstakbel Hak ve Alacaklar Üzerinde Tasarruf.....	55
b-	Müstakbel Hak ve Alacaklar Üzerinde Tasarruf İşlemlerinin Hukuki Temelinin İncelenmesi	57
aa-	Şarta Bağlı Tasarruf Görüşü.....	58
bb-	Beklenen Hak Üzerinde Tasarruf Görüşü.....	58
cc-	Öncelenmiş Tasarruf Görüşü	60
dd-	Görüşümüz.....	61
c-	Müstakbel Alacaklar Üzerinde Rehin Tesisinin Sonraki Tasarruflar, Haciz ve İflas Karşısında Durumu	62

3-	Mevduat Alacağının Belirli Olması	66
a-	Belirlilik İlkesi ve Mevduat Rehni Bakımından Uygulanması	66
b-	Alacakların Toplu Rehni Bakımından Belirlilik İlkesi	69
B-	Rehinle Teminat Altına Alınan Alacağa İlişkin Özellikler.....	74
1-	Genel Olarak	74
2-	Rehinle Teminat Altına Alınan Alacağın Geçerli Bir Şekilde Doğmuş ve Mevcut Olması	76
3-	Eksik Bir Borcun Rehni Teminat Altına Alınması	77
4-	Rehinle Teminat Altına Alınan Alacağın Belirli Olması.....	80
5-	Müstakbel Alacakların Rehni Teminat Altına Alınması ve Özellikle Geniş Kapsamlı Rehni Şartları.....	83
a-	Müstakbel Alacakların Rehni Teminat Altına Alınmasının Fer'ilik İlkesi Bağlamında İncelenmesi	84
b-	Teminat Altına Alınan Alacak Bakımından Geniş Kapsamlı Rehni Sözleşmeleri	87
aa-	Genel Olarak	87
bb-	Geniş Kapsamlı Rehni Sözleşmelerinin Belirlilik İlkesi Bağlamında Değerlendirilmesi.....	89
cc-	Geniş Kapsamlı Rehni Sözleşmelerinin Kişilik Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi.....	97
dd-	Geniş Kapsamlı Rehni Sözleşmelerinin Geçerliliği	98
	İKİNCİ BÖLÜM: MEVDUAT REHNİNİN KURULMASI	101
I-	Mevduat Rehninin Kurulmasında Borçlandırııcı İşlem ve Tasarruf İşlemi Ayrımı	102
A-	Borçlandırııcı İşlem.....	105
B-	Tasarruf İşlemi	107
II-	Mevduat Rehninin Kurulması Bakımından Özellik Arz Eden Bazı Konular	109
A-	Mevduat Rehninin Kurulması Açısından Bloke İşlemi	109
B-	Mevduat Rehninin Kurulmasında “Default Notice” Bildiriminin Yeri ...	111

III-	Mevduat Rehninin Hukuki İşleme Kurulması: Mevduat Rehni Sözleşmesi	112
A-	Sözleşmenin Tarafları	113
1-	Genel Olarak	113
2-	Tarafların Ehliyeti	113
aa-	Rehin Verenin Fiil Ehliyeti	114
aaa-	Gerçek Kişi Rehin Veren.....	114
bbb-	Tüzel Kişi Rehin Veren	120
bb-	Rehin Alanın Fiil Ehliyeti:.....	121
3-	Temsilci Aracılığıyla Mevduat Rehni Tesis Edilmesi	121
B-	Sözleşmenin Şekli ve İçeriği.....	122
1-	Sözleşmenin Şekli	122
2-	Rehin Sözleşmesinin Şarta veya Süreye Bağlanması	124
C-	Mevduat Rehninin Kurulmasında Tasarruf Yetkisine İlişkin Hususlar...	125
1-	Genel olarak	125
2-	Müşterek Mevduat Hesaplarının Tasarruf Yetkisi Bakımından Değerlendirilmesi.....	129
a-	Teselsüllü (Tek İmzalı) Müşterek Mevduat Hesabı	129
b-	Teselsülsüz (Birlikte İmzalı) Müşterek Mevduat Hesabı.....	131
c-	Bölünebilir Müşterek Mevduat Hesabı	132
3-	Üçüncü Kişinin Mevduat Alacağı Üzerinde Tasarruf İmkânı ve Alt Rehin Tesis Edilmesi	134
4-	Rehin Hakkının İyiniyetle Kazanılması	136
D-	Mevduat Rehni Sözleşmesinin Genel İşlem Şartları Bakımından Değerlendirilmesi.....	138
1-	Banka Genel İşlem Koşulları	138
2-	Genel İşlem Koşulu Denetimleri.....	140
a-	Yürürlük Denetimi	142
b-	İçerik denetimi.....	145
c-	Yorum Denetimi	147

IV- Mevduat Rehninin Kanun Gereği Kurulmasına İlişkin Bazı Tartışmalı Hususlar	148
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: MEVDUAT REHNİNİN HÜKÜMLERİ VE SONA ERMESİ	159
I- Mevduat Rehninin Hükümleri.....	159
A- Mevduat Rehninin Hükümlerine İlişkin Genel Açıklamalar	159
1- Tarafların Hak ve Borçlarının Kaynağı.....	159
2- Rehnin Kanundan Doğan Hükümlerinde Taraflarca Değişiklik Yapılması	163
B- Mevduat Rehninin Kapsamı.....	165
1- Rehin Konusu Mevduat Alacağı Bakımından RehninKapsamı.....	165
2- Rehinle Teminat Altına Alınan Alacak Bakımından Rehnin Kapsamı	167
C- Mevduat Rehninin Borçlandırıcı İşlemden Doğan Hükümleri	170
1- Rehin Verenin Borçları	170
a- Mevduat Üzerinde Rehin Tesis Etme Borcu	170
b- Rehin Konusu Mevduat Alacağının Varlığına İlişkin Garanti Borcu	171
c- Rehin Konusu Alacağın Varlığının ve Değerinin Korunması Borcu	174
2- Rehin Alanın Borçları	175
D- Mevduat Rehninin Kanundan Doğan Hükümleri	176
1- Alacaklı ile Rehinli Alacaklı Arasındaki Kanuni Borç İlişkisi.....	176
2- Rehin Konusu Mevduatın Yönetimi	179
a- Genel Olarak.....	179
b- Özenli Yönetim Borcunun İçeriği	180
c- Mevduat Rehninde Mevduatın Özenli Yönetimi	182
d- Alacağın Yönetim Düzeninde Değişiklik Yapılması	185
3- Alacaklının Rehin Konusu Mevduat Üzerindeki Tasarrufları	186
4- Mevduat Rehninin Üçüncü Kişi Borçlu Banka Bakımından Hükümleri	189

a-	Mevduat Rehninin Borçlu Bankaya İhbarı.....	189
b-	Bankanın Borcunu Ödemesi ve Tevdi Yükümlülüğü	191
c-	Borçlu Bankanın Sahip Olduğu Savunmalar.....	193
5-	Rehni Paraya Çevirme Yetkisi	194
a-	Genel Olarak Rehnin Paraya Çevrilmesi.....	194
b-	Rehinli Alacaklılar Arasında Sıra İlişkisi.....	196
c-	Lex Commissoria Yasağı	197
d-	Mevduat Rehni Özelinde Rehnin Paraya Çevrilmesi.....	199
e-	Özel Yoldan Paraya Çevirme	201
aa-	Genel olarak	201
bb-	Özel Yoldan Paraya Çevirme Anlaşmaları.....	202
cc-	Rehinli Alacaklıya Tahsil Yetkisi Verilmesi	204
6-	Mevduat Rehninin Hükümlerini Doğurmasına İlişkin Bazı Özellikler	208
a-	Mevduat Hesabına Bloke Konulmasının Mevduat Rehninin Hükümlerine Etkisi	208
b-	Müstakbel Alacakların Mevduat Rehniyle Teminat Altına Alınmasının Rehnin Hükümleri Bakımından İncelenmesi	210
II-	Mevduat Rehninin Sona Ermesi.....	211
A-	Teminat Altına Alınan Alacağa Bağlı Olarak Rehnin Sona Ermesi	211
B-	Rehin Konusu Alacağın Sona Ermesi	213
C-	Rehin Hakkından Feragat.....	214
D-	Sürenin Dolması veya Bozucu Şartın Gerçekleşmesi.....	214
E-	Rehinli Alacaklı Sıfatı ile Mevduat Sahibi Sıfatlarının Birleşmesi	214
F-	Rehnin Sona Ermesi Bakımından Rehin Zilyetliğinin Kaybedilmesinin Değerlendirilmesi.....	215
G-	Rehnin Paraya Çevrilmesi.....	216
	SONUÇ.....	217
	KAYNAKÇA	224

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Ankara Barosu Dergisi
Art.	: Article
ATF	: Arrêt du Tribunal fédéral suisse
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
b.	: bent
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BankK	: 5411 sayılı Bankacılık Kanunu
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cümle
C.	: Cilt
CC	: Code civil suisse
CEDİDAC	: Centre du droit de l'entreprise de l'Université de Lausanne
CO	: Loi fédérale complétant le Code civil suisse (Livre cinquième: Droit des obligations)
Consid.	: Considérant
CR	: Commentaire Romand
Çev.	: Çeviren
Dn.	: Dipnot

E.	: Esas Numarası
Ed.	: Editör
f.	: fıkra
FJS	: Fiches juridiques suisses
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
İBHGK	: İctihatlari Birleştirme Hukuk Genel Kurulu
İİK	: 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunu
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Mecmuası
K.	: Karar Numarası
Krş.	: Karşılaştırınız
m.	: madde
N.	: Paragraf Numarası
No.	: Numara
RG	: Resmi Gazete
RSDA	: Revue suisse de droit des affaires et du marché financier
ss.	: Sayfa sayıları
T.	: Karar Tarihi
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBK	: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu
TİTRK	: 6750 Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu
TKHK	: 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun

TMK : 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu

TTK : 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

vd. : ve devamı

Y. : Yıl

Yarg. : Yargıtay

RÉSUMÉ

L'une des outils de sécurité est la mise en place de gage sur les actifs d'un débiteur ou d'un tiers. Les gages peuvent concerner des biens immobiliers, des biens meubles, ou des droits et créances. Bien que les gages sur les créances et autres droits ne soient pas aussi courants que ceux sur les biens immobiliers et les biens meubles; ils sont tout aussi fonctionnels en tant que forme de garantie. Le sujet de notre étude est le gage sur les comptes bancaires, qui est une forme de gage sur les créances. Aujourd'hui, les gages sur les comptes bancaires représentent la part la plus importante dans la mise en œuvre des gages sur les créances. Parce qu'il n'y aura pratiquement jamais de problèmes concernant l'existence ou le paiement du créance créditée sur un compte bancaire, associée à la facilité de sa réalisation forcée. Par conséquent ceci est devenu plus préféré et a acquis une importance significative dans le secteur bancaire.

Dans la première partie de notre étude, nous avons évoqué les principes généraux du gages sur les comptes bancaires. Dans cette partie, nous avons d'abord examiné la notion de dépôt bancaire avec la contrat de dépôt bancaire. Le caractère juridique d'une créance dérivée d'un dépôt bancaire est une créance pécuniaire. Si la nature juridique de contrat de dépôt bancaire peut faire l'objet de débats, il est clair qu'un dépôt confère au déposant un créance. Les caractéristiques des dépôts ont été expliquées pour rendre plus compréhensible nos explications et éclairer les débats futurs.

Ensuite, la nature juridique du gage sur les créances a été examinée. Le gage sur les comptes bancaires est considéré sans équivoque comme un type de gage sur les créances. Cependant, la nature juridique du gage sur les créances reste controversée. Néanmoins, les avis divergents en doctrine n'engendrent pas de différences significatives dans les règles ou dispositions applicables aux gages sur les créances.

Par la suite, le gage a été comparé avec des autres institutions voisines. Dans ce contexte, le gage sur les comptes bancaires a été comparé avec la cession de la créance à titre de garantie, au droit d'usufruit sur les comptes bancaires, à la cession du dépôt bancaire et au droit de compensation sur la créance du déposant. Le gage sur les créances comporte deux créances distinctes: la créance garantie par le gage et, la créance du déposant qui fait l'objet du gage. Il est important de préciser les caractéristiques de ces revendications. Pour nous assurer que ces revendications sont examinées sans confusion, nous avons choisi de les traiter sous deux rubriques

distinctes. En examinant les caractéristiques de créance de déposant, nous bénéficions des études de doctrine relatives au gage sur meubles et créances, par ailleurs, les études relatives à la cession de créance. Lors de l'analyse des caractéristiques de la créance garantie, nous avons utilisé des évaluations liées aux gages ainsi que des évaluations liées à d'autres outils de sécurité. Ainsi, il est prévu de fournir un examen complet des aspects importants à la fois de la créance mise en gage et de la créance garantie.

En ce qui concerne la créance garantie par le gage, il peut s'agir d'une créance existante ou d'une créance future. Les droits et créances futurs peuvent faire l'objet de transactions, y compris de gages. Une considération importante concernant la créance garantie par le gage est qu'elle doit être déterminable. Plusieurs créances peuvent également être mises en gage. Dans de tels cas, il est essentiel de s'assurer que les créances gagées sont suffisamment identifiables et que les droits de la personnalité du constituant sont respectés.

Nos évaluations concernant la créance garantie par le gage ne diffèrent pas significativement des autres formes de gage ou d'instruments de sûreté. Cependant, ce sujet est de la plus haute importance car certaines caractéristiques de la créance garantie sont liées entre elles et liées à de nombreuses normes juridiques.

Dans un contrat de gage garantissant des créances futures, le respect du principe de la déterminabilité s'impose au premier chef. Même s'il est respecté, l'incidence du gage sur la liberté économique et les droits de la personnalité du déposant doit être examinée en tenant compte du droit de la personnalité (Code civil turc article 23, paragraphe 2).

Dans la deuxième section de notre travail, la constitution du gage est examinée. Dans ce contexte, nous avons initialement distingué le titre d'acquisition de l'acte de disposition. Le gage sur un compte bancaire prend la forme d'un gage sur une créance. Le gage sur les créances est constitué par un contrat écrit, spécifié à l'article 955 du Code Civil Turc. Le principe de la séparation, qui est valable dans notre système juridique, doit être adopté dans l'établissement d'un gage sur les créances. Le contrat spécifié à l'article 955 du Code Civil Turc est considéré comme l'acte de disposition.

Nous avons abordé certaines questions qui sont propres à la constitution des gages sur les comptes bancaires. Plus précisément, nous avons cherché s'il était nécessaire

de bloquer le compte de dépôt lors de la constitution du gage. Nous avons examiné la constitution du gage par un acte juridique, et dans ce cadre, nous avons élucidé les aspects liés au contrat de gage. De plus, en raison de la nature de la constitution du gage en tant qu'un acte de disposition, les règles relatives au pouvoir de disposer sur la créance sont d'une grande importance. Ainsi, nous avons examiné comment un gage pouvait être constitué sur certains comptes de dépôt qui présentent des particularités quant au pouvoir de disposer, notamment dans le cas de comptes-joints. Par ailleurs, compte tenu de l'application des conditions générales dans le secteur bancaire, nous avons analysé la validité des clauses de gages rédigées dans les conditions générales. À la fin de cette section, nous avons évoqué certains débats sur la possibilité la naissance du gage par loi. Bien que le gage soit essentiellement établi par un acte juridique (ici contrat de gage), il y a débat pour savoir s'il peut être constitué par la loi dans certains cas. Le droit de rétention étant une forme juridique de gage mobilier, la question de savoir si un droit de rétention peut naître sur un compte bancaire.

Dans la troisième partie de notre étude, nous avons examiné les effets et la résiliation du gage. Les effets du gage englobent principalement l'étendue de créance gagée et créance garantie, les obligations légales des parties et les effets découlant du caractère « in rem » du gage. Dans ce contexte, nous avons d'abord examiné l'étendue du gage sous l'angle de la créance garantie par le gage et de la créance mis en gage. Par la suite, nous avons discuté les obligations des parties nées de la promesse de gage. La administration de la créance gagée est un aspect important, notamment dans le cadre gage sur les comptes bancaires. A cet égard, nous avons évalué les obligations pouvant découler du devoir de l'administration diligente. La question de savoir si les autres dispositions sur la créance mise en gage peuvent être effectuées est également une question importante. La réalisation forcée du gage constitue une provision concernant le contenu réel du gage. En particulier, nous avons examiné comment la réalisation en espèces peut être effectuée dans le cadre du gage sur les créances, si la réalisation privée est possible et si le créancier peut accorder le pouvoir d'encaissement.

Concernant les effets du gage on a examiné si le blocage d'un compte ou de constituer gage pour garantir des créances futures ont des impacts sur les effets du gage. Bien que le gage soit essentiellement établi par contrat, il existe un débat sur la possibilité de l'établir de plein droit dans certains cas. Le droit de rétention étant un

gage mobilier légal, la question de savoir si un droit de rétention peut naître sur un compte bancaire a été examinée.

Enfin, il est nécessaire d'expliquer la méthodologie employée dans notre étude. Le gage sur les comptes bancaires prend l'apparence d'un gage sur les créances et des droits et cela n'est pas spécifiquement réglementé dans le Code civil turc. Il existe peu de dispositions dans la loi qui. En l'absence de dispositions, les principes des gages sur les mobiliers et immobiliers sont appliqués par analogie. A cet égard, notre étude a essentiellement examiné le gage sur les comptes bancaires dans le cadre des principes du gage de créance et, en l'absence de dispositions légales, dans le cadre du principe du gage mobilier et immobilier. De plus, nous avons tenu compte des pratiques bancaires et de la réglementation dans le secteur bancaire. Ainsi, dans notre étude nous avons utilisé les études relatives au gage de sur les créances et autres droits, au gage mobilier et au droit bancaire. De plus, en raison des similarités entre le gage sur les créances et la cession de créances, nous avons utilisé des études liées à la cession de créances dans certains domaines, en tirant des conclusions relatives aux gage sur les créances. Tout au long de ces examens, nous avons également utilisé les décisions des cours suprêmes turques et suisses.

ABSTRACT

One of the ways to secure debts is through the constitution of a pledge on the assets of a debtor or a third party. While pledges on rights and claims are not as common as pledges on physical assets, they are equally functional as the other pledges. The subject of our study is the pledge on the bank deposits, which is a form of pledge on receivables. Today, pledges on bank deposits have a large practice area among the pledges on receivables. This type of pledge is more preferred than the other pledges, since their foreclosure is easier. Also, there will not be problems with the existence or validity of the pledgor's receivable from the bank deposit. Therefore, pledge on bank deposits became more preferred and gained a significant importance in the banking sector.

In the first section of our study, we discussed the general principles of the pledge on bank deposits. In this part, we initially examined the concept of a bank deposit with the deposit agreement. The legal character of a receivable derived from a bank deposit is a pecuniary claim. While the legal nature of the bank deposit agreements may be subject to debates, it is clear that a deposit grants the depositor a right to claim. The characteristics of deposits were explained to make our examination of the deposit pledge more understandable and clarify our future debates.

Then the legal nature of the pledge on receivables is examined. The deposit pledge is unequivocally considered to be a type of claim pledge. However, the legal nature of the pledge remains contentious. Nevertheless, these differing opinions do not create any significant differences in the rules or provisions applicable to pledges on receivables.

Subsequently, the pledge is compared to the other similar legal institutions. In this context, pledge on bank deposits is compared with the assignment of the claim for purpose of security, right to usufruct on bank deposits, assignment of the bank deposit and right of set-off over the claim of depositor. The deposit pledge involves two distinct claims: the claim secured by the pledge and the pledgee, which is the claim of the depositor that constitutes the subject of the pledge. It is important to outline the characteristics of these claims. To ensure that these claims are examined without confusion, we chose to address them under two separate headings. While examining the characteristics of deposit claims, we benefit from the studies in doctrine related to

the pledge on movables and receivables. Besides, the studies related to assignment of the claim. When analyzing the characteristics of the secured claim, we utilized assessments related to pledges as well as assessments related to other tools of security. Thus to provide a comprehensive examination of important aspects of both deposit claim and secured claim is intended.

Regarding the claim secured by the pledge, it may be an existing claim or a future claim. Future rights and claims can be the subject of transactions, including pledges, and can be included in the scope of deposit pledges. An important consideration with respect to the claim secured by the pledge is that it must be determinable. Multiple deposit claims can also be pledged. In such cases, it is essential to ensure that the pledged deposit claims are adequately identifiable and that the depositor's personality rights are respected.

Our evaluations regarding the claim secured by the pledge do not significantly differ from other forms of pledges or security instruments. However, this topic is of utmost importance because certain characteristics of the secured claim are related each other and connected to many legal norms.

In a pledge contract securing future claims, compliance with the principle of determinability is primarily required, even if it is met, the impact of the pledge on the economic freedom and personality rights of the depositor should be examined, taking into account the personality right (Turkish Civil Code Article 23, paragraph 2).

In the second section of our study, we discussed the establishment of the deposit pledge. In this context, we initially distinguished between act of stipulation and a dispositive transaction while providing explanations in this regard. The establishment of a pledge on receivables is governed by a written contract, as specified in Turkish Civil Code Article 955. The principle of separation, which is accepted in our legal system, should be adopted in the establishment of a deposit pledge. The contract specified in Turkish Civil Code Article 955 is considered an act of disposition.

We addressed certain issues that are distinctive in the establishment of the deposit pledges. Specifically, we explored whether it is necessary to block the deposit account while establishing a deposit pledge. We examined the establishment of the deposit pledge with a legal transaction, and in this context, we elucidated aspects related to the

pledge agreement. Moreover, due to the nature of the establishment of the deposit pledge as a disposition transaction, rules related to the power to dispose of the claim are of great importance. Therefore, we examined how a pledge could be established on certain deposit accounts that have distinctive features with regard to the power to dispose of them, especially in the case of joint accounts. Additionally, taking into consideration the application of general terms and conditions in the banking sector, we analyzed the validity of deposit pledge clauses placed in general terms and conditions. At the end of this section, we discussed some debates on whether the establishment of the deposit pledge is possible by law. Although the deposit pledge is essentially established through a contract, there is debate over whether it can be established by law in certain cases. Since the right of retention is a legal form of movable pledge, the question of whether a right of retention can arise on a deposit was examined.

In the third section of our work, we examined the effects and termination of the deposit pledge. The effects of the deposit pledge primarily encompass the scope of the pledge, the debt relationships between the parties, and the provisions arising from the “in rem” nature of the pledge. In this context, we first examined the scope of the pledge from the perspectives of the claim secured by the pledge and the deposit claim subject to the pledge. Subsequently, we discussed the debts arising from the pledge promise between the parties. We then examined the legal provisions stemming from the deposit pledge, particularly attempting to identify the legal debt relationship between the creditor and the debtor of the secured claim. Managing the deposit claim is an important aspect of claim pledges, especially in the context of the deposit pledge. In this regard, we evaluated the obligations that could arise under diligent management duty in the context of the deposit pledge. Whether transactions on the pledged claim can be conducted on the deposit is also a significant matter in the claim pledge and, in our context, the deposit pledge. Consequently, we discussed whether the creditor is authorized to transact on the deposit, how changes in this regard can be made between the parties, and the related matters. The conversion of the pledge into cash constitutes a provision concerning the real content of the pledge. Particularly, we examined how the conversion into cash can be carried out in the context of the claim pledge, whether a specific method of conversion into cash is possible, and whether the secured creditor can be granted the authority to collect. The final topic concerning the provisions of the deposit pledge discussed whether blocking a deposit account and establishing a deposit

pledge to secure future claims have an effect on the effects of the deposit pledge. Although the deposit pledge is essentially established through a contract, there is debate over whether it can be established by operation of law in certain cases. Since the right of retention is a legal form of movable pledge, the question of whether a right of retention can arise on a deposit was examined.

Finally, it is necessary to explain the methodology employed in our study. The deposit pledge takes on the appearance of a pledge on receivables and rights and this is not specifically regulated in the Turkish Civil Code. There are few provisions in the law that regulate the pledge of rights and claims. In cases where no provisions exist, the principles of pledges on movables and immovables are applied by analogy. In this regard, our study primarily examined the deposit pledge within the framework of the principles of claim pledges and, in the absence of legal provisions, within the framework of the principles of movable and immovable pledges. Additionally, we took into account banking practices and regulations in the banking sector. Therefore, in our study we utilized the studies related to the pledge of rights and claims, movable pledges and banking law. Furthermore, due to the similarities between claim pledges and the assignment of claims, we utilized studies related to the assignment of claims in certain areas, drawing conclusions related to claim pledges. Throughout these examinations, we also made use of Turkish and Swiss Supreme Courts' Decisions.

ÖZET

Çalışmamızın konusunu mevduat rehni oluşturmaktadır. Alacakların teminat altına alınması yollarından biri, borçlunun ya da üçüncü bir kişinin bir malvarlığı değeri üzerinde rehin tesis edilmesidir. Rehnin konusunu taşınmazlar, taşınırılar ya da hak ve alacaklar oluşturmaktadır. Hak ve alacaklar üzerinde rehin, taşınmazlar ve taşınırılar üzerinde rehin kadar yaygın olmasa da en az onlar kadar işlevsel bir teminat aracıdır. Çalışmamızın konusunu oluşturan mevduat rehni, bir alacak rehnidir. Günümüzde, alacak rehni uygulamasında en büyük alanı mevduat rehni kaplamaktadır. Mevduatın varlığı veya ödenmesi gibi konularda hemen hiçbir zaman sorun yaşanmayacak olması, paraya çevirme aşamasında sağladığı kolaylık mevduat rehnini tercih edilir ve önemli bir uygulama haline getirmiştir.

Çalışmamızın ilk bölümünde mevduat rehnine ilişkin genel esaslar ele alınmıştır. Bu kapsamda öncelikle mevduat kavramı, mevduat sözleşmesiyle birlikte incelenmiştir. Hukuki niteliği itibariyle mevduat, bir para alacağıdır. Mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği tartışmalı olsa da mevduatın mevduat sahibine bir alacak hakkı sağladığı açıktır. Mevduatın özellikleri ortaya konarak böylece mevduat rehnine ilişkin incelemelerimizin daha anlaşılır olması amaçlanmıştır.

Daha sonra mevduat rehninin hukuki niteliği tartışılmış ve mevduat rehnine uygulanacak hükümler tespit edilmiştir. Mevduat rehninin alacak rehni niteliğinde olduğu tartışmasız kabul edilmektedir. Fakat alacak rehninin hukuki niteliği konusu tartışmalıdır. Yine de farklı görüşlerin savunulması, mevduat rehnine uygulanacak kurallar veya rehnin hükümleri bakımından bir değişiklik yaratmamaktadır

Devamında ise mevduat rehni benzer başka hukuki kurumlarla karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda mevduat rehni, teminat amaçlı alacağın devriyle, mevduat üzerinde takas hakkının kullanılmasıyla, mevduatın devriyle ve mevduat üzerindeki intifa hakkı ile karşılaştırılmıştır.

Mevduat rehninde rehinle teminat altına alınan alacak ve rehnin konusunu teşkil eden mevduat alacağı olmak üzere iki farklı alacak bulunmaktadır. Bu alacaklara ilişkin özelliklerin ortaya konulması önem taşımaktadır. Fakat bu alacakların birbiriyle karıştırılmadan incelenebilmesi amacıyla iki ayrı başlık altında ele alınmaları tercih edilmiştir. Mevduat alacağına ilişkin özellikler incelenirken alacak ve taşınır rehni konulu eserlerin yanı sıra alacağın devrine ilişkin eserlerden de yararlanılmıştır.

Teminat altına alınan alacağın özellikleri incelenirken ise alacak rehnine ilişkin değerlendirmelere ilaveten diğer rehin türlerine, hatta genel olarak teminatlara ilişkin değerlendirmelerden faydalanılmıştır. Böylelikle gerek mevduat alacağı gerekse mevduat rehniyle teminat altına alınan alacak bakımından önem taşıyan hususlarda kapsamlı bir incelemeyle sonuca ulaşmaya çalışılmıştır.

Rehne konu mevduat alacağı mevcut bir alacak olabileceği gibi müstakbel bir alacak da olabilir. Müstakbel hak ve alacaklar üzerinde tasarruf işlemleri yapılabilir, bu kapsamda rehne konu edilebilirler. Rehin konusu mevduat alacağı bakımından önemli bir husus da bu alacağın belirlenebilir nitelikte olmasıdır. Birden fazla mevduat alacağı üzerinde rehin tesis edilmesi de mümkündür. Bu halde de rehne konu mevduat alacakları yeterli düzeyde belirlenebilir kılınmak suretiyle rehnedilebilir. Burada önem taşıyan bir husus da birden fazla alacak üzerinde rehin tesis edildiği hallerde mevduat sahibinin kişilik hakkının ihlal edilmemesidir.

Rehinle teminat altına alınan alacağa ilişkin değerlendirmelerimiz diğer rehin türlerine göre hatta diğer teminat araçlarına göre dahi çok fazla bir farklılık arz etmemektedir. Fakat bu konu oldukça önem taşımaktadır. Zira teminat altına alacağa ilişkin bazı özellikler birbirine temas etmekte ve birlikte pek çok hukuk normunu ilgilendirmektedir.

Müstakbel alacakları teminat altına alan bir rehin sözleşmesinde teminat altına alınan alacakların öncelikle belirlilik ilkesine uygun olması aranır. Fakat belirlilik ilkesine uygun olsa dahi rehnin mevduat sahibinin ekonomik özgürlüğünü ve kişilik haklarını ihlal edebileceği göz önünde tutularak kişilik hakkına (TMK m. 23/ f. 2) uygun olup olmadığı incelenmelidir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde mevduat rehninin kuruluşu ele alınmıştır. Bu kapsamda öncelikle, alacak rehninin kuruluşunda borçlandırııcı işlem ve tasarruf işlemi ayrımı yapılmış ve bu hususta açıklamalara yer verilmiştir. Mevduat rehni senede bağlanmamış alacak rehni niteliğindedir. Senede bağlanmamış alacak rehninin kurulması, TMK m. 955 uyarınca yazılı şekilde yapılacak bir sözleşmeyle olmaktadır. Alacak rehninin kurulmasında, hukuk sistemimizde geçerli olan ayrılık ilkesi benimsenmelidir. TMK m. 955'te düzenlenen sözleşme tasarruf işlemi niteliğindedir.

Çalışmamızın devamında mevduat rehninin kuruluşuna ilişkin özellik arz eden bazı konular ele alınmıştır. Özellikle mevduat rehninin kurulmasında mevduat hesabına bloke konulmasının gerekli olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Mevduat rehninin hukuki işlemle kurulması incelenmiş ve bu bağlamda, rehin sözleşmesine ilişkin hususlar ortaya konmuştur. Ayrıca mevduat rehninin kurulmasının bir tasarruf işlemi olması sebebiyle tasarruf yetkisine ilişkin kurallar önem taşımaktadır. Bu bağlamda tasarruf yetkisi açısından özellik taşıyan bazı mevduat hesapları üzerinde ne şekilde rehin tesis edilebileceği, özellikle de müşterek hesaplar bakımından incelenmiştir. Ayrıca genel işlem koşullarının bankacılık alanındaki uygulaması gözetilerek genel işlem koşullarında yer alan mevduat rehni klozları incelenerek bunların geçerliliği ele alınmıştır. Bu bölümün sonunda ise mevduat rehninin kanun gereği kurulmasının mümkün olup olmadığına ilişkin bazı tartışmalara yer verilmiştir. Mevduat rehninin kurulması esas olarak sözleşmeyle olsa da bazı hallerde kanun gereği kurulup kurulamayacağı tartışmalıdır. Hapis hakkının kanuni bir taşınır rehni olması sebebiyle mevduat üzerinde hapis hakkının doğup doğmayacağı incelenmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde mevduat rehninin hükümleri ve sona ermesi ele alınmıştır. Mevduat rehninin hükümleri temelde rehnin kapsamı, taraflar arasındaki borç ilişkileri ve rehnin aynı niteliğinden kaynaklanan hükümleridir. Bu çerçevede öncelikle rehnin kapsamı teminat altına alınan alacak ve rehin konusu mevduat alacağı yönlerinden incelenmiştir. Daha sonra taraflar arasındaki rehin taahhüdünden doğan borçlar ele alınmıştır. Devamında ise rehnin kanundan doğan hükümleri incelenmiş, bu kapsamda öncelikle alacaklı ile rehinli alacaklı arasındaki kanuni borç ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Alacak rehni bakımından önemli bir konu olan alacağın yönetimi bakımından mevduat alacağının yönetimine ilişkin hususlar incelenmiştir. Özellikle mevduat rehni bakımından özenli yönetim kapsamında hangi yükümlülüklerin ortaya çıkabileceği değerlendirilmiştir. Alacak rehinde ve konumuz bağlamında mevduat rehinde rehin konusu alacak üzerinde tasarruf işlemlerinin yapılıp yapılamayacağı da önemli bir konudur. Bu bakımdan alacaklının mevduat üzerinde tasarruf etmeye yetkili olup olmadığı, taraflar arasında bu konuda yapılabilecek değişiklikler ele alınmıştır. Rehnin paraya çevrilmesi, rehnin aynı içeriğine ilişkin bir hükmüdür. Rehnin paraya çevrilmesi de özellikle alacak rehinde paraya çevirmenin ne şekilde yapılabileceği, özel yoldan paraya çevirmenin mümkün

olup olmadığı ve rehinli alacaklıya tahsil yetkisi verilmesi konuları etrafında incelenmiştir. Mevduat rehninin hükümlerine ilişkin son başlıkta ise mevduat hesabına bloke konulmasının ve müstakbel alacakları teminat altına almak üzere mevduat rehni kurulmasının, mevduat rehninin hükümlerini doğurması bakımından etkili olup olmadığı tartışılmıştır. Üçüncü bölümün sonunda ise mevduat rehninin sona ermesi ele alınmıştır.

Son olarak çalışmamızda kullandığımız yöntemi açıklamak gereklidir. Mevduat rehni bir alacak rehni görünüm biçimi olup alacak rehni ise Türk Medeni Kanunu'nda başlı başına düzenlenmiş değildir. Kanunda hak ve alacakların rehnini düzenleyen az sayıda hüküm bulunmaktadır. Hüküm bulunmayan hallerde ise taşınır ve taşınmaz rehnine ilişkin hükümler niteliğine uygun düştükçe uygulanmaktadır. Bu açıdan, çalışmamızda mevduat rehni temelde alacak rehni hükümleri çerçevesinde, hüküm bulunmayan hallerde taşınır ve taşınmaz rehni hükümleri çerçevesinde incelenmiştir. Aynı zamanda ise bankacılık uygulaması ve bankacılık alanında yer alan düzenlemeler dikkate alınmıştır. Dolayısıyla çalışmamızda hak ve alacakların rehni, taşınır rehni ve banka hukuku alanında yazılmış eserlerden yararlanılmıştır. Ayrıca, alacak rehni ile alacağın devrinin taşıdığı benzerlikler sebebiyle bazı konularda alacağın devrine ilişkin eserlerden faydalanılmış, bunlardan hareketle alacak rehnine ilişkin sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda bütün bu incelemelerde Türk ve İsviçre mahkeme kararlarından faydalanılmıştır.

GİRİŞ

Çalışmamızın konusunu oluşturan mevduat rehni, özellikle bankacılık alanında uygulaması olan bir teminat aracıdır. Her alacaklı için alacağının teminat altına alınması arzu edilen bir durumdur. Fakat özellikle bankalar açısından teminata sahip olmak büyük önem taşımaktadır. Zira bankaların ülke ekonomisine yaptığı katkı ve ülke ekonomisine olumlu ya da olumsuz anlamda etki edebilme gücü oldukça yüksektir. Bankaların alacaklarını elde edememeleri, yalnızca alacaklı konumundaki banka için değil; ülke ekonomisindeki bütün öznelere için bir problem oluşturmaktadır. Bu bakımdan bankalar alacaklarına karşılık yeterince teminat alarak risklerini mümkün olduğunca azaltmayı amaçlar.

Alacakların teminat altına alınması yollarından biri, borçlunun ya da üçüncü bir kişinin bir malvarlığı unsuru üzerinde rehin tesis edilmesidir. Rehnin konusunu taşınmazlar, taşınırılar ya da hak ve alacaklar oluşturmaktadır. Hak ve alacaklar üzerinde rehin tesisi, taşınmaz ve taşınır rehni kadar yaygın olmasa da en az onlar kadar işlevsel bir teminat aracıdır.

Çalışmamızın konusunu oluşturan mevduat rehni, bir alacak rehnidir. Günümüzde, alacak rehni uygulamasında en büyük alanı mevduat rehni kaplamaktadır. Mevduatın varlığı veya ödenmesi gibi konularda hemen hiçbir zaman sorun yaşanmayacak olması, paraya çevirme aşamasında sağladığı kolaylık mevduat rehnini tercih edilir ve önemli bir uygulama haline getirmiştir.

Mevduat rehninin esas uygulama alanı bankacılık alanıdır. Fakat rehinli alacaklının her zaman bir banka olması zorunluluğu da bulunmamaktadır. Bir kimse herhangi bir gerçek veya tüzel kişiye olan borcunu teminat altına almak için de mevduat rehni tesis edebilir. Bununla birlikte, mevduat rehni yaygın olarak mevduat bulunduğu banka lehine kurulmaktadır. Bankanın konumu itibarıyla mevduat alacağının hem borçlusu hem de rehinli alacaklısı olması dolayısıyla klasik bir alacak rehnine göre bazı özellikli durumlar ortaya çıkmaktadır. Çalışmamızın pek çok kısmında mevduat rehninin bu yönüyle taşıdığı özellikler ele alınmıştır.

Mevduat rehni bir alacak rehni olduğundan, mevduat rehninin kurulması, hükümleri ve sona ermesi temelde alacak rehni kurallarına göre olmaktadır. Alacak rehni ise Türk Medeni Kanunu'nda başlı başına düzenlenmiş değildir. Kanunda hak ve

alacakların rehnini düzenleyen az sayıda hüküm bulunmaktadır. Hüküm bulunmayan hallerde ise taşınır ve taşınmaz rehnine ilişkin hükümler niteliğine uygun düşükçe uygulanmaktadır. Bu açıdan, çalışmamızda mevduat rehni temelde alacak rehni hükümleri çerçevesinde, hüküm bulunmayan hallerde taşınır ve taşınmaz rehni hükümleri etrafında incelenmiştir. Aynı zamanda ise bankacılık uygulaması ve bankacılık alanında yer alan düzenlemeler dikkate alınmıştır. Dolayısıyla çalışmamızda hak ve alacakların rehni, taşınır rehni, taşınmaz rehni ve banka hukuku alanında yazılmış eserlerden yararlanılmıştır. Ayrıca, alacak rehni ile alacağın devrinin taşıdığı benzerlikler sebebiyle bazı konularda alacağın devrine ilişkin eserlerden faydalanılmış, bunlardan hareketle alacak rehnine ilişkin sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın ilk bölümünde mevduat rehnine ilişkin genel esaslar ele alınmıştır. Bu kapsamda öncelikle mevduat kavramı, mevduat sözleşmesiyle birlikte incelenmiştir. Mevduatın özellikleri ortaya konularak böylece mevduat rehnine ilişkin incelemelerimizin daha anlaşılır olması amaçlanmıştır. Daha sonra mevduat rehni hukuki niteliği tartışılmış ve mevduat rehnine uygulanacak hükümler tespit edilmiştir. Devamında ise mevduat rehni benzer başka hukuki kurumlarla karşılaştırılmıştır.

Mevduat rehniinde rehinle teminat altına alınan alacak ve rehniin konusunu teşkil eden mevduat alacağı olmak üzere iki farklı alacak bulunmaktadır. Bu alacaklara ilişkin özelliklerin ortaya konulması önem taşımaktadır. Fakat bu alacakların birbiriyle karıştırılmadan incelenebilmesi amacıyla iki ayrı başlık altında ele alınmaları tercih edilmiştir. Mevduat alacağına ilişkin özellikler incelenirken alacak ve taşınır rehni konulu eserlerin yanı sıra alacağın devrine ilişkin eserlerden de yararlanılmıştır. Teminat altına alınan alacağın özellikleri incelenirken ise alacak rehnine ilişkin değerlendirmelere ilaveten diğer rehin türlerine, hatta genel olarak teminatlara ilişkin değerlendirmelerden faydalanılmıştır. Böylelikle gerek mevduat alacağı gerekse mevduat rehniyle teminat altına alınan alacak bakımından önem taşıyan hususlarda kapsamlı bir incelemeyle sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde mevduat rehniinin kuruluşu ele alınmıştır. Bu kapsamda öncelikle, alacak rehniinin kuruluşunda borçlandırıcı işlem ve tasarruf işlemi ayrımı yapılmış ve bu hususta açıklamalara yer verilmiştir. Daha sonra, mevduat rehniinin kuruluşuna ilişkin özellik arz eden bazı konular ele alınmıştır. Özellikle

mevduat rehninin kurulmasında mevduat hesabına bloke konulmasının gerekli olup olmadığı sorusuna cevap aranmıştır. Devamında, mevduat rehninin sözleşmeyle kurulması ele alınmış ve bu bağlamda, rehin sözleşmesine ilişkin hususlar incelenmiştir. Ayrıca, bir tasarruf işlemi olması sebebiyle mevduat rehninin kurulmasında tasarruf yetkisine ilişkin kurallar önem taşımaktadır. Bu bağlamda tasarruf yetkisi açısından özellik taşıyan bazı mevduat hesapları üzerinde ne şekilde rehin tesis edilebileceği, özellikle de müşterek hesaplar bakımından incelenmiştir. Ayrıca genel işlem koşullarının bankacılık alanındaki uygulaması gözetilerek genel işlem koşullarında yer alan mevduat rehni klotlarının geçerliliği ele alınmıştır. İkinci bölümün sonunda ise mevduat rehninin kanun gereği kurulmasının mümkün olup olmadığına ilişkin bazı tartışmalara yer verilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde mevduat rehninin hükümleri ve sona ermesi ele alınmıştır. Mevduat rehninin hükümleri temelde rehnin kapsamı, taraflar arasındaki borç ilişkileri ve rehnin aynı niteliğinden kaynaklanan hükümleridir. Aynı zamanda mevduat rehninin bir alacak rehni olması sebebiyle rehin konusu alacağın borçlusu bakımından da rehnin bazı sonuçları bulunmaktadır. Rehnin hükümleri, kaynaklarının farklılık göstermesi (kanundan ya da sözleşmeden kaynaklanan hükümler) ve aynı zamanda farklı kişileri (rehin veren-rehin alan, alacaklı-rehinli alacaklı, rehin konusu alacağın borçlusu) ilgilendiriyor olması yönüyle incelenmesi önem taşıyan bir konu olmuştur. Bu bölümde öncelikle rehnin kapsamı, teminat altına alınan alacak ve rehin konusu mevduat alacağı yönlerinden incelenmiştir. Daha sonra taraflar arasındaki rehin taahhüdünden doğan borçlar ele alınmıştır. Devamında ise rehnin kanundan doğan hükümleri incelenmiş, bu kapsamda öncelikle alacaklı ile rehinli alacaklı arasındaki kanuni borç ilişkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Alacak rehni bakımından önemli bir konu olan alacağın yönetimine ilişkin hususlar incelenmiştir. Özellikle mevduat rehni bakımından özenli yönetim kapsamında hangi yükümlülüklerin ortaya çıkabileceği değerlendirilmiştir. Alacak rehinde ve konumuz bağlamında mevduat rehinde rehin konusu alacak üzerinde tasarruf işlemlerinin yapılıp yapılamayacağı da önemli bir konudur. Bu bakımdan mevduat sahibinin rehinden sonra da mevduat alacağı üzerinde tasarruf etmeye yetkili olup olmadığı, taraflar arasında bu konuda yapılabilecek değişiklikler ele alınmıştır. Rehnin hükümlerinden belki de en önemlisi rehnin paraya çevrilmesidir. Rehnin paraya çevrilmesi de özellikle alacak rehinde paraya çevirmenin ne şekilde yapılabileceği, özel yoldan paraya çevirmenin mümkün

olup olmadığı ve rehinli alacaklıya tahsil yetkisi verilmesi konuları etrafında incelenmiştir. Mevduat rehninin hükümlerine ilişkin son başlıkta ise mevduat hesabına bloke konulmasının ve müstakbel alacakları teminat altına almak üzere mevduat rehni kurulmasının, mevduat rehninin hükümlerini doğurması bakımından etkili olup olmadığı tartışılmıştır. Üçüncü bölümün sonunda ise mevduat rehninin sona ermesi ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM: MEVDUAT REHNİNE İLİŞKİN GENEL ESASLAR

I- Mevduat ve Mevduat Rehni Kavramları, Mevduat Rehninin Hukuki Niteliği ve Mevduat Rehninin Benzer Kurumlarla Karşılaştırılması

A- Mevduat Kavramına İlişkin Genel Esaslar

1- Genel Olarak

Mevduat rehnini incelemeye, mevduat rehninin konusunu oluşturan “mevduat” kavramından başlamak gerekmektedir. Zira mevduat rehninin hukuki niteliği ve özellikleri ancak mevduatın hukuki niteliği tespit edildikten sonra açıklanabilir. Mevduat sözcüğünün kökeni olanı “tevdi” kelimesi, bir nesneyi bir yere emanet suretiyle bırakma, koyma, yatırma ve verme anlamına gelir¹. Tevdi kavramı bankacılık alanında taşınır, kıymetli evrak veya paranın açık ya da kapalı şekilde bankaya verilmesi, bankada muhafaza edilmesi anlamına gelir². Mevduat kavramı doktrinde³ “Bankaların doğrudan doğruya birçok gerçek veya tüzel kişiden faizli veya faizsiz olarak ve geri ödenmek üzere kabul ettikleri paralar” biçiminde tanımlanmaktadır. Görüldüğü üzere mevduatta tevдинin konusu parayla sınırlandırılmıştır⁴.

¹ Ünal Tekinalp, **Ünal Tekinalp’in Banka Hukukunun Esasları**, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2009, s. 429, N. 38-02; Nevzat Koç, “İsviçre-Türk Hukukunda Bankaya Tevdi Sözleşmesi”, **Prof. Dr. Sükrü Postacıoğlu’na Armağan**, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1997, ss. 143-207, s. 143.

² İbrahim Kaplan, **Banka Sözleşmeleri Hukuku**, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2020, s. 153; Kürşad Nuri Turanboy, “Tasarruf Mevduatı Sözleşmesinin Niteliği”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 1, S. 1, 1997, ss. 254-264, s. 254; Selçuk Özer, **Mevduat Rehni**, İstanbul: Der Yayınları, 2016, s. 1.

³ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-04; Koç, s. 144; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 153. Kelime anlamı olarak ise “belirli bir süre sonunda veya istenildiğinde çekilmek üzere bankalara faizle yatırılan para” olarak tanımlanmıştır (TDK <https://sozluk.gov.tr/>). Doktrinde buna benzer farklı tanımlar yapılmaktadır. Bkz. Turanboy’a göre “Mevduat kabul etmeye yetkili olan kişilere yatırılmış paradır.” (Turanboy, s. 255). Konuralp’e göre, “Belirli bir vade sonunda veya istenildiği zaman geri alınmak üzere bankalara yatırılan paralara mevduat denir.” (Haluk Konuralp, “Banka Tasarruf Mevduatının Hukuki Niteliği”, **ABD**, Y. 1980, S. 1, ss. 14-23, s. 14). Daha kapsamlı bir tanım veren Şener’e göre, “Usulsüz vedia veya ödünç olarak alınan, karşılığında herhangi bir sermaye piyasası aracının ve bir kredi teminatının verilmediği, halka ait paraların kabulü mevduattır.” (Oruç Hami Şener, **Banka Mevduatı ve Hukuki Niteliği**, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları 2019, s. 15). Kuntalp ise mevduatı “Duyuru yapılmak suretiyle halkın saklamak ve/veya kullanmak üzere, belli bir vadede yahut talep edildiğinde geri verilmek kaydıyla para toplanması işlemi” olarak tanımlamıştır (Erden Kuntalp, “Mevduat Kavramı”, **Bankacılar Dergisi**, Nisan 1992, ss. 75-77, s. 42).

⁴ Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 153; Aliye Akgün, **Mevduat Sözleşmeleri**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 17; Nuri Erdem, “Vadelerine Göre Mevduat Hesabı Türleri”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 1, S. 2, Aralık 2004, ss. 253-272, s. 254.

5411 sayılı Bankacılık Kanununda mevduatın tanımı yapılmıştır. “Tanımlar ve Kısaltmalar” başlıklı 3. maddede mevduat, “*Yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen para*” olarak tanımlanmıştır.

Belirtmek gerekir ki, mevduat kavramıyla ilişkili bir kavram da banka hesabıdır. Banka hesabı, müşterinin mevduatı veya kredisi bağlamında banka ile yaptığı tüm işlemleri gösteren ve belgeleyen, bankanın ticari defterinin bir parçasını teşkil eden muhasebe belgesi olarak tanımlanmaktadır⁵. Mevduat hesabı kavramının tam karşısında banka hesabı kavramı yer almaktadır. Müşteri açısından mevduat hesabı, banka tarafından bakıldığında bir banka hesabı niteliğindedir⁶. Banka hesabı, mevduat sözleşmelerinden başka sözleşmelere ilişkin olarak da açılabilirdiğinden mevduat hesabından daha geniş kapsamlı bir kavramdır. Örneğin kredi sözleşmesine dayanılarak açılan kredi hesapları veya Katılım Bankalarında açılan katılma hesapları banka hesabı kavramı içerisinde yer almaktadır.

Mevduat kavramının temelinde mevduat sözleşmesi bulunmaktadır. Zira bankaya yatırılan her para mevduat olmayıp yatırılan paranın mevduat sayılabilmesi için temelinde bir mevduat sözleşmesine dayanması gerekmektedir⁷. Mevduat ile mevduat sözleşmesinin arasındaki bağlantıya bakılacak olduğunda aslında mevduat, mevduat sözleşmesinin bir unsurudur⁸. Ancak mevduat kavramı uygulamada çoğu zaman bankacılık faaliyetini ve mevduat sözleşmesini ifade eder şekilde kullanılmaktadır⁹.

Mevduat sözleşmesi, bankanın kendisine tevdi edilen parayı saklamayı ve istendiğinde geri vermeyi; müşterinin de parayı bankanın kullanımına bırakmayı üstlendiği sözleşmedir¹⁰. Bir miktar paranın saklanmak veya gelir elde etmek üzere

⁵ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-32; İbrahim Kaplan, “Banka Hesabı Türleri, Hesap Sahibinin ve Hesap Türünün Tayininde Uygulanacak Kurallar”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 49, S. 1, ss. 273-289, s. 273; Funda Ustaoglu, **Proje Finansmanında Türk Hukukuna Tabi Teminatlar ve Özellikle Hesap Rehni**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019, s. 159; Akgün, s. 19.

⁶ Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 273; Ustaoglu, s. 159.

⁷ Yaşar Alıcı, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Cilt 1, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 1044; Çeker, **Mevduat**, s. 8.

⁸ Konuralp, s. 14, 15; Turanboy, s. 255 ve 257. Mevduat sözleşmesinin konusu olduğu yönünde: Fahrettin Önder, “Banka Hukukunda Tasarruf Mevduatı Sözleşmesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Y. 2003, C. 8, S. 1 ss. 91-102, s. 94.

⁹ Akgün, s. 18.

¹⁰ Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 206; Çeker, **Mevduat**, s. 20; Ustaoglu, s. 161. Benzer bir tanım için bkz. Akgün, s. 26.

bankaya yatırılması, paranın mülkiyetinin bankaya geçmesi ve bankanın parayı mislen iade etmesi, sözleşmenin esaslı unsurlarıdır¹¹.

Mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği konusunda tartışmalar¹² bulunsa da bu ilişkiden dolayı mevduat sahibinin bir alacak hakkına sahip olduğu hususunda doktrinde¹³ görüş birliği bulunmaktadır. Ancak bu alacak hakkının, alacaklı sıfatındaki mevduat sahibi bakımından kanuni güvencelerle güçlendirilmiş bir alacak hakkı olduğunu da eklemek gerekmektedir. Zira Bankacılık Kanunu m. 61’de yer alan “4721 sayılı Türk Medeni Kanununun rehinlere ve hapis hakkına, 818 sayılı Borçlar Kanununun alacağın devir ve temlikine, takasa dair hükümleri ile diğer kanunların verdiği yetkiler ve koyduğu yükümlülükler saklı kalmak şartıyla, mevduat ve katılım fonu sahiplerine ödenmesi gereken tutarları geri alma hakları hiçbir suretle sınırlandırılmaz. Mevduat veya katılma hesabı sahipleri ile kredi kuruluşları arasında vade ve ihbar süresi hakkında kararlaştırılan şartlar saklıdır.” hükmüyle, mevduat sahibinin geri alma hakkının kanunda sayılan istisnalar haricinde sınırlandırılmayacağı düzenlenmiştir.

2- Mevduat Sözleşmesinin Unsurları

Yukarıda da belirttiğimiz üzere mevduat, ancak hukuki temelini oluşturan mevduat sözleşmesi ile birlikte açıklanabilecektir¹⁴. Böylece mevduat kavramının

¹¹ Akgün, s. 95.

¹² Birinci Bölüm, I. A. 3.

¹³ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-33; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 168; Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 42; Alıcı, **C. I**, s. 83; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 19; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 274; Turanboy, s. 261; Ali Sait Yüksel, **Bankacılık Hukuku ve İşletmesi**, 7. Bası, İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları 1992, s. 71; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 127, 1252; Kuntalp, **Tasarruf Mevduatı**, s. 75; Nuri Erişgin, “Birlikte Mirasçılarının Miras Bırakanın Banka Hesabı Üzerindeki Tasarruf Yetkisi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 52, S. 3, Y. 2003, ss. 121-143, s. 131; Nami Barlas, “Mevduat Rehnine İlişkin Bazı Bankacılık Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, **Prof. Dr. Haluk Burcuoğlu’na Armağan**, Ed.: Saibe Oktay-Özdemir / Azra Arkan Serim / Atilla Altop, Cilt 1, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020, ss. 361-402, s. 361; Makaracı Başak, s. 45, dn. 106; Tülay Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 160; Özer, s. 20; Ali Sait Yüksel, “Hesap Açılması ve Hesapta Tasarruf Yetkisi”, **BATİDER**, C. 3, S. 2, 1965, ss. 221-255, s. 245; Akgün, s. 160; N. Erdem, s. 260; Zeynep Damla Taşkın, **Mevduat Rehni Özelinde Alacak Rehni**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023, s. 8.

¹⁴ Belirtmeliyiz ki mevduat sözleşmesi başlı başına bir tez konusu oluşturabilecek genişliktedir. Bu bakımdan mevduat sözleşmesi, mevduat rehnine ilişkin incelememizi daha açık ve anlaşılır şekilde ortaya koymamızı sağlayacak şekilde sınırlı olarak ele alınmıştır.

daha iyi anlaşılabilmesi mümkün olacaktır. Bu sebeple mevduat sözleşmesinin unsurlarının¹⁵ ayrı bir başlık altında ele alınması ihtiyacı bulunmaktadır.

a- Bir Miktar Paranın Bunları Kabule Yetkili Bir Kuruluşa Yatırılması Unsuru

Bir miktar paranın bunları kabule yetkili bir kuruluşa yatırılması unsuru, BankK m. 3'te yer alan mevduat tanımında yer almamaktadır. Ancak BankK m. 60/ f. 1'de yer alan, mevduat kabul etme yetkisi bulunmayan kişilere yatırılan paraların mevduat sayılmayacağına ilişkin ifadeden hareketle bu unsurun varlığı kabul edilmiştir¹⁶.

Öncelikle ifade etmek gerekir ki mevduat sözleşmesinin konusunu ancak bir miktar para¹⁷ oluşturabilir¹⁸. Mevduat olarak kabul edilecek para, tedavülde olan ve bankanın kabul ettiği bir para biriminde olmalıdır¹⁹. Hisse senedi, hazine bonosu, altın²⁰ veya tedavülden kalkmış paralar mevduat sözleşmesine konu olamaz²¹. Mevduattaki para kabulü sadece nakit ve milli para olarak anlaşılmamalı; kaydi para²², elektronik para²³ ve yabancı para da mevduatın unsuru olarak para kapsamında düşünülmelidir²⁴. Aynı zamanda paranın bankaya fiziken teslimi şart değildir²⁵. Fakat bankanın ödöncü niteliğindeki paralar yani negatif bakiye veren bir hesap mevduat

¹⁵ Akgün'e göre doktrinde mevduatın unsurları olarak ifade edilmiş unsurlar mevduat sözleşmesinin tanım unsurları olarak da anlaşılmalıdır (Akgün, s. 18). Gerçekten de doktrinde çoğu zaman mevduatın unsurları olarak ifade edilen unsurlar aynı zamanda mevduat sözleşmesinin unsurlarını oluşturmaktadır.

¹⁶ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-07; Akgün, s. 26, 27; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 154. Benzer yönde Alıcı, bir miktar paranın tevdi edilmiş olmasını mevduatın bir unsuru olarak ifade etmiştir (Alıcı, **C. I.**, s. 82).

¹⁷ Paranın miktarı önemli değildir ancak banka mevduat sözleşmesi yapmak için asgari bir miktarın yatırılmasını talep edebilir (Ustaoğlu, s. 162).

¹⁸ Çeker, **Mevduat**, s. 6; Akgün, 26; Er, Beyza, "Mevduat Sözleşmesinin Tanımı, Kurulması Ve Türleri", **TAAD**, Ocak 2022, S. 49, Y. 13, ss. 491-516, s. 493.

¹⁹ Çeker, **Mevduat**, s. 6; Ustaoğlu, s. 161, 162.

²⁰ Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre ise bankalarda açılan altın depo hesapları bir kaydi değere sahip olması ve bankanın bu parayı kullanıyor olması sebebiyle mevduat olarak kabul edilmelidir. Bkz. Kalender, Süleyman, "Banka Mevduatı Zamanaşımı", **Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 2, S. 1, ss. 14-36, s. 17. Aynı zamanda Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelik'in 1. ve 6. maddelerinden altın hesaplarının sigorta kapsamında mevduat olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır.

²¹ Çeker, **Mevduat**, s. 6; Er, s. 493.

²² Bankalar, mevduat olarak topladığı paraları kredi işlemlerinde kullanarak kullanımdaki para miktarını artırmış olurlar. Aynı paranın iki kişinin kullanımına sunulduğu bu durumda ortaya çıkan paraya kaydi para denmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Çeker, **Mevduat**, s. 6

²³ Elektronik para, fiziki olarak mevcut olmayan, sadece bir para değerine sahip elektronik verilerdir. (Şener, **Banka Mevduatı**, s. 15, 16).

²⁴ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 15; Akgün, s. 26.

²⁵ Çeker, **Mevduat**, s. 7; Akgün, s. 26; Er, s. 493, 494. Hesaba havale, virman, EFT gibi yollarla da mevduat yatırılabilir (Çeker, **Mevduat**, s. 7).

hesabı olarak kabul edilemez²⁶. Dolayısıyla kredili mevduat hesabı mevduat niteliğinde değildir.

İkinci olarak ise ancak yetkili bir kuruluşa yatırılmış para, mevduat olarak kabul edilebilecektir²⁷. Mevduat sahiplerinin korunması amacıyla mevduat kabulü sadece kredi kuruluşlarına ve kanunla kendisine yetki verilenlere tanınmıştır²⁸ (BankK m. 60). Kredi kuruluşları ifadesi, tanımlar maddesine göre mevduat ve katılım bankalarını kapsayan bir kavramdır. Fakat bu ifade mevduat sözleşmeleri bakımından mevduat bankaları olarak anlaşılmalıdır²⁹. Özel kanunlara³⁰ göre mevduat kabul etmeye yetkili kuruluşlar ise Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri ile Posta ve Telgraf Teşkilatıdır.

Mevduattan bahsedilmesi için zorunlu bir husus da paranın mülkiyetinin bankaya geçmesidir³¹. Nakit para zilyetliğin devriyle, elektronik para değer birimlerinin banka bilgisayarlarına depolanması ile kaydı para ise hesaba yapılan alacak kaydı ile paranın mülkiyeti bankaya geçmektedir³². Banka, maliki olduğu para üzerinde tasarruf yetkisine sahip olur³³. Yatırılan paranın mülkiyetinin bankaya geçmesi sonucunda ise bankanın mevduat sahibine karşı mislen iade yükümlülüğü bulunmaktadır³⁴. Mevduat sahibi, bankanın bu iade yükümlülüğü kapsamında bir alacak hakkına sahiptir.

Banka, belirlenmiş ve ayrılmış bir paranın zilyediyse ve bunu aynen iadeyle yükümlü ise burada mevduattan bahsedilemeyecektir³⁵. Böyle bir sözleşme genel saklama (vedia) sözleşmesi olarak nitelendirilebilecektir³⁶. Mevduat amacıyla para yatırılması ile kiralık kasada para saklanması arasında bu yönden bir fark vardır; bu ihtimalde bankanın kasadaki parayı kullanma yetkisi yoktur³⁷. Zira paranın mülkiyeti

²⁶ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 17 ve dn. 37; Er, s. 495, dn. 23.

²⁷ Akgün, s. 26; Er, s. 494.

²⁸ Alıcı, **C. I**, s. 1042.

²⁹ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-07; Akgün, s. 27; Er, s. 495

³⁰ 1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu, RG 28.4.1972/ 14172; 6475 Sayılı Posta Hizmetleri Kanunu, RG 23.5.2013/ 28655.

³¹ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-12; Kuntalp, **Tasarruf Mevduatı**, s. 75; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 18; Çeker, **Mevduat**, s. 7; Akgün, s. 29, 30; Ustaoglu, s. 162.

³² Şener, **Banka Mevduatı**, s. 18, dn. 38.

³³ Çeker, **Mevduat**, s. 7; Ustaoglu, s. 162.

³⁴ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 264; Akgün, s. 29; Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-12; Akgün, s. 160.

³⁵ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-12; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 18, dn. 39; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 154; Akgün, s. 29.

³⁶ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-12.

³⁷ Çeker, **Mevduat**, s. 7; Er, s. 494.

bankaya geçmemiştir. Dolayısıyla kapalı biçimde bankaya tevdi edilen ve kiralık kasada saklanan paralar mevduat niteliği taşımazlar.

b- Halka Duyurulma Unsuru

Bankacılık Kanunu m. 3'te yer alan mevduat tanımında geçen “*herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle*” ifadesi, doktrinde³⁸ mevduatın halka duyurulma unsuru olarak ifade edilmektedir. Hükmün ifadesinden bankanın herhangi bir yolla halka duyuru yapmış olması zorunluymuş gibi anlaşılsa da esasında böyle bir zorunluluğun olmadığı doktrinde³⁹ kabul görmektedir. Kanun tanımında yer alan bu unsurla ifade edilmek istenen, yatırılan paranın herkese açık yani kamusal nitelikte olmasıdır⁴⁰. Bu unsur, halka ait paraların toplanması şeklinde de ifade edilmektedir⁴¹. Gerçekten mevduattan bahsedilebilmesi için sınırlı bir kitleden değil; sınırsız sayıda gerçek ve tüzel kişiden para toplanması söz konusu olmalıdır⁴². Bu unsur aynı zamanda mevduatı, kalkınma ve yatırım bankalarının para toplamasından ayırmaktadır⁴³.

c- Paranın Saklanmak Üzere veya Ödünç Olarak Tevdi Edilmesi Unsuru

Doktrinde bazı yazarlar⁴⁴ kanuni tanımda yer alan “*istendiğinde veya belli bir vadede geri ödenmek*” ifadesinden hareketle “istendiğinde veya belirli bir vadede geri ödenme” unsuruna yer vermektedir. Bu unsur, mevduat sahibinin bankaya karşı geri ödeme isteminin temelini oluşturmaktadır. Nitekim BankK m. 61/ f. 1’de de mevduat sahibinin bu hakkına kural olarak sınırlama getirilemeyeceği düzenlenmektedir. Bununla birlikte paranın istendiğinde (vadesiz) veya belli bir vadede (vadeli) geri

³⁸ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-08; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 264; Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 41

³⁹ Çeker, **Mevduat**, s. 9; Akgün, s. 31. Tam olarak ifade etmemekle birlikte kanaatimizce bu görüşte: Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-08; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 264; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 24; Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 41. Aksi yönde bkz. Alıcı, **C. I**, s. 83.

⁴⁰ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-08. Yazara göre “halka duyurulmak” ifadesi, “halka başvurmak” anlamını çağrıştırmaktadır. Halbuki “kamunun parası” unsurunun vurgulanması, böylelikle yatırım ve kalkınma bankalarının fon toplamasıyla ve kredi işlemleriyle farkının ortaya koyulması gerektirdi. Reisoğlu’na göre ise halkın bilgilendirilmesi şeklinde anlaşılmaktadır (Reisoğlu, **Şerh I**, s. 264). Aynı yönde: Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 41

⁴¹ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 24; Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 41; Akgün, s. 30.

⁴² Şener, **Banka Mevduatı**, s. 23; Er, s. 496. Benzer şekilde doktrinde bazı yazarlar, paranın gerçek veya tüzel kişiler çoğunluğu tarafından yatırılmasına mevduatın bir unsuru olarak yer vermiştir. (Turanboy, s. 257; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 154). Akgün, mevduat sözleşmesini yapacak kimsenin “sınırsız ve belirsiz bir topluluğun üyesi” olabileceğini ifade etmektedir (Akgün, s. 30).

⁴³ Akgün, s. 30. Zira yatırım ve kalkınma bankaları ancak belirli bir kesimden fon toplayabilirler.

⁴⁴ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-10; Akgün, s. 29.

ödenmesi, mevduatın varlığı bakımından belirleyici değildir⁴⁵. Fakat mevduatın geri ödenmesi, mevduatın bir amacı değil; sonucudur. Bir paranın geri ödenmek üzere alınması, genelde kullanma, saklama veya teminat amaçlarıyla olabilir⁴⁶. Mevduatta ise her halde paranın kullandırılması veya saklanması amaçları bulunmaktadır⁴⁷. Dolayısıyla bu unsurun, mevduatın amacıyla ilişkisi kurularak ele alınmasının daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Zira paranın saklama veya ödünç amaçlarıyla yatırılması, paranın mutlak olarak iade edilmesi unsurunu da içermektedir⁴⁸. Bu bakımdan bankalara farklı amaçlarla da para tevdi edilebileceğinden mevduatın belirleyici unsuru, saklanmak üzere veya ödünç olarak bırakılmış olmasıdır⁴⁹.

Daha önce bankaya yatırılan her paranın mevduat sayılmayacağını belirtmiştik⁵⁰. Zira bankaya her halde tevdi amacıyla para yatırılmaz. Örneğin bir fatura borcunun ödenmesi veya bir hesaba havale yapılması için bankaya para yatırılması mevduat sayılmaz⁵¹. Bu hallerde paranın saklama veya kullandırma amaçlarıyla yatırılmadığı açıktır. Nakdi veya gayrinakdi kredi almak için yatırılan paranın mevduat sayılıp sayılmayacağı ise tartışmalıdır. Bu hallerde kişi kredi almak için teminat amacıyla bankaya para yatırmaktadır. Bizim de katıldığımız görüş⁵² uyarınca teminat amacıyla yatırılan paranın mevduat olarak kabulü mümkün değildir. Zira paranın teminat amacıyla yatırıldığı durumda iade edilme unsurundan tam olarak bahsedilemeyecektir⁵³. Dikkat edilmelidir ki burada tarafların sahip olduğu teminat amacı değil; paranın teminat amacıyla yatırılması mevduat niteliğine engeldir. Nitekim

⁴⁵ Akgün, s. 29; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 154.

⁴⁶ Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 41.

⁴⁷ Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 41, 42.

⁴⁸ Akgün, s. 29; Er, s. 495, 496. Benzer şekilde Alıcı'ya göre mevduatın bir tanım unsuru da tarafların tevdi edilen paranın geri ödeneceği hususunda anlaşmalarıdır (Alıcı, **C. I**, s. 82, 83).

⁴⁹ Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 42; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 17; Akgün, 28; s. Er, s. 495. Benzer yönde bkz. Reisoğlu'na göre gelir elde etme veya parasını muhafaza etme dışında amaçlarla bankaya yatırılan paralar da mevduat olarak kabul edilmemektedir (Reisoğlu, **Şerh I**, s. 266).

⁵⁰ Bkz. Birinci Bölüm, I. A. 1.

⁵¹ Çeker, **Mevduat**, s. 8; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 18; Akgün, s. 28.

⁵² Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 42; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 266; Akgün, s. 28, 29. Şener, **Banka Mevduatı**'e göre ise nakit karşılığı kredilerde usulsüz rehin söz konusu olduğundan ortada bir mevduat bulunmamaktadır (Şener, **Banka Mevduatı**, s. 20, 21). Aksi yönde bkz. Çeker, **Mevduat**, s. 9. Yazara göre bu tür paralar ticari mevduat olarak kabul edilmelidir. Yazar gayri nakdi bir kredinin teminatı amacıyla paranın yatırıldığı bir halde paranın iadesinin bir vadeye (mektubun iadesi koşuluna) bağlandığını ileri sürmektedir. Ancak kanımızca söz konusu mektubun iadesi olgusu bir vade olmayıp şarttır ve şarta bağlı iade, mevduattaki mutlak iade unsurunu karşılamamaktadır.

⁵³ Akgün, s. 28, 29.

tezimizin konusu olan mevduat rehninde de bir alacağın teminat altına alınması amacı bulunmaktadır. Fakat mevduatın rehnedilmesi, mevduat niteliğini ortadan kaldırmaz⁵⁴.

Sonuç itibariyle paranın iadesinin kararlaştırılmadığı hallerde mevduatın varlığından söz edilemeyecektir⁵⁵. İadenin kanun hükmüne aykırı şartlarla kararlaştırıldığı hallerde ise bu şartlar geçersiz sayılmaktadır⁵⁶. Vade ve ihbara ilişkin şartlar ise BankK m. 61 gereği geçerli bir şekilde sonuç doğurmaktadır.

3- Mevduat Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

Mevduat sahibi ile banka arasında çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümüne uygulanacak kurallar tespit edilirken hukuki ilişkinin niteliği belirleyici olmaktadır⁵⁷. Mevduat sözleşmesine uygulanmak üzere tespit edilen kurallar, mevduat rehni bakımından da öneme sahiptir.

a- Genel Olarak

Mevduat sözleşmesi kanunda düzenlenmiş bir sözleşme tipi değildir. Bu sebeple hukuki niteliğinin tespiti, doktrine ve yargı kararlarına kalmaktadır. Sözleşmenin hukuki niteliği konusunda doktrinde farklı yönde görüşler ileri sürülmüştür. Görüşler usulsüz tevdi, tüketim ödücü ve vekâlet sözleşmeleri çevresinde toplanmakta ve yine bunlar çevresinde farklılaşmaktadır.

Yukarıda açıklandığı üzere⁵⁸ mevduat sözleşmesinde, tevdi edilen paraların mülkiyeti bankaya geçmekte ve bankanın misli bir geri ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu hususlar değerlendirildiğinde, mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği bu özelliklere sahip şu iki sözleşme etrafında incelenmektedir: Usulsüz

⁵⁴ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 266.

⁵⁵ Çeker, **Mevduat**, s. 8; Akgün, s. 29; Er, s. 496.

⁵⁶ Er, s. 496, dn. 25.

⁵⁷ Akgün, s. 70.

⁵⁸ Birinci Bölüm, I. A. 2. a.

saklama (vedia) sözleşmesi⁵⁹ ve tüketim ödöncü⁶⁰ (karz) sözleşmesi. Aynı zamanda ise bankanın yerine getirdiği hizmetler dolayısıyla vekâlet sözleşmesi çerçevesinde de değeriendirilmektedir.

Konusunun bir miktar para veya misli eşya olabilmesi, sözleşme konusu şeyin mülkiyetinin karşı tarafa geçmesi, bunun üzerinde serbestçe tasarruf edilebilmesi ve mislen iadenin yüklenilmesi, tüketim ödöncü ve usulsüz saklama sözleşmelerinde ortak olarak bulunmaktadır⁶¹. Dolayısıyla bu iki sözleşme arasındaki ayrımı ortaya koymak önemli ve gereklidir. Esasında bu iki sözleşme, amaçları bakımından farklılaşmaktadır⁶². Tüketim ödöncünde amaç sözleşmenin faizli olup olmamasına göre faiz elde etmek veya salt paranın kullandırılması iken usulsüz saklama sözleşmesinde eşyanın güvenilir bir yerde saklanmasıdır⁶³. Usulsüz saklama sözleşmesi saklatanın menfaatine olarak yapılırken tüketim ödöncü sözleşmesi ödünç alanın menfaatine yapılan bir sözleşmedir⁶⁴. Ayrıca doktrinde⁶⁵ sözleşmede yer alan faiz, vade gibi objektif unsurlar da sözleşmenin niteliğinin belirlenmesinde yardımcı

⁵⁹ TBK m. 561’de düzenlenen saklama sözleşmesi, “saklayanın, saklatanın kendisine bıraktığı bir taşınırı güvenli bir yerde koruma altına almayı üstlendiğı sözleşmedir.” Saklama sözleşmesinin amacı, bir şeyin muhafazasıdır (Necip Bilge, **Borçlar Hukuku Dersleri, Hususi Borç Münasebetleri**, 2. Bası, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1971, s. 345). TBK m. 570/ f. 1’de düzenlenen usulsüz tevdi sözleşmesi ise genel saklama sözleşmesinin özel bir şeklidir (Zahit, İmre, “Usulsüz Vedia Akdi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Y. 1944, C. 10, S. 1-2, ss. 188-228, s. 190; Nurettin Gürsel, “Usulsüz Tevdi”, **Adalet Dergisi**, Ocak 1950 C. 41, S. 1, Adalet Bakanlığı, ss. 77- 92, s. 79). Gümüş, usulsüz vedia sözleşmesini, tüketim ödöncü ve genel saklama sözleşmesi arasında fakat genel saklamaya daha yakın bağımsız bir sözleşme tipi olarak ifade etmiştir (Gümüş, **C. II**, s. 286).

⁶⁰ Tüketim ödöncü sözleşmesi, TBK m. 386’da “ödünç verenin, bir miktar parayı ya da tüketilebilen bir şeyi ödünç alana devretmeyi, ödünç alanın da aynı nitelik ve miktarda şeyi geri vermeyi üstlendiğı sözleşme” olarak tanımlanmıştır. Tüketim ödöncü sözleşmesinde amaç, ödünç alana kullanabileceğı bir sermaye sağlamaktır (İmre, **Usulsüz Vedia**, s. 217; Tandoğan, **C. I/2**, s. 299; Yavuz, **C. I**, s. 819).

⁶¹ Kenan Tunçoğaç, **Türk Borçlar Hukuku II. Cilt (Özel Borç İlişkileri)**, İstanbul: Sermat Matbaası, 1977, s. 781; İmre, **Usulsüz Vedia**, s. 215; Gürsel, s. 85; Fahrettin Aral/ Hasan Ayrancı, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 15. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2022, s. 431; Akgün, s. 74. Mislen iade borcunun bulunması ve mülkiyetin karşı tarafa geçmesi bu iki kurumu birbirine çok yaklaştırmaktadır. (Feyzi N. Feyzioğlu, **Borçlar Hukuku İkinci Kısım: Akdın Muhtelif Nevileri (Özel Borç İlişkileri)**, C. I, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1980, s. 765; Tandoğan, **C. I/2**, s. 326). Sözleşmenin sonunda aynen değil mislen iade borcunun bulunması bakımından benzerlik gösterdiği yönünde bkz. Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 208; Gümüş, **C. II**, s. 288; İsmail Doğanay, “Bankaların İstihdam Ettiğı Memurlarının Haksız Eylemlerinden Dolayı, Mevduat Sahiplerine Karşı Hukuki Sorumluluğı”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu-13**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1996, ss. 175-203, s. 185; Özer, s. 5. Mevduat sözleşmesinde de bu özelliklerin varlığı ortaktır (Akgün, s. 74).

⁶² Tunçoğaç, s. 781; Feyzioğlu, s. 766; Aydın Zevkliler/ Emre Gökyayla, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 21. Bası, Vedat, İstanbul 2021, s. 416; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 71; Akgün, s. 74; İmre, **Usulsüz Vedia**, s. 216; Özer, s. 5, 6.

⁶³ Feyzioğlu, s. 766; Zevkliler/ Gökyayla, s. 416; Gümüş, **C. II**, s. 288. Tandoğan’a göre ise sözleşmeler arasındaki saklama ve kullandırma amaçları arasındaki farklılık çoğı zaman etkili bir kıstas değildir çünkü paranın verildiğı kimse onu çoğı zaman kullanır (Tandoğan, **C. I/2**, s. 328).

⁶⁴ Gürsel, s. 85; Gümüş, **C. II**, s. 288; Akgün, s. 74.

⁶⁵ İmre, **Usulsüz Vedia**, s. 217; Tunçoğaç, s. 781.

olacağı ifade edilmiştir. Bu çerçevede bir sözleşmede vadenin olmaması veya vadenin çok kısa bir zaman dilimi olması usulsüz saklamaya; vadenin uzun olması ise tüketim ödöncü sözleşmesine işaret etmektedir. Benzer şekilde faizin yüksek olması sözleşmeyi tüketim ödöncü; düşük olması ise usulsüz saklamaya yaklaştırmaktadır. Ancak bu iki objektif ve soyut kriterin yeterli olmadığı da ifade edilmiştir⁶⁶. Zira tüketim ödöncü sözleşmesi faizsiz yapılabileceği gibi usulsüz saklama sözleşmesi de vadeye bağlanabilir. Dolayısıyla değerlendirmede kullanılacak asıl kriter tarafların takip ettikleri amaçtır. Faiz ve vade ise bu amacın tespitinde kullanılan yardımcı unsurlardır.

Mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği belirlenirken tüketim ödöncü ve usulsüz saklama sözleşmelerinin ayrılmasında ortaya konan kriterlerin kullanılması gerektiği doktrinde⁶⁷ ifade edilmiştir. Nitekim mevduat sözleşmesinin niteliğinin belirlenmesinde de sözleşmenin amacı önem taşımaktadır⁶⁸. O halde, mevduat sözleşmesinde de tarafların amacı temel kriter; faiz ve vade ise yardımcı unsurlar olarak ele alınmalıdır.

b- Doktrinde İleri Sürölen Görüşler

Mevduat sözleşmesinin hukuki niteliğinin belirlenmesinde bazı yazarlar hiçbir ayırım yapmadan görüş belirtirken bazıları görüşlerini tarafların iradeleri ve amaçlarına göre ya da mevduat sözleşmesinin vadesiz veya vadeli olmasına göre bir ayırım yaparak ifade etmiştir. Biz de aşağıda bu görüşleri mümkün olduğunca gruplandırarak ele alacağız.

aa- Usulsüz Saklama Sözleşmesi Görüşü

Doktrinde ileri sürölen bir görüşe⁶⁹ göre mevduat sözleşmesi, usulsüz saklama sözleşmesi niteliğindedir. Fakat bu görüşteki yazarlar da aslında usulsüz saklama görüşünü mutlak bir biçimde benimsememektedir. Buna görüş uyarınca, mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği tarafların iradesi ve amaçları doğrultusunda tüketim

⁶⁶ İmre, **Usulsüz Vedia**, s. 218.

⁶⁷ İmre, **Usulsüz Vedia**, s. 218; Koç, s. 181.

⁶⁸ Konuralp, s. 17; İmre, **Usulsüz Vedia**, s. 220; Koç, s. 181; Gürsel, s. 89; Feyzioğlu, s. 769.

⁶⁹ Gürsel, s. 89; Bilge, s. 192. Vadesiz mevduat sözleşmeleri açısından görüş belirten Yavuz'a göre usulsüz saklama sözleşmesine uygulamada en çok vadesiz mevduat sözleşmelerinde rastlanmaktadır. Vadesiz mevduata faiz verilmesi de onun saklama sözleşmesi niteliğini değiştirmeyecektir (Yavuz, **C. I**, s. 1508, 1509).

ödücü veya usulsüz saklama sözleşmeleri olabilir. Sözleşmenin hukuki niteliğinin belirlenmesinde tarafların iradesi ve amaçları dikkate alınmalı, yine de belirlenemiyorsa veya tereddüt halinde usulsüz saklama sözleşmesi niteliğinde olduğu kabul edilmelidir.

bb- Tüketim Ödücü Sözleşmesi Görüşü

Doktrinde ileri sürülen bir diğer görüşe⁷⁰ göre ise mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği, tüketim ödücü sözleşmesidir. Bu görüşe göre, mevduat sözleşmesinde saklama amacından ziyade faiz geliri elde etme amacı ağırlık kazanmaktadır. Sözleşmenin hukuki niteliğinin belirlenmesinde karşılıklı menfaatler değerlendirilmelidir. Bu bağlamda tarafların menfaat dengesi bakımından banka bu mevduatlarla yatırımlarını artırdığı ve kredilerini finanse ettiği için tüketim ödücü sözleşmesi nitelendirmesi daha uygun düşmektedir⁷¹.

cc- Vadeli ve Vadesiz Mevduat Bakımından Ayrım Yapan Görüşler

Doktrinde yazarların bir kısmı ise mevduat sözleşmesinin hukuki niteliğini incelerken vadeli ve vadesiz mevduat ayrımından hareket etmektedir. Bu ayrımdan hareket eden görüş⁷², vadesiz mevduat sözleşmelerini usulsüz tevdi; vadeli mevduat sözleşmelerini ise tüketim ödücü olarak nitelendirmektedir. Bu görüş uyarınca mevduatın vadeli veya vadesiz olmasına göre tarafların amacı farklılaşacağı için bu açıdan bir ayrım yapılmalıdır⁷³. Bu ayrım temelinde, tarafların asli edim

⁷⁰ Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 214, 215. Ayrıca bkz. Tandoğan, C. I/2, s. 331. Anılan son yazarın görüşü açıkça anlaşılacakla birlikte mevduat sahiplerinde paranın muhafazasından ziyade işletilmesi amacının egemen olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla yazarın tüketim ödücü görüşüne daha yakın olduğu söylenebilecektir.

⁷¹ Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 214. Benzer şekilde Yüksel'e göre mevduat sözleşmelerinde usulsüz tevдинin aksine her iki tarafın da çıkarı bulunmaktadır. Eğer bankanın ihtiyaç duyduğu sermaye dolayısıyla parayı işletme menfaati ağır basıyorsa tüketim ödücü; parasından faiz geliri elde etmekle birlikte istediği zaman çekmek isteyen müşterinin parasını saklama çıkarı ödeyse usulsüz tevdi denebilecektir. Özellikle vadeli mevduat olmak üzere genel mevduat sözleşmeleri için tüketim ödücü sözleşmesi niteliğini kabul etmek daha uygun olacaktır (Yüksel, **Bankacılık**, s. 71-73).

⁷² Şener, **Banka Mevduatı**, s. 76; N. Erdem, s. 259; Tiftik, s. 130; Taşkın, s. 18, 19; Fahrettin Aral, **Türk Borçlar Hukukunda Takas**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2010, s. 114, 115. Fakat Aral'a göre vadeli mevduatta tarafların ortak amacına göre karar verilmesi gerekmektedir. Mevduat sahibinin süresinden önce geri alma hakkını tamamen bertaraf eden sözleşmeler bakımından tüketim ödücü görüşü kabul edilebilir.

⁷³ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 59; Koç, s. 181, 182; Tülay Aydın Ünver, "Tasarruf Mevduatı Sözleşmesinin Hukuki Niteliği", **Prof. Dr. Necla Giritlioğlu'na Armağan**, Ed.: Hasan Erman / Tufan Öğüz / Şükran Şıpka / Emrehan İnal / Başak Baysal, İstanbul: On İki Levha, 2020, ss. 137-171, s. 151. Vadeli vadesiz ayrımının her zaman yeterli olmadığı yönünde bkz. Bilge, s. 354. Doktrinde bazı yazarlar ise vadeli-vadesiz mevduat ayrımı yapmaksızın tarafların amacına göre bir ayrım yaparak tarafların amacı paranın kullanılması ise tüketim ödücü; paranın saklanması ise usulsüz tevdi olarak nitelendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bkz. Tunçomağ, s. 782; Feyzioğlu, s. 769; Zevkliler/

yükümlülükleri ve buna bağlı olarak sözleşmenin hukuki niteliği ortaya konulabilecektir⁷⁴.

Vadesiz mevduat sözleşmesinde mevduat sahibinin asıl amacı paralarının güvenli bir yerde saklanmasıdır⁷⁵. Mevduat sahibinin sözleşmeden kaynaklanan herhangi bir yükümlülüğü bulunmamakta; banka ise parayı saklamak ve talep edildiğinde ödeme yapmakla yükümlü olmaktadır⁷⁶. Aynı zamanda mevduat sahibi mevduatı üzerinde dilediği zaman tasarruf edebilmektedir⁷⁷. Vadesiz mevduat sözleşmesinde paranın istendiği zaman geri alınabilmesi, sözleşmenin bankadan çok mevduat sahibinin menfaatine yapıldığını gösterir⁷⁸. Vadesiz mevduata faiz veriliyor olsa⁷⁹ dahi bu, tarafların asıl amacı değil, sözleşmenin yan bir sonucudur⁸⁰. Dolayısıyla faiz verilmesi hususu, sözleşmenin hukuki niteliğinin belirlenmesinde etkili değildir⁸¹.

Vadeli mevduat sözleşmesinde ise mevduat sahibi, para üzerinde istediği zaman tasarruf etme yetkisinden vazgeçmekte, yalnızca kararlaştırılan vade sonunda parayı isteyebilmektedir⁸². Dolayısıyla burada mevduat sahibi parasını belli bir süre bankaya bırakmakla; banka ise faiz ödemek ve vadenin sonunda mevduat sahibine ödeme yapmakla yükümlüdür⁸³. Vadeli mevduat sözleşmesinde mevduat sahibi asıl olarak parasının işletilmesi suretiyle faiz geliri elde etmeyi amaçlamaktadır⁸⁴. Bankanın

Gökyayla, s. 417. Feyzioğlu'na göre tarafların amacı anlaşılmazsa vadeli mevduatın tüketim ödücü, vadesiz mevduatın ise usulsüz tevdi olduğu kabul edilmelidir. Fakat yazara göre mevduat sözleşmeleri genellikle ticari tüketim ödücü olarak ortaya çıkmaktadır (Feyzioğlu, s. 770).

⁷⁴ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 59.

⁷⁵ Koç, s. 181; Aydın Ünver, **Tasarruf Mevduatı**, s. 159; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 60, 72; Akgün, s. 80. Paranın mülkiyetinin bankaya geçiyor olması ise saklama amacıyla bir değişiklik yapmamaktadır (Şener, **Banka Mevduatı**, s. 72).

⁷⁶ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 60.

⁷⁷ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 60 ve 72; Akgün, s. 80. Tekinalp'e göre mevduat sahibinin günlük, olağan olarak ihtiyaç duyabileceği parasını dilediği zaman çekebilme amacı, gelir elde etmenin önüne geçmektedir. (Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-19). Benzer yönde Erdem'e göre vadesiz mevduatlarda mevduat sahibi parasını bankada muhafaza etmek istemekte ve dilediği zaman parasını geri almayı, faiz elde etmeye tercih etmektedir. Aynı zamanda kanundaki geri alma hakkının sınırlandırılmayacağı düzenlemesi de tüketim ödücü sözleşmesi ile bağdaşmamaktadır (N. Erdem, s. 259).

⁷⁸ Akgün, s. 80.

⁷⁹ Türkiye uygulamasında vadesiz mevduata faiz verilmediği yönünde: İlhami Karahanoğlu, "Tasfiye Altındaki Bankalarda Vadesiz Mevduat ve Diğer Mevduatların Alacak Hakkı Bakımından Karşılaştırılması", **Banka ve Finans Hukuku Dergisi**, Y. 2020, S. 34, ss. 533-542, s. 536, 537. Bu uygulamanın çok ender olduğu yönünde: Akgün, s. 36.

⁸⁰ Koç, s. 181; Aydın Ünver, **Tasarruf Mevduatı**, s. 163; Faiz geliri elde etmenin ikinci planda olduğu yönünde: Şener, **Banka Mevduatı**, s. 72; Akgün, s. 80.

⁸¹ Koç, s. 181; Aydın Ünver, **Tasarruf Mevduatı**, s. 163; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 72; Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-19.

⁸² Şener, **Banka Mevduatı**, s. 60; Akgün, s. 80.

⁸³ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 60.

⁸⁴ Koç, s. 182; Aydın Ünver, **Tasarruf Mevduatı**, s. 151; Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-21; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 60, 75; Akgün, s. 80, 81.

amacı ise sermaye kaynağına ulaşmaktır⁸⁵. Dolayısıyla bu mevduat türünde paranın saklanması amacı geride kalmaktadır. Bütün bu hususlar dikkate alındığında vadeli mevduatın hukuki niteliğinin tüketim ödücü sözleşmesi olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

dd- Karma Sözleşme Görüşü

Doktrinde mevduat sözleşmesinin tipik bir sözleşme olarak nitelendirilemeyeceği, karma sözleşme olduğu yönünde de görüşler belirtilmiştir. Bu yönde görüş belirten Konuralp'e⁸⁶ göre mevduat sözleşmesinde bankanın amacı, yatırılan parayı kaynak olarak kullanmak; müşterinin amacı ise parasını saklatmak ve gelir sağlamaktır. Bunlar karşılıklı olarak, sözleşmenin amaçlarını oluşturmaktadır. Bankanın faiz vermesi yani gelir elde etme amacı, saklama amacının varlığını etkilemez. Para yatıran kişi parasının kullanılmasına katlanacak ve karşılığında hem parası saklanmış olacak hem de gelir elde edecektir⁸⁷. Dolayısıyla saklama sözleşmesinin ve tüketim ödücü sözleşmesinin unsurları kanunun öngörmediği biçimde bir araya getirilmiştir⁸⁸. Bu görüş çerçevesinde karma sözleşmede unsurları yer alan sözleşme tiplerine ilişkin hükümler kıyasen uygulanacaktır⁸⁹.

Vadeli ve vadesiz mevduat ayrımından hareket eden bir görüşe⁹⁰ göre ise vadesiz mevduat sözleşmeleri usulsüz tevdi ve vekâlet sözleşmesinin unsurlarından oluşan karma nitelikte bir sözleşme; vadeli mevduat sözleşmesi ise tüketim ödücü ve vekâlet sözleşmesinin unsurlarından oluşan karma nitelikte bir sözleşmedir. Mevduat sahibinin yükümlülüğü parasını bankaya tevdi etmek; bankanın yükümlülüğü ise paranın kullanımı karşılığında faiz ödemek ve kararlaştırılan vadede parayı iade

⁸⁵ Koç, s. 182; Aydın Ünver, **Tasarruf Mevduatı**, s. 153, 154.

⁸⁶ Konuralp, s. 17, 18. Ayrıca bkz. Önder, s. 98. Yazar mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği konusunda görüş belirtmeden mevduat sözleşmesinde bir tarafın amacının parayı kullanarak kazanç sağlamak iken diğer tarafın amacının paranın saklanması olduğunu ifade etmektedir.

⁸⁷ Konuralp, s. 18. Benzer şekilde döviz tevdiat hesapları açısından değerlendirme yapan Önder'e göre bu dövizlerin değeri zaten artmasına rağmen bankada hesapta tutulması, saklama ve değerlendirme amaçlarının bir arada bulunduğunu göstermektedir. Ancak yazar mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği konusunda açıkça bir görüş belirtmemiştir (Önder, s. 98).

⁸⁸ Konuralp, s. 19. Karma sözleşme tanımı için bkz. Erden Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit (Karma Sözleşme)**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara 2013, s. 157; Saibe Oktay, "İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması", **İÜHF**, C. 55, S. 1-2, 1996, ss. 263-296, s. 273, 274.

⁸⁹ Konuralp, s. 21. Karma sözleşmelere uygulanacak hükümlerle ilgili teoriler için bkz. Kuntalp, **Karışık Muhtevalı Akit**, s. 227 vd.; Oktay, **İsimsiz Sözleşmeler**, s. 276 vd.

⁹⁰ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-18; Aydın Ünver, **Tasarruf Mevduatı**, s. 158. Faizli mevduat bakımından bu yönde: Koç, s. 182. Ancak anılan son yazara göre faizsiz vadesiz mevduat sözleşmesi usulsüz tevdi niteliğindedir (Koç, s. 181).

etmektir⁹¹. Bunun yanında bankanın mudi adına hesap açmak, gelen paraları kabul etmek, hesaptan yapılan havale, elektronik fon transfer işlemi (EFT) gibi işlemleri gerçekleştirmek, dönem sonunda faizleri hesaplayıp bakiyeye eklemek gibi bazı yükümlülükleri de bulunmaktadır⁹². Bankanın yerine getirdiği bu hizmetler de asli edim yükümlülüklerinden olduğu için vekâlet sözleşmesinin bir unsuru niteliğindedir⁹³. Vadeli mevduat sözleşmesinde tarafların asli edim yükümlülükleri, sözleşmenin tüketim ödünç sözleşmesi olarak nitelendirilmesini gerekli kılmaktadır. O halde vadeli mevduat sözleşmesi tüketim ödünç ve vekâlet sözleşmesinin unsurlarını içeren bir karma sözleşme niteliğindedir⁹⁴. Bu sebeple vekâlet hükümleri de uygulama alanı bulmaktadır.

Vadesiz mevduatta mevduat sahibinin asli edim yükümlülüğü parasını bankaya tevdi etmek, bankanın yükümlülüğü ise paranın muhafazasını sağlamaktır⁹⁵. BankK m. 61/ f. 1’de mevduat sahibinin geri alma hakkının sınırlandırılmayacağını düzenlenmiş ve vade ile ihbar süresi kararlaştırılması hallerinin saklı tutulmuş olması, vadesiz mevduatın usulsüz saklama olarak nitelendirilmesine dayanak oluşturmaktadır. Bu hükmün TBK m. 392’yi bertaraf eder şekilde düzenlenmesi de vadesiz mevduatın ödünç sözleşmesi ile bağdaşmadığını göstermektedir⁹⁶. Sonuç olarak vadesiz mevduat sözleşmesi de usulsüz tevdi ve vekalet sözleşmelerinin unsurlarından oluşan karma sözleşme niteliğindedir. Bu son görüşün kabulü halinde TMK m. 1 hükmü uyarınca mevduat sözleşmesine, usulsüz saklama ve vekalet sözleşmesi ya da tüketim ödünç ve vekalet sözleşmesi hükümleri kıyasen uygulanmalıdır⁹⁷.

⁹¹ Aydın Ünver, **Tasarruf Mevduatı**, s. 151.

⁹² Koç, s. 181, 182; Aydın Ünver, **Tasarruf Mevduatı**, s. 151.

⁹³ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-20; Aydın Ünver, **Tasarruf Mevduatı**, s. 157. Aydın Ünver’e göre bankanın yükümlülükleri asıl edim yükümlülüklerinin amacına ve ifasına hizmet eden yan yükümlülükler niteliğinde değildir. (Aydın Ünver, **Tasarruf Mevduatı**, s. 156). Aksi görüşteki bazı yazarlara göre ise bankanın mudi adına bir hesap açmak, bu hesabı idare etmek, hesap cüzdanı düzenlemek, özen yükümlülüklerini yerine getirmek gibi vekalet sözleşmesine ilişkin yükümlülükleri mevduat sözleşmesinde yan edim niteliğindedir ve sözleşmenin niteliğinin belirlenmesinde bir etkiye sahip değildir. bkz. Şener, **Banka Mevduatı**, s. 81, 118; Akgün, s. 81, 82; Taşkın, s. 19.

⁹⁴ Aydın Ünver, **Tasarruf Mevduatı**, s. 158; Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-20.

⁹⁵ Aydın Ünver, **Tasarruf Mevduatı**, s. 159.

⁹⁶ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-18.

⁹⁷ Koç, s. 183; Aydın Ünver, **Tasarruf Mevduatı**, s. 158. Örneğin ödünç sözleşmesinde ödünç alanın talep hakkı bulunduğu halde; bankanın ödünç konusu paranın yatırılmasını talep etme hakkı olmayacaktır (Aydın Ünver, **Tasarruf Mevduatı**, s. 158, 159; Turanboy, s. 261).

ee- Sui Generis Sözleşme Görüşü

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe⁹⁸ göre, mevduat sözleşmesi kanunda düzenlenen bazı sözleşmelerin unsurlarını barındıran *sui generis* bir sözleşmedir. Vadeli ve vadesiz bütün mevduat sözleşmelerinde paranın güvenli bir yerde saklanması amacı ve aynı zamanda faiz getirisinden dolayı gelir elde etme amacı da bulunmaktadır⁹⁹. Fakat bu görüşe göre mevduat sözleşmesi kanunda düzenlenen sözleşme tiplerine uymamaktadır¹⁰⁰. Reisoğlu'na¹⁰¹ göre, mevduatta faiz geliri elde etme amacı mevduat sözleşmesini tüketim öduncü sözleşmesine yaklaştırmakla birlikte güvenilir bir kurumda parayı saklama amacı usulsüz saklama sözleşmesini hatırlatmaktadır. Yine bu görüşteki yazarlara¹⁰² göre mevduat sözleşmesi tüketim öduncü, usulsüz saklama ve vekalet sözleşmelerinin unsurlarını tam olarak barındırmadığı için karma nitelikte olduğu söylenemeyecektir. Bu görüş uyarınca mevduata, kıyas yoluyla ve niteliğine uygun düştüğü ölçüde tüketim öduncü hükümleri ve istisnaen saklama sözleşmesi hükümleri uygulanacaktır¹⁰³. Yargıtay'a¹⁰⁴

⁹⁸ Bu görüş içerisinde bazı yazarlar gelir elde ve saklama amaçlarından hareketle usulsüz tevdi ve tüketim öduncü sözleşmelerinin unsurlarını barındıran bir *sui generis* sözleşme olduğunu ifade etmektedir, bkz. Seza Reisoğlu, **3182 Sayılı Bankalar Kanunu Şerhi**, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1988, s. 329; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 268; Yaşar Alıcı, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Cilt 2, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2017, s. 1063; Er, s. 504, 505; Doğanay, s. 182. Bazı yazarlar ise gelir elde etme ve saklama amacının yanı sıra paranın idaresi, yönetimi amacı da bulunduğundan bu sözleşmelere vekalet sözleşmesi unsurlarını da ilave etmektedir. Bkz. Çeker, **Mevduat**, s. 31, 32; Ustaoglu, s. 163, 164.

⁹⁹ İmre, **Usulsüz Tevdi**, s. 220; Çeker, **Mevduat**, s. 31; Ustaoglu, s. 163. Bununla birlikte Alıcı, vadesiz mevduatta saklama amacının, vadeli mevduatta ise kullandırma ve faiz geliri elde etme amacının daha baskın olduğunu kabul etmektedir (Alıcı, **C. I**, s. 85). Benzer yönde Doğanay'a göre bankaya para yatırmadaki amacın sadece faiz karşılığında ödünç para vermek olduğu söylenemez (Doğanay, s. 185).

¹⁰⁰ Mevduat sahibinin saklama amacının yanında kullandırma amacı da bulunması, vadesiz mevduata da faiz verilmesi, takas hakkının kanunda tanınmış olması mevduatı saklama, usulsüz tevdi ve tüketim öduncü sözleşmelerinden ayırmaktadır. (Alıcı, **C. I**, s. 85); Er'e göre mevduat sözleşmesi usulsüz tevdi olarak düşünülecek olursa bankanın saklama hizmeti karşılığında TBK m. 561 uyarınca ücret alması mevduat sözleşmesinde geçerli değildir. Tüketim öduncü sözleşmesinde vadeden önce paranın alınmıyor olması da yine vadesiz mevduat sözleşmesi bakımından geçerli değildir. (Er, s. 504). Çeker'e göre ödünç olarak düşünülse, mevduata uygulanan faiz oranı kredi faiz oranına göre oldukça düşüktür. Yatırılan para sadece saklanmamakta aynı zamanda yönetilmektedir. (Çeker, **Mevduat**, s. 31, 32)

¹⁰¹ Reisoğlu, **Bankalar**, s. 329; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 268. Yazar daha eski tarihli eserinde hukuki niteliği konusunda açıkça görüş belirtmese de bankaların muhafaza ücreti almayıp aksine faiz ödemesi sebebiyle saklama sözleşmesi olduğunun kabulünün zor olduğunu ifade etmiştir (Seza Reisoğlu, **Bankacılık Yönünden Borçlar Hukuku Kuralları**, Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1970, s. 96).

¹⁰² Çeker, **Mevduat**, s. 31; Er, s. 504.

¹⁰³ Reisoğlu, **Bankalar**, s. 329, 330; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 268. Doğanay'a göre tüketim öduncüyle aralarında çok büyük yakınlık bulunan usulsüz saklama sözleşmesinde saklatan mevduat sahibi, saklayan bankaya parayı kullanma izni vererek tüketim öduncü hükümlerinin uygulanmasını öngörmüştür. Ancak geri vermenin zamanı ve yeri hakkında saklama sözleşmesi hükümleri uygulanacaktır (Doğanay, s. 185, 186).

¹⁰⁴ Bir Yargıtay kararının ilgili kısmı şu şekildedir: “Banka ile mudi arasında düzenlenen mevduat sözleşmesi; ödünç (karz) ile usulsüz tevdi sözleşmelerinin niteliklerini taşıyan kendine özgü bir sözleşmedir. Bunun sonucu olarak mevduatın niteliğine uygun düştüğü oranda karz (ödünç) veya

göre de mevduat sözleşmesi tüketim öduncü ve usulsüz tevdi sözleşmelerinin niteliklerini taşıyan kendine özgü bir sözleşmedir.

c- Değerlendirmemiz ve Sonuç

Öncelikle belirtmemiz gerekir ki mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği bakımından ileri sürülen farklı görüşlerin kabulünün bazı pratik sonuçları olmaktadır. Mevduat sözleşmesinin hukuki niteliğine ilişkin kabul edilecek görüş çerçevesinde mevduat alacağının takasa konu olup olmayacağı değişiklik göstermektedir. Zira TBK m. 144/ b. 1 uyarınca tevdi edilmiş şeyin geri verilmesine ilişkin alacaklar ancak alacaklının rızasıyla takas edilebilmektedir. Bu hükmün özellikle usulsüz saklama sözleşmelerinde uygulama alanı bulacağı kabul edilmektedir¹⁰⁵. Dolayısıyla benimsenecek görüşe göre varılacak sonuç değişecektir. Mevduat sözleşmesi tüketim öduncü sözleşmesi olarak kabul edildiğinde takas hakkı bakımından bir engel bulunmayacaktır¹⁰⁶. Çünkü TBK m. 144/ f. 1/ b. 1 hükmü tüketim öduncü olarak verilen paranın iadesinde uygulanmamaktadır¹⁰⁷. Usulsüz saklama sözleşmesi olduğu kabul edildiğinde ise banka, müşteriden olan bir alacağına karşılık olarak müşterinin mevduat alacağını takas edemeyecektir¹⁰⁸.

BankK m. 61’de vadeli ve ihbarlı mevduatlar saklı tutulmuş olsa da bunlar bakımından ikincil mevzuatlarda ve uygulamada daha esnek bir işleyiş getirildiği söylenebilir. Bu bağlamda örneğin vadeli mevduatlarda bankanın onayıyla, mevduat tutarı müşteriye vadesinden önce ödenebilir¹⁰⁹. Uygulamada da bankaların vadenin

usulsüz tevdi hükümlerinin kıyasen uygulanması gerekir. 818 sayılı BK’nın 306. ve 307. (6098 sayılı TBK’nın 386. ve 387.) maddeleri gereğince ödünç alan, akdın sonunda ödünç verilen parayı iade ve eğer kararlaştırılmışsa faizi ile iadeye mecburdur. Aynı Kanun’un 472/1. (6098 sayılı TBK’nın 570/1.) maddesi gereğince usulsüz tevdi paranın nefi ve hasarı mutlak şekilde müstevdaa (saklayana) geçtiği için ayrıca açıklamaya gerek kalmadan saklayan bu parayı kendi yararına kullanabilir. Ancak mudinin istediği zamanda iade ile yükümlüdür. Bankalar türlü bahanelerle yararlandıkları bu mevduatı mudilere iadede kaçınmazlar.” Yarg. 3. HD. E. 2021/3303, K. 2021/6259, T. 09.06.2021. Aynı yönde bkz. Yarg. 11. HD. E. 2020/2178 K. 2022/1978 T. 16.3.2022; Yarg. HGK. E. 2017/50 K. 2021/33 T. 4.2.2021; Yarg. HGK. E. 1994/178 K. 1994/398 T. 15.06.1994. (Lexpera)

¹⁰⁵ Engel, *Dépôt bancaire*, s. 26; Aral, *Takas*, s. 112; Benoit, Edouard, *Le gage général de la banque*, Schulthess, 2022, N. 222.

¹⁰⁶ Erem/ Altınok/ Tandoğan, s. 104, 105; Reisoğlu, *Bankacılık Yönünden*, s. 95, 96 ve 129; Tekinalp, *Banka Hukuku*, N. 38-13; Turanboy, s. 262; Kaplan, *Banka Sözleşmeleri*, s. 210; Önder, s. 98; Özer, s. 7. Engel, *Dépôt bancaire*, s. 28; Pierre Engel, *Traité des obligations en droit suisse (Dispositions générales du CO)*, 2. Édition, Stämpfli Verlag AG, 1997, s. 678.

¹⁰⁷ Aral, *Takas*, s. 113; Aral/ Ayrancı, s. 431.

¹⁰⁸ Yüksel, *Bankacılık*, s. 71; Feyzioğlu, s. 768; Kuntalp, *Tasarruf Mevduatı*, s. 76; N. Erdem, s. 257; Akgün, s. 107. Usulsüz saklama ile tüketim öduncü arasında aynı farka işaret eden bkz. Gürsel, s. 85; Tandoğan, *C. I/2*, s. 327; Bilge, s. 193; Gümüş, *C. II*, s. 288.

¹⁰⁹ Alıcı, *C. I*, s. 83; Kaplan, *Banka Sözleşmeleri*, s. 160; Er, s. 506; Reisoğlu, *Şerh I*, s. 1250, 1251; N. Erdem, s. 262; Erem/ Altınok/ Tandoğan, s. 102; Çeker, *Mevduat*, s. 53.

bozulmasına hemen her zaman izin verdikleri görülmektedir¹¹⁰. Bu halde çekilen mevduat için vadesiz mevduata uygulanan faiz oranı uygulanmaktadır. Hatta hesaptaki paranın tamamı değil de bir kısmı çekildiğinde kalan kısım için vadeli mevduat hükümleri işlemeye devam ederek faiz ödemesi yapılmaktadır¹¹¹. Kanaatimizce bu durum, tarafların amacına dair bir ipucu da sunmaktadır.

Bu iki sözleşmenin ayrıldığı bir diğer husus ise mevduata faiz ödenmesi meselesidir. Bir kere mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği tüketim ödünçü olarak kabul edilecek olursa bankanın mevduat kabul etmesi ticari bir iş olacağından bunun ticari tüketim ödünçü olduğunu söylemek gerekecektir¹¹². Ticari tüketim ödünçünde, sözleşmede yer almasa dahi faiz istenebilecekken (TBK m. 387/ f. 2) usulsüz saklama sözleşmesi bakımından böyle bir hüküm bulunmamaktadır¹¹³. Bununla birlikte daha önce de açıklandığı üzere usulsüz saklama sözleşmesinde faiz kararlaştırılması da mümkündür. Dolayısıyla uygulamada vadesiz mevduata faiz verilmiyor olması ve vadeli mevduata faiz veriliyor olması kanımızca bu sözleşmelerin hukuki niteliğini saptamada tek başına kullanılabilir bir kriter değildir. Nitekim Bankacılık Kanunu m. 144 uyarınca “*Merkez Bankası, bankaların ödünç para verme işlemleri ve mevduat kabulünde uygulanacak azamî faiz oranlarını, katılma hesaplarında kâr ve katılma oranlarını, özel cari hesaplar dahil her türlü işlemlerinden elde edecekleri ücret, masraf, komisyon ve diğer menfaatlerin nitelikleri ile azamî miktar ya da oranlarını tespit etmeye, bunları kısmen veya tamamen serbest bırakmaya yetkilidir.*” Merkez Bankası tasarruf politikası gereği faiz oranlarını gerek vadeli gerekse vadesiz mevduat bakımından belirleyebilir, vadesiz mevduata da faiz verilmesine karar verebilir. Dolayısıyla faiz, mevduat sözleşmelerinin hukuki niteliğinin tespit edilmesinde kullanılacak başlı başına bir unsur olmayıp ancak yardımcı bir unsur olarak dikkate alınabilir.

¹¹⁰ Tiftik, s. 126; Taşkın, s. 13.

¹¹¹ Bkz. TCMB 7 Ocak 2011 tarihli yazısı: “*Bankaların onayı ile vadesinden önce çekilen vadeli ve birikimli mevduata, vadesiz mevduat faiz oranı uygulanacaktır ... Vadeli ve birikimli mevduat hesaplarından bankanın izni ile vadesinden önce kısmi çekiliş yapılması halinde, banka ile müşteri arasında yapılacak anlaşma çerçevesinde söz konusu hesapların tamamının veya sadece çekilen kısmın vadesi bozulmuş sayılabilecek, kısmi vade bozumu konusunda anlaşmaya varılmış olması halinde, vadesi bozulan kısma vadesiz mevduat faiz oranı uygulanacak ve kalan kısmın vadesi ise başlangıçta belirlenen şartlar çerçevesinde devam ettirilebilecektir.*”

¹¹² Şener, **Banka Mevduatı**, s. 93, 94; Akgün, s. 76; Taşkın, s. 11.

¹¹³ Tandoğan, **C. I/2**, s. 327; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 210.

Ayrıca belirtmelidir ki bankalar sadece vadeli mevduatlardaki paraları değil vadesiz mevduatlardaki paraları da aktif işlemleri için kullanmaktadır. Bununla birlikte vadesiz ve belli sürelerde vadeli mevduatlar için ayrılması gerekli zorunlu karşılık oranları değişmektedir. Fakat bu oranların¹¹⁴ da oldukça düşük rakamlar olduğu göz önünde tutulduğunda bankanın kendisine tevdi edilen mevduatların çok büyük bir bölümünü kullandığı açıktır. Vadesiz mevduatı usulsüz saklama; vadeli mevduatı ise bankanın parayı kullanma amacından dolayı tüketim öduncü olarak nitelendiren görüşler, bu durumu göz ardı etmektedir. Zira her iki sözleşme bakımından da bankanın parayı kullanma amacı bulunmaktadır. Fakat bu durum yine de mevduat sözleşmesinin amacının kullandırma olduğunu göstermeye yetmez. Zira usulsüz saklamada da saklayan, kendisine tevdi edilen parayı kullanmaktadır. Ayrıca parayı kullanmak banka bakımından önemli bir amaçken bu amaç mevduat sahibi tarafından paylaşılmıyor veya hiç gözetilmemiş olabilir¹¹⁵. Günümüzde olağan olan, kişinin sahip olduğu paranın banka hesabında olmasıdır. Çoğu kişi parasını evinde, işyerinde veya fiziksel bir mekânda saklamak yerine banka hesabında tutmayı daha güvenli bulmaktadır.

Bütün bu gerekçelerle kanaatimizce, mevduat sahipleri bakımından ödünç verme amacından ziyade saklama amacı bulunmaktadır. Mevduat sözleşmesi vadeli veya vadesiz olduğuna bakılmaksızın usulsüz saklama sözleşmesinin unsurlarını taşımaktadır. Fakat aynı zamanda bankanın yaptığı EFT ve havale işlemleri, işleyen faizin anapara üzerine eklenmesi gibi pek çok işlem bakımından vekalet sözleşmesinin unsurlarını da içermektedir. Bu bakımdan mevduat sözleşmesi usulsüz saklama ve vekalet sözleşmelerinin unsurlarını içeren karma nitelikte bir sözleşmedir.

B- Mevduat Rehni ve Mevduat Rehninin Hukuki Niteliği

1- Genel Olarak Mevduat Rehni

Mevduat rehni, mevduat alacaklısı sıfatındaki mevduat sahibinin, bankaya veya üçüncü bir kişiye olan borcunu teminat altına almak için mevduat alacağı üzerinde kurulan rehin olarak tanımlanabilir. Banka uygulamasında müşterinin herhangi bir

¹¹⁴ Merkez Bankası'nın 2013/15 sayılı Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ'in 6. maddesine göre vadesiz, 1 aya kadar vadeli ve 3 aya kadar vadeli mevduatlarda zorunlu karşılık oranı %8'dir. 6 ay ve 1 yıla kadar vadeli mevduatlarda ise %0'dır. Ancak 6 ay ve 1 yıl vadeli mevduatlarda uygulanan zorunlu karşılık oranı 20.01.2023 öncesinde %6 ve %4 şeklindeydi.

¹¹⁵ Kuntalp, **Tasarruf Mevduatı**, s. 75.

alacağı rehin alınabildiği gibi bizzat o bankada bulunan mevduat alacağı da sıklıkla rehin alınmaktadır¹¹⁶. Daha önce ifade edildiği üzere mevduatın, mevduat sahibine bir alacak hakkı sağladığı hususunda bir tereddüt bulunmamaktadır. Bu bakımdan mevduat alacağı pek çok hukuki işleme konu edilebileceği gibi aynı zamanda rehnedilebilir¹¹⁷.

Rehin alan yönünden bakıldığında mevduat, herhangi bir kişi lehine veya uygulamada sıklıkla olduğu gibi banka lehine rehnedilebilir¹¹⁸. Bir kimse kendi borcunu veya bir üçüncü kişinin borcunu teminat altına almak için mevduat alacağını rehnedebilir¹¹⁹. Uygulamaya bakıldığında mevduat rehni özellikle mevduat hesabının bulunduğu bir banka tarafından verilen bir kredinin teminatı olarak ortaya çıkmaktadır¹²⁰. Burada mevduat sahibi müşteri, bankaya karşı olan bir alacağını bankaya rehin vermektedir. Bu halde banka, borçlusu olduğu bir alacak üzerinde rehin hakkına sahip olmaktadır¹²¹.

Mevduat rehni, bankanın ödeme güvencesi dolayısıyla diğer senede bağlanmamış alacak rehinlerine göre daha güvenli bir teminat olarak görülmekte ve tercih edilmektedir¹²². Mevduat rehninin önemli bir uygulama alanı da proje finansmanıdır¹²³. Proje finansmanında proje nakit akışının takip edilebilmesi için, tüm nakit akışının kredi veren nezdinde açılmış olan proje hesaplarından geçmesi gerekmektedir¹²⁴. Proje hesaplarının kullanım yetkileri temelde kredi verende olmakla birlikte proje gelirlerinin doğru şekilde kullanılabilmesi için belli şartlarda kredi alana

¹¹⁶ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 127; Acıroğlu, s. 60.

¹¹⁷ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-33; N. Erdem, s. 260; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 168; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 274; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1252; Yüksel, **Bankacılık**, s. 78; Alıcı, **C. II**, s. 1109; Yüksel, **Hesapta Tasarruf**, s. 245; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 362; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 160; Çeker, **Mevduat**, s. 160; Ustaoglu, s. 164.

¹¹⁸ Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 42; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 362; Çeker, **Mevduat**, s. 160; Hayriye Acıroğlu, "Türk Medeni Kanunu Işığında Alacak Rehni", **Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 5, S. 1, Nisan 2020, ss. 49-70, s. 60.

¹¹⁹ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1252; Alıcı, **C. II**, s. 1110; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 302; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 168.

¹²⁰ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 298; Bankanın, müşterisine verdiği kredinin teminatı olarak mevduat rehnine başvurulduğu yönünde bkz. Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 162; N. Erdem, s. 265; Acıroğlu, s. 60.

¹²¹ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1253; Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 42; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 163; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 29; Acıroğlu, s. 61.

¹²² Özer, s. 20.

¹²³ Proje finansmanı, yatırım projelerini finanse eden kredi verenlerin, projenin yarattığı nakit akışını esas aldığı ve kredi alanın hissedarlarının finansal desteğinin olmadığı veya sınırlı olduğu finansman modeli olarak tanımlanmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Ustaoglu, s. 5 vd.

¹²⁴ Ustaoglu, s. 157, 158.

bırakılmaktadır. İşte bunun sağlanmasında mevduat rehni önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mevduat rehni, Bankacılık Kanunu'nda ya da başka bir kanunda doğrudan doğruya düzenlenmemiştir. Fakat BankK m. 61'de mevduatın ödenmesiyle ilgili olarak rehin hakkının saklı tutulduğu görülmektedir. Dolayısıyla mevduat rehnine ilişkin doğrudan ve kanuni tek düzenlemenin bu madde olduğu söylenebilir. Ancak bu düzenleme olmasaydı dahi mevduatın rehnedilmesi bakımından hukuki bir engel bulunmayacağını belirtmek isteriz¹²⁵.

Doktrinde mevduat rehni kavramına karşılık olarak rehini kavramının kullanıldığına da rastlanmaktadır. Esas olarak hesap rehni kavramını kullanan Ustaoglu¹²⁶, hesap rehni ile kastedilenin mevduat rehni olduğunu, zira hukuken mal olarak kabul edilenin hesaptaki mevduat olduğunu ifade etmektedir. Uygulamada¹²⁷ katılma hesaplarının rehnedilmesi halinde hesap rehni kavramının kullanıldığı görülmektedir. Hesap kavramının daha kapsamlı bir anlama sahip olduğu düşünüldüğünde hesap rehni kavramının her zaman mevduat rehniyle örtüşmediği düşüncesindeyiz.

2- Mevduat Rehninin Hukuki Niteliği ve Mevduat Rehnine Uygulanacak Hükümler

a- Mevduat Rehninin Alacak Rehni Niteliğinde Olması

Doktrinde¹²⁸ kabul edildiği üzere mevduat rehni, rehin konusunu oluşturan mevduatın bir alacak hakkı olması sebebiyle alacak rehni niteliğindedir. Buna göre mevduatın rehni alacak rehni hükümlerine göre olmaktadır. Belirtmeliyiz ki mevduat rehninin hukuki niteliği hususunda genel olarak farklı bir görüş bulunmamaktadır.

¹²⁵ Çeker, **Mevduat**, s. 159, 160.

¹²⁶ Ustaoglu, s. 158.

¹²⁷ Bkz. Türkiye Finans Katılım Bankası Cari/ Katılma Hesabı Rehin Sözleşmesi (www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/bireysel/sozlesmeler-ve-formlar E.T.: 15.08.2023); Türkiye Emlak Katılım Bankası Hesap Rehni Sözleşmesi (https://emlakkatilim.com.tr/assets/uploads/sozlesme-form/sozlesme/19_10_Hesap-Rehin-Sozlesmesi.pdf (E.T.: 15.08.2023))

¹²⁸ Reisoglu, **Şerh I**, s. 1252; Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 42; İlhan Helvacı, "Bankaların Taşınır Rehni Uygulamalarındaki Gelişmeler", **Banka ve Tüketici Hukuku Sorunları Sempozyumu**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010, ss. 327-330, s. 328, 329; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 367; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 163; Çeker, **Mevduat**, s. 159; Ustaoglu, s. 166; Hilal Rabia Yıldız, **Alacak Rehninin Kurulması**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 111. Üçüncü kişi lehine rehin bakımından bu görüşte: Özer, s. 15.

Ancak aşağıda açıklayacağımız üzere bazı yazarlar, mevduat bankası lehine rehinle sınırlı olmak üzere usulsüz rehin görüşünü savunmaktadır.

Alacak rehni, taşınır rehninin bir türü olarak TMK m. 954 ve devamında diğer hakların rehniyle birlikte aynı hükümlerde düzenlenmiştir. TMK m. 954/ f. 1 uyarınca, devredilebilir alacaklar ve diğer haklar rehnedilebilirler. Alacağın da bir hak türü olduğu düşünüldüğünde esasında alacak rehni, hakların rehniinde bir alt kavramdır. Bir diğer deyişle hak rehni bir üst kavram olup alacak rehnini kapsar¹²⁹. Ancak Türk Medeni Kanun’nda hakların rehnine ilişkin düzenlemeler temelde alacak rehnine ilişkindir¹³⁰. Alacak rehninin, hak rehni çeşitlerinin en önemli uygulama alanı olması, bu düzenleme yönteminde etkili olmuştur¹³¹.

Eşya üzerindeki rehin hakkının aynı bir hak olduğu tartışmasız kabul edilse de haklar ve alacaklar üzerindeki rehnin hukuki niteliği tartışmalıdır. Zira hak ve alacakların maddi bir varlığı bulunmamaktadır. Bu sebeple, maddi bir varlığı bulunmayan haklar üzerinde aynı hak kurulmasına doktrinde tereddütle yaklaşılmıştır.

Bir görüş¹³² uyarınca hak ve alacaklar üzerinde rehin de tıpkı eşya üzerindeki rehin gibi aynı hak niteliğindedir. Bu görüş, kanunun düzenleme biçimini dayanak almakta ve kanun koyucunun iradesinin, alacak rehninin aynı hak olarak düzenlemek yönünde olduğunu savunmaktadır. Bu görüşe göre, aynı hakların konusunu maddi varlığı olan şeylerle sınırlayan görüşler pozitif hukuktaki düzenlemeye bir açıklama getirememektedir. Halbuki kanun koyucu, haklar ve alacakların rehnini taşınır rehni başlığı altında düzenlemiş ve alacak hakkının da eşya gibi rehne konu olabileceğini kabul etmiştir. Dolayısıyla pozitif hukuk düzenlemeleri, alacak rehninin sınırlı aynı hak olduğuna dayanak oluşturmaktadır.

¹²⁹ Bülent Köprülü/ Selim Kaneti, **Sınırlı Ayni Haklar**, 2. Bası, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1982-1983, s. 535; Nomer/ Ergüne, N. 1337; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 3; Sanem Aksoy Dursun, **Eşya Kavramı**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2012, s. 102.

¹³⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 3; Seda İrem Çakırca, **Adi Alacakların Rehni**, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2006, s. 5; Ferit H. Saymen/ Halid Kemal Elbir, **Türk Eşya Hukuku Dersleri**, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1963, s. 690, 691; Köprülü/ Kaneti, s. 535; Nomer/ Ergüne, N. 1337. İsviçre Medeni Kanunu bakımından: Nicolas De Gottrau / Bénédicte Foëx, **Commentaire Romand Code Civil II**, Ed.: Pascal Pichonnaz / Bénédicte Foëx / Denis Piotet, Helbing Lichtenhahn, 2016, Art. 899, N. 3.

¹³¹ Saymen/ Elbir, s. 690, 691; Köprülü/ Kaneti, s. 535; Nomer/ Ergüne, N. 1337.

¹³² Foëx, Bénédicte, **Le contrat de gage mobiliers**, Bâle: Helbing & Lichtenhahn, 1997, N. 522; Göksoy, s. 66, 67; Reha Poroy/ Ünal Tekinalp/ Ersin Çamoğlu, **Ortaklıklar Hukuku I**, 14. Bası, İstanbul 2019, N. 767d; Ustaoglu, s. 174; Ünal/ Başpınar, s. 68; Şensöz/ Özbilen/ Savaş, s. 237.

Bir diğer görüşe¹³³ göre, alacak üzerindeki rehin hakkının niteliği, rehne konu hakla eşdeğer niteliktedir. Zira alacak üzerinde rehin hakkı sahibi, alacağın borçlusundan sadece borcun ifasını talep edebilmektedir. Bu görüşteki yazarlara göre kanundaki düzenleme biçimi hakkın niteliğini tespit etmek için yeterli değildir. Bu görüş, eşya hukuku ilkeleri çerçevesinde, maddi bir varlığı olmayan hak ve alacaklar üzerinde aynı bir hakkın kurulamayacağını savunmaktadır. Kanunun sistematigiinden hareket eden aynı hak görüşünün teorik temellerinin eksik olduğunu ileri sürmektedirler. Kişisel hak niteliğindeki alacağın rehnedilmesiyle birlikte herkese karşı ileri sürülebileceği kabul edilemez. Keza rehin hakkının kanun gereği yeni alacaklıya karşı da ileri sürülebilmesi ve diğer alacaklılara nazaran öncelikli olması, bu hakkın mutlak bir hak olduğu anlamına gelmez.

Farklı bir görüşe¹³⁴ göre ise fiziki bir varlığı olmaması dolayısıyla alacaklar ve haklar üzerindeki rehin hakkı aynı hak olarak nitelendirilemese de mutlak hak niteliğindedir. Zira alacaklar ve haklar üzerinde kurulan rehin hakkı da alacaklıya rehin konusunu paraya çevirerek elde edilen satış bedelinden alacağını tahsil etme yetkisi vermektedir. Hakkın mutlak niteliği, rehinli alacaklının satış bedelinden öncelikli olarak alacağını karşılama yetkisinde ortaya çıkmaktadır.

Bir başka görüşe¹³⁵ göre, alacak rehni mutlak etkisi sınırlı bir aynı haktır. Bu görüşe göre, rehinli alacaklının diğer alacaklılara nazaran öncelikle alacağını tahsil edebilmesi, hakkın mutlak niteliğinin bir sonucudur. Fakat rehinli alacaklının üçüncü kişilerden olumsuz davranışta bulunmamalarını talep etme yetkisi yoktur. Esasında

¹³³ Eskiocak, Ali, **Teslime Bağlı Taşınır Rehninde Alacaklının Hukuki Durumu**, İstanbul: Vedat, 2009, s. 52; Köprülü/ Kaneti, s. 11; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3796; Hatemi, Hüseyin / Serozan, Rona / Arpacı, Abdülkadir, **Eşya Hukuku**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1991, s. 361, 362; Makaracı Başak, s. 5, 6; Barış Demirsatan, “Medenî Kanuna Göre Senede Bağlanmamış Alacak Rehni Kapsamında Rehinli Alacaklının Paraya Çevirme Bakımından Olanakları”, **İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 7, S. 1, Y. 2021, ss. 161-185 s. 163; Utku, s. 124, 125; Özer, s. 23; Seçer, **Sermaye Piyasası**, s. 179; Çakırca, s. 20. Marka rehni bakımından: Tüzüner, s. 16. Rehin veren alacaklının, haklarının bir kısmını rehin alana devrettiği yönünde: Andreas Von Tuhr, **Borçlar Hukukunun Umumi Kısımı**, Cilt: 1-2, Çev. Cevat Edege, Yargıtay Yayınları No. 15, s. 881.

¹³⁴ Zahit İmre, **Zilyetlik Menkul Mülkiyeti ve Menkul Rehni Dersleri**, İstanbul: 1952, s. 105; Reşat Kaynar, **Türk Medeni Kanununa Göre Rehin Hukuku Dersleri**, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1967, s. 142; Homberger/ Marti, **Gage sur les créances**, s. 1; Wieland, s. 745; Saymen/ Elbir, s. 690; Nomer/ Ergüne, N. 1338; Mehmet Serkan Ergüne, **Hukukumuzda Taşınır Rehninin, Özellikle Teslime Bağlı Taşınır Rehninin Kuruluşu**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020, N. 36; Aksoy Dursun, s. 111. Steinauer, alacaklar ve haklar üzerinde rehin hakkının mutlak niteliğini kabul etmekle birlikte verdiği yetkiler bakımından hakkın konusu hakla eşdeğer nitelikte olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Steinauer, N. 5121. Aynı yönde bkz. Çakırca, s. 20.

¹³⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 9, 10; Fahri Can Doğan, **Bankacılık Uygulamasında Mevduat Rehni**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 18.

üçüncü kişilerin rehin hakkını ihlal etmeleri imkân dâhilinde olmadığından böyle bir korumaya ihtiyaç da bulunmamaktadır.

Son olarak farklı bir görüşe¹³⁶ göre alacaklar üzerinde rehin hakkı, aynı hak benzeri bir hak niteliğinde olmakla birlikte mutlak hak özelliği taşımamaktadır. Rehin konusu alacağın alacaklısı değişse de rehin hakkının alacağı yüklemeye devam etmesi ve cebri icrada sağlanan öncelik, rehin hakkının aynı hak benzeri olmasının bir sonucudur. Ayrıca mutlak hak niteliğinde olması, hakkın ihlal edildiği durumda yol açacağı tutarsızlık nedeniyle kabul edilemeyecektir¹³⁷. Zira alacak rehninin mutlak niteliği kabul edilirse onu konusuz bırakan davranışları sebebiyle alacaklının haksız fiil sorumluluğunun doğacağını da kabul etmek gerekecektir. Bu durumda ise rehin hakkı sahibinin sahip olduğu koruma, alacaklının sahip olduğu korumayı aşmış olacaktır. Dolayısıyla bu kabul, sorumluluk temeli bakımından bir tutarsızlık yaratacaktır.

Yargıtay ise tespit edebildiğimiz kadarıyla kararlarında alacak rehninin hukuki niteliğine ilişkin bir değerlendirmede bulunmamıştır. Ancak bankanın mevduat üzerinde rehinli alacaklı olup mevduat hesabının haczedildiği pek çok uyuşmazlıkta, bankanın, sahip olduğu rehin hakkını borçlunun yanı sıra borçlunun alacaklılarına karşı da ileri sürebileceğine hükmetmiştir¹³⁸. Bu kararlarda bankanın rehin hakkına dayanarak İİK m. 99 uyarınca istihkak iddiasında bulunabileceğini kabul etmiştir. Yargıtay'ın bu yaklaşımından, mevduat alacağı üzerinde rehin hakkının mutlak niteliğini kabul ettiği sonucuna varmaktayız.

Kanaatimizce, hukukumuzda aynı haklar yalnızca fiziksel bir varlığa sahip şeyler üzerinde tesis edilebilir. Zira aynı hakların ayırt edici özelliği, eşya üzerinde doğrudan doğruya bir hâkimiyet sağlamasıdır. Hak ve alacakların rehni, verdiği yetkiler itibarıyla rehin hükümleri altında düzenlenmişse de kanundaki yerinin, hakkın niteliğinin belirlenmesinde yeterli olmadığı görüşündeyiz. Bu bakımdan alacak rehni aynı bir hak değildir. Alacak rehninin rehne konu alacakla eşdeğer olduğu görüşüne de

¹³⁶ Taşkın, s. 37 vd.

¹³⁷ Alacakla eşdeğer nitelikte olduğu görüşünde olmakla birlikte aynı tespit için bkz. Utku, s. 125.

¹³⁸ Bkz. “Esasen rehin hakkı banka ile müşterisi arasında imzalanan sözleşmede de yer aldığından bankanın borçlusuna karşı ileri sürebileceği rehin hakkını borçlunun alacaklısına karşı da istihkak iddiası olarak ileri sürülebileceğinin kabulü gerekir.” Yarg. HGK. E. 2011/849 K. 2012/242 T. 28.3.2012. Aynı yönde: Yarg. 8. HD. E. 2017/1999 K. 2020/2144 T. 4.3.2020; Yarg. 12. HD. E. 2018/4641 K. 2018/10720 T. 5.11.2018. (Legalbank)

katılmadığımızı ifade etmemiz gerekir. Zira alacak üzerinde rehin hakkı alacakla eşdeğer nitelikte olsaydı, haciz ve iflas durumlarında diğer alacaklılara nazaran bir önceliğe sahip olmaması gerekirdi. Rehni sahibine verdiği yetkinin alacağın tahsili şeklinde görünmesi de rehni alacak hakkıyla eşdeğer olduğunu göstermez. Esasında bu durum, rehni paraya çevrilmesinin zorunlu bir sonucudur. Zira rehni paraya çevrilmesi alacak rehniinde çoğu zaman alacağın icra dairesi veya rehni alacaklı tarafından tahsili suretiyle gerçekleştirilecektir. Hatta bizce hiç kimsenin aracılığı olmaksızın alacağın paraya çevrilmesini sağlama yetkisi bu hakkın mutlak hak niteliğinde olduğunu göstermektedir. Kanımızca alacak rehni mutlak hak niteliğindedir. Mutlak hak niteliği ise rehni paraya çevirme yetkisi ve diğer alacaklılara nazaran sağladığı öncelikte ortaya çıkmaktadır.

Ancak hemen belirtelim ki bu teorik tartışmanın pratik bir önemi olmadığı doktrinde¹³⁹ haklı olarak ifade edilmiştir. Zira alacak rehniinin hukuki niteliğine ilişkin görüşler teorik açıdan farklılaşsa da pratik açıdan her bir görüş rehni hakkının önceliğini kabul etmektedir. Dolayısıyla alacak rehniinin hükümleri bakımından varılan sonuçlar aynı olmaktadır.

b- Senede Bağlanmamış Alacak Rehni ve Senede Bağlı Alacak Rehni Ayrımı Bakımından Mevduat Rehniinin Değerlendirilmesi

Alacak rehni konusu Türk Medeni Kanun’unda kıymetli evraka bağlı olmayan alacakların rehni, senede bağlanmış alacak rehni ve senede bağlanmamış alacak rehni olmak üzere farklı hükümlerle düzenlenmiştir. Bu başlık altında, mevduat rehniinin alacak rehni türlerinden hangisi içerisinde yer aldığı tartışılacaktır.

TMK m. 955/f. 1 kapsamında senede bağlı alacakların rehni ile kastedilen senet, bir borç ikrarını ihtiva eden senettir¹⁴⁰. Fakat dikkat edilmelidir ki alacağa ilişkin her belge bu kapsamda borç senedi değildir¹⁴¹. Esas olarak tek taraflı borç ikrarı içeren belgeler ve taraflardan birinin borç ikrarının belgedeki önemli bir unsuru teşkil ettiği

¹³⁹ Foëx, *Contrat*, N. 522; Steinauer, N. 5121; De Gottrau/ Foëx, *CR CC II*, Art. 899, N. 5.

¹⁴⁰ Sirmen, *Alacak Rehni*, s. 43; Göksoy, s. 80; Aydın Ünver, *Müşterek Hesap*, s. 166; Barlas, *Mevduat Rehni*, s. 376; Çakırca, s. 40; Yıldız, s. 70. İsviçre doktrinde senet kavramıyla ilgili görüşler için ayrıca bkz. Barlas, *Mevduat Rehni*, s. 374 vd.

¹⁴¹ Sirmen, *Alacak Rehni*, s. 43.

belgeler bu kapsamda senet sayılır¹⁴². Buna karşın sözleşmelere ilişkin iki tarafın hak ve borçlarının yer aldığı belgeler borç senedi değildir¹⁴³. Borç senedi kapsamında değerlendirilemeyecek bir belgede yer alan alacakların rehni senede bağlanmamış alacak rehni kapsamında değerlendirilmektedir¹⁴⁴.

Senet kavramı, aynı zamanda usul hukukunda da karşımıza çıkan bir kavramdır. Usul hukukunda senet, bir irade beyanını dış aleme yansıtan ve senedi hazırlayan kimse aleyhine sonuç doğuran yazılı belge olarak tarif edilmektedir¹⁴⁵. Bir kira sözleşmesi, satış sözleşmesi veya eser sözleşmesi medeni usul hukuku anlamında senet vasfını taşımaktadır¹⁴⁶. Görüldüğü üzere usul hukukunda senet kavramı, TMK m. 955 bağlamında senetten daha geniş kapsamlıdır. Dolayısıyla usul hukuku bakımından borcun ispatını sağlayacak nitelikte bir senet her zaman bir alacağın senede bağlanmış alacak olduğunu göstermez.

Hesap cüzdanının hukuki niteliğinin belirlenmesi, mevduat rehnine uygulanacak hukuk kurallarının tespiti bakımından önem taşımaktadır. Hesap cüzdanı, bir gerçek veya tüzel kişinin banka hesabı açtırması üzerine müşteriye verilen ve hesap hareketlerinin gösterildiği belge olarak ifade edilmektedir¹⁴⁷.

Öncelikle her ne kadar tartışma konusu olmamışsa da banka hesap cüzdanlarının kıymetli evrak niteliğinde olmadığını söylemek gerekir¹⁴⁸. Zira mevduattan kaynaklanan alacak hakkı hesap cüzdanına bağlı değildir. Hak senede bağlı olmadığından, hesap cüzdanını ibraz etmese dahi kimliğini ispat eden hak sahibine

¹⁴² Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 43; Şener, **Banka Mevduatı**, Banka Mevduatı, s. 304; Göksoy, s. 80; Yıldız, s. 70. Bir belgenin bu kapsamda senet sayılması için borç ikrarının tek taraflı olarak ve açık bir biçimde yapılması gerektiği yönünde bkz. Benoit, N. 764.

¹⁴³ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 43; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 376. Sözleşme, medeni usul hukuku bakımından her zaman senet olsa da borçlar hukuku bakımından borç ikrarını taşıyan bir senet niteliğinde olmayabilir (Alıcı, **C. II**, s. 1109). Aksi yönde bkz. Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 167.

¹⁴⁴ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 43; Çakırca, s. 40.

¹⁴⁵ Güray Erdönmez, **Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku**, Ed. Hakan Pekcanitez / Muhammet Özekes / Mine Akkan / Hülya Taş Korkmaz, Cilt II, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017, s. 1773; Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, 6. Baskı, İstanbul: Demir Demir Yayıncılık, 2001, s. 2073, 2074; Hakan Pekcanitez / Oğuz Atalay/ Muhammet Özekes, **Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı**, 10. Bası, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022, s. 381.

¹⁴⁶ Erdönmez, **Pekcanitez Usul**, s. 1773; Kuru, **Hukuk Muhakemeleri**, s. 2076; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, s. 381, 382.

¹⁴⁷ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-92; Özer, s. 48. Mevduat cüzdanının uygulamadaki gelişimi için bkz. Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 377 vd.

¹⁴⁸ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-100; Alıcı, **C. II**, s. 1065; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1226; Özer, s. 49, 51; Yıldız, s. 113. Hamiline yazılı hesap cüzdanlarının kıymetli evrak niteliğinde olduğu yönünde bkz. Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 216; N. Erdem, s. 260. Bu görüş savunulduğunda rehnedilmesinde yazılı şekil şartı aranmaz, zilyetliğin devri yeterlidir (N. Erdem, s. 266). Bununla birlikte hamiline yazılı hesap uygulaması ülkemizde terk edilmiştir (Özer, s. 50).

ödeme yapılmalı; hesap cüzdanını ibraz etse dahi hak sahipliğini ya da temsilci vasfını ispat edemeyenlere ödeme yapılmamalıdır¹⁴⁹. Hesap cüzdanlarında yer alan, ibrazın zorunlu olduğu yönünde kayıtlar da bunları kıymetli evrak niteliğine getirmez¹⁵⁰.

Asıl tartışmalı olan konu, hesap cüzdanlarının borç ikrarı içeren senet olup olmadığıdır. Bir görüşe¹⁵¹ göre hesap cüzdanı, bankanın mevduat sahibine karşı bir borç senedi niteliğindedir. Bu görüşü kabul eden yazarlara¹⁵² göre mevduat rehni, senede bağlanmış alacak rehni niteliğindedir. Diğer bir görüşe¹⁵³ göre ise hesap cüzdanı borç senedi niteliğinde değildir. Bu görüşe göre hesap cüzdanları ancak usul hukuku bağlamında senet olarak kabul edilebilir. Usul hukuku anlamında senedin özelliği, ispat işlevini yerine getirmesidir¹⁵⁴. Dolayısıyla hesap cüzdanları müşterinin mevduat alacağını gösterir ve ispatlar nitelikte bir belge olarak kabul edilebilecektir. Fakat bazı ödemelerin hesap cüzdanına yansıtılmamış olduğu durumlarda ödeme fişi, havale, EFT talimatı, internet, telefon bankacılığı yoluyla işlem yapıldığını gösteren kayıt ve belgeler ile hesap cüzdanının aksi ispat edilebilecektir¹⁵⁵. Bu görüşteki yazarlara¹⁵⁶ göre ayrıca bankaların hesap cüzdanlarında yer verdikleri banka kayıtları ile bu cüzdan arasında uyumsuzluk olması halinde banka kayıtlarının esas alınacağı yönünde ifadeler de mevduatın senede bağlı bir alacak olmadığını göstermektedir. Yargıtay’a¹⁵⁷ göre de hesap cüzdanları banka nezdindeki mevduatı kanıtlayıcı bir belge

¹⁴⁹ Alıcı, **C. II**, s. 1066.

¹⁵⁰ Özer, s. 49. Karş. Kıymetli evrak olmamakla birlikte cüzdanı ibraz edene ödemede bulunulacağı yönünde kayıt konulmasıyla eksik nama yazılı senet vasfını kazanabildiği yönünde: Yüksel, **Bankacılık**, s. 92, 93.

¹⁵¹ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 300, 301; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 166, 167. Mevduat rehni açısından değerlendirme yapmamakla birlikte mevduat cüzdanlarının borç senedi niteliğinde olduğu yönünde bkz. Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 44; Yüksel, **Bankacılık**, s. 91; Göksoy, s. 81; Çakırca, s. 40.

¹⁵² Şener, **Banka Mevduatı**, s. 304, 305; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 166.

¹⁵³ Alıcı, **C. II**, s. 1068, 1069; N. Erdem, s. 261; Özer, s. 51; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 380; Yıldız, s. 113. Kaplan’a göre hukuki niteliği bakımından müşterinin tasarruf yetkisini ispatlayan bir belge, banka açısından ise özel nitelikli borç belgesidir. Bu bakımdan yazarın hangi görüşte olduğu anlaşılamamıştır. Bkz. Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 216.

¹⁵⁴ Alıcı, **C. II**, s. 1068; N. Erdem, s. 261; Özer, s. 51.

¹⁵⁵ Alıcı, **C. II**, s. 1069.

¹⁵⁶ Özer, s. 49; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 380.

¹⁵⁷ “Usulünce düzenlenmiş ve yetkilisinin imzasını taşıyan hesap cüzdanı, müşterinin banka nezdindeki mevduatının kanıtlayıcı belgesidir.” Yarg. HGK E. 1998/19-438 K. 1998/400 T. 3.6.1998. (Hukuktürk) “Dairemiz uygulamalarında “...Usulünce düzenlenmiş ve banka yetkilisinin imzasını taşıyan hesap cüzdanının müşterinin banka nezdindeki mevduatını kanıtlayıcı bir belge niteliğinde olduğu, Bankanın, hesap cüzdanındaki mevduat miktarınca müşteriye karşı borçlu olup bunu kanun ve sözleşme hükümlerine göre geri ödemekle yükümlü bulunduğu” kabul edildiği gibi öğretide de “Yetkili banka personelinin imzaladığı hesap cüzdanındaki yazılı miktar, banka kayıtlarında yer almasa veya banka kayıtları ile uyuşmasa dahi banka bu miktarı hesap sahibine ödemek zorundadır. Meğerki banka hesap cüzdanındaki meblağın hataen yazıldığını ispat etsin” görüşü benimsenmiştir.” Yarg. 11. HD. E. 2015/8692 K. 2016/315 T. 14.01.2016. (Lexpera)

niteliğindedir. Ayrıca Yargıtay, kararlarında¹⁵⁸ mevduat cüzdanının borç ikrarı ihtiva eden senet olmadığına da işaret etmiştir. Doktrinde çoğunluk¹⁵⁹ bu görüşü kabul etmekte ve mevduat rehninin senede bağlanmamış alacak rehni niteliğinde olduğu savunmaktadır.

Belirtilen bu iki görüşten hangisinin benimsendiğine göre özellikle rehni kuruluşu bakımından farklı değerlendirmeler yapmak mümkündür. İleride inceleneceği üzere¹⁶⁰ senede bağlanmamış alacak rehni, yazılı bir rehin sözleşmesiyle kurulurken; senede bağlanmış alacak rehni bu sözleşmeye ilaveten senedin zilyetliğinin devri de gerekmektedir. Ayrıca alacak üzerinde iyiniyetle rehin hakkı kazanılması¹⁶¹ bakımından da mevduatın senede bağlı alacak niteliğini haiz olup olmadığı önem taşımaktadır.

Mevduat hesap cüzdanının hukuki niteliği tespit edilirken Bankacılık Kanunu ve konuya ilişkin yönetmelik hükümlerine yer vermek faydalı olacaktır. Bankacılık Kanunu m. 60/ f. 2 “*Karşılığında hesap cüzdanı yerine makbuz, katılma belgesi, senet ve benzeri belgelerin verilmesi, alınan paraların mevduat veya katılım fonu kabulü sayılmasına engel değildir.*” şeklindedir. Bu hükümden hareketle hesap cüzdanının, mevduatın varlığı için zorunlu bir unsur olmadığı anlaşılmaktadır¹⁶². Mevduatın tanım

“...sözü edilen tutarın davacının hesap hareketlerinde bulunmadığı, EFT, havale ve nakit işlemlerinden de tespit edilemediği, tek başına hesap cüzdanında gözükmemesinin paranın varlığını göstermeyeceği, kaldı ki aynı hesaba ait farklı iki cüzdanın bulunduğu hususu da göz önüne alındığında bilirkişilerce sunulan kök ve ek rapor doğrultusunda davacının böyle bir parasının bulunmadığı yönünde kanaat oluştuğu gerekçesiyle...” Yarg. 11. HD. E. 2022/425, K. 2023/337, T. 18.01.2023. (Lexpera)

¹⁵⁸ “Alacaklının takibine dayanak yaptığı banka hesap cüzdanı İİK.nun 68. maddesinde belirtilen borç ikrarını mutazammın nitelikte bir belge değildir. Dairemiz yerleşik içtihatları ve Hukuk Genel Kurulunda da benimsenen bu ilke doğrultusunda somut olayda alacağın tahsilinin gerekip gerekmediği muhakemeye muhtaç olmakla, anılan belgeye dayalı takip yapılamayacağı gözetilmeksizin, merciin alacaklının itirazın kaldırılması talebinin reddine karar vermesi gerekirken yazılı gerekçe ile kabulü isabetsizdir.” Yarg. 12. HD. E. 2001/10989, K. 2001/12293, T. 05.07.2001. (Hukuktürk)

“Alacaklı, borçlu F1 A.Ş. aleyhinde kar ve zarara katılması hesap cüzdanı ve bu hesabın mevduat hesabına çevrilmesine ilişkin ihtarnameye dayalı olarak 26.12.2003 tarihinde ilamsız takip yapmış ve örnek 49 no’lu ödeme emri borçluya tebliğ edilmiştir... Alacaklı, borçlu itirazlarının kaldırılması amacıyla icra mahkemesine başvurmuştur. Takibe dayanak yapılan banka hesap cüzdanının İ.İ.K. ’nun 68.maddesinde belirtilen borç ikrarını içeren nitelikte bir belge olmadığı, alacağın tahsilinin gerekip gerekmediğinin yargılamaya muhtaç bulunduğu nazara alınmadan ve başvurunun niteliği itibarı ile duruşma açılmadan yazılı gerekçelerle istemin kabulüyle borçlu itirazının kaldırılmasına karar verilmesi isabetsizdir.” Yarg. 12. HD. E. 2004/16270, K. 2004/21026, T. 05.10.2004. (Lexpera)

¹⁵⁹ Özer, s. 51; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 381; Gürses, s. 3; Yıldız, s. 113; Meryem Acar, **Tasarruf Mevduatı Üzerinde Rehin**, 2015 (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, s. 59, 60; Doğan, s. 35.

¹⁶⁰ İkinci Bölüm, I, B.

¹⁶¹ Devir yasaklaması olmasına rağmen borç senedinde bu hususun yazılı olmaması halinde iyiniyetle rehin alan, rehin veren tasarruf yetkisine sahip olmadığı halde TBK m. 183/ f. 2’nin kıyasen uygulanması neticesinde rehin hakkını kazanabilmektedir. Bkz. İkinci Bölüm, III. C. 4.

¹⁶² Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-09; Turanboy, s. 261; Ustaoglu, s. 161.

unsurları gerçekleştiği halde cüzdan yerine senet, makbuz gibi bir belge verilmiş ya da hiçbir belge verilememişse de bu durum yatırılan paranın mevduat sayılmasına engel olmaz¹⁶³. Nitekim bankacılık uygulamasında hesap cüzdanları ibraz edilmeden işlem yapılması mümkündür¹⁶⁴.

Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik m. 4/ f. 4'te bankanın hesap cüzdanı düzenlemekle ve bu hesap cüzdanını müşterinin istediği biçimde müşteriye vermekle yükümlü olduğu aksi takdirde müşterinin hesap cüzdanı almayı reddettiğini ispatlaması gerektiği düzenlenmiştir. Fakat bu hüküm sadece bankaların aydınlatma yükümlülüğü kapsamında müşterilerine bilgi vermesiyle ilgilidir¹⁶⁵. Esasında bu düzenlemeden mevduat sahibinin hesap cüzdanı almayı reddedebileceği de anlaşılmaktadır. Nitekim aynı yönetmeliğin 5. maddesinde mevduat sahiplerinin geri alma haklarının hiçbir surette sınırlandırılmayacağı düzenlenirken hesap cüzdanı ibraz etmeleri zorunlu görülmemiştir.

Ayrıca hesap cüzdanı verildiğinde dahi cüzdan, hesabın açılış anındaki durumunu göstermektedir. Zira hesapta meydana gelen değişiklikler örneğin internet bankacılığıyla yapılan işlemler hesap cüzdanına yansımamaktadır. Dolayısıyla ilgili mevzuat ve mevcut uygulama gözetildiğinde mevduat cüzdanlarının borç ikrarı içeren senet mahiyetinde olmadığı anlaşılmaktadır. Bunun neticesinde kanaatimizce mevduat rehninin senede bağlanmamış alacak rehni niteliğinde olduğu kabul edilmelidir.

c- Mevduat Bankası Lehine Tesis Edilen Mevduat Rehni Bakımından Usulsüz Rehin Görüşünün Değerlendirilmesi

Doktrinde bir görüş¹⁶⁶ mevduat hesabının bulunduğu bankanın aynı zamanda rehinli alacaklı olduğu hallerde, mevduat rehninin usulsüz rehin (*pignus irregulare*) niteliğinde olduğunu ileri sürmektedir. Belirtilmelidir ki bu başlık altında ele alınacak

¹⁶³ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-09; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 16; Alıcı, **C. I**, s. 1044; Çeker, **Mevduat**, s. 7.

¹⁶⁴ Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 216; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 378. Hatta hesap açılışında dahi müşterilere mevduat cüzdanı verilmemektedir.

¹⁶⁵ Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 379.

¹⁶⁶ Hamdi Yasaman, **Banka Hukuku ile İlgili Makaleler, Hukuki Mütalaalar, Bilirkişi Raporları**, Cilt I, İstanbul: Vedat, 2005, s. 225; Özer, s. 18; Acıroğlu, s. 61; Ayrıca bkz. ve karşı. Özer, s. 19, 20. Özer banka lehine mevduat rehni bakımından hem düzensiz rehin hem alacak rehni yönünde görüş belirtmiştir.

görüş, mevduat rehninin geneline değil sınırlı bir uygulama alanına ilişkindir. Dolayısıyla yukarıda açıkladığımız alacak rehni görüşünün tam olarak karşısında yer alan bir görüş değildir. Nitekim bu görüşteki yazarlar¹⁶⁷ da rehinli alacaklının bankadan başka üçüncü bir kişi olduğu durumlarda, bunun klasik anlamda alacak rehni olduğu kabul etmektedir.

Bu görüşün daha iyi anlaşılabilmesi adına kısaca usulsüz (düzensiz) rehne değinmemiz gerekecektir. Usulsüz rehin, bir miktar para veya bir miktar türden belirli şeyin bir alacağın teminatı olarak alacaklıya, alacak herhangi bir şekilde sona erdiğinde mislen (aynı vasıf ve miktarda) iade edilmek üzere verilmesidir¹⁶⁸. Usulsüz rehinde rehin konusu nesne veya paranın mülkiyeti alacaklıya geçmekte, alacaklı da alacak sona erdiğinde bunları mislen iade etmekle yükümlü olmaktadır¹⁶⁹.

Usulsüz rehnin hukuki niteliği, *sui generis* rehin benzeri bir teminat türü olarak kabul edilmektedir¹⁷⁰. Usulsüz rehne, taraflar aralarında aksini kararlaştırmadıkları sürece taşınır rehni hükümleri kıyasen uygulanır¹⁷¹. Fakat taşınır rehninin aksine usulsüz rehin, fer'i bir hak değildir¹⁷². Dolayısıyla alacağın sona ermesi halinde teminat konusu şeyler üzerindeki mülkiyet hakkı devredene kendiliğinden dönmez veya alacağın devri halinde yeni alacaklıya kendiliğinden intikal etmez¹⁷³.

Usulsüz rehnin taşınır rehninden bir diğer farkı, alacaklının rehin konusu misli şeyler üzerinde rehin gibi sınırlı bir ayni hak değil; mülkiyet hakkı kazanmasıdır¹⁷⁴. Dolayısıyla alacaklı, mülkiyeti kendisine geçen para veya nesneyi kullanabilme yetkisine sahiptir¹⁷⁵. Bu yönüyle rehin kurumundan uzaklaşarak teminat amaçlı

¹⁶⁷ Özer, s. 15; Acıroğlu, s. 61. Ayrıca bkz. Ustaoglu, s. 201.

¹⁶⁸ Kuntalp, **Teminat**, s. 284; Helvacı, s. 113; Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 42; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 20; Özer, s. 17.

¹⁶⁹ Kuntalp, **Teminat**, s. 284; Helvacı, s. 113; Erol Cansel, **Türk Menkul Rehni Hukuku Cilt 1 (Teslim Şartlı Menkul Rehni)**, Ankara: Sevinç, 1967, s. 64; Saymen/ Elbir, s. 644; Kemal T. Gürsoy/ Fikret Eren/ Erol Cansel, **Türk Eşya Hukuku**, 2. Bası, Ankara: 1984, s. 1101; Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 1440; Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 42.

¹⁷⁰ Kuntalp, **Teminat**, s. 285; Makaracı Başak, s. 251. Hukuki niteliği hakkında tartışma için ayrıca bkz. Cansel, s. 65 vd.; Makaracı Başak, s. 251.

¹⁷¹ Helvacı, s. 115; Cansel, s. 67; Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 1440. Uygulanacak hükümler için ayrıca bkz. Cansel, s. 67 vd.

¹⁷² Helvacı, s. 115, 116.

¹⁷³ Fakat sona erme halinde alacaklı mislen iade etme borcu altına girecek; alacağın devrinde ise teminat konusunu yeni alacaklıya devretmekle yükümlü olacaktır (Helvacı, s. 116).

¹⁷⁴ Kuntalp, **Teminat**, s. 284; Helvacı, s. 114; Cansel, s. 66; Saymen/ Elbir, s. 644; Sadece zilyetliği değil mülkiyet hakkını kazandığı yönünde: Şener, **Banka Mevduatı**, s. 20, 21.

¹⁷⁵ Kuntalp, **Teminat**, s. 284; Helvacı, s. 115; Saymen/ Elbir, s. 644; Özer, s. 18; Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 42.

mülkiyet devrine yaklaşmaktadır¹⁷⁶. Fakat teminat amacıyla mülkiyetin devrinde alacaklı teminat konusu şeyi aynen iadeyle yükümlü olurken düzensiz rehinde mislen iade etmekle yükümlüdür¹⁷⁷. Usulsüz rehin bu yönüyle teminat amaçlı mülkiyet devrinden de ayrılmaktadır.

Usulsüz rehinde teminat altına alınan borç ödenmediğinde rehin alan, mülkiyetindeki misli eşya veya parayı iade etme yükümlülüğünden kurtulur. Üstelik bu halde teminat konusu şeylerin mülkiyeti alacaklıda olduğundan rehnin paraya çevrilmesi gibi bir aşamaya gerek olmaz¹⁷⁸. Fakat alacak miktarını aşan tutar, teminat verene iade edilmelidir¹⁷⁹.

Usulsüz rehne ilişkin bu kısa açıklamalardan sonra, mevduat rehninin usulsüz rehin teşkil edip etmediğine ilişkin doktrindeki görüşler üzerinde durulacak ve ardından bu husustaki kanaatimize yer verilecektir. Mevduat bankası lehine mevduat rehni tesis edilmesinin usulsüz rehin teşkil ettiğini kabul eden görüş¹⁸⁰ uyarınca, mevduat rehninde banka kendisine mevduat olarak yatırılan paranın mülkiyetini elde ettiği ve teminat altına alınan alacak sona erdiğinde parayı mislen iade etmesi gerektiği için ortada bir usulsüz rehin ilişkisi bulunmaktadır. Bu görüşe göre mevduat rehninin usulsüz rehin olarak nitelendirilmesi, bankanın teminat konusu para üzerinde sınırlı bir ayni hak değil mülkiyet hakkı kazanmasının bir sonucudur.

Aksi fikirdeki yazarlara¹⁸¹ göre ise mevduat ilişkisinin konusu para olduğundan, mevduatın rehni bakımından akla usulsüz rehin gelebilir. Fakat rehin konusu olan mevduat, bir alacak niteliğindedir. Dolayısıyla mevduat rehni bakımından usulsüz rehin değil; bir alacak rehni söz konusudur.

Bizce de mevduat rehninin mevduat bankası lehine tesis edildiği hallerde alacak rehni nitelemesinden ayrılmak için bir gerekçe bulunmamaktadır. Rehinli alacaklının kim olduğundan bağımsız olarak mevduat rehni senede bağlanmamış alacak rehni niteliğindedir. Usulsüz rehin görüşündeki yazarların dayanaklarından biri, bankanın

¹⁷⁶ Helvacı, s. 114; Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 1440; Özer, s. 18. Düzensiz rehinde ortada bir rehin değil; teminat amaçlı devir söz konusu olduğu yönünde bkz. Saymen/ Elbir, s. 644.

¹⁷⁷ Kuntalp, **Teminat**, s. 284; Helvacı, s. 114; Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 1440.

¹⁷⁸ Cansel, s. 67, 69; Helvacı, s. 116.

¹⁷⁹ Helvacı, s. 123.

¹⁸⁰ Yasaman, **Cilt I**, s. 225; Acıroğlu, s. 61; Özer, s. 17, 18.

¹⁸¹ Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 42; Yıldız, s. 112; Ustaoglu, s. 166; Taşkın, s. 42, 43. Ayrıca karşı. Ustaoglu, s. 201.

teminat konusu para üzerinde sınırlı aynı hak değil; mülkiyet hakkı kazanmasıdır¹⁸². Ancak dikkat edilmelidir ki, yatırılan paranın üzerinde bankanın mülkiyet hakkı kazanması, başlı başına mevduatın bir özelliğidir. Mevduat sözleşmesinin unsurları bahsinde incelediğimiz üzere mevduattan bahsedilebilmesi için muhakkak bir miktar paranın mevduat kabulüne yetkili bir kuruluşa tevdi edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu gerekçe usulsüz rehin görüşü bakımından yeterli bir dayanak teşkil etmemektedir.

Bir miktar paranın rehnedilmesinde karşımıza düzensiz rehin kavramının çıktığını yukarıda açıklamıştık. Ancak mevduat rehni bakımından bir hususa daha dikkat edilmesi gerekir. Mevduat sahibinin bankaya yatırdığı para ile ilişkisi de artık sadece bir alacak hakkından ibarettir. Mevduat rehninin konusu bankaya yatırılan para değil; yatırılan para karşılığında ortaya çıkan mevduat alacağıdır. Bu bakımdan mevduat rehninin, bir miktar paranın rehninden farklı olduğuna dikkat çekmek istiyoruz¹⁸³. Usulsüz rehinde rehnin konusunun para olması olgusu ile mevduat rehinde rehin konusu mevduat alacağının bir para alacağı olması birbirine karıştırılmamalıdır.

Bununla birlikte bir miktar paranın rehnedilmesi bankacılık uygulamasında da görülmektedir. Nakit karşılığı kredilerde bir miktar para teminat amacıyla bankaya yatırılmaktadır. Fakat doktrinde isabetle işaret edildiği üzere, burada usulsüz rehin söz konusu olmakla birlikte bu sefer de mevduattan söz edilemeyecektir¹⁸⁴. Zira mevduattan bahsedebilmek için paranın usulsüz saklama veya kullanım ödücü olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Nakit karşılığı kredilerle ilgili bu değerlendirmeler ise mevduat rehniyle karıştırılarak mevduat rehninin usulsüz rehin niteliğinde görülmesine yol açmıştır¹⁸⁵.

¹⁸² Özer, s. 15; Acıroğlu, s. 61. Fakat yazarlar aynı zamanda bankanın borçlusu olduğu alacak üzerinde rehin hakkı kazandığını da ifade etmektedir. Krş. Özer, s. 16; Acıroğlu, s. 61.

¹⁸³ Bu hususta bkz. Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 42.

¹⁸⁴ Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 42; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 20. Bankanın borçlusu olduğu bir alacak rehni olduğu yönünde: Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 29.

¹⁸⁵ Bkz. Özer, s. 16, dn. 55. Kendisi bu görüşte olmamakla birlikte Yıldız, s. 111, dn. 458; s. 112, dn. 460. Bu eserlerde atıf yapılan yazarlardan Kuntalp ve Şener'in görüşleri, nakit karşılığı kredilerin düzensiz rehin niteliğinde olduğu ancak bunlarda mevduattan söz edilemeyeceği yönündedir. Dolayısıyla yazarların mevduat rehninin düzensiz rehin niteliğinde olduğu yönünde görüş beyan etmediğine dikkat edilmelidir (Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 42; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 20).

Bir diğ er yandan kişinin, borçlus u oldu ğ u alacak üzerinde rehin hakk ı kazanması pekâlâ mümkündür¹⁸⁶. Bu duruma bankacılık uygulamasında sıklıkla rastlanmaktadır¹⁸⁷. Özellikle de banka, borçlus u oldu ğ u mevduat üzerinde rehin hakk ına sahip olabilmektedir¹⁸⁸. Fakat bankanın borçlus u oldu ğ u alacak üzerinde rehin hakk ı kazand ığı haller bakım ından doktrinde düzensiz rehin kavramına başvurulmamıştır¹⁸⁹. Zira rehnedilen alacağ ın borçlus unun kim oldu ğ u alacak rehni niteliğini de ğ iştirmemektedir. Elbette kişinin borçlus u oldu ğ u alacak üzerinde rehin hakk ı kazanması alacak rehni bakım ından özellik arz edebilir. Fakat bu durum, alacak rehninin hukuki nitelendirmesini de ğ iştirmez.

Özetle, mevduat rehni gerek rehinli alacakl ının mevduat bankası oldu ğ u gerekse banka d ışı nda üçüncü bir kişi oldu ğ u bütün hallerde alacak rehni niteliğindedir. Aç ıklad ığımız gerekçelerle banka lehine mevduat rehni bakım ından usulsüz rehin görüşüne katılmamaktayız.

d- Mevduat Rehnine Uygulanacak Hükümler

Mevduat rehninin hukuki niteliğini senede bağlanmamış alacak rehni olarak saptamış bulunuyoruz. Bu başlık altında, mevduat rehnine uygulanacak hükümler senede bağlanmamış alacak rehni ana ekseninde tespit edilecektir.

Bir kere kanunda yer alan alacak rehnine ilişkin hükümler, mevduat rehninde uygulama alanı bulacaktır (TMK m. 954-961). Alacak rehnine ilişkin kanundaki düzenlemelerin yanı sıra TMK m. 954/ f. 2 uyarınca teslim e bağ lı taş ınır rehnine ilişkin hükümler de alacak rehninde kıyasen uygulanacaktır. Örneğ in teslim e bağ lı taş ınır rehni hükümlerinden alt rehne ilişkin m. 942, rehnin paraya çevrilmesine ilişkin m. 946, rehin haklarının sıras ına ilişkin m. 948, *lex commissoria* yasağ ına ilişkin m. 949 hükümleri hakların ve alacakların rehninde de kıyasen uygulanır¹⁹⁰. Fakat rehin hakk ının iyiniyetle kazanılmasına ilişkin TMK m. 939/ f. 2 hükmü hamiline yazılı senetler d ışı nda alacak rehninde uygulanmaz¹⁹¹. Dolayısıyla mevduat rehni

¹⁸⁶ Köprülü/ Kaneti, s. 537, 538; Carlo Lombardini, **Droit bancaire suisse**, Schulthess, 2008, s. 883, 884; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 29; Nomer/ Ergüne, N. 1343; Makaracı Başak, s. 45; Çakırca, s. 31.

¹⁸⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 29.

¹⁸⁸ Reisoğ lu, **Bankacılık Yönünden**, s. 84; Alıcı, **C. II**, s. 1110; Makaracı Başak, s. 45; Çakırca, s. 31

¹⁸⁹ Bkz. Köprülü/ Kaneti, s. 537, 538; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 29; Nomer/ Ergüne, N. 1343; Makaracı Başak, s. 45; Çakırca, s. 31.

¹⁹⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 4; Köprülü/ Kaneti, s. 546; Makaracı Başak, s. 6, dn. 17; Nomer/ Ergüne, N. 1365.

¹⁹¹ Köprülü/ Kaneti, s. 547; Saymen/ Elbir, s. 689, 690; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 4.

bakımından bu hüküm uygulama alanı bulmayacaktır. Rehin zilyetliğine ilişkin TMK m. 939/ f. 1, m. 939/ f. 3 ve m. 943 hükümlerinin senede bağlanmamış alacak rehninde uygulama alanı bulup bulamayacağı ise tartışmalıdır. Bunlara ilişkin tartışmaları yeri geldikçe ele alacağız.

Teslime bağlı taşınır rehni hükümleri ise bütün taşınır rehni türleriyle ilgili çıkabilecek sorunları düzenleyecek bir kapsamda değildir. Bu sebeple teslime bağlı taşınır rehni hükümleri arasında uygulanacak bir hüküm bulunmadığı takdirde taşınmaz rehnine ilişkin hükümlerden yararlanılarak bu boşluk doldurulmalıdır¹⁹². Örneğin mevcut, müstakbel veya muhtemel alacaklar için ipotek tesis edilebileceğini düzenleyen TMK m. 881 alacak rehninde de kıyasen uygulanabilmektedir¹⁹³.

Ayrıca alacağın devrine ilişkin hükümlerin de alacak rehninde kıyasen uygulama alanı bulacağı doktrinde¹⁹⁴ kabul edilmektedir. Mevduat rehni söz konusu olduğunda konusu itibarıyla Bankacılık Kanunu hükümleriyle bu kanun uyarınca çıkartılmış yönetmelikler de gerekli olduğu yerlerde uygulama alanı bulacaktır. Bankaların bir kredi kuruluşu olması yönüyle TİTRK'nin uygulanması da akla gelebilir¹⁹⁵. Ancak TİTRK m. 1'de *“Bu Kanun, sermaye piyasası araçları ile türev araçlara ilişkin finansal sözleşmeleri konu edinen rehin sözleşmeleri ile mevduat rehnine uygulanmaz.”* düzenlemesine yer verilerek açık bir şekilde bu kanun hükümlerinin mevduat rehnine uygulanmayacağı ifade edilmiştir¹⁹⁶.

¹⁹² Cansel, s. 18.

¹⁹³ Bkz. Birinci Bölüm, II. B, 5.

¹⁹⁴ Wieland, s. 750, 751; Selahattin Sulhi Tekinay, **Menkul Mülkiyeti ve Sınırlı Ayni Haklar**, İstanbul 1994, s. 146; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 9; Nomer/ Ergüne, N. 1339'a bağlı dn. 225; Göksoy, s. 75 vd. Pay rehni bakımından: Mehmet Serkan Ergüne, “Anonim Şirket Payı Üzerinde Rehin Hakkı Kurulması”, **İÜHFM**, C. LXXIV, S. 2, 2016, ss. 739-755, s. 742.

¹⁹⁵ Zira TİTRK m. 3 uyarınca rehin sözleşmesi ancak kredi kuruluşları ile tacir, esnaf, çiftçi, üretici örgütü, serbest meslek erbabı gerçek ve tüzel kişiler arasında veya tacir ve/veya esnaf arasında, yapılabilir.

¹⁹⁶ Bu tespitte bulunan: Yasemin Yalçın, “Belirlilik Prensibi ve 6750 Sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu'na Göre Rehnedilebilen Taşınır Varlıklar”, **Prof. Dr. Feyzi Necmeddin Feyzioğlu'nun Anısına Armağan**, Ed.: Abuzer Kendigelen, Saibe Oktay Özdemir, İstanbul 2020, ss.783-841, s. 811, 812.

C- Mevduat Rehninin Benzer Kurumlarla Karşılaştırılması

1- Teminat Amaçlı Alacağın Devriyle Karşılaştırılması:

Bir alacağın teminat işlevi sağlamaı alacak rehni vasıtasıyla olabileceği gibi alacağın teminat amacıyla devriyle de olabilir¹⁹⁷. Keza bankacılık uygulamasında teminat sağlama amacıyla, alacak rehnine başvurulduğu kadar teminat amacıyla alacağın devrine de başvurulmaktadır¹⁹⁸.

Teminat amacıyla alacağın devri, alacağın, başka bir alacağı teminat altına almak amacıyla, teminat altına alınan alacağın sahibine inançlı olarak devredilmesidir¹⁹⁹. Alacağın teminat amacıyla devri, alacağın devrine ilişkin TBK m. 192 hükmüne uygun olarak yapılmalıdır. Aynı zamanda bir inanç anlaşmasıyla tamamlanmalıdır²⁰⁰. Alacağın rehnine ilişkin hükümler teminat amacıyla alacağın devrinde de kıyasen uygulanır²⁰¹. Şüphesiz alacağın devrine ilişkin hükümler burada doğrudan doğruya uygulama alanı bulmaktadır²⁰².

Teminat amaçlı alacağın devri ve alacak rehni arasında ekonomik amaç ve teminat işlevleri bakımından bir benzerlik bulunmaktadır²⁰³. Her iki işlemde de bir tasarruf işlemi bulunmakta ve amaç teminat vermek olmaktadır. Fakat bu iki kurum arasında farklılıklar da mevcuttur.

¹⁹⁷ Reisoğlu, **Bankacılık Yönünden**, s. 83; Kuntalp, **Teminat**, s. 283. Teminat amacıyla alacağın devri, özellikle bankacılık alanında kredi faaliyetlerinde önemli bir rol oynamaktadır (Nicolas De Gottrau, “Transfert de propriété et cession a fin de garantie, principes et application dans le domaine bancaire” **Sûretés et garanties bancaires**, ed. Nicolas Iynedjian, Lousanne 1997, ss. 173-257, s. 234).

¹⁹⁸ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 127, 135; Reisoğlu, **Bankacılık Yönünden**, s. 83, 84.

¹⁹⁹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 39; Fahrettin Aral, “Topyekün Temlik”, **AÜHFD**, C. 42, S. 1, 1992, ss. 93-140, s. 98; Helvacı, s. 116; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 899, N. 6; Makaracı Başak, s. 285.

²⁰⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 39; Helvacı, s. 117; De Gottrau, **Transfert de propriété**, s. 225; Çakırca, s. 36.

²⁰¹ Ergun Özsunay, **Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta İnançlı Muameleler**, İstanbul: Cezaevi Matbaası, 1968, s. 142; De Gottrau, **Transfert de propriété**, s. 226; Foëx, **Contrat**, N. 45; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 899, N. 7; Yıldız, s. 21. Genel olarak karma inançlı işlemler bakımından: Köprülü/ Kaneti, s. 462.

²⁰² De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 899, N. 7.

²⁰³ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 40; Fahrettin Aral, “Topyekün Temlik”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 42, S. 1, 1992, ss. 93-140, s. 98; Aydıncık, Şirin, “Bir İnançlı İşlem Türü Olarak Alacağın Teminat Amacıyla Temliki”, **İÜHF**, C. LXIV, S. 6, Y. 2006, ss. 131- 194, s. 148; Yıldız, s. 20.

Alacağı teminat amacıyla devreden taraf, alacak üzerinde tasarruf yetkisini kaybeder²⁰⁴. İnançlı olarak alacağı devralan ise alacağın bağımsız olarak sahibi olur²⁰⁵. Dolayısıyla alacağı tahsil yetkisi de devralana ait olur²⁰⁶. Alacağın rehnedilmesinde ise alacağın devrinden farklı olarak rehnedilen alacak üzerinde alacaklıya sınırlı bir hâkimiyet tanınmaktadır²⁰⁷. Rehin alan, alacağın bağımsız olarak sahibi olmamakta; sadece alacağın değeri üzerinden tatmin edilme yetkisine sahip olmaktadır²⁰⁸. Dolayısıyla alacağın rehninde alacak hakkının özü halen daha rehin verendedir²⁰⁹. Ayrıca alacağın rehninde alacağa sıkı bir bağlılık (fer'ilik) varken teminat amaçlı devirde yoktur; devrolunan alacak hakkı, asıl alacaktan bağımsızdır²¹⁰.

Alacağın teminat amacıyla devredilmesinde alacaklı, rehinli alacaklıya kıyasen daha geniş yetkilere sahip olduğundan alacağın teminat amacıyla devri, alacak rehnine kıyasen daha güçlü bir hukuki koruma sağlamaktadır²¹¹. Fakat bu aynı zamanda teminat amaçlı devreden kişi bakımından sakıncalar doğurmaktadır. Örneğin alacağı devralan kimse bu alacağı üçüncü bir kişiye devrettiğinde, alacağını inancılı devreden kimse devralan üçüncü kişiye karşı bir hak ileri süremez²¹². Zira inancılı devralan kişi, alacak üzerinde tam olarak tasarruf yetkisine sahip olmaktadır. Dolayısıyla yaptığı devir işlemi de geçerli bir devrin sonuçlarını doğurmaktadır. Bununla birlikte inanc anlaşmasına aykırı yapılan tasarruflarından dolayı devralanın borca aykırılık temelinde sorumluluğu doğar²¹³. Zira alacağı teminat amaçlı devralan, inanc sözleşmesi gereği ancak teminat amacıyla sınırlı olarak alacaktan yararlanabilir ve

²⁰⁴ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 39; Helvacı, s. 117.

²⁰⁵ Özsunay, s. 117; Helvacı, s. 117; Aydınçık, s. 148, 149; Foëx, **Contrat**, N. 46. Bu kapsamda alacaklının sahip olduğu tüm yetkileri kullanabilir, alacağı devredebilir, rehnebilir ve paraya çevirebilir. (Helvacı, s. 117). Alacağın devrinde devralan alacağın sahibi olmakta ve her türlü hukuki işlemi yapmaya yetkili olmaktadır (Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 37; Yıldız, s. 20).

²⁰⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 39; Aydınçık, s. 149.

²⁰⁷ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 899, N. 11; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 307, dn. 298.

²⁰⁸ Saymen/ Elbir, s. 690; Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 1127, 1128; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 37; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 9.

²⁰⁹ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3817; Aydınçık, s. 148; Vardar Hamamcıoğlu, s. 332; Yıldız, s. 20.

²¹⁰ Helvacı, s. 118; Aydınçık, s. 140; Foëx, **Contrat**, N. 46; Yıldız, s. 21. Teminat amaçlı mülkiyetin devri bakımından: Rona, Serozan, "Taşınır Mülkiyetinin Devrinde: Ayni Tasarruf Sözleşmesinin Borçlanma Sözleşmesinden Ayrılığı ve Soyutluğu", **Prof. Dr. Tahir Çağa'nın Anısına Armağan**, İstanbul: Beta Yayınları, 2000, ss. 397-412, s. 411; Çakırca, s. 36. Bu sebeple teminat altına alınan alacak sona erdiğinde mülkiyet kendiliğinden geri dönmeyeceği gibi alacağın devrinde de yeni alacaklıya intikal etmez (Helvacı, s. 110). Ancak burada inancılı devredeninin korunması, fer'ilik ilkesinin yerini tutan bozucu şart varsayımı ile sağlanır (Serozan, **Ayni Tasarruf Sözleşmesi**, s. 411).

²¹¹ Kuntalp, **Teminat**, s. 283; Helvacı, s. 118; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 899, N. 11; Aydınçık, s. 140, 151. Bu sebeple İsviçre uygulamasında giderek alacak rehninin yerini aldığı yönünde, Helvacı, s. 118; Aydınçık, s. 151.

²¹² Aydınçık, s. 140; Aral, **Topyekün Temlik**, s. 98; Yıldız, s. 24.

²¹³ Yıldız, s. 20.

teminat altına alınan sona erdiğinde, devraldığı alacağı eski sahibine devretmekle yükümlüdür²¹⁴. Taraflar arasındaki güven ilişkisi dolayısıyla teminat amaçlı devralan, tasarruf yetkisini teminat amacıyla sınırlı olarak kullanmakla yükümlüdür.

Teminat altına alınan alacağın ödenmemesi durumunda ise inançlı devralan, alacağı geri devretmekle yükümlü değildir. Zira alacağın teminat amacıyla devrinde, vadesi geldiği halde borç ödenmediği takdirde devralan, cebri icra yoluna başvurmaksızın alacağı paraya çevirme hakkına sahiptir²¹⁵. Böylece borçludan tahsil ettiği para devralanda kalır ve teminat altına alınan alacağı karşıladığı ölçüde teminat altına alınan alacak sona erer. Elde edilen değer, teminat altına alınan alacağın değerinden fazla ise artan miktar devredene iade edilir²¹⁶. Zira *lex commissoria* yasağı teminat amaçlı alacak devrinde de uygulama alanı bulmaktadır²¹⁷. Teminat amaçlı devirde her ne kadar başlangıçta ifa amacı bulunmasa da alacağın ödenmemesi durumunda ifaya yönelen (ifa uğruna) devir halini almaktadır²¹⁸. Belirtmeliyiz ki bu bakımdan alacak rehniyle bazı hallerde benzerlik bulunabilecektir. Zira aşağıda inceleneceği üzere rehinli alacaklıya tahsil yetkisi verildiği hallerde alacaklı, alacağı borçludan tahsil etmekte ve böylece alacağını karşıladığı ölçüde teminat altına alınan alacak sona ermektedir.

Bu iki kurum arasındaki bir fark da teminat veren tarafın alacak üzerindeki sonraki tasarruflarına ilişkindir. Alacağın rehninde alacaklının rehin konusu alacak üzerinde art rehin tesis etmesi mümkündür. Teminat amacıyla alacağın devrinde ise devreden artık tasarruf yetkisini kaybedeceğinden böyle bir imkânâ sahip olmaz²¹⁹. Dolayısıyla teminat amacıyla alacağın devrinde alacak teminat amaçlı olarak işleme konu edildikten sonra devreden alacaklı bakımından farklı teminat işlemleri için kullanılamaz.

Her ne kadar aynı işleve hizmet etse de tarafların alacağın rehnedilmesi veya teminat amacıyla devredilmesi hususunda anlaşmaları tarafların tercihiyle bağlıdır ve bu husus sözleşmenin anlaşma unsurunu oluşturur²²⁰. Ancak bazen tarafların irade

²¹⁴ Köprülü/ Kaneti, s. 462; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 39; Kuntalp, **Teminat**, s. 283; Helvacı, s. 117.

²¹⁵ Aydınçık, s. 148, 149; Özsunay, s. 141, 142; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 39; Helvacı, s. 118.

²¹⁶ Özsunay, s. 143; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 39, 40.

²¹⁷ Helvacı, s. 124; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 899, N. 8.

²¹⁸ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 40.

²¹⁹ Ancak alacağın rehninde de alacak hakkı sahibi, alacağın varlığına etki edecek tasarruf işlemlerini rehinli alacaklının rızası bulunmadan yapamaz.

²²⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 39.

beyanlarından, iradelerinin teminat amaçlı bir devir işlemi yapmak mı yoksa rehin tesis etmek yönünde mi olduğu anlaşılamayabilir. TBK m. 19 uyarınca sözleşmeler yorumlanırken tarafların gerçek iradeleri esas alınmaktadır. Dolayısıyla taraf iradelerinin yorumu yoluyla işlemin teminat amaçlı devir mi alacağın rehni mi olduğu anlaşılabilecektir²²¹. Tarafların irade beyanlarının dürüstlük kuralı çerçevesinde uyuyor olması gerekmektedir. Tarafların gerçek iradesi belirlenirken tarafların defter kayıtları, tarafların o zamana kadar seçtikleri teminat şekli, özellikle bankacılık işlemlerinde kullanılan mutat deyimler gibi olgulardan faydalanılabilir²²². Bu olguların yardımıyla dahi işlemin niteliği anlaşılamıyorsa, bir görüşe²²³ göre alacağın rehnedilmiş olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Zira alacağın rehni, teminat amacıyla temlikine göre alacaklıya daha sınırlı bir hak sağlamaktadır ve sözleşmenin yorumlanmasında borçlu lehine yorum yapılmalıdır²²⁴. Diğer bir görüşe²²⁵ göre ise uygulamada ve özellikle de banka kredi işlemlerinde teminat amaçlı devrin daha çok başvurulmuş bir teminat olması yönüyle şüphe halinde teminat amaçlı devre öncelik verilmelidir. Bizce de burada teminat veren lehine yorum yapılarak şüphe halinde alacak rehnine öncelik tanınması daha uygun olacaktır.

2- Mevduatın Devri

Mevduat rehninin mevduatın devriyle benzerlik gösterdiği husus, her iki işlemin de mevduatı konu alan işlemler olmalarıdır. Bu bakımdan özellikle tasarrufun yapılışı veya ihbarın etkisi gibi konularda benzerlik göstermektedirler. Fakat belirtmeliyiz ki bu iki işlemin amaçları birbirinden tamamen farklıdır.

Mevduat sahibi, bankaya karşı olan mevduat alacağını, alacağın devri hükümleri uyarınca yazılı bir anlaşmayla devredebilir²²⁶. Ancak uygulamada bunun yerine havale gönderilmesi gibi daha basit yollar tercih edilmektedir²²⁷. Mevduatın devredilebilmesi için mevduat sahibi tasarruf yetkisini haiz olmalıdır²²⁸. Aynı zamanda kanun, sözleşme veya işin niteliği gereği alacağın devrinin yasaklanmamış olması gerekmektedir.

²²¹ Aydıncık, s. 151; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 39.

²²² Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 40; Aydıncık, s. 151.

²²³ Wieland, s. 751; Aydıncık, s. 152; Makaracı Başak, s. 30.

²²⁴ Aydıncık, s. 152; Makaracı Başak, s. 30; Yıldız, s. 22.

²²⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 41; Aral, **Topyekün Temlik**, s. 98.

²²⁶ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1255; Yüksel, **Bankacılık**, s. 77; Alıcı, **C. II**, s. 1107; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 231; Çeker, **Mevduat**, s. 151, 152; N. Erdem, s. 266.

²²⁷ Yüksel, **Bankacılık**, s. 77.

²²⁸ Alıcı, **C. II**, s. 1107; Çeker, **Mevduat**, s. 154.

Mevduat alacağının konusunu bir para edimi oluşturduğundan kısmen devredilmesi de mümkündür²²⁹. Devir sözleşmesinde devre konu mevduatın hangi banka ve hesapta olduğu ile miktarı belirtilmelidir. Ayrıca mevduatın devri bakımından devralanın imzası gerekli olmayıp mevduat sahibinin imzası yeterlidir²³⁰.

Mevduat alacağının devri, mevduat sözleşmesinin taraflarında ve yükümlülüklerinde de bir değişiklik yapmamaktadır. Dolayısıyla mevduat sözleşmesi hükümleri değişmez, vadeli mevduatlarda vade ve faiz oranı değişmeden devam eder²³¹. Mevduatın devri sonucunda devralan kişi yeni mevduat sahibi olur ve mevduat üzerinde tasarruf yetkisine sahip olur²³². Hesapta bulunan işlemiş ve işlememiş bütün faizler de yeni mevduat sahibine geçer²³³. Mevduat rehninde ise rehinli alacaklı mevduat alacağının alacaklısı olmaz; sadece rehnin paraya çevrilmesinden elde edilen satış bedeli üzerinden alacağını tahsil etme yetkisine sahiptir. Mevduata işleyen faizler üzerinde de hak sahibi olmaz. Fakat rehin paraya çevirme anından sonra muaccel olan faizler rehnin kapsamına girer ve rehnin paraya çevrilmesinde hesaba katılırlar.

Mevduat rehninde rehin alan rehnin paraya çevrilmesi yoluyla alacağını karşılama yetkisine sahipken; alacağın devrinde devralan, alacak hakkının sahibi konumundadır. Devirle birlikte artık devredilen oranda yeni alacaklı hak sahibidir; eski alacaklı hakkını ve tasarruf yetkisini kaybeder²³⁴. Bunun bir sonucu olarak mevduat, birden fazla devre konu olamaz²³⁵. Yine de birden fazla devir işlemi yapılmışsa zamansal öncelik ilkesi gereği yapılan ilk devir geçerli olurken ikinci devir geçersiz olur²³⁶. Mevduatın rehninde ise rehin veren alacak üzerinde hak sahibi olmaya devam etmektedir. Aynı zamanda aşağıda inceleneceği üzere mevduatın birden fazla rehne konu olması mümkündür.

Mevduat alacağının devri sözleşmesine bankanın katılması gerekmez²³⁷. Bankanın katılmadığı devir işleminin bankaya bildirilmemesi devrin geçerliliğini

²²⁹ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 232, 233.

²³⁰ Çeker, **Mevduat**, s. 152.

²³¹ Reisoglu, **Şerh I**, s. 1252; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 268; Çeker, **Mevduat**, s. 157; N. Erdem, s. 267.

²³² Çeker, **Mevduat**, s. 156. Alacağın devri bakımından: Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 37; Yıldız, s. 20.

²³³ Çeker, **Mevduat**, s. 157; N. Erdem, s. 267.

²³⁴ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 267, 268; Çeker, **Mevduat**, s. 155.

²³⁵ Hatice Tolunay Ozanemre Yayla, **Alacağın Devri İşleminin Geçerliliği ve Sebeple olan İlişkisi (İlililiği)**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2019, s. 220; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 268; Çeker, **Mevduat**, s. 155; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194'e Genel Giriş, N. 100.

²³⁶ Aydıncık, s. 160; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194'e Genel Giriş, N. 100; Çeker, **Mevduat**, s. 155.

²³⁷ Alıcı, **C. II**, s. 1107; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 234; N. Erdem, s. 266; Çeker, **Mevduat**, s. 152.

etkilemez. Ancak devir bankaya bildirilmemişse banka devredene iyiniyetle yapacağı ödeme ile borcundan kurtulur. Dolayısıyla bankaya yapılacak bildirimle bankanın borcundan kurtulması riski bertaraf edilmiş olur²³⁸. Aynı sonuçlar mevduat rehni bakımından da geçerlidir. Rehnin bankaya ihbar edilmesi ve sonuçları aşağıda inceleneceğinden burada sadece bu benzerliği ifade etmekle yetiniyoruz.

3- Mevduat Üzerinde İntifa Hakkı

Bir alacak hakkı olduğu gözetildiğinde mevduat üzerinde intifa hakkı kurulması da mümkündür²³⁹. Alacaklar üzerinde intifa hakkı kurulurken alacağın devrine ilişkin şekle uyulması gerekmektedir²⁴⁰. Ancak yazılı şekilde yapılan sözleşmede alacağın üzerinde intifa hakkı kurulduğu belirtilir²⁴¹.

TMK m. 820/ f. 1’de alacaklar üzerinde intifa hakkına ilişkin ilk hüküm “*Bir alacak üzerindeki intifa hakkı, onun getirisini edinme yetkisi verir.*” şeklindedir. Mevduat üzerinde intifa hakkı, mevduatın gelirlerini elde etme yetkisi verir²⁴². Dolayısıyla ayrıca bir devir işlemi yapılmaksızın mevduat hesabında işleyecek bütün faiz alacakları intifa hakkı sahibi lehine doğar²⁴³. Mevduat rehninde ise faizler mevduat sahibi lehine doğar. Ancak faizlerden rehnin paraya çevrildiği sırada henüz muaccel olmayanları rehnin kapsamındadır²⁴⁴. Dolayısıyla intifa hakkı ve rehin hakkı sürdüğü müddetçe faizlerin hangi taraf lehine doğduğu açısından bir fark bulunmaktadır.

Mevduat üzerinde intifa hakkı kurulması halinde mevduat alacağı mevduat sahibi ve intifa hakkı sahibinin birlikte idaresindedir²⁴⁵. TMK m. 820/ f. 2 uyarınca “*Borçluya karşı yapılacak ödeme isteminin ve kıymetli evrak üzerindeki tasarrufların alacaklı ve intifa hakkı sahibi tarafından birlikte yapılması, borcunu ödemek üzere borçlu tarafından yapılacak bildirimin de bunların her ikisine yöneltilmesi gerekir.*” Dolayısıyla intifa hakkı sahibinin katılmadığı ve mevduatı azaltan veya sona erdiren

²³⁸ Çeker, **Mevduat**, s. 156.

²³⁹ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1254; Alıcı, **C. II**, s. 1124; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 331.

²⁴⁰ Köprülü/ Kaneti, s. 116; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 2913; Burak Özen, **Türk Medeni Hukukunda Eşya Üzerinde İntifa Hakkı**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2008, s. 143.

²⁴¹ Köprülü/ Kaneti, s. 116; Özen, **İntifa**, s. 143. Doktrinde bazı yazarlar bu hususta intifa amacı taşıyan bir devir sözleşmesi yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bkz. Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 2913; Alıcı, **C. II**, s. 1124; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 233.

²⁴² Şener, **Banka Mevduatı**, s. 335.

²⁴³ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1254, 1255; Alıcı, **C. II**, s. 1124; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 336.

²⁴⁴ Bkz. Üçüncü Bölüm, I. B. 1.

²⁴⁵ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1255; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 316, dn. 343.

tasarruf işlemleri geçersiz olur²⁴⁶. Bankaya karşı ileri sürülecek anapara ödeme istemi mevduat sahibi ve intifa sahibi tarafından kural olarak birlikte yapılmalıdır²⁴⁷. Banka da biri yetkili kılınmadığı hallerde ikisine birlikte ödeme yapmak veya hâkimin belirleyeceği yere tevdi etmekle yükümlüdür (TMK m. 821/ f. 1). Ayrıca “*Alacaklı veya intifa hakkı sahibi, ana paranın güvenilir ve getiri sağlayan bir yere yatırılmasını isteyebilir.*” (TMK m. 821/ f. 3). Bu hükümden hareketle mevduat vadesiz bir hesaptaysa veya vadeli mevduatın getirisi düşükse intifa hakkı sahibi veya alacaklının talebiyle para başka bir yere yatırılabilir²⁴⁸. Mevduat rehninde ise TMK m. 961 uyarınca mevduatın yönetim yetkisi kural olarak alacaklıda olmaktadır. Fakat mevduat sahibi de rehinli alacaklının rızası olmadan kendisine ödeme yapılmasını isteyemez.

4- Mevduat Üzerinde Takas Hakkı

Bankalar, genel işlem şartlarında²⁴⁹ müşterinin mevduat da dahil olmak üzere bankada bulunan değerleri üzerinde takas ve rehin hakkına sahip olduklarına ilişkin hükümlere yer vermektedir²⁵⁰. Ancak takas ve rehin hakkı arasındaki farklar ihmal edilerek bu ikisi birbirine karıştırılmaktadır²⁵¹. Borcun sona ermesi hallerinden biri olan takas, TBK m. 139 vd. hükümlerinde düzenlenmiştir. Buna göre, “*İki kişi, karşılıklı olarak bir miktar para veya özdeş diğer edimleri birbirine borçlu oldukları takdirde, her iki borç muaccel ise her biri alacağını borcuyla takas edebilir.*” Takas, karşılıklı, muaccel ve aynı cinsten olan iki borcun karşılıklı olarak ve alacakların az

²⁴⁶ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 338.

²⁴⁷ Alici, **C. II**, s. 1124; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 338.

²⁴⁸ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 341.

²⁴⁹ Örneğin bkz. Ziraat Bankası Mevduat Hesabı Sözleşmesi: “*Müşteri, Bankaya karşı işbu sözleşmeden kaynaklanan borçlarının tahsilatını sağlamak üzere Bankanın, Türk Borçlar Kanunu’nda düzenlenen takas ve mahsup hükümleri kapsamında, nezdindeki vadeli/vadesiz mevduat ve yatırım hesaplarında bulunan tutarlar ile lehlerine gelen havalelerden tahsilat yapmaya yetkili olduğunu kabul ve taahhüt eder.*” <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/sozlesmeler-ve-formlar> ; L’Union de Banques Suisses, Conditions Générales, Art. 5: “*Pour ses prétentions à l’encontre du client résultant de la relation d’affaires avec ce dernier, UBS dispose par ailleurs d’un droit de compensation sur l’ensemble des prétentions du client à son égard, indépendamment*

de l’échéance et de la monnaie. Il en va de même pour les crédits et les prêts accordés contre des garanties spéciales ou sans garantie.”

<https://www.ubs.com/global/fr/legal/country/switzerland/legalnotices.html>

²⁵⁰ Luc Thévenoz, “Les conditions générales des banques: réflexions sur un législateur inconnu”. **Mélanges en l’honneur de Pierre Tercier**. Genève: Schulthess, 2008. ss. 457–469, s. 464; Guggenheim/ Guggenheim, N. 419; Nicolas Iynedjian, **Les sûretés globales**, Zurich: Schulthess, 1999, s. 54; Benoit, N. 217; Taşkın, s. 44.

²⁵¹ Thévenoz, **Conditions générales**, s. 464; Benoit, N. 217. Banka genel işlem şartlarında takas hakkının yanı sıra bankanın mahsup yetkisine sahip olduğuna da yer verilmektedir. Halbuki mahsup da takastan farklı bir kavram olup bazı durumlarda alacağın miktarından indirim yapılmasıdır. Mahsup işlemi, alacağın hesaplanmasıyla ilgilidir. Bkz. Aral, **Takas**, s. 23, 24; Hüseyin Murat Develioğlu, **Takas**, 2. Baskı, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2012, s. 21 vd.

olanı tutarında sona erdirilmesi olarak tanımlanmaktadır²⁵². Takas alacaklılardan birinin yenilik doğurucu tek taraflı irade beyanıyla yapılır²⁵³.

Yukarıda açıkladığımız üzere mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği bakımından kabul edilecek görüşe göre mevduat alacağının takasa konu olup olamayacağı değişecektir. Mevduat sözleşmesinin tüketim ödöncü sözleşmesi niteliğinde olduğu kabul edildiğinde mevduatın takasa konu edilmesinde bir engel bulunmayacaktır. Ancak usulsüz saklama sözleşmesi niteliğinde olduğu kabul edildiğinde, mevduat alacağının takas edilip edilemeyeceğine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Zira TBK m. 144/ b. 1'e göre tevdi edilmiş eşyanın geri verilmesine veya bedeline ilişkin alacaklar ancak alacaklıların her ikisinin de rızasıyla takas edilebilmektedir. Bankacılık Kanunu m. 61'de ise mevduat sahibinin geri alma haklarının sınırlandırılmayacağı düzenlenirken, rehin hakkı, hapis hakkı, alacağın devri ve takasa dair hükümler saklı tutulmuştur. Bu düzenleme biçimi ise BankK m. 61'in TBK m. 144/ b.1 hükmünü bertaraf edip etmediği hususunda doktrinde fikir ayrılığına neden olmuştur.

Doktrinde ileri sürülen bir görüş²⁵⁴ uyarınca mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği usulsüz saklama olarak kabul edilse dahi TBK m. 144/ b. 1'de yer alan sınırlama TBK m. 61 gereği bertaraf edilmektedir. Bu görüşe göre bir önceki kanun olan 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda takas hakkına ilişkin bir böyle bir düzenleme yokken Bankacılık Kanunu ile bu hususta yapılan değişiklik, ancak bankaların takas yapma imkânının önünü açan bir biçimde yorumlanabilir. Aksi takdirde takasla ilgili hükümlerin aynen uygulanmaya devam edilmesi söz konusu olacak ve bu durumda ise yapılan değişikliğin bir anlamı kalmayacaktır²⁵⁵. Dolayısıyla bu görüşçe, yapılan değişikliğin amacı önceki kanun döneminde takas hakkıyla ilgili oluşan tereddüt ve tartışmaları ortadan kaldırmak olarak yorumlanmıştır.

²⁵² Nicolas Jeandin/ Lyuska Hulliger, **Commentaire Romand Code des obligations I**, Ed.: Luc Thévenoz / Franz Werro, Helbing Lichtenhahn, 2021, Intro. Art. 120-126, N. 1; Kemal Oğuzman/ Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt 1, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2022, N. 1841; Aral, **Takas**, s. 21.

²⁵³ Jeandin/ Hulliger, **CR CO I**, Art. 124, N. 1; Aral, **Takas**, s. 175; Develioğlu, **Takas**, s. 12.

²⁵⁴ Alıcı, **C. II**, s. 1112; Sözleşmenin *sui generis* niteliğinden hareketle bu yönde: Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1255, 1256. Hükmün *de lege lata* bu anlamı taşıdığı yönünde: Develioğlu, **Takas**, s. 185; Oğuzman/ Öz, **C. I**, N. 1886, dn. 152; Hüseyin Murat Develioğlu, **İstanbul Şerhi Türk Borçlar Kanunu Cilt 2-3 (Madde 83-206)**, 3. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2019, m. 144, N. 17.

²⁵⁵ Develioğlu, **Şerh**, m. 144, N. 17; Develioğlu, **Takas**, s. 185.

Bizim de katıldığımız aksi yöndeki görüşe²⁵⁶ göre ise BankK m. 61’de takas hakkının saklı tutulmuş olması, takas hakkının TBK m. 139 vd. hükümlerinde öngörülen şartlar gerçekleşmeksizin kullanılabileceği anlamına gelmez. BankK m. 61’de takas hakkının saklı tutulmuş olması, TBK m. 144/ f. 1/ b. 1 hükmünden ayrılmayı gerektirmemektedir. O halde mevduat alacağı üzerinde bankanın takas hakkını kullanması ancak takas hakkının kullanılmasının şartlarından biri olan borçlunun rızasıyla mümkün olacaktır²⁵⁷. Keza BankK m. 61’de aynı zamanda rehin hakkının saklı tutulmuş olması da rehin sözleşmesi olmaksızın bankanın mevduat alacağı üzerinde rehin hakkına sahip olduğu anlamına gelmemektedir²⁵⁸.

Problemi vadesiz mevduat bakımından değerlendiren Tekinalp’e²⁵⁹ göre de vadesiz mevduatta mevduat sahibi parasını istediği an geri alabileceği düşüncesiyle bankaya yatırmaktadır. Mevduat sahibinin bu amaçla yatırdığı, günlük olağan gerekliliklerle ihtiyaç duyabileceği bir parayı takas tehlikesi ile karşı karşıya bırakmak doğru olmayacaktır.

Takasa ancak borçlunun da rızasıyla imkân tanıyan bu görüş izlendiğinde borçlunun rızasının geçerliliği gündeme gelmektedir. Zira bankacılık uygulamasında genel işlem şartları arasında bankanın müşterinin mevduatları üzerinde takas hakkına sahip olduğuna ilişkin şartlar yer almaktadır²⁶⁰. Bu şartların alacaklının geçerli rıza açıklaması olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği önemli bir meseledir. Böyle bir uygulamanın kanunun amacına uygun olmadığı söylenebilir. Zira kanundaki düzenlemeye göre saklama sözleşmelerinde takas yapılabilmesi istisnai bir özellik taşımaktadır²⁶¹.

Öncelikle, rızanın verilebileceği ana ilişkin olarak doktrinde farklı görüşler benimsenmiştir. Hükmün lafzından hareket eden bir görüşe²⁶² göre, geçerli bir rıza

²⁵⁶ Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 163; Yavuz, **C. I**, s. 1509; Akgün, s. 111; Seda Baş, “Bankanın Mevduat Hesabı Üzerinde Takas veya Mahsup Yetkisi”, **Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 4, S. 2, 2021, s. 468-493, s. 482; Taşkın, s. 47. *De lege ferenda* bu yönde: Develioğlu, **Takas**, s. 185.

²⁵⁷ Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 163; Aydın Ünver, **Tasarruf Mevduatı**, s. 163; Akgün, s. 111; Baş, s. 482. Bankalar Kanunu döneminde: Feyzioğlu, s. 768; Tandoğan, **C. I/2**, s. 330; Kuntalp, **Tasarruf Mevduatı**, s. 76; Erem/ Altınok/ Tandoğan, s. 104, 105.

²⁵⁸ Taşkın, s. 47.

²⁵⁹ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-19.

²⁶⁰ Aral, **Takas**, s. 113; Guggenheim/ Guggenheim, N. 419; Thévenoz, **Conditions générales**, s. 464; Iynedjian, s. 53; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 163; Benoit, N. 217; Taşkın, s. 44.

²⁶¹ Taşkın, s. 47.

²⁶² Akgün, s. 109; Baş, s. 482.

ancak alacaklar karşılıklı olarak muaccel olduktan sonra alınabilir. Çoğunluk tarafından benimsenen görüşe²⁶³ göre ise genel işlem şartlarında yer alan hükümlerle bu rızanın önceden verilmesi mümkündür. Fakat takasa önceden rıza verilebileceğini kabulü halinde bu rıza her halükârda geçerli olarak kabul edilmemelidir. Rıza açıklamasının kapsadığı alacakların belirlenebilir nitelikte olması ve müşteri tarafından öngörülebilmesi gerektiği doktrinde²⁶⁴ haklı olarak ifade edilmiştir. Genel işlem şartlarında bankanın takas hakkına yer verilmesi halinde müşterinin özel olarak dikkatinin çekilmesi gerekmektedir²⁶⁵. Taşkın'a²⁶⁶ göre mevduatın belirlenebilir nitelikteki bazı alacaklar için rehin verilmesi durumunda, teminat altına alınan bu alacaklar bakımından mevduatın takasa konu edilmesine de rıza verildiği kabul edilmelidir.

Kanaatimizce, BankK m. 61'deki düzenleme, TBK m. 144/ b. 1'deki tek taraflı takas yasağını bertaraf etmemektedir. Dolayısıyla bankanın karşı alacak olan mevduatı kullanarak takas yoluyla müşteriden olan alacaklarını sona erdirebilmesi için mutlaka müşterinin rızası aranmalıdır. Rızanın alınabileceği zamana ilişkin olarak ise bu rızanın alacaklar muaccel olduktan sonra geçerli olarak alınabileceği kanısındayız. TBK m.144/ b. 1'deki hükmünün "*takas haklarının doğumundan sonra, ancak alacaklıların rızasıyla takas edilebilir*" lafzı açıkça bu rızanın ancak takasın şartı olan karşılıklı alacaklar muaccel olduktan sonra verilebileceğini düzenlemektedir. Maddenin açık lafzı karşısında kanımızca farklı bir yorum yapmak mümkün olmayacaktır. Zira takas haklarının doğumundan sonra ifadesine verilebilecek başka bir anlam bulamamaktayız. Bu durumda bankanın muaccel alacakları bulunduğu halde müşterinin mevduat alacağını takas yoluyla sona erdiremeyeceği sonucuna ulaşmaktayız. Elbette bu sonucun adaletli olmadığı yönünde eleştiriler getirilebilir. Nitekim doktrinde²⁶⁷ daha genel bir açıdan bu yasağın günümüzde haklılığının kalmadığı, bu sebeple kaldırılması gerektiği yönünde görüş ifade edilmiştir. Sonuç

²⁶³ Feyzioğlu, s. 768; Tandoğan, C. I/2, s. 330; Kuntalp, **Tasarruf Mevduatı**, s. 76; Erem/ Altınok/ Tandoğan, s. 104, 105; Aral, **Takas**, s. 113; Aydın Ünver, **Tasarruf Mevduatı**, s. 164; Taşkın, s. 49. Benoit, N. 222. Ayrıca takasa ilişkin hükümlerin yedek hukuk kuralı olmasından hareketle bankanın alacakları muaccel olmasa dahi takas yapabileceği yönünde şartlar konulabileceği de kabul edilmektedir. Bkz. Alıcı, C. II, s. 1113; Baş, s. 483; Benoit, N. 219; Taşkın, s. 51, dn. 111. Bu şekilde ksayıtlara rastlandığı yönünde: Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1256.

²⁶⁴ Taşkın, s. 49, 50. Kişilik haklarıyla bağlantılı olarak aynı yönde: Guggenheim/ Guggenheim, N. 424.

²⁶⁵ Guggenheim/ Guggenheim, N. 427.

²⁶⁶ Taşkın, s. 50.

²⁶⁷ Pascal Pichonnaz, "L'Interdiction de compenser dans le contrat de dépôt", **Revue internationale des droits de l'antiquité**, S. 46, Y. 1999, ss. 393-426, s. 424, 425.

olarak banka ancak mevduat sahibinin rızasıyla takas hakkını kullanabilecektir. Bundan sonraki açıklamalarımızda bankanın belirttiğimiz şartlarla takas hakkını kullanması ve mevduat üzerinde rehin hakkına sahip olması arasındaki benzerlik ve farklar ele alınacaktır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere takas hakkının asıl işlevi borcu sona erdirmektir. Ancak aynı zamanda takas hakkı, kişinin alacağı bakımından bir teminat görevi de görmektedir²⁶⁸. Dolayısıyla mevduat üzerinde sahip olunan rehin hakkı ile takas hakkı birbirine işlevleri açısından yakın kurumlar gibi görünmektedir. Fakat takas hakkı, kanunda anılan şartlar gerçekleştiğinde kendiliğinden doğmaktadır. Rehin hakkının ise muhakkak geçerli bir tasarruf işlemiyle taraflarca kurulması gerekmektedir.

Gerek takas hakkının kullanılması gerekse rehnin paraya çevrilmesi için bu hakkını kullanmak isteyen tarafın alacağının muaccel olması gerekmektedir. Bu açıdan rehin hakkıyla takas hakkı arasında bir farklılık yoktur. Fakat bilindiği üzere takas hakkında karşılıklı iki alacağın mevcut olması gerekmektedir. Dolayısıyla takas edeceği bir karşı alacağı bulunmayan alacaklı takas hakkına sahip olamayacaktır. Halbuki rehinde böyle bir şart bulunmamaktadır.

Takas hakkı, kullanılmakla birlikte sonuçlarını geçmişe etkili yani şartlarının gerçekleştiği andan itibaren doğurmaktadır (TBK m. 143). Dolayısıyla karşılıklı alacaklar muaccel olduktan sonra mevduat alacağına haciz konması veya mevduat sahibinin iflas etmesi hallerinde takas hakkı kullanıldığında bunlara göre öncelikli bir konumda olur. Bu sonuç rehin hakkı bakımından aynıdır. Zira rehin hakkı bir ayni hak olması dolayısıyla haciz veya iflas karşısında rehinli alacaklıya diğer alacaklılara nazaran bir öncelik sağlamaktadır. Bu açıdan rehin ve takas hakkının benzerlik gösterdiği söylenebilir²⁶⁹.

Son olarak, takasa konu edilebilecek alacakların farklı para birimlerinde olması ihtimalini değerlendirmek gerekmektedir. TBK m. 139 uyarınca karşılıklı borçlar “*para veya diğer özdeş edimler*” olduğu takdirde takas hakkı kullanılabilir. Burada özdeş olma şartı yabancı para borçlarının takas edilebilirliği bakımından şüphe yaratmaktadır. Fakat kabul edilen çözüme göre, kanunda para “veya” diğer özdeş edimler demek suretiyle para borcu söz konusu olduğunda özdeşlik şartı

²⁶⁸ Aral, **Takas**, s. 27; Develioğlu, **Takas**, s. 9, 10; Lombardini, s. 876; İynedjian, s. 54; Taşkın, s. 50.

²⁶⁹ Taşkın, s. 51.

aranmamaktadır²⁷⁰. Yine de şu iki şartın sağlanması gerekmektedir: Birincisi, takasa konu edilecek alacaklar arasında değişim rayıcı olacak bir kur bulunmalı, ikincisi ise taraflar arasındaki sözleşmede aynen ödeme kaydı bulunmamalıdır²⁷¹.

Aynı durum mevduat rehni bakımından da karşımıza çıkabilir. Fakat belirtelim ki rehin bakımından rehinle teminat altına alınan alacak ile rehin konusu alacağın aynı para biriminden olmaları hususunda bir şart bulunmamaktadır. Dolayısıyla kişi yabancı para borcunu TL cinsindeki mevduatının rehniyle teminat altına alabileceği gibi; TL para borcunu döviz cinsinden mevduatının rehniyle teminat altına alabilecektir.

II- Rehne Konu Mevduat Alacağına ve Rehinle Teminat Altına Alınan Alacağa İlişkin Özellikler

Mevduat rehninin bir alacak rehni olması dolayısıyla rehinle ilişkili iki farklı alacak söz konusudur. Birincisi rehin konusu olan mevduat alacağı, ikincisi rehinle teminat altına alınmış olan alacaktır. Bu başlık altında bu iki alacağa ilişkin ilkeler ve özellikler incelenecektir. Örneğin aşağıda açıklanacağı üzere belirlilik ilkesi hem teminat altına alınan alacak hem de rehin konusu alacak bakımından ortak bir ilkedir. Müstakbel alacakların gerek rehin konusu olması gerekse teminat altına alınması çeşitli hukuki problemler doğurmaktadır. Dolayısıyla bu ortak özelliklerin veya durumların tek bir başlık altında incelenmesi de mümkün olabilirdi. Ancak biz daha sistematik ve karışıklıkları bertaraf edecek bir metot olduğu düşüncesi ile bu iki konuyu ayrı ayrı incelemeyi tercih ediyoruz. Bu sırada tekrar teşkil edecek açıklamalardan mümkün olduğunca kaçınarak daha önce açıklamış olduğumuz kısma atıf yapmakla yetineceğiz.

A- Rehin Konusu Mevduat Alacağına İlişkin Özellikler

Alacak rehninin konusu, devredilebilir, bağımsız, belirli (ferdileştirilmiş) ve parayla ölçülebilir alacaklar olmaktadır²⁷². Öncelikle, rehin konusu alacak parayla

²⁷⁰ Haluk Nami Nomer, “Para Borcu Kavramı ve Para Borçlarının BK 118/I Anlamında Aynı Cinsten Kabul Edilip Birbiriyle Takas Edilebilirliği Problemi”, *İÜHFM*, C. 57, S. 1-2, 1999, s. 241-264, s. 255; Jeandin/ Hulliger, *CR CO I*, Art. 120, N. 13; Develioğlu, *Şerh*, m. 139, N. 46; Aral, *Takas*, s. 63; Develioğlu, *Takas*, s. 132, 133; Taşkın, s. 52, 53. Bu ihtimalde takas hakkının yalnızca yabancı para borçlusuna tanınması, zira dilerse ödemeyi Türk parasıyla yapma yetkisinin ona tanındığı yönünde: Oğuzman/ Öz, *C. I*, N. 1861.

²⁷¹ Jeandin/ Hulliger, *CR CO I*, Art. 120, N. 13; Aral, *Takas*, s. 63; Develioğlu, *Takas*, s. 132.

²⁷² Sirmen, *Alacak Rehni*, s. 27; Çakırca, s. 29.

ölçülebilir olmalı, parasal bir değer ifade etmelidir²⁷³. Bu şart aslında rehin hakkının değere yönelmiş bir hak olmasının²⁷⁴ da zorunlu bir sonucudur²⁷⁵. Fakat rehne konu alacağın para alacağı olması şart değildir²⁷⁶.

Mevduat rehni bakımından rehnin konusunu, bir para alacağı olan mevduat alacağı oluşturmaktadır. Bu sebeple mevduat rehninde alacağın parayla ölçülebilir olmasıyla ilgili özellik arz eden veya problemlili bir husus bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu özelliğe ayrıca bir başlıkta yer verilmeyecektir. Belirtmeliyiz ki alacak rehninde rehin konusu alacağın hukuki kaynağı da bir önem taşımamaktadır²⁷⁷. Mevduat rehninde ise mevduat alacağı şüphesiz yukarıda unsurlarını açıklamış olduğumuz bir mevduat sözleşmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, rehne konu mevduat hesabı Türk Lirası üzerinden işleyen bir hesap olabileceği gibi yabancı para üzerinden işleyen bir döviz hesabı da olabilecektir.

Alacak rehninde rehin konusu alacağa ilişkin bazı özellikler ise mevduat rehni bakımından önem taşımaktadır. Bu başlık altında mevduat alacağının rehnedilebilir olması, mevcut olması ve belirli olması hususları incelenecek ve ayrıca bazı özel durumlara değinilecektir.

1- Mevduat Alacağının Rehnedilebilir Olması

Alacağın rehnedilmesi için öncelikle o alacağın devredilebilir bir alacak olması gerekmektedir²⁷⁸ (TMK m. 954). Dolayısıyla mevduat rehninde de temel şart, mevduat alacağının devredilebilir olmasıdır²⁷⁹. Alacağın devredilebilir olması, alacağın paraya çevrilerek rehinli alacaklının tatmin edilebilmesi açısından gereklidir²⁸⁰.

²⁷³ Saymen/ Elbir, s. 691; Köprülü/ Kaneti, s. 536; Nomer/ Ergüne, N. 1342; Makaracı Başak, s. 66; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 41.

²⁷⁴ Cansel, s. 11; Köprülü/ Kaneti, s. 456; Saymen/ Elbir, s. 623; Erden Kuntalp, "Lex Commissoria Yasağı Kavramı, Koşulları ve Uygulama Alanı", **İnan Kırac'a Armağan**, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul: 1994, ss. 151-162, s. 151.

²⁷⁵ Saymen/ Elbir, s. 691; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 41.

²⁷⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 27; Foëx, **Contrat**, N. 532; Çakırca, s. 29; Makaracı Başak, s. 45. Fakat genelde para alacağı olduğu yönünde: Foëx, **Contrat**, N. 532; Makaracı Başak, s. 45.

²⁷⁷ Foëx, **Contrat**, N. 532; Makaracı Başak, s. 44.

²⁷⁸ Kaynar, s. 143; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 899, N. 14; Saymen/ Elbir, s. 692; Nomer/ Ergüne, N. 1341; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 38; Makaracı Başak, s. 66; Vardar Hamamcıoğlu, s. 337; Foëx, **Contrat**, N. 523; Köprülü/ Kaneti, s. 536; Aksoy Dursun, s. 102; Çakırca, s. 29.

²⁷⁹ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 298; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 160; Özer, s. 39; Taşkın, s. 86.

²⁸⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 27; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3798; Nomer/ Ergüne, N. 1341; Makaracı Başak, s. 66. Zira rehin hakkının özünü oluşturan paraya çevirme yetkisi ancak devredilebilir alacaklar bakımından anlam ifade edecektir (Makaracı Başak, s. 66; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 38).

Alacağın devredilebilir olması, alacağın devrinin kanun hükmü, sözleşme²⁸¹ veya hukuki işlemin niteliğinden²⁸² kaynaklanan bir sebeple yasaklanmamış olmasıdır²⁸³. Aynı zamanda alacağın bağımsız olmasını yani başka bir alacağa veya hakka bağlı olmamasını da ifade eder²⁸⁴.

Devredilemez bir alacak üzerinde rehin tesisi hiçbir hüküm ve sonuç doğurmaz²⁸⁵. Dolayısıyla, kesin hükümsüz bu işlemde bir rehin hakkı doğmaz²⁸⁶. Rehin alanın iyiniyetli olduğu halde de kural olarak sonuç değişmez²⁸⁷. Ancak alacak rehinde kıyasen uygulama alanı bulan TBK m. 183/ f. 2 uyarınca borç senedinde devir yasağına ilişkin bir düzenleme bulunmuyorsa, iyiniyetli üçüncü kişiye karşı bu durum ileri sürülemeyecektir²⁸⁸. Mevduat rehinde ise borç ikrarı içeren bir senet bulunmadığından iyiniyetle hak kazanılması mümkün olmayacaktır²⁸⁹.

Mevduat alacağı esasen devredilebilir bir alacaktır. Hukuki işlemin niteliğinden kaynaklanan bir devir yasağı bulunmamaktadır. Ancak banka sözleşmelerinde, bankanın rızası olmadıkça mevduatın devredilemeyeceğine ilişkin yasaklar bulunabilmektedir. Bu hükümlerle bankalar, müşterinin kredi kullanması halinde doğabilecek risklerin önüne geçmeyi amaçlamaktadır²⁹⁰.

²⁸¹ Temlik edilmeme sözleşmesi olarak adlandırılan bu sözleşme, asıl alacak ilişkisinden bağımsızdır (Çakırca, s. 30). Örneğin müşterek hesaplarda işin niteliği gereği bir devir engeli bulunmasa da taraflar devir konusunda bir yasaklama getirebilirler (Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 161).

²⁸² Bazen, hukuki ilişkinin niteliği gereği ifanın asıl alacaklıdan farklı bir kişi tarafından talep edilmesi alacağın konusu ve amacıyla bağdaşmaz. Örneğin nafaka alacakları rehnedilemez (Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 28; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 39). Farklı örnekler için bkz. Makaracı Başak, s. 67, 68.

²⁸³ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 27; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3799; Foëx, **Contrat**, N. 523; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 299; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 160; Çakırca, s. 29.

²⁸⁴ Saymen/ Elbir, s. 692; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 27; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 299; Çakırca, s. 30; Aksoy Dursun, s. 103. Alacağın, başka bir hakka veya alacağa bağlı olması halinde ise alacak bağımsız olarak devredilemeyeceği için aynı zamanda rehnedilemez. Örneğin, alacaklının kefile karşı olan alacağı rehnedilemez (Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 28).

²⁸⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 28; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 899, N. 14; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3800; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 299, Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 40; Makaracı Başak, s. 70, 71; Taşkın, s. 93; Aksoy Dursun, s. 104. Sözleşmedeki devir yasağına rağmen borçlu sonradan onay verirse rehin baştan itibaren geçerli olarak kurulmuş olur. Bkz. Nomer/ Ergüne, N. 1341, dn. 226. Alacağın devri bakımından aynı yönde: Kemal Dayınlarlı, **Borçlar Kanunu'na Göre Alacağın Devri**, Ankara: Dayınlarlı Yayınları, 2019, s. 191.

²⁸⁶ Foëx, **Contrat**, N. 530.

²⁸⁷ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3800a; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 299; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 40.

²⁸⁸ Köprülü/ Kaneti, s. 537; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 28; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 299; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 40; Makaracı Başak, s. 70; Aksoy Dursun, s. 104.

²⁸⁹ Daha detaylı bilgi için bkz. İkinci Bölüm, III. C. 4.

²⁹⁰ Helvacı, **Taşınır Rehni**, s. 329; Acıroğlu, s. 60.

Alacak rehinde alacağın devredilebilir olmasının yanı sıra rehnedilebilir olması da gerekir. Dolayısıyla, bir alacağın rehnedilebilmesi için rehne konu alacağın rehninin de yasaklanmamış olması gerektiği söylenebilecektir²⁹¹. Bazen alacağın kaynağı olan sözleşmede veya ayrıca taraflar arasında alacağın rehnedilmesi yasaklanmış olabilir²⁹². Alacağın rehnedilmesinin yasaklandığı hallerde de devir yasağına ilişkin yaptığımız açıklamalar geçerli olacaktır.

Devredilmesi ve rehnedilmesi kanun hükmüyle yasaklanan alacaklardan biri işçilerin ücret alacaklarıdır. TBK m. 410 uyarınca işçilerin ücret alacaklarının dörtte birinden fazlası devir ve rehne konu edilemez. Hükümde aynı zamanda işçilerin gelecekteki ücret alacaklarının devredilmesi ve rehnedilmesi de yasaklanmıştır. Bu hükmün mevduat rehni bakımından bir uygulama alanı olup olmayacağı tartışılabilir. İşçinin ücret alacağı bir mevduat hesabına yatırıldıktan sonra işçi bakımından artık bir ücret alacağı değil; mevduat alacağı söz konusudur. Dolayısıyla söz konusu hükmün mevduat alacağı bakımından uygulanmasına şüpheyle yaklaşılabilir. Ancak Ücret, Prim, İkramiye ve Bu Nitelikteki Her Türlü İstihkakın Bankalar Aracılığıyla Ödenmesine Dair Yönetmelik'te pek çok işçi ücreti bakımından banka aracılığıyla ödenmesi zorunluluğu bulunmaktadır²⁹³. Bu bakımdan ücret alacağı ile mevduat alacağının işlevsel açıdan tek bir görüntü altında birleşmiş olduğu söylenebilir. TBK m. 410 hükmünün amacı işçilerin hayatını idame ettirecek olan ücret alacağının korunmasıdır. Aynı zamanda bu alacakların banka hesabına yatırılması da yine hukuk düzenince zorunlu tutulmuştur. Kanaatimizce kanun hükmünün amacı dikkate alındığında işçilerin ücret alacaklarının yattığı mevduat hesapları üzerinde rehin tesis edilmesi mevcut alacaklar bakımından belli oranda gelecekteki alacakları bakımından ise tamamıyla yasaklanmıştır. Dolayısıyla bu mevduat hesapları üzerinde rehin tesisi mümkün olmamalıdır. Yapılan rehin tasarrufları ise kanunun emredici hükmüne aykırılık dolayısıyla kesin hükümsüz olacaktır.

Benzer şekilde değerlendirilmesi gereken bir diğer konu, haczedilemez nitelikteki alacakların rehne konu olup olamayacağıdır. Doktrinde ileri sürülen bir

²⁹¹ Homberger/ Marti, **Gage sur les créances**, s. 1, 2; Makaracı Başak, s. 77.

²⁹² Homberger/ Marti, **Gage sur les créances**, s. 1, 2; Makaracı Başak, s. 77; Vardar Hamamcıoğlu, s. 338.

²⁹³ Anılan yönetmeliğin 10. maddesi hükmü şu şekildedir: “İşyerleri ve işletmelerinde İş Kanunu hükümlerinin uygulandığı işverenler ile üçüncü kişiler, Türkiye genelinde çalıştırdıkları işçi sayısının en az beş olması halinde, çalıştırdıkları işçiye o ay içinde yapacakları her türlü ödemenin kanunî kesintiler düşüldükten sonra kalan net tutarını, bankalar aracılığıyla ödemekle yükümlüdürler.”

görüŖüŖe²⁹⁴ göre haczi caiz olmayan alacakların rehni de mümkün değildir. Bizim de katıldığımız aksi yöndeki görüŖüŖ²⁹⁵ uyarınca ise haczedilemez alacakların rehni mümkündür. Zira borçlu, rehin konusunun paraya çevrilmesine rıza göstermiş ve haczedilemezlikten feragat etmiş olmaktadır²⁹⁶. Haczedilmezlik, borçluyu korumak için getirilmiş bir düzenlemedir. Borçlu ise bu korumadan vazgeçerek rehin tesis edebilir²⁹⁷.

Haczedilmezlik bağlamında incelenmesi gereken konulardan biri kişilerin ücret, maaş ve emeklilik aylığı gibi ödemelerinin durumudur. İİK m. 83 gereğince ücret, maaş gibi iratların ancak kısmen haczi mümkündür. İşçi ücret alacakları da bu kapsam içerisinde. Fakat TBK m. 410 gereği işçi alacakları bakımından doğrudan devir ve rehin yasağı bulunduğundan bu alacaklarla ilgili yukarıdaki açıklamalarımız geçerli olacaktır. SSKGSSK m. 93 gereğince ise aylık ödeneklerin haczi caiz değildir. Anılan bu iki düzenleme uyarınca yapılan ödemeler bakımından korunan kişinin bu korumadan vazgeçmesi ve bunlar üzerinde rehin tesis etmesi mümkün görülmüştür²⁹⁸. Bu ödemelerin bir mevduat hesabına yapılması durumunda da bu bağlamda bir değerlendirme yapma ihtiyacı doğmaktadır.

Yargıtay bir kararında²⁹⁹ müşterinin emekli maaşının yattığı hesap üzerinde haczedilmezlikten önceden vazgeçemeyeceğine, dolayısıyla kredi sözleşmesi esnasında verilen muvafakate dayanılarak müşterinin hesaplarına bloke konulmasının haksız olduğuna hükmetmiştir. Daha sonraki bir kararında³⁰⁰ ise haczedilmezlikten önceden vazgeçilemeyeceği gerekçesini kullanmamış ve ahde vefa ilkesinden hareket etmiştir. Aynı zamanda kişinin aldığı krediye ilişkin olarak yapılan anlaşmanın dürüstlük kuralına göre müşteri aleyhine dengesizliğe de neden olmadığına vurgu yapmış ve bankanın mevduat üzerine bloke koymasını hukuka uyun olarak değerlendirmiştir. Yargıtay'ın bu kararlarında değerlendirmesini rehin hakkı

²⁹⁴ Wieland, s. 746, 747.

²⁹⁵ Foëx, **Contrat**, N. 563; Cansel, s. 74; Saim Üstündağ, **İcra Hukukunun Esasları**, 8. Baskı, İstanbul 2004, s. 188, 189; Makaracı Başak, s. 68, 69.

²⁹⁶ Taşınır rehni bakımından: Cansel, s. 74; Foëx, **Contrat**, N. 562.

²⁹⁷ Cansel, s. 74.

²⁹⁸ Makaracı Başak, s. 69.

²⁹⁹ Yarg. 11. HD. E. 2014/15994, K. 2014/17253, T. 10.11.2014. Aynı yönde: Yarg. 11. HD. E. 2015/1259 K. 2015/1918 T. 13.2.2015. Doktrinde de benzer şekilde mevduat hesabına bloke konulması bakımından değerlendirme yapan Reisoğlu'na göre bir banka hesabına sadece emekli maaşları yatıyorsa bloke konması haksızdır. Ancak bunun dışında paralar da yatıyorsa bloke kaydı geçerli olacaktır. Bkz. Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1275.

³⁰⁰ Yarg. 13. HD. E. 2015/6621 K. 2016/11423 T. 26.4.2016. (Lexpera)

bağlamında yapıp yapmadığı anlaşılamamaktadır. Zira Yargıtay, bankanın hesaba bloke kaydı koymasının haklı olup olmadığını değerlendirmiştir. Bankanın hangi hukuki gerekçeyle bloke tesis ettiği ise incelenmemiştir. Fakat yine de Yargıtay'ın bu içtihadı ücret ve emekli aylığının yattığı mevduat hesapları üzerinde tesis edilen rehinler bakımından da dikkate alınabilir.

İşçi ücret alacakları bakımından işaret ettiğimiz üzere emeklilik aylığı veya ücret alacağı, banka hesabına alacak olarak kaydedildiğinde artık mevduat alacağı niteliğini almaktadır. Fakat işlevsel olarak birleşmiş görünüm, haczedilemezlik hükümleri bağlamında bir değerlendirme yapmayı gerekli kılmaktadır. Kanaatimizce, mevduat hesabına yatırılan ücret veya emeklilik aylığı alacakları bankaya yatırılmakla birlikte mevduat alacağına dönüştükleri halde dahi haczedilemez nitelikteki alacaklardır. Fakat hak sahibi bunlar üzerinde rehin tesis ettiği takdirde artık bu korumadan feragat etmiş sayılmalıdır. Yukarıda işçi alacaklarında yaptığımız değerlendirmeden farklı bir sonuca varmamızın sebebi, burada doğrudan bir devir veya rehin yasağı bulunmamasıdır. Kanunkoyucu bu alacakların haczini mümkün görmemiştir. Fakat alacaklının rızasıyla bunların devredilmesinde veya rehnedilmesinde bir mahzur da görmemiştir. Dolayısıyla bu iki alacağın farklı değerlendirilmeleri kanaatimizce bir çelişki teşkil etmemektedir.

Çeşitli kanunlarda haczedilemezliğe ilişkin başkaca düzenlemeler de getirilmiştir. Örneğin Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu m. 35/ f. 3 gereğince Sosyal Güvenlik Kurumu'nun bankalardaki mevduatları dahil hiçbir hak ve alacağı haczedilemez. Bu hükmün kamu düzenine ilişkin olması sebebiyle Sosyal Güvenlik Kurumu'nun mevduat alacakları üzerinde rehin tesis etmesi mümkün değildir³⁰¹.

Bu hususta bir diğer örnek noterlerin teminat parasıyla ilgilidir. Noterlik Kanunu'nun 38. maddesine göre noterler her yıl belirli oranda teminat parasını Noterlik Kanunu Yönetmeliği'nde belirtilen bankalara yatırmakla yükümlüdürler. Noterlerin teminat parası, Noterlik Kanunu m. 38/ f. 5 uyarınca rehnedilemez. Bu açık hüküm dolayısıyla noterlerin bir mevduat hesabına yatırdığı teminat parası üzerinde rehin tesisi mümkün olmayacaktır.

³⁰¹ Makaracı Başak, s. 69.

2- Mevduat Alacağının Mevcut Olması

Rehne konu mevduat alacağı bakımından önem taşıyan bir husus da bu alacağın mevcut olmasıdır. Mevcut bir mevduat alacağının rehnedilmesinde bir sorun bulunmamaktadır. Ancak mevcut olmayan mevduat alacaklar da rehne konu edilmektedir. Bu bakımdan mevcut olmayan, bir diğer deyişle müstakbel hak ve alacakların rehin tasarrufuna konu edilmelerinin değerlendirilmesi tezimiz bakımından önem taşımaktadır. Müstakbel hakların tasarruf işlemine konu edilmesi sorunu doktrinde genel olarak tasarruf işlemleri bağlamında ve özellikle de alacağın devri bağlamında incelenmektedir. Biz de bu başlık altındaki incelememizi bu çerçevede ileri sürülen görüşler etrafında yapacağız.

a- Genel Olarak Müstakbel Hak ve Alacaklar Üzerinde Tasarruf

Müstakbel hak ve alacaklar üzerinde tasarruf edilmesi, kredi ve ticaret hayatının ihtiyaçları neticesinde ortaya çıkmış bir durumdur³⁰². Ekonomik ihtiyaçlar karşısında mevcut hak ve alacakların rehnedilmesi tek başına yeterli olmamıştır. Kredi ihtiyacının karşılanması amacıyla henüz doğmamış hak ve alacakların teminat olarak gösterilmesi yoluna başvurulmuştur.

Müstakbel alacakların devredilmesi veya rehnedilmesi, mevcut alacaklara kıyasen farklılık arz etmektedir. Zira gerek alacağın devri gerekse alacak üzerinde rehin tesis edilmesi tasarruf işlemi niteliğindedir³⁰³. Bir hak henüz mevcut olmadan o hak üzerinde tasarrufta bulunabilmesinin teorik açıdan nasıl mümkün olacağı ise doktrinde farklı fikirlerin ileri sürülmesine neden olmuştur. Zira kişi henüz doğmamış bir hakkın sahibi olmadığından bu hak üzerinde tasarruf yetkisine de sahip değildir³⁰⁴. Ancak bu hususta ileri sürülen teorilere geçmeden önce müstakbel alacak kavramına doktrinde nasıl yaklaşıldığını incelemekte fayda bulunmaktadır.

Müstakbel (gelecekteki) alacak kavramı, doktrinde farklı şekillerde anlaşılmıştır. Müstakbel alacak kavramı, en temel şekilde devir veya rehin işlemi yapıldığı sırada

³⁰² Utku, s. 232; Dalcı, Nurcihan, “Müstakbel Alacakların Toptan Devri”, **Prof. Dr. Erdal Onar'a Armağan**, C. I, Ankara: 2013, ss. 749-766, s. 763.

³⁰³ Alacağın devri bakımından: Selahattin Sulhi Tekinay/ Sermet Akman/ Haluk Burcuoğlu/ Atilla Altop, **Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1993, s. 241; Kemal Oğuzman/ Turgut Öz, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, Cilt 2, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2022, N. 1667; Fikret Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 27. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2022, N. 3837; Dayınlarlı, s. 86; Ozanemre Yayla, s. 61.

³⁰⁴ Nomer, **Beklenen Haklar** s. 107.

henüz mevcut olmayan alacaklar olarak ifade edilebilir³⁰⁵. Bununla beraber müstakbel alacaklar doktrinde³⁰⁶ genellikle tasarruf anında alacağın hukuki bir temele dayanıp dayanmamasına göre ikiye ayrılarak incelenmektedir. Mevcut bir hukuki ilişkiye dayanan gelecekteki alacaklar geniş anlamda müstakbel alacaklar olarak ifade edilmiştir³⁰⁷. Ayrıca bu grupta yer alan alacakların beklenen hak niteliğinde olduğu kabul edilmektedir³⁰⁸. Bir hukuki ilişkiye dayanan müstakbel alacaklara sıklıkla gösterilen örnek, mevcut bir kira sözleşmesinden doğacak kira alacaklarıdır³⁰⁹.

Geciktirici şarta bağlı alacaklar ile geciktirici süreye (vadeye) bağlı alacakların temelinde bir hukuki ilişki bulunduğu için onlar da geniş anlamda müstakbel alacaklar içerisinde yer almaktadırlar³¹⁰. Ancak dikkat edilmelidir ki doğmuş bir alacağın “muacceliyetinin” vadeye bağlanması, borcun “doğumunun” vadeye bağlanmasından farklıdır³¹¹. Zira borcun muaccel olmasının vadeye bağlandığı hallerde, mevcut fakat

³⁰⁵ Eren, N. 3861; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194’e Genel Giriş, N. 88; Kübra Ercoşkun Şenol, **Türk Borçlar Kanunu’na Göre Alacağı Devredenin Garanti Sorumluluğu**, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021, s. 92.

³⁰⁶ Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 248; Saymen/ Elbir, s. 630; Carole Van de Sandt, **L’acte de disposition**, Fribourg, 2000, N. 194; Oğuzman/ Öz, **C. II**, N. 1700 vd.; Engin, s. 27; Oktay Özdemir, **Alacak Devri**, s. 285; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 108, 109; Gökhan Antalya, “Gelecekteki Hakta Tasarruf”, **Prof. Dr. Fehiman Tekil’in Anısına Armağan**, İstanbul: Beta Yayınları, 2003, ss. 545-548, s. 545; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194’e Genel Giriş, N. 88; Dalcı, s. 752; Ercoşkun Şenol, s. 92. Sirmen ise müstakbel alacakları, gelecekte doğacak ve gelecekte doğması muhtemel alacaklar olarak ikiye ayırmıştır. Gelecekte doğacak alacaklar, doğması bir vadeye bağlanmış alacaklar; doğması muhtemel alacaklar ise doğması geciktirici bir şarta bağlı alacaklar ile hukuki bir temeli bulunmayan fakat doğacağına ilişkin bir emare bulunan alacaklardır. Bkz. Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 28, 29. Ancak yazar daha sonraki bir eserinde doktrinde kabul gören görüşü benimsemiştir. Bkz. Lale Sirmen, “Ticari İşlemlerde Taşınır Rehninin Düzenleniş Biçimi, Niteliği ve Rehne Hâkim Olan İlkeler”, **Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Sempozyumu**, Editörler: Lale Sirmen, Barış Özbilen, Ankara 2018, ss. 21-52, s. 47, 48.

³⁰⁷ Foëx, Bénédict, **CR CC II Commentaire Romand Code Civil II**, Ed.: Pascal Pichonnaz / Bénédict Foëx / Denis Piotet, Helbing Lichtenhahn, 2016, Art. 884, N. 38; Ercoşkun Şenol, s. 92; Benoit, N. 899; Van de Sandt, N. 195. Dar anlamda müstakbel alacaklar olarak niteleyen: Çetiner, **Teminat**, s. 812.

³⁰⁸ Oğuzman/ Öz, **C. II**, N. 1701; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194’e Genel Giriş, N. 88; Dalcı, s. 762. Şarta bağlı alacaklar bakımından: Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 248; Aral, **Topyekün Temlik**, s. 108; Sirmen, **Şart**, s. 131. Her zaman beklenen hak niteliğinde olmayacağı yönünde bkz. Van de Sandt, N. 195.

³⁰⁹ Aral, **Topyekün Temlik**, s. 107; Oğuzman/ Öz, **C. II**, N. 1701; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 108; Engin, s. 27; Dalcı, s. 753; Ercoşkun Şenol, s. 92, 93; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194’e Genel Giriş, N. 88.

³¹⁰ Nomer, **Beklenen Haklar** s. 86; Antalya, s. 545; Ercoşkun Şenol, s. 92, 93; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194’e Genel Giriş, N. 88. Aral devre konu alacaklar bakımından mevcut alacaklar, şarta veya süreye bağlı alacaklar ve müstakbel alacaklar olmak üzere bir ayırım yapmaktadır. Böylelikle yazar doğması şarta veya süreye bağlanmış alacakları müstakbel alacaklar kategorisinde değerlendirmemiştir. Bkz. Aral, **Topyekün Temlik**, s. 108. Aynı yönde: Aydıncık, s. 157, 158.

³¹¹ Saymen/ Elbir, s. 694; Engin, s. 27, dn. 77; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194’e Genel Giriş, N. 88, dn. 305; Makaracı Başak, s. 87 ve dn. 276; Benoit, N. 899. Doktrinde bazı yazarlar ise doğmuş olmakla birlikte henüz muaccel olmayan alacakları da müstakbel alacaklar kapsamında değerlendirmektedir. Bkz. Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 248; Andreas Furrer/ Markus Muller-Chen/ Bilgehan Çetiner, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022, N. 1932; Dalcı, s. 753.

ifası talep edilemeyen bir alacak söz konusudur. Benzer şekilde geciktirici şart, borcun doğumuna ilişkin olabileceği gibi ifaya yani muaccel olmasına ilişkin de olabilir. Eğer şart, borcun doğumuna ilişkinse burada müstakbel bir alacak vardır. Fakat ifaya ilişkinse burada mevcut fakat vadesi gelmemiş bir alacak bulunmaktadır³¹².

Temelinde hiçbir somut hukuki ilişki bulunmayan müstakbel alacaklar ise ümit edilen (umulan) alacak³¹³, yalın bir beklenti³¹⁴ veya dar anlamda müstakbel alacaklar³¹⁵ olarak ifade edilmektedir. Bunlara örnek olarak da henüz kiraya verilmeyen evin ileride doğacak kira alacakları veya henüz satış sözleşmesi yapılmadan önce ileride doğacak bedel alacağı verilmektedir³¹⁶. İkinci grupta yer alan dar anlamda müstakbel alacaklar müstakbel hak sahibi için beklenen hak niteliği taşımamaktadır³¹⁷.

b- Müstakbel Hak ve Alacaklar Üzerinde Tasarruf İşlemlerinin Hukuki Temelinin İncelenmesi

Bilindiği üzere tasarruf işlemleri malvarlığındaki bir hakka doğrudan doğruya etki yaparak o hakkı devreden, sınırlayan, külfet yükleyen, değiştiren veya sona erdiren işlemlerdir³¹⁸. Var olmayan bir hakkın sınırlandırılmasından veya devredilmesinden bahsedilememesi gerekir. Zira malvarlığının aktifinde yer almayan bir hakka doğrudan bir etki yapılamaz³¹⁹. Ancak yukarıda ifade ettiğimiz pratik ihtiyaçlar da dikkate alındığında bu durum doktrinde bazı hukuki temellere oturtulmaya çalışılmıştır³²⁰. Bir kere şunu ifade etmeliyiz ki doktrinde³²¹ müstakbel

³¹² Saymen/ Elbir, s. 628, 629.

³¹³ Antalya, s. 546; Ozanemre Yayla, s. 135.

³¹⁴ Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194'e Genel Giriş, N. 89.

³¹⁵ Engin, s. 27; Ercoşkun Şenol, s. 93; Dalcı, s. 752; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194'e Genel Giriş, N. 88; Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 38; Van de Sandt, N. 196; Benoit, N. 898; Ozanemre Yayla, s. 135. Aksine, geniş anlamda müstakbel alacak olarak ifade eden yazarlar: Antalya, s. 546; Çetiner, **Teminat**, s. 812.

³¹⁶ Örnekler için bkz. Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 248; Aral, **Topyekün Temlik**, s. 107; Oğuzman/ Öz, **C. II**, N. 1702; Engin, s. 27; Ercoşkun Şenol, s. 93; Dalcı, s. 752, 753; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194'e Genel Giriş, N. 88; Van de Sandt, N. 196.

³¹⁷ Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 249; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 110; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194'e Genel Giriş, N. 89; Dalcı, s. 762.

³¹⁸ Kudret Ayiter, **Medeni Hukukta Tasarruf Muameleleri**, Ankara: 1953, s. 13; Oğuzman/ Barlas, N. 631; Antalya, s. 546; Vardar Hamamcıoğlu, s. 53.

³¹⁹ Antalya, s. 547.

³²⁰ Müstakbel alacaklar üzerinde tasarruf kredi ve ticaret hayatının gereklilikleri dolayısıyla benimsenmiş olduğu ve teorik temellerinin güçlü olmadığı yönünde bkz. Utku, s. 232.

³²¹ Homberger/ Marti, **Gage sur les créances**, s. 1; Kaynar, s. 143; Saymen/ Elbir, s. 692; Steinauer, N. 5125; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3801; Köprülü/ Kaneti, s. 469, 537; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 28; Foëx, **Contrat**, N. 546; Van de Sandt, N. 197; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1252; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 110; Alıcı, **C. II**, s. 1110, 1111; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 42; Makaracı Başak,

alacakların rehne veya devre konu olabileceği çoğunlukla kabul edilmektedir. Fakat bu kabulün dayandığı hukuki temeller bakımından farklı görüşler savunulmaktadır.

aa- Şarta Bağlı Tasarruf Görüşü

Doktrinde ileri sürülen bir görüş³²², müstakbel alacakların rehninin, alacağın doğması şartına bağlı bir rehin tesisi olduğunu ileri sürmektedir. Şarta bağlı tasarruf görüşü olarak ifade edebileceğimiz bu görüş çerçevesinde tasarruf işlemi, şartın gerçekleşmesi yani gelecekteki hakkın doğumu ile birlikte hükümlerini doğurur³²³. Dolayısıyla rehin hakkı, müstakbel alacak doğduğunda kurulmuş olur³²⁴.

bb- Beklenen Hak Üzerinde Tasarruf Görüşü

Hukuki bir temele dayanan alacakların beklenen hak niteliğinin kabul edildiğini yukarıda belirtmiştik. Müstakbel alacakların rehninin kabulünde dayanak olarak ileri sürülen bir başka görüş³²⁵ ise henüz doğmamış olan müstakbel hak veya alacağın değil; mevcut beklenen hakkın tasarrufa konu edildiğini savunmaktadır. Beklenen hak, hakkın doğması için gerekli şartların tam olmadığı bekleme döneminde müstakbel hak sahibinin hukuken korunan menfaati olarak ifade edilmektedir³²⁶. Asıl hak doğmadan önce de sahibine belli korumalar sağlayan beklenen hak, asıl haktan bağımsızlaşmış

s. 55; Vardar Hamamcıoğlu, s. 337; Aksoy Dursun, s. 103, 104; N. Erdem, s. 265. Alacağın devri bakımından: Cumhur Özakman, **Faktöring Sözleşmeleri**, İstanbul: 1989, s. 17; Oğuzman/ Öz, **C. II**, N. 1699 vd.; Eren, N. 3861; Nicolas De Gottrau, “Cession à fin de garantie: droit du cédant de faire valoir en son nom une créance cédée contre le débiteur cédé”, **RSDA**, 2007, Schulthess, ss. 113-121, s. 115; Pierre Tercier/ Pascal Pichonnaz/ H. Murat Develioğlu, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020, N. 1807; Dayınlarlı, s. 163. Genel olarak müstakbel haklar bakımından: Ayiter, s. 119, 120.

³²² Sirmen, **Alacak Rehni**, 28, 29; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 110; Makaracı Başak, s. 56; Alıcı, **C. II**, s. 1110, 1111; Sirmen, **Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni**, s. 46. Müstakbel alacakların devri bakımından: Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 249; Özakman, s. 20. Kanuni bir şart olduğu yönünde: Nomer, **Beklenen Haklar** s. 110, s. 120, 123. Nomer'e göre genel olarak da tasarruf yetkisinin kazanılması, yetkisiz yapılan tasarruf işlemleri bakımından kanuni şart teşkil etmektedir (Nomer, **Beklenen Haklar** s. 112). İradî bir geciktirici şart bulunduğu yönünde: Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 249. Bu görüşün eleştirisi için bkz. Oğuzman/ Öz, **C. II**, N. 1703; Taşkın, s. 471, 472.

³²³ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 29; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 120, 123.

³²⁴ Makaracı Başak, s. 56.

³²⁵ Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 248, 249; Oğuzman/ Öz, N. 1701; Sirmen, **Şart**, s. 133; Antalya, s. 547, 548; Dayınlarlı, s. 163; Utku, s. 243; Dalcı, s. 762. Aksi yönde ve bu görüşün eleştirisi için bkz. Nomer, **Beklenen Haklar** s. 119, 120 ve s. 200 vd.

³²⁶ Antalya, s. 548. Beklenen hak temelde şarta bağlı tasarruf işlemlerinde söz konusu olmaktadır (Nomer, **Beklenen Haklar** s. 85, 86; Van de Sandt, N. 267). Beklenen hakkın hukuki niteliğiyle ilgili detaylı bilgi için bkz. Sirmen, **Şart**, s. 131 vd.

ve kendisi de bir hak haline dönüşmüştür³²⁷. Nitekim doktrinde beklenen hakların devredilebileceği de kabul edilmektedir³²⁸.

Bu görüş³²⁹ uyarınca rehneden veya devredilen alacak da beklenen hak niteliğindeki mevcut haktır. Müstakbel bir hak üzerinde rehin tesis edildiğinde rehin konu hak doğduğunda, ikame ilişkisi gereği beklenen hakkın yerine geçmektedir. Bunun neticesinde de beklenen hak üzerinde kurulmuş olan rehin hakkı, asıl hak üzerinde bir rehin hakkına dönüşmektedir³³⁰. Müstakbel alacaklar ayrımında ele aldığımız üzere temelinde hukuki bir ilişki bulunan müstakbel alacakların beklenen hak niteliği taşıdığı kabul görmektedir. Dolayısıyla bu görüş, çoğunlukla temelinde hukuki bir ilişki bulunan alacaklar üzerinde tasarruf bakımından savunulmaktadır.

Fakat bütün müstakbel alacaklar, öncesinde beklenen hak meydana getirmemektedir. Zira temelinde hukuki bir ilişki bulunmayan gelecekteki alacaklar müstakbel hak sahibi bakımından bir beklenen hak yaratmamaktadır. Bu açıdan, müstakbel alacakların rehninde beklenen hak üzerinde tasarruf edildiği görüşünü savunan bazı yazarlar³³¹, temelinde hukuki bir ilişkinin yer aldığı müstakbel alacakların üzerinde rehin veya devir işlemleri yapmanın mümkün olduğunu kabul ederken doğması ümit edilen alacakların (dar anlamda müstakbel alacaklar) tasarruf işlemine konu edilemeyeceğini savunmaktadır. Bu görüşteki yazarlar³³² yukarıda açıklamış olduğumuz şarta bağlı tasarruf görüşüne karşı ise tasarruf işleminin geciktirici şarta bağlı olarak yapılabilmesi için mevcut bir hakkın bulunması gerektiğini, tasarruf işleminin malvarlığının aktifini etkileyebilmesi için o hakkın mutlaka mevcut olması gerektiğini, müstakbel alacaklar bu engelin kalkmış sayılamayacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla bu görüşe göre dar anlamda müstakbel alacaklar üzerinde devir veya rehin tasarrufu yapmanın hukukumuzda bir yolu

³²⁷ Antalya, s. 548; Utku, s. 112, dn. 246; Gümüş, **Genel Hükümler**, s. 999, 1000.

³²⁸ Van de Sandt, N. 212, 215; Sirmen, **Şart**, s. 132; Hasan Pulaşlı, **Şarta Bağlı İşlemler ve Hukuki Sonuçları**, Ankara: Dayınlarlı Yayınları, 1989. s. 148; Gümüş, **Genel Hükümler**, s. 1000.

³²⁹ Oğuzman/ Öz, **C. II**, N. 1701; Utku, s. 243. Sirmen, yukarıda ele alındığı üzere şarta bağlı rehin hakkı görüşünde olmakla birlikte aynı zamanda bunun aslında beklenen hakkın rehni niteliğinde olduğunu da belirtmiştir (Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 29, dn. 11).

³³⁰ Utku, s. 243, 244.

³³¹ Oğuzman/ Öz, **C. II**, N. 1701 vd.; Antalya, s. 548; Dayınlarlı, s. 163.

³³² Oğuzman/ Öz, **C. II**, N. 1703.

bulunmamaktadır. Fakat devrin geçersizliğini ileri sürmenin dürüstlük kuralına aykırı olduğu hallerde geçersizliğin ileri sürülmesi de engellenebilir³³³.

Bu görüşteki bazı yazarlara³³⁴ göre her ne kadar dar anlamda müstakbel alacaklar üzerinde tasarruf etmek mümkün olmasa da yapılan tasarruf işleminin tahvil yoluyla tasarruf vaadi olarak ayakta tutulması mümkündür. Buna göre, müstakbel hakka ilişkin rehin sözleşmesi borçlandırııcı bir işlem olarak ayakta kalır ve rehin konusu alacağın rehin verenin malvarlığında doğmasıyla birlikte ifa için ayrıca bir işlem yapılmasına gerek kalmaksızın tasarruf işlemi haline gelir³³⁵. Fakat yapılan ilk rehin sözleşmesinin açıkça salt borçlandırııcı işlem niteliğinde olduğu anlaşılıyorsa bu halde kendiliğinden tasarrufi etki kazanamayacak; ifaya dönük tasarruf işleminin ayrıca gerçekleştirilmesi gerekecektir³³⁶.

cc- Öncelenmiş Tasarruf Görüşü

Dar anlamda alacaklar dahil olmak üzere bütün müstakbel alacaklar üzerinde tasarrufu mümkün gören bir düşünce ise Alman Medeni Kanunu'ndaki iyileşme (*konvaleszenz*) kurumundan hareket etmektedir (Alman Medeni Kanunu, § 185/ 2). Bu görüşün yeterince anlaşılması için Alman hukukundaki bu kurumdan ve bunun müstakbel haklar üzerindeki tasarrufa etkisinden kısaca bahsetmemiz gerekmektedir. Söz konusu hükme göre tasarrufa yetkili olmayan kişinin yaptığı tasarruf işlemi; tasarruf yetkisine sahip kişinin icazeti, tasarrufa konu hakkın sonradan sağlararası hukuki bir işlemle kazanılması veya miras yoluyla intikal etmesi hallerinde hukuki sonuç doğurmaktadır. Von Tuhr³³⁷ da ilk olarak bu hükümden hareketle henüz mevcut olmayan hak üzerinde tasarrufun, hakkın sonradan kazanılması halinde geçerli hale geleceğini savunmuştur. Buna göre kişinin kendisine ait olmayan bir hak üzerinde yaptığı yetkisiz tasarruf ile mevcut olmayan hak üzerinde yaptığı tasarruf birbirinden farklı değildir. İşte Von Tuhr'un bu düşüncesi temelinde Alman hukukunda öncelenmiş tasarruf (*Vorausverfügung*) ve öncelenmiş temlik (*Vorausabtretung*) kurumları kabul edilmiştir³³⁸. Yazar bu görüşünü İsviçre Medeni Kanunu'nda böyle bir hüküm

³³³ Oğuzman/ Öz, C. II, N. 1705. Bununla birlikte dürüstlük kuralı dahi tasarrufu geçerli saymak için her zaman bir temel olarak kabul edilemez (Utku, s. 239).

³³⁴ Oğuzman/ Öz, C. II, N. 1704; Utku, s. 239. Devir vaadi sayılması halinde devreden alacaklıyı devre zorlamanın sakıncalı olduğu yönünde: Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 249.

³³⁵ Utku, s. 241, 242.

³³⁶ Utku, s. 242.

³³⁷ Andreas Von Tuhr, **Der Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts**, 2. Band, 1. Hälfte, München Und Leipzig 1914, §60 V, s. 388, (Utku, s. 234, dn. 630'dan naklen).

³³⁸ Utku, s. 234.

bulunmamasına rağmen İsviçre hukuku bakımından da savunmuştur³³⁹. Burada İsviçre Borçlar Kanunu m. 38 (TBK m. 40) hükmünün kıyasen uygulanabileceğinden hareket etmiştir. Bu görüş İsviçre hukuku ve Türk hukukunda bazı yazarlar³⁴⁰ tarafından da kabul görmüştür. İsviçre Federal Mahkemesi 1931 tarihli bir kararında³⁴¹ hukuki bir ilişkiye dayanmayan müstakbel alacakların üzerinde tasarrufta bulunulabileceğini, Von Tuhr'un görüşüne atıfla kabul etmiştir.

Doktrinde bazı yazarlar³⁴² öncelenmiş tasarruf işlemi teorisinden hareketle müstakbel alacakların da devre veya rehne konu edilebileceğini kabul etmektedir. Bu yaklaşım çoğunlukla dar anlamda müstakbel alacaklar üzerinde tasarrufları açıklamakta kullanılmakla birlikte³⁴³ beklenen hak niteliği taşıyan müstakbel alacaklar bakımından da savunulmaktadır³⁴⁴. Bu görüş, tasarruf işleminin yapılma anıyla tasarruf işlemlerinin hükümlerini doğurma anını birbirinden ayırt etmektedir. Bu görüş uyarınca rehin tasarrufu hükümlerini müstakbel alacak doğduğunda doğuracak, yani rehin bu anda tesis edilmiş olacaktır³⁴⁵.

dd- Görüşümüz

Kanaatimizce müstakbel alacaklar üzerinde rehin tesisi müstakbel alacağın doğması şartına bağlanmış bir rehin tesisidir. Bu görüşün kabulü mevcut hukuki düzenlemelere en uygun çözüm yoludur. Zira hukukumuzda öncelenmiş tasarruf kurumunun düzenlenmemiş olması karşısında müstakbel alacaklar üzerinde rehin

³³⁹ Andreas Von Tuhr/ Hans Peter, **Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts**, 1. Band. 3. Auflage, Zurich 1974, §28 V, s. 218, 219, (Utku, s. 237, dn. 646'dan naklen).

³⁴⁰ Van de Sandt, N. 528; Thomas Probst, **Commentaire Romand Code des obligations I**, Ed.: Luc Thévenoz / Franz Werro, Helbing Lichtenhahn, 2021, Art. 164, N. 18, 53; De Gottrau, **Droit du Cédant**, s. 115; Ayiter, s. 128 vd.; Vardar Hamamcıoğlu, s. 310, 373 vd.; Meliha Sermin Paksoy, **Zamanaşımından Feragat (TBK 160)**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2012, s. 25, 26.

³⁴¹ ATF 57 II 539, 540 (Utku, s. 238, dn. 652'den naklen).

³⁴² Van de Sandt, N. 277 vd.; Probst, **CR CO I**, Art. 164, N. 18; Aral, **Topyekün Temlik**, s. 116; Vardar Hamamcıoğlu, s. 338; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194'e Genel Giriş, N. 89; Dalcı, s. 762; Taşkın, s. 84 ve 109 vd.

³⁴³ Doktrinde bu konuya ilişkin olarak müstakbel alacakların hukuki temele dayanıp dayanmamasına göre ayırma gidilmiş, hukuki bir temeli bulunan müstakbel alacaklar için beklenen hakta tasarruf; hukuki temeli bulunmayan alacaklar için ise öncelenmiş tasarruf yaklaşımına yer verilmiştir. Bkz. Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194'e Genel Giriş, N. 89, 90; Dalcı, s. 762.

³⁴⁴ Her iki kategorideki müstakbel alacaklar üzerinde tasarruflar bakımından bu görüşte: Van de Sandt, N. 277; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 119.

³⁴⁵ Van de Sandt, N. 278, 279; Vardar Hamamcıoğlu, s. 337, dn. 117. Alacağın devri bakımından: Aral, **Topyekün Temlik**, s. 116; Engin, s. 33; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194'e Genel Giriş, N. 89; Dalcı, s. 754. Genel olarak tasarruf işlemleri bakımından: Ayiter, s. 120. Tasarruf işleminin hükümlerini doğurması alacağın doğmasına ve alacağın doğduğu anda işlem yapan kişinin tasarruf yetkisine sahip olmasına bağlıdır. Dolayısıyla rehin alan rehin hakkını ancak müstakbel alacak doğduğunda kazanır (Van de Sandt, N. 278, 279). Farklı yönde, Taşkın'a göre ise tasarruf işlemleri tamamlandığı anda rehin hakkı kurulur ve sırasını bu ana göre alır. Bkz. Taşkın, s. 109, s. 469.

tesisinin öncelenmiş bir tasarruf olduğuna ilişkin görüşe katılmamızın imkânı bulunmamaktadır. Ayrıca müstakbel alacakların rehni sorunu şarta bağlı tasarruf görüşü ile aşılabilecekken beklenen hak üzerinde tasarruf edildiği görüşüne başvurulmasına gerek kalmamaktadır. Zira bu görüş de pozitif hukukta tam bir dayanak bulamamaktadır. Katılmadığımız bu iki görüş de soyut varsayımlar üzerine kurulmuş olduğundan yeterince ikna edici olmamaktadır.

c- Müstakbel Alacaklar Üzerinde Rehin Tesisinin Sonraki Tasarruflar, Haciz ve İflas Karşısında Durumu

Müstakbel hak ve alacaklar üzerindeki tasarrufların hukuki temeline ilişkin olarak bir üst başlıkta açıkladığımız görüşler, müstakbel alacak doğana kadar geçen süreçte bu alacak üzerinde başka tasarruflarda bulunulması, alacaklının iflas etmesi veya alacağın haczedilmesi³⁴⁶ durumlarında pratik bir öneme sahiptir.

Müstakbel alacaklar üzerinde rehin tesis edilmesini şarta bağlı rehin tesisi olarak değerlendiren görüş³⁴⁷ uyarınca şart gerçekleştiği anda rehin tesis edilmiş olmaktadır. Dolayısıyla alacak doğduğu anda rehinle sınırlandırılmış, haciz ve iflas ise rehinden sonra gelmiş olmaktadır.

Müstakbel alacaklar üzerinde tasarrufun, mevcut beklenen hak üzerinde tasarruf teşkil ettiği görüşü kabul edildiğinde ise beklenen hak üzerinde rehin hakkı alacak doğduğunda kendiliğinden alacak üzerinde rehin hakkına dönerek alacağı sınırlayacaktır. Bu durumda rehin hakkı tasarruf işlemi yapıldığı anda kurulmuş ve bu ana göre sıra almış kabul edilmelidir. Daha sonra yapılan tasarruf işlemleri veya haciz ve iflas ise rehinden sonra gelecektir.

Müstakbel alacaklar üzerinde yapılan tasarrufların öncelenmiş tasarruf olduğu yaklaşımı savunulduğunda ise alacağın devri bakımından müstakbel alacağın ilk olarak kimin malvarlığında doğduğu sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu soruna ilişkin getirilen çözüm önerileri rehin hakkının sırası bakımından da yol gösterici olabilir

³⁴⁶ Kural olarak mevcut alacaklar haczedilebilir. Fakat müstakbel alacakların haczi de temelinde hukuki bir ilişkinin bulunması halinde mümkün görülmüştür. Bu halde haciz, alacağın doğumuyla geçerlilik kazanır. Temel bir ilişki mevcut olmadan sırf ümit edilen veya ihtimal olarak değerlendirilen alacaklar haczedilemez (Üstündağ, İcra Hukuku, s. 196, dn. 613; Baki Kuru, **Bankalardaki Mevduatın ve Diğer Alacakların Haczi**, 2. Baskı, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No. 229, 2002, s. 127, 128. Aksi yönde: Nomer, **Beklenen Haklar** s. 121, dn. 178.

³⁴⁷ Makaracı Başak, s. 56.

kanısında. Alacağın devri bağlamında bu konuda ileri sürülen ve doğrudan iktisap (dolaysız edinme) teorisi olarak adlandırılan bir görüşe³⁴⁸ göre tasarrufa konu müstakbel alacak, doğrudan doğruya devralanın malvarlığında doğmaktadır. Yani bu görüşe göre alacak hiçbir zaman devreden alacaklının malvarlığında bulunmamış olacaktır. Dolaylı geçiş teorisi olarak anılan diğer bir görüşe³⁴⁹ göre ise alacak, mantıksal bir anlığına da olsa, öncelikle devreden malvarlığında doğmaktadır. Bu görüş uyarınca alacak devreden malvarlığında doğduktan bir an sonra öncelenmiş tasarruf işleminin etkisiyle kendiliğinden devralanın malvarlığına geçmektedir. Doktrinde ileri sürülen farklı bir başka görüşe³⁵⁰ göre ise dar anlamda müstakbel alacaklar için dolaylı geçiş teorisi; hukuki bir temeli bulunan müstakbel alacaklar için ise doğrudan iktisap teorisi benimsenmelidir.

Bir başka yaklaşıma göre³⁵¹ ise gerek doğrudan iktisap gerekse dolaylı geçiş görüşlerinden hangisi savunulursa savunulsun aynı sonuca ulaşılabilecektir. Zira alacağın doğduğu anda devreden tasarruf yetkisine sahip olması gerekeceğinden iflas açıldıktan sonra doğan alacaklar iflas masasına dahil olacaktır. Böylece müstakbel alacağın devri işleminden sonra ve fakat alacağın doğumundan önce devreden alacaklının iflas etmesi halinde, devralan alacağı hiçbir zaman kazanmayacaktır. Bu çözüm tarzı alacaklılara eşit muamele edilmesi açısından iflas hukukunun amacına da uygun bulunmuştur³⁵².

Bu hususta farklı bir yaklaşım da Nomer³⁵³ tarafından getirilmiştir. Yazara göre, tasarrufta bulunulan müstakbel hakkın sonradan kazanılmasıyla birlikte tasarruf işlemi geçmişe etkili biçimde geçerlilik kazanmaz. Ancak bu ara dönemde lehine kazandırmada bulunulan kimsenin korunmaya değer bir beklentisi bulunmaktadır. Şarta bağlı işlemler bakımından şartın henüz gerçekleşmediği döneme ilişkin TBK m. 171/ f. 3 hükmünün kıyasen uygulanmasıyla hak iktisap eden kimse bakımından ara

³⁴⁸ Saymen/ Elbir, Borçlar Hukuku, s. 338; Von Tuhr, s. 846, 847. Bu görüşteki diğer yazarlar için bkz. Probst, **CR CO I**, Art. 164, N. 55, dn. 190; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194'e Genel Giriş, N. 91, dn. 324. Bu yönde: ATF 41 II 132, 136. (servat.unibe.ch)

³⁴⁹ Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194'e Genel Giriş, N. 93; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 117; Furrer/ Muller-Chen/ Çetiner, N. 1935; ATF 130 III 248, 255. (Swisslex)

³⁵⁰ Vardar Hamamcıoğlu, s. 313; Dalcı, s. 762, 763.

³⁵¹ Aral, **Topyekün Temlik**, s. 133; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194'e Genel Giriş, N. 93. Tasarruf işleminin hükmünü doğurabilmesi için müstakbel alacağın doğduğu anda tasarruf yetkisine sahip olunması gerektiği yönünde: Van de Sandt, N. 280; Tercier/ Pichonnaz/ Develioğlu, N. 1847; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194'e Genel Giriş, N. 93; Taşkın, s. 110.

³⁵² Aral, **Topyekün Temlik**, s. 133.

³⁵³ Nomer, **Beklenen Haklar** s. 113 vd.

dönem için bir koruma sağlanabilir³⁵⁴. Bu hükme göre, “*Koşulun gerçekleşmesinden önce yapılan tasarruflar, koşulun hükümlerini zedelediği oranda geçersiz olur.*” Bu bakımdan doğrudan iktisap ve dolaylı geçiş tartışmasının bir önemi kalmaz. Yazara göre TBK m. 171/ f. 3 hükmünün tanıdığı koruma yalnızca sonraki tasarruflar bakımından değil; iflas ve haciz bakımından da uygulanarak müstakbel hak sahibine öncelik sağlayacaktır³⁵⁵.

Alacağın devri bağlamında ileri sürülen bu görüşler kanımızca müstakbel alacakların rehni bakımından da savunulabilir. Fakat rehin tesisi işlemi hakkı devreden değil sınırlayan bir tasarruf işlemi olduğundan, rehne konu alacak her halükârda alacaklının malvarlığında doğacaktır. Dolayısıyla alacağın kimin malvarlığında doğduğu değil; rehin tasarrufunun hangi anda hükümlerini doğuracağı bu görüşler doğrultusunda belirlenebilecektir. Doğrudan iktisap görüşü savunulduğunda, alacaklının malvarlığında alacak hakkı doğduğu anda rehin hakkı da doğacak ve alacağı sınırlayacaktır. Bu halde rehin hakkı alacak doğduğu anda alacağı sınırlamış olduğu için haciz veya iflas durumunda bunlardan önce gelecektir. Dolaylı geçiş teorisi savunulduğunda ise rehin hakkı, rehin konusu alacak doğduktan bir an bile olsa sonra tesis edilmiş olacaktır. Dolayısıyla bu görüşte, alacak doğana kadar alacak üzerinde yapılan haciz işlemleri etkili olacak veya alacaklı iflas etmişse alacak iflas masasına dahil olacaktır. Alacaklı artık o alacak üzerinde serbestçe tasarrufta bulunamayacağından rehin hakkı da kurulamamış olacaktır. Fakat dolaylı geçiş teorisi savunulduğunda dahi sonraki tasarruf işlemleri bakımından zamansal öncelik ilkesi uygulanacağı için önce gerçekleştirilen rehin tasarrufu, sonraki tasarruflardan önce gelecektir³⁵⁶.

Müstakbel hak ve alacaklar üzerinde rehin hakkı bağlamında konuyu değerlendiren bazı yazarlar³⁵⁷ ise yukarıda açıkladığımız teorilerden biri lehine açıkça görüş belirtmemekle birlikte rehin hakkının tasarruf işlemi yapıldığı sırada tesis

³⁵⁴ Yazarın burada hükmün kıyasen uygulanabileceğini belirtmesinin sebebi, müstakbel haklar üzerinde yapılan tasarrufların tasarruf yetkisi kazanılması şartına yani kanuni bir şarta bağlı olduğunu kabul etmesidir. Dolayısıyla iradi şarta ilişkin TBK m. 171 hükmü kanuni bir şart söz konusu olduğunda doğrudan değil ancak kıyasen uygulanabilir. Bkz. Nomer, **Beklenen Haklar** s. 97, 98.

³⁵⁵ Nomer, **Beklenen Haklar** s. 117. Bununla birlikte yazara göre tasarrufun iptalini gerektiren hallerde İİK m. 277 hükmü saklı olacaktır.

³⁵⁶ Probst, **CR CO I**, Art. 164, N. 57; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194’e Genel Giriş, N. 89, dn. 330’a bağlı paragraf.

³⁵⁷ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3801; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 42; Özer, s. 54.

edileceğini ve dolayısıyla sırasını da tasarruf işlemi olan rehin sözleşmesinin yapılması anına göre alacağını kabul etmektedir. Fakat bu yazarlara göre rehin hakkının hükümlerini doğurması özellikle de rehni paraya çevirme yetkisinin doğması ancak müstakbel hak veya alacağın doğmasıyla birlikte olur.

Kanaatimizce, müstakbel alacaklar üzerinde rehin tesisi, şarta bağlı rehin tesisi niteliğindedir. Aynı zamanda rehin hakkının, rehin konusu alacak doğana kadar geçen dönemde yapılan sonraki tasarruflara veya alacaklı bu sırada iflas etmişse iflas masasındaki diğer alacaklılara, alacak haczedilmişse yine diğer takip alacaklılarına karşı öncelik elde edip edemeyeceği hususunun da irdelenmesi gerekmektedir. Rehin hakkının şart gerçekleştiği anda doğduğu düşünüldüğünde bu durum tek başına, rehin hakkının iflas ve hacizden önce gelmesi sonucunu doğurmamaktadır. Zira sonraki tasarrufların veya haciz ya da iflasın da tam olarak alacak doğduğu anda etki doğuracağı ileri sürülebilir. Dolayısıyla burada rehinli alacaklıyı koruyacak başka bir araca ihtiyaç bulunmaktadır. Bizce, sonraki tasarruflar bakımından TBK m. 171/ f. 3 hükmü uygulanabilir ve böylelikle önce yapılan rehin tasarrufunun sonraki tasarruflara göre önceliğe sahip olması sağlanabilir. Örneğin rehin veren alacaklı, müstakbel alacağı üzerinde farklı zamanlarda iki kere rehin tesis etmişse ikinci rehin geçersiz olmayıp ilk rehinden sonra gelir. TBK m. 171/ f. 3 hükmünde yer alan “*koşulun hükümlerini zedelediği oranda geçersiz olur*” ifadesi kanaatimizce bu şekilde uygulanmalıdır. İflas ve haciz bakımından ise TBK m. 171/ f. 3 hükmünün kıyasen uygulanması mümkün değildir. Zira hükmün amacı, kişinin kendi iradesiyle yaptığı tasarrufları engellemektir. Haciz ve iflas ise kişinin iradesi dışında gerçekleşen ve kamusal karaktere sahip işlemlerdir. Bu sebeple hükmün uygulama alınana girmediği kanaatindeyiz. Sonuç olarak kişi müstakbel alacağını rehnettikten sonra fakat alacak doğmadan önce iflas ederse alacak iflas masasına dahil olarak doğacaktır. Benzer şekilde alacaklının müstakbel alacağına haciz konulmuşsa haciz, rehinden önce gelecektir.

Buraya kadar anlatılanlar çerçevesinde müstakbel alacaklar üzerinde rehin tesisi mümkün olmakla birlikte dikkat edilmesi gereken çok önemli bir şart daha bulunmaktadır. Bu şart, rehnedilen müstakbel alacağın belirli ya da belirlenebilir olmasıdır. Aşağıdaki başlıkta ele alacağımız belirlilik ilkesi, genel olarak rehne konu alacaklar bakımından geçerli bir ilkedir. Fakat özellikle müstakbel alacakların

rehnedilmesi bakımından önem taşımaktadır³⁵⁸. Müstakbel alacaklar açısından belirlilik ilkesinin ne anlama geldiği aşağıda belirlilik ilkesini açıklandıktan sonra ele alınacaktır.

3- Mevduat Alacağının Belirli Olması

a- Belirlilik İlkesi ve Mevduat Rehni Bakımından Uygulanması

Belirlilik ilkesi, ayni haklar alanında geçerli bir ilkedir. Bu ilkeye göre ayni haklar ancak belirli ve bireyselleştirilmiş bir eşya veya hak üzerinde kurulabilirler³⁵⁹. Belirlilik ilkesi, eşya üzerindeki bir hakkın kamuya açıklığının sağlanmasında önem taşımaktadır³⁶⁰. Kamuya açıklık (aleniyet) ilkesinin bir gereği olarak hangi eşya veya hak üzerinde hâkimiyet sağlandığının belirlenmesi önemlidir³⁶¹.

Dikkat edilmelidir ki ayni haklardaki belirlilik ilkesi, tasarruf işlemi sırasında aranır³⁶². Borçlandırııcı işlemlerde ise aranmaz³⁶³. Belirlilik ilkesi sadece ayni haklar bakımından değil; aynı zamanda tasarruf işlemleri bakımından da geçerli bir ilkedir³⁶⁴. Tasarruf işlemlerinde geçerli olan belirlilik ilkesine göre işlemin konusu hakkın hangi hak olduğunun tasarruf işleminden tereddüte yer vermeyecek şekilde anlaşılıyor olması gerekmektedir³⁶⁵.

Taşınmaz rehninde belirlilik ilkesi TMK m. 854'te açıkça düzenlenmiştir. Taşınır rehninde ise bu konuda açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte bu ilkenin taşınır rehnine de hâkim olduğu hususunda bir şüphe bulunmamaktadır. Her ne kadar alacak rehni bir ayni hak niteliğinde değilse de rehin hukukunda geçerli olan

³⁵⁸ Nomer, **Beklenen Haklar** s. 108.

³⁵⁹ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 120 vd.; Hatemi/ Serozan/ Arpacı, s. 45; Ünal/ Başpınar, s. 73; Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 248; Sirmen, **Eşya Hukuku**, s. 34; Nomer/ Ergüne, N. 18; Aral, **Topyekün Temlik**, s. 112; İynedjian, s. 103.

³⁶⁰ Aral, **Topyekün Temlik**, s. 113; Sirmen, **Eşya Hukuku**, s. 37; Makaracı Başak, s. 72; Taşkın, s. 82; Dalcı, s. 757.

³⁶¹ Makaracı Başak, s. 72. Alacak rehni bakımından ise aleniyet ilkesinin sağlanamayacağı kabul edilmektedir. Bkz. Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 234; Taşkın, s. 77; Yıldız, s. 33, 34.

³⁶² Hatemi/ Serozan/ Arpacı, s. 354; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3635; İynedjian, s. 104; Makaracı Başak, s. 73; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 108. Foëx, **Contrat**, N. 573.

³⁶³ Foëx, **Contrat**, N. 572; İynedjian, s. 103. Bu bakımdan borçlandırııcı işlem niteliğindeki rehin sözleşmelerinde rehin konusunun genel özellikleriyle belirtilmesi yeterli görülmüştür (Makaracı Başak, s. 73).

³⁶⁴ Nomer, **Beklenen Haklar** s. 108; Rona Serozan/ Baki İlkay Engin/ Yeşim Atamer, **Serozan Medeni Hukuk Genel Bölüm / Kişiler Hukuku**, On iki Levha Yayıncılık, 9. Baskı, İstanbul 2022, Birinci Başlık, III, §3, N. 18c; Vardar Hamamcıoğlu, s. 55.

³⁶⁵ Nomer, **Beklenen Haklar** s. 108.

belirlilik ilkesi alacak rehni bakımından da geçerlidir³⁶⁶. Alacak rehinde belirlilik ilkesinin iki yönü bulunmaktadır: rehin konusu alacağın belirli olması ve rehinle teminat altına alınan alacağın, bir diğer ifadeyle rehin yükünün, belirli olması³⁶⁷. Bu başlık altında incelenen yönü ise rehin konusu alacağın yani mevduat alacağının belirli olmasıdır.

Alacak rehinde rehne konu alacağın bireyselleştirilmiş (ferdileştirilmiş) olması gerekmektedir³⁶⁸. Rehin konusunun belirliliği, rehlin kurulması bakımından da önem taşımaktadır. Bu bakımdan rehin konusunun belirli olması teslim şartlı rehinde teslim için; hak ve alacakların rehinde ise yazılı şekil şartına uyulabilmesi için gereklidir³⁶⁹. Senede bağlı alacakların veya kıymetli evrakın rehinde senet zilyetliğinin devri söz konusu olduğu için rehnedilen alacak bu yolla ferdileştirilmiş olmaktadır. Senede bağlı olmayan alacaklarda ise rehlin yalnızca sözleşmeyle kuruluyor olması belirlilik ilkesini tek başına sağlayamamaktadır³⁷⁰. İşte bu sebeple senede bağlı olmayan alacakların rehinde belirlilik ilkesinin sağlanması sözleşmede yapılacak tanımlamayla olmaktadır³⁷¹. Bu tanımlamanın ne şekilde olması gerektiği, belirlilik ilkesinden ne anlaşılması gerektiğiyle ilgilidir.

Bizim de katıldığımız baskın görüş³⁷² uyarınca rehin konusu alacağın borçlusu, içeriği ve hukuki sebebi bakımından belirlenebilir biçimde tanımlanması yeterlidir. İsviçre Federal Mahkemesi de alacağın belirlenebilir olmasını yeterli görmüştür³⁷³. Federal Mahkeme yni zamanda aksi görüşün gerek teorik açıdan gerekse kredi almaya ilişkin pratik ihtiyaçlar açısından benimsenemeyeceğine yer vermiştir. Aksi yöndeki

³⁶⁶ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3634; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 17; Makaracı Başak, s. 72; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 166; Çakırca, s. 24.

³⁶⁷ C, Art. 899, N. 21; Köprülü/ Kaneti, s. 468; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 17; Çakırca, s. 24; Ustaoglu, s. 170. Taşınır rehni bakımından: Saymen/ Elbir, s. 644.

³⁶⁸ Köprülü/ Kaneti, s. 469; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 18; Aksoy Dursun, s. 104; Çakırca, s. 24; Ustaoglu, s. 170, 171; Makaracı Başak, s. 73; Taşkın, s. 82.

³⁶⁹ Cansel, s. 57.

³⁷⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 18; Çakırca, s. 24; Özer, s. 27.

³⁷¹ Göksoy, s. 86; Özer, s. 27; Ustaoglu, s. 171. Rehin konusunun genel özellikleriyle belirtilmesi yeterli olacaktır. (Makaracı Başak, s. 73). Mevduat rehni bakımından aynı yönde: Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 389.

³⁷² Köprülü/ Kaneti, s. 537; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 109; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 18; Göksoy, s. 87; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 388; Taşkın, s. 85. Alacağın devri bakımından: Tercier/ Pichonnaz/ Develioğlu, N. 1807; Ercoşkun Şenol, s. 94. Bazı yazarlara göre alacağın borçlusunun, miktarının ve hukuki sebebinin belirlenebilir olması yeterlidir. Bkz. Çakırca, s. 24; De Gottrau, **Transfert de propriété**, s. 223; Oktay Özdemir, **Alacak Devri**, s. 285.

³⁷³ ATF 113 II 163, 166-167, Consid. 2c. (Swisslex)

görüŖüŖe³⁷⁴ göre ise alacağın belirlenebilir olması yeterli değıildir. Zira alacağın rehni iŖlemi sadece borçlandırıcı iŖlem olmayıp tasarruf iŖlemini de barındırmaktadır. Bu nedenle belirlilik ilkesi ağıısından rehin konusu alacağın ayrıntılarıyla birlikte belirli olması gereklidir.

Belirlilik ilkesi, müstakbel alacakların rehnedilmesi bakımından da geçerli bir ilkedir. Zira yukarıda ağııkladığımız teoriler çerçevesinde henüz mevcut olmayan alacakların rehne konu edilmesi mümkünse de bu, müstakbel alacakların hiçbir bireyselleŖtirme olmadan rehnedilebileceğı anlamına gelmez. Müstakbel alacakların rehinde de rehne konu alacağın en azından belirlenebilir olması aranmaktadır. Müstakbel alacaklar bakımından özellik arz eden husus alacağın hangi anda belirlenebilir olması gerektiğidir. Burada ise rehin tasarrufunun yapıldığı anda değıil; alacağın doğıduğı anda alacağın belirlenebilir olması yeterli görölmektedir³⁷⁵.

BelirtmiŖ olduğumuz üzere senede bağlanmamıŖ alacakların rehinde belirlilik ilkesinin sağılanması ancak rehin sözleşmesinde yapılacak tanımlamayla olmaktadır. Bu bakımdan mevduat rehinde belirliliğın nasıl sağılandığı, rehin sözleşmesinde belirlilik ilkesinin sağılanması bakımından ne tür ifadelerin yer alması gerektiğı önemli bir konudur.

Mevduat rehinde rehnedilen alacağın borçlusı olan banka, belirli bir kiŖidir. Ayrıca alacağın hukuki sebebi de banka ile mevduat sahibi arasındaki mevduat sözleşmesidir. Bu ağıılardan da belirlilik ilkesiyle ilgili bir problem bulunmamaktadır. Fakat alacağın içeriğı veya miktarı bakımından belirlenebilir olma şartının mevduat rehinde ne Ŗekilde anlaŖılması gerektiğı önemli bir sorundur. Rehin veren mevduat sahibinin aynı bankada birden fazla mevduat hesabı bulunabilir, mevduatın bulunduğı hesap birden çok alt hesap veya üçüncü kiŖilerle ortak hesaplar içerebilir. Böyle durumlarda hangi mevduat alacağının rehinli olduğına ilişkin yeterince belirleme yapılmaması sorun oluŖturabilecektir. Bu bakımdan doktrinde³⁷⁶ rehne konu mevduat

³⁷⁴ Eskiocak, s. 71; Özer, s. 27. Alacağın devri bakımından bkz. Probst, **CR CO I**, Art. 164, N. 18, dn. 63'te anılan yazarlar.

³⁷⁵ Nomer, **Beklenen Haklar** s. 109; Probst, **CR CO I**, Art. 164, N. 18; De Gottrau, **Transfert de propriété**, s. 224; De Gottrau, **Droit du Cédant**, s. 115; ErcoŖkun Ŗenol, s. 94; Aral, **Topyekün Temlik**, s. 115; Dalcı, s. 759; Ozanemre Yayla, s. 142; Vardar Hamamcıoğılu, s. 313; TaŖkın, s. 84, 85. Bu yönde: ATF 113 II 163, 166, Consid. 2b. (Swisslex)

³⁷⁶ Özer, s. 29; Ustaogğılu, s. 171; Çeker, **Mevduat**, s. 161. Rehne konu hesapların ağııkça belirtilmediğı, sözleşmeden anlaŖılamadığı hallerde rehin sözleşmesinin geçersiz sayılması gerektiğı yönünde: Çeker, **Mevduat**, s. 161; Özer, s. 29.

hesabının hesap numarasıyla da birlikte mutlaka belirtilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra mevduat hesabında hangi tutarda rehin tesis edildiğinin de belirtilmesi gerektiği vurgulanmıştır³⁷⁷.

b- Alacakların Toplu Rehni Bakımından Belirlilik İlkesi

Birden fazla alacağın, aynı alacağı teminat altına almak üzere rehnedilmesi mümkündür³⁷⁸. Bu halde, alacakların toplu rehni söz konusudur. Alacakların toplu rehinde taşınmaz rehniyedekinin aksine, kural olarak teminat yükü rehin konusu alacaklar üzerinde paylaştırılmaz. Rehin konusu alacaklar, teminat yükünün tamamıyla yüklü olurlar³⁷⁹. Ancak taraflar dilerse rehin yükünü rehne konu alacaklar arasında paylaştırabilirler³⁸⁰.

Birden fazla alacak üzerinde rehin tesis edildiği hallerde belirlilik ilkesi gereğince her bir alacak üzerinde münferiden rehin tesis edilmesi gerektiği ifade edilmektedir³⁸¹. Bu sebeple bir malvarlığı üzerinde bir bütün olarak rehin tesisi mümkün görülmemiştir³⁸². Kanaatimizce rehnedilen her bir alacak yeterince belirli olduğu sürece birden fazla alacak üzerinde tek bir sözleşmeyle rehin tesis edilmesi mümkündür. Zira alacak rehinde bireyselleştirmenin tek bir sözleşmeyle de yapılabileceği düşünüldüğünde buna imkân tanımamak için geçerli bir sebep bulunmamaktadır. Ayrıca birden fazla alacağın tek bir alacağı teminat altına almak üzere rehin verildiği bir durumda her bir alacak için ayrı bir sözleşme yapılmasıyla bütün rehin konusu alacakların belirlenebilir şekilde gösterilmek suretiyle tek bir rehin sözleşmesi yapılması arasında bir fark da bulunmamaktadır. Keza alacağın devrinde

³⁷⁷ Özer, s. 29; Çeker, **Mevduat**, s. 161.

³⁷⁸ Köprülü/ Kaneti, s. 469; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 18, s. 30; Aksoy Dursun, s. 104.

³⁷⁹ Köprülü/ Kaneti, s. 472; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 31; Makaracı Başak, s. 76. Taşınmazlarda toplu rehni şartı taşınmazların aynı kişiye ait olması ya da temin edilen alacaktan müteselsil sorumlu olmalarıdır. Taşınır ve alacak rehniinde ise kanunen böyle bir şart aranmadığı için aynı alacağı teminen birden fazla alacağın rehnedilmesi halinde toplu rehinden söz edilebilecektir (Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 30). Taşınmaz rehniinden farklı olarak taşınır rehniinde toplu rehin için ayrıca bir şart aranmadığı yönünde: Köprülü/ Kaneti, s. 469; Cansel, s. 60.

³⁸⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 31.

³⁸¹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 31; Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 1479; Makaracı Başak, s. 73, dn. 215; Seçer, **İlkeler**, s. 130; Aksoy Dursun, s. 104. Taşınır rehni bakımından: Cansel, s. 10, 21; Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 1100.

³⁸² Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 31; Seçer, **İlkeler**, s. 130; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 899, N. 3. Fakat borçlandırıcı işlem niteliğindeki rehin sözleşmesinde belirlilik ilkesine uyulması gerekmeyip malvarlığı üzerinde rehin tesis edileceğinin kararlaştırılması mümkündür (Makaracı Başak, s. 73).

de belirlilik ilkesine uyulması şartıyla mevcut veya müstakbel birden fazla alacağın tek bir devir işlemiyle devri mümkün görülmüştür³⁸³.

Mevduat rehni bakımından, bir kişi birden fazla mevduat hesabı veya bütün hesapları üzerinde rehin tesis etmişse, rehin verenin farklı hesaplarında yer alan mevduatların ayrı alacaklar olup olmadığı sorgulanabilir. Bir kimsenin aynı bankada birden fazla vadesiz, vadeli, Türk Lirası veya döviz cinsinden hesapları bulunabilmektedir. Kanaatimizce her bir mevduat hesabı ayrı alacaklar olarak kabul edilmelidir. Dolayısıyla aşağıda alacakların toplu olarak rehnedilmesine ilişkin yapacağımız açıklamalar mevduat sahibinin aynı bankadaki birden fazla mevduat hesabı üzerinde rehin tesis etmesi halinde de geçerli olacaktır.

Alacakların toplu rehni bazen kişinin doğmuş ve doğacak bütün alacaklarını rehnetmesi şeklinde gerçekleşebilir. Bir kişinin ileride doğacak bütün alacaklarını rehnetmesi öncelikle belirlilik ilkesi bakımından değerlendirilmelidir³⁸⁴. Zira TBK m. 1 uyarınca sözleşmenin kurulması için sözleşmenin esaslı unsurları üzerinde tarafların irade beyanlarının uyuşması gereklidir. Rehne konu alacakların belirlenebilir olması irade beyanlarıyla ilgilidir³⁸⁵. Rehni konusunun belirlenebilir nitelikte olmaması halinde sözleşmenin esaslı unsurlarından biri üzerinde anlaşılmamış olacağından sözleşme kurulmamış olacaktır³⁸⁶. Dolayısıyla da rehin hakkı hiçbir zaman doğmayacaktır.

Aynı zamanda toplu rehin tesisinin ahlâka, kişinin kişilik haklarına, ekonomik özgürlüğüne aykırı olmaması gerekmektedir³⁸⁷. Bazen rehin konusu alacaklar belirlenebilir nitelikte olmakla beraber rehin tesisi kişilik haklarına aykırılık teşkil edebilirler. Alacaklar üzerinde toplu devir veya rehin tasarruflarının sınırını TMK m. 23/ f. 2 oluşturmaktadır³⁸⁸. Dikkat edilmelidir ki bu hüküm tüzel kişiler bakımından

³⁸³ Nomer, **Beklenen Haklar** s. 109, 110; Engin, s. 29; Probst, **CR CO I**, Art. 164, N. 41; Eren, N. 3861; Alıcı, **C. II**, s. 1110; Özer, s. 55.

³⁸⁴ Makaracı Başak, s. 75. Karş. Sirmen'e göre bütün alacakların rehni halinde alacaklar belirlenebilir nitelikte olduğundan belirlilik ilkesi açısından bir problem ortaya çıkmamaktadır (Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 18).

³⁸⁵ Makaracı Başak, s. 76, 77. Alacağın devri bakımından bu yönde: Probst, **CR CO I**, Art. 164, N. 42.

³⁸⁶ Makaracı Başak, s. 76, 77.

³⁸⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 18; Foëx, Bénédicte, "Sûretés bancaires et droits réels", **Sûretés et garanties bancaires**, Ed.: Nicolas Iynedjian, CEDIDAC, 1997, s. 121-173, s. 139; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 109, 110. Gerçek kişinin ekonomik özgürlüğünü sınırlayarak kişilik hakkını ihlal ettiği yönünde: Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3637, dn. 47; Makaracı Başak, s. 54. Reisoğlu herhangi bir sınırlama getirmeden bu şekildeki rehin sözleşmesi hükümlerinin geçerli olacağını belirtmiştir. (Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1253).

³⁸⁸ Aral, **Topyekün Temlik**, s. 121 vd.; Engin, s. 29.

da bir koruma sağlamakla birlikte korumanın ölçüsü gerçek kişiler kadar geniş olmaz³⁸⁹. Alacakların toplu rehninin kişilik haklarına aykırı olup olmadığı somut olayın şartları bağlamında değerlendirilmelidir³⁹⁰. Kişilik haklarına aykırılık özellikle rehin konusu alacakların aşırı (excessif) biçimde tayin edildiği hallerde söz konusu olabilir.

Toplu rehnin geçerli olması için rehin alacakların kapsamı kredi veya iş ilişkisinin süresi ile sınırlandırılmalıdır³⁹¹. Belirli bir iş ilişkisinden doğan tüm alacakların rehninin ise ekonomik özgürlüğü ve kişiliği ihlal etmediği kabul edilmektedir³⁹². Zira bu halde alacaklar konu bakımından sınırlandırılmış olmaktadır. Hiçbir konu ya da zaman sınırlaması olmadan bütün alacakların rehnini konu edinen bir sözleşme, kişilik haklarına aykırılık teşkil edeceğinden kesin hükümsüzdür³⁹³. Ancak bu sözleşmelerin bütünüyle hükümsüz sayılması yerine kısmi hükümsüzlük yaptırımının uygulanması daha uygun görülmüştür³⁹⁴. Burada değiştirilmiş kısmi hükümsüzlük yaptırımı söz konusu olacaktır. TBK m. 27/ f. 2 hükmü uyarınca sözleşmenin bir kısmının hükümsüz olması mümkündür. Bu ihtimalde kanunda düzenlenen kısmi hükümsüzlük yaptırımından farklı bir çözüm olan “değiştirilmiş kısmi hükümsüzlük” yaptırımı önerilmektedir³⁹⁵. Bu yaptırım her ne kadar kanunda açıkça düzenlenmiş olmasa da hükmün amacından hareketle doktrinde genel olarak kabul edilmektedir³⁹⁶. Değiştirilmiş kısmi hükümsüzlük, kısmen hükümsüz olan sözleşmenin hükümsüz şartlarının hâkim tarafından kanunda yer alan bir hukuk

³⁸⁹ Aral, **Topyekün Temlik**, s. 123, 124; De Gottrau, **Transfert de propriété**, s. 242; Oktay Özdemir, **Alacak Devri**, s. 289; ATF 106 II 369, 378.

³⁹⁰ Probst, **CR CO I**, Art. 164, N. 42.

³⁹¹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 18; Yıldız, s. 32.

³⁹² Foëx, **Contrat**, N. 586; Makaracı Başak, s. 75. Alacakların toplu devri bakımından: Steinauer, N. 4896; Aral, **Topyekün Temlik**, s. 124; De Gottrau, **Transfert de propriété**, s. 241. Bu yönde: ATF 113 II 163, 167, Consid. 2d. (Swisslex)

³⁹³ Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 139, 140; Foëx, **Contrat**, N. 586; Makaracı Başak, s. 75. Alacağın toplu devri bakımından: Steinauer, N. 4896; Aral, **Topyekün Temlik**, s. 126; De Gottrau, **Transfert de propriété**, s. 240; Engin, s. 29; Probst, **CR CO I**, Art. 164, N. 42; Eren, N. 3861; Oktay Özdemir, **Alacak Devri**, s. 288. Aynı zamanda ahlaka aykırı olduğu yönünde: Aral, **Topyekün Temlik**, s. 126

³⁹⁴ Foëx, **Contrat**, N. 587; Steinauer, N. 4896; Makaracı Başak, s. 75; Seçer, **İlkeler**, s. 131, 132. Aksi yönde bkz: Aral, **Topyekün Temlik**, s. 127.

³⁹⁵ Doktrinde bu yaptırım için kavram olarak “değişik kısmi hükümsüzlük” (Necip Kocayusufpaşaoğlu, “Değişik Kısmi Hükümsüzlük ve Genişletilmiş Kısmi Hükümsüzlük Kavramları ile İlgili Düşünceler”, **Selim Kaneti’ye Armağan**, İstanbul: Aybay Yayınları, 1996, ss. 25-33, s. 25); “sözleşme içeriğini değiştiren kısmi hükümsüzlük veya içerik değiştirici kısmi hükümsüzlük” (Kocayusufpaşaoğlu, **Borçlar Hukuku**, §44, N. 12) kavramları da kullanılmaktadır.

³⁹⁶ Kocayusufpaşaoğlu, **Kısmi Hükümsüzlük**, s. 25 vd.; Kocayusufpaşaoğlu, **Borçlar Hukuku**, §44, N. 12 vd.; Gümüş, **Genel Hükümler**, s. 252 vd.; Nil Karabağ Bulut, **Medeni Kanunun 23. Maddesi Kapsamında Kişilik Hakkının Sözleşme Özgürlüğüne Etkisi**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014, s. 376. Bu görüş İsviçre Federal Mahkemesi tarafından da kabul edilmektedir. Bkz. ATF 120 II 35, 40-41, Consid. 4; ATF 106 II 369, 379. (Swisslex)

kuralıyla ya da tarafların farazi iradesi doğrultusunda belirlediği bir kuralla değiştirilmesidir³⁹⁷. Böylelikle objektif esaslı unsurlarında bir hükümsüzlük bulunan sözleşmelerin ayakta tutulması mümkün olmaktadır³⁹⁸. Bu yaptırım özellikle sözleşmenin tutar, süre ve oran gibi niceliğe dayalı unsurlarında ortaya çıkan hükümsüzlük hallerinde uygulama alanı bulmaktadır³⁹⁹. Bu yaptırımın konumuz bağlamında uygulanması, aşırılık barındıran sözleşmelerin hâkim tarafından gerek konu gerekse zaman bakımından sınırlandırılarak olağan bir sınıra indirilmesi şeklinde olmaktadır⁴⁰⁰.

Yargıtay ise bir kararında⁴⁰¹, rehin konusunun oldukça geniş biçimde düzenlendiği bir genel kredi sözleşmesi şartını geçerli olarak kabul etmiştir. Karara konu olan sözleşme şartı şu şekildedir: “*Müşteri; Bankanın merkez ve tüm şubelerinde ve depolarında bulunan ve ileride bulunabilecek olan her türlü emtia ve bunları temsil eden belgeleri, vadesi gelmiş veya gelecek bircümle alacak, mevduat hesapları; bloke hesapları, nakit, esham ve tahvillerle, senet ve konşimentolar ve tahsile verilen çekler vesair tüm kıymetli evrak üzerinde veya kredi hesaplarında, Banka'nın herhangi bir ihbara gerek olmaksızın virman, takas ve hapis hakkı olduğunu ve bunların Banka'ya işbu sözleşmeden doğmuş, doğacak, bütüm borçlarını karşılayacak miktarının rehinli bulunduğunu, dövizli hesaplarının da Banka'ca kat'i alışları yapılarak aynı hükümlere tâbi olduğunu kabul eder.*” Uyuşmazlık, rehin sözleşmesinin geçerli olup olmadığı, bunun neticesinde müflis kişinin banka hesabındaki paralar üzerinde bankanın rehin hakkına dayalı olarak bir önceliğe sahip olup olmadığına ilişkindir. İlk derece mahkemesi “*banka ile müşterisi arasındaki sözleşmede yer alan hükmün rehin hukuku esas prensipleri çerçevesinde alenilik taşıyan rehin sözleşmesi olarak kabulünün mümkün olmadığı*” gerekçesiyle bankanın, iflas masasına dahil banka hesabındaki paralar üzerinde rehin hakkına sahip olmadığına karar vermiştir. Yargıtay ise mevduatın borçlu tarafından rızaen bankaya yatırıldığı, bankanın bu mevduat üzerinde

³⁹⁷ Kocayusufpaşaoğlu, **Borçlar Hukuku**, §44, N. 12 vd.; Karabağ Bulut, s. 376.

³⁹⁸ Karabağ Bulut, s. 376.

³⁹⁹ Gümüş, **Genel Hükümler**, s. 252.

⁴⁰⁰ Steinauer, N. 4896; Foëx, **Contrat**, N. 587. İsviçre Federal Mahkemesi de toplu devre ilişkin bir kararında işlemin hükümsüz kılınmayıp uygun bir ölçüye getirilmesi gerektiğine hükmetmiştir. Bkz. ATF 106 II 369, 379 (Swisslex). Bu uygulama doktrinde değiştirilmiş kısmi hükümsüzlüğün bir türü olarak yasal sınıra indirme veya dikey (düşey) değiştirilmiş kesin hükümsüzlük olarak ifade edilmektedir. Bazı yazarlar, değiştirilmiş kısmi hükümsüzlüğün niceliksel bir unsurun indirilmesinde kullanılamayacağını savunmaktadır. Bkz. Kocayusufpaşaoğlu, **Kısmi Hükümsüzlük**, s. 31, 32; Kocayusufpaşaoğlu, **Borçlar Hukuku**, §44, N. 21. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Karabağ Bulut, s. 388 vd.

⁴⁰¹ Yarg. 23. HD. E. 2016/2643 K. 2016/3379 T. 1.6.2016. (Lexpera)

zilyetliği bulunduğu dolayısıyla aleniyet ilkesinin gerçekleşmiş olduğu gerekçesiyle ilk derece mahkemesi kararını bozmuştur. Kanaatimizce, böyle bir sözleşme şartı belirlilik ilkesi ve kişilik hakları çerçevesinde değerlendirilmelidir. Belirlilik ilkesi bakımından böyle bir rehin sözleşmesinde rehne konu mevduatlar bakımından kişinin halihazırda banka nezdinde bulunan ve ileride açacağı mevduat hesaplarının belirlenebilir olduğu kabul edilmelidir. Ancak hiçbir süre sınırı olmaksızın ileride açılacak bütün mevduat hesaplarının rehne konu edilmesi TMK m. 23'e aykırı olacaktır. Dolayısıyla bu aşırı rehin şartı olağan bir ölçüye indirilmelidir.

Bu aşamada dikkat edilmesi gereken bir husus, rehne konu alacakların belirlenebilir olması ile rehne konu alacaklar bakımından rehnin kişilik haklarına aykırı olmamasının birbiriyle karıştırılmamasıdır. Zira rehnin kişilik haklarına aykırılığının değerlendirilmesinde sözleşmenin konusu olarak en azından belirlenebilir nitelikte alacağa ilişkin iradeler bulunduğu varsayılmaktadır⁴⁰². Diğer bir ifadeyle belirlenebilir nitelikte bir alaktan bahsedilemiyorsa alacakların aşırı olup olmadığını, TMK m. 23'e aykırılık teşkil edip etmediğini incelemeye yer olmayacaktır.

Sonuç olarak, alacakların toplu rehinde öncelikli olarak değerlendirilmesi gereken husus, rehne konu alacakların belirlenebilir nitelikte olup olmadığıdır. Eğer rehne konu alacaklar belirlenebilir nitelikte değilse taraflar rehin sözleşmesinin esaslı bir unsuru üzerinde anlaşmamış olduklarından sözleşme hiç kurulmamış ve rehin hakkı da doğmamış olacaktır. Fakat belirtmeliyiz ki mevduat rehni bakımından bu ihtimalle çok fazla karşılaşılmayacaktır. Zira müşterinin banka nezdinde doğmuş ve doğacak bütün mevduat alacaklarını rehnettiği bir halde dahi bu alacaklar borçlusu, hukuki sebebi ve içeriği itibarıyla belirlenebilir niteliktedir. Rehin konusu alacaklar belirlenebilir nitelikte olsa dahi rehnin emredici hukuk kurallarına, kişilik haklarına, ahlâka aykırı olup olmadığı incelenmelidir. Açıklamış olduğumuz üzere rehnin özellikle kişilik haklarına aykırı olduğu hallerde değiştirilmiş kısmi hükümsüzlük yaptırımı uygulanarak rehin konusu alacaklar, uygun bir sınıra indirilir. Örneğin bir kredisini teminat altına almak amacıyla kişinin mevduat hesabında doğmuş ve doğabilecek bütün alacakları rehnetmesi ihtimalinde rehin sözleşmesi bakımından bir süre sınırı bulunmaması mevduat sahibinin kişilik haklarını ihlal etmektedir.

⁴⁰² Alacığın toplu devri bakımından: Probst, **CR CO I**, Art. 164, N. 42.

Dolayısıyla yapılması gereken, rehin sözleşmesini süre bakımından kredinin süresiyle sınırlamak olmalıdır. Benzer şekilde, bir tacirin ticari kredisini teminat altına almak amacıyla bankada bulunan bütün mevduat alacaklarını rehnetmesi halinde rehin tesisi konu bakımından sınırlanmamıştır. Böyle bir ihtimalde kişinin yalnızca ticari işleri için kullandığı mevduat hesapları üzerinde rehin tesis edildiği kabul edilmelidir. Dolayısıyla ticari işlemlerin yapılmadığı tasarruf mevduatı hesabı rehin kapsamı dışında kalmaktadır. Bankaların genel kredi sözleşmelerinde⁴⁰³, mevduat alacaklarını da içerecek şekilde müşterinin bütün hak ve alacakları üzerinde rehin tesis edildiği görülmektedir. Bu sözleşmeler bakımından mutlaka açıklamış olduğumuz denetimler yapılmalı; mevduat üzerindeki rehin hakkı, konu ve süre bakımından sınırlandırılarak ele alınmalıdır.

B- Rehınle Teminat Altına Alınan Alacağı İlişkin Özellikler

Daha önce de ifade ettiğimiz üzere mevduat rehni bir teminat aracı olarak bir alacağın ödenmesini teminat altına almaktadır. Rehnin bu temel işlevi düşünüldüğünde teminat altına alınan alacakla ilgili özellik arz eden hususların incelenmesi ve ortaya konulması önem taşımaktadır. Bu başlık altında incelenen konular, alacak rehni dışında, genel olarak rehınle teminat altına alınan alacaklar ve kişisel bir teminatla teminat altına alınan alacaklar için geçerli tespitlere ve tartışmalara dayanmaktadır. Ancak bizim incelememiz, bu tespitlerin veya tartışmaların mevduat rehni özelinde uygulanmasıyla sınırlı olacaktır.

1- Genel Olarak

Hangi alacakların rehınle teminat altına alınabileceği konusunda bir sınırlama bulunmamaktadır. Uygulamada rehınle teminat altına alınan alacak genelde para alacağı olmakla birlikte, para borcu dışındaki alacaklar için de rehın tesis edilebilir⁴⁰⁴.

⁴⁰³ Örneğin bkz. Vakıfbank Genel Kredi Sözleşmesi m. 8: “Müşteri, Ek Kart Hamili ve/veya borçtan şahsen sorumlu olan diğer kişiler; Banka nezdinde bulunan veya ileride bulunabilecek olan vadeleri dolmuş veya dolmamış olan tüm alacakları ile çalışan ve emekli maaş hesapları da dahil olmak üzere vadeli/vadesiz, döviz/TL mevduat yatırım, altın ve bloke hesaplarını, nakit, tahvil ve hisse senetleri ve bunların kuponları, senetler, emaneten veya serbest depo suretiyle verilen emtia, emtiayı temsil eden belgeler, konşimentolar, tahsile verilen kambiyo senetleri, mevduat sertifikaları, diğer tüm kıymetli 6 evrak gibi Banka nezdindeki her türlü hak ve alacaklarını Banka’ya rehnettiklerini, rehınli hak ve alacaklar ile mallar üzerinde Banka’nın herhangi bir ihbarda bulunmasına gerek olmaksızın, virman, takas-mahsup ve hapsetme veya bloke uygulama hakkı bulunduğunu kabul eder.” <https://www.vakifbank.com.tr/documents/duyurular/kredi-genel-sozlesme.pdf>

⁴⁰⁴ Cansel, s. 79; Saymen/ Elbir, s. 645; Köprülü/ Kaneti, s. 470; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 245; Makaracı Başak, s. 80. Para alacağı dışındaki alacaklar için rehın tesis edilmesi halinde borca aykırılıktan doğan tazminat alacağının teminat altına alındığı, aksi halde bir edimin parasal değerinin

Teminat altına alınan alacağın konusu verme, yapma ya da yapmama edimi olabilir⁴⁰⁵. Taraflar, alacağın bir kısmının teminat altına alındığını da kararlaştırabilirler⁴⁰⁶.

Teminat altına alınan alacağın hukuki sebebi önem taşımayıp alacak çeşitli hukuki ilişkilerden kaynaklanabilir⁴⁰⁷. Örneğin teminat altına alınan alacak bir haksız fiil alacağı veya sözleşmeden kaynaklanan alacak olabilir. Fakat mevduat rehninin asıl uygulama alanı olan banka uygulamasında, çoğunlukla sözleşmeden doğan alacakları ve özellikle kredi sözleşmesinden doğan kredi alacaklarını teminat altına almak için mevduat rehni tesis edilmektedir.

Teminat altına alınan alacağın para alacağı olmasın gerekmesi de alacak miktarının en geç rehnin paraya çevrilmesi aşamasında parayla belirlenebilir hale gelmesi gereklidir⁴⁰⁸. Esasında bu zorunluluk rehnin paraya çevrilmesi bakımından ortaya çıkmaktadır⁴⁰⁹. Zira İİK m. 145 atfıyla uygulama alanı bulan İİK m. 58/ b. 3 uyarınca, takip talebinde teminatın Türk parası değeriyle gösterilmesi gerekmektedir.

Mevduat rehni, bir yabancı para alacağını teminat altına almak üzere de kurulabilir⁴¹⁰. Taşınmaz rehninde yabancı para ipoteğine TMK m. 851 uyarınca getirilen sınırlama, taşınır rehninde ve alacak rehninde geçerli değildir. Fakat en nihayetinde İİK m. 59/ b. 3 gereği rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takipte alacak yalnızca Türk Lirası cinsinden talep edilebilecektir.

Mevduat rehniyle birden fazla alacağın teminat altına alınması da mümkündür⁴¹¹. Birden fazla alacağın teminat altına alınmasında, aynı zamanda birden fazla rehin hakkı doğmaktadır⁴¹². Bu sebeple bu rehin hakları kuruluş tarihleri aynı olduğu için aynı sırada yer alırlar. Ancak taraflar önce bir alacağın teminat altına

tespitinin güç olduğu yönünde bkz. Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 245. Yazar, ifa imkânsızlığı hali için de aynı sonuca ulaşmaktadır.

⁴⁰⁵ Foëx, **Contrat**, N. 605; Köprülü/ Kaneti, s. 470; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 19, 69; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 245; Özer, s. 66; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 313.

⁴⁰⁶ Makaracı Başak, s. 81.

⁴⁰⁷ Steinauer, N. 4946; Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 34; Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 140; Lombardini, s. 881; Makaracı Başak, s. 81.

⁴⁰⁸ Köprülü/ Kaneti, s. 470; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 19, 69; Çakırca, s. 24; Özer, s. 31; Ustaoglu, s. 171. Taşınır rehni bakımından: Cansel, s. 22, 80; Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 1093, 1102; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3638; Foëx, **Contrat**, N. 625; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 246; Makaracı Başak, s. 80, 106; Özer, s. 66.

⁴⁰⁹ Köprülü/ Kaneti, s. 470; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 19.

⁴¹⁰ Taşınır rehni bakımından: Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 249; Makaracı Başak, s. 81.

⁴¹¹ Taşınır rehni bakımından: Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 143; Foëx, **Contrat**, N. 650; Makaracı Başak, s. 86.

⁴¹² Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 33; Makaracı Başak, s. 86.

alınacağını o alacak sona erdiğinde rehnin diğer alacak için teminat teşkil edeceğini de kararlaştırabilirler⁴¹³.

Birden fazla alacağın teminat altına alınmasında akla gelebilecek bir ihtimal de rehinli alacaklının bütün alacaklarını teminat altına alan bir rehin tesis edilmesidir. Fakat bu ihtimal çoğu zaman müstakbel alacakları da içerir şekilde gündeme geldiği ve çoğu zaman banka uygulamasında genel rehin şartı biçiminde karşımıza çıktığı için aşağıda müstakbel alacakların teminat altına alınması başlığı altında ayrıca incelenecektir.

2- Rehinle Teminat Altına Alınan Alacağın Geçerli Bir Şekilde Doğmuş ve Mevcut Olması

Alacağa bağlılık veya daha çok kullanılan ifadesiyle fer'ilik ilkesi, teminat haklarının teminat altına aldıkları alacağa olan tek taraflı bağlılıklarını ifade etmektedir⁴¹⁴. Fer'ilik ilkesi gereği, amacı bir alacağı teminat altına almak olan rehin hakkının doğumu, varlığı ve sona ermesi, yani hukuki kaderi, teminat altına aldığı alacağa bağlıdır⁴¹⁵.

Mevduat rehninin geçerli olarak kurulabilmesi için öncelikle teminat altına alınan alacağın geçerli bir biçimde var olması gerekmektedir⁴¹⁶. Hukuk aleminde hiç doğmamış, kesin hükümsüz ya da iptal edilmiş bir sözleşmeden doğan alacağı teminat altına alan rehin hakkı da geçersiz olacaktır⁴¹⁷. Fakat rehin hakkının fer'i nitelikte olması mutlak bir kural değildir. Zira bu ilkenin katı biçimde uygulanması halinde sadece mevcut alacakları teminat altına almak için rehin tesis edilebilirdi⁴¹⁸. Halbuki

⁴¹³ Makaracı Başak, s. 86.

⁴¹⁴ Erden Kuntalp, "Yargıtay'ın Nesnel Teminatlarla İlgili Olarak Taşınır Rehninin Kuruluşuna ve Rehin Hakkı ile Alacak Arasındaki İlişkiye İlişkin İki Kararının Hukuki Değerlendirilmesi" **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XIV**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1997, ss. 3-28, s. 18; Ş. Barış Özçelik, "Alacağın İpoteğe Bağlılığı", **Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü**, C. 33, S. 4, 2017, ss. 157-188, s. 158.

⁴¹⁵ Cansel, s. 26, 75; Saymen/ Elbir, s. 628; Köprülü/ Kaneti, s. 255, 464; Philippe Dudan, **Le principe de spécialité de la créance garantie par gage**, Genève, 1948, s. 123; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 11; Seçer, **İlkeler**, s. 122; Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 140; Makaracı Başak, s. 92; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 243, 432; Çakırca, s. 20; Özçelik, s. 158. Fer'ilik ilkesinin birden çok görünüm şekli vardır. (1) Doğuşta bağımlılık: Rehin hakkının doğumu alacağa bağlıdır. (2) Kapsamda bağımlılık: Teminatın kapsamı alacağın kapsamıyla sınırlıdır. (3) El değiştirmede bağımlılık: Alacak devredildiğinde rehin hakkı da geçer. (4) Savunmada bağımlılık: Asıl borçlunun savunmalarından rehin veren de yararlanabilir. (5) Sona ermede bağımlılık: Asıl borç sona erince rehin hakkı da sona erer (Serozan, **Ayni Tasarruf Sözleşmesi**, s. 410).

⁴¹⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 11; Çakırca, s. 20; Seçer, **İlkeler**, s. 123.

⁴¹⁷ Saymen/ Elbir, s. 628; Köprülü/ Kaneti, s. 464; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 11; Seçer, **İlkeler**, s. 123.

⁴¹⁸ Kuntalp, **Yargıtay'ın İki Kararının Değerlendirilmesi**, s. 18; Özçelik, s. 160.

detaylı olarak ele alınacağı üzere müstakbel alacakları teminat altına almak için rehin tesis edilebileceği genel olarak kabul görmektedir. Dolayısıyla teminat altına alınan alacağın varlığı bakımından fer'ilik ilkesinin, rehnin kurulması aşamasında değil; teminata başvurulması sırasında alacağın mevcut olması şeklinde anlaşılması gerektiği ifade edilmektedir⁴¹⁹. Müstakbel alacakları teminat altına almak için rehin tesis edilmesi esasında fer'ilik ilkesiyle ve alacağın mevcut olmasıyla ilgili bir hukuki problemdir. Ancak konunun mevduat rehni açısından taşıdığı önem ve aynı zamanda belirlilik ilkesiyle de ilgisi dolayısıyla aşağıda ayrı bir başlık altında incelenecektir⁴²⁰.

3- Eksik Bir Borcun Rehinle Teminat Altına Alınması

Eksik bir borcu teminat altına almak üzere rehin tesis edilip edilemeyeceği tartışmalıdır. Bir görüşe⁴²¹ göre eksik borçlardan kumar ve bahis alacaklarını, evlenme simsarlığından doğan alacakları veya ahlâki görevin ifasından doğan alacakları teminat altına alan rehin hakkı geçersiz olmaktadır. Bazı yazarlara⁴²² göre ise ahlâki görevin ifasından kaynaklanan borçları rehinle teminat altına almak mümkündür. Fakat bu görüşteki yazarlar⁴²³ dahi kumar bahis alacakları ile evlenme simsarlığından doğan alacakları teminat altına alan rehin sözleşmesi yapılamayacağını kabul etmektedir. Zira bu alacakların talep ve dava edilmeleri halinde itiraz sebebi hâkimce re'sen dikkate alınacaktır, bu sebeple rehnin paraya çevrilmesi mümkün olmayacaktır. Buna göre, söz konusu alacakları teminat altına almak için yapılan rehin sözleşmesi kanunun emredici hükümlerine aykırı olduğundan kesin hükümsüz olacaktır. Doktrinde farklı bir görüşe⁴²⁴ göre ise eksik borçları teminat altına alan rehin sözleşmesi geçersiz değildir. Fakat böyle bir rehin hakkı eksik rehin olarak nitelendirilmelidir. Bu sebeple rehnin paraya çevrilmesi istenemez.

⁴¹⁹ Kuntalp, *Yargıtay'ın İki Kararının Değerlendirilmesi*, s. s. 19.

⁴²⁰ Bkz. Birinci Bölüm, II, B, 5.

⁴²¹ Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 1101; Foëx, *Contrat*, N. 610; Cansel, s. 76; Sirmen, *Alacak Rehni*, s. 12; Çakırca, s. 21; Seçer, *İlkeler*, s. 123, 124.

⁴²² Kocayusufpaşaoğlu, Necip / Hatemi, Hüseyin / Serozan, Rona / Arpacı, Abdülkadir, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2017, §5, N. 18, 20; Eren, N. 260; Ergüne, *Taşınır Rehni*, N. 250; Makaracı Başak, s. 83. Zira ahlâki görevin ifasına yönelik taahhüt geçerli kabul edilmektedir. Genel olarak eksik bir alacak için rehin tesis edilebileceği yönünde: Saymen/ Elbir, s. 629.

⁴²³ Bkz. Eren, N. 252, 256; Ergüne, *Taşınır Rehni*, N. 251; Makaracı Başak, s. 83.

⁴²⁴ Bilge, s. 409.

Zamanaşımına uğramış bir borcun eksik borç niteliğinde olduğu kabul edilmektedir⁴²⁵. Bu bakımdan teminat altına alınan alacağın zamanaşımına uğramış bir alacak olması halinde rehin verenin hukuki durumu incelenmelidir. Zamanaşımına uğramış bir alacak için rehin verilmesi doktrinde⁴²⁶ mümkün görülmektedir. Ortada hukuken kınanan bir olgu bulunmadığı ve zamanaşımı def'inin hâkim tarafından da re'sen dikkate alınmadığı düşünüldüğünde rehin sözleşmesi açısından bir geçersizlik sebebi bulunmamaktadır⁴²⁷.

Eksik borçları teminat altına almak üzere rehin tesis edilebileceğinin kabul edildiği hallerde, rehin vereninin bizzat borçlu olduğu ihtimalde, borçlunun eksik borç def'inden zımnen feragat ettiği kabul edilir⁴²⁸. Fakat borçlu eksik borç için rehin verdiğini bilmiyorsa eksik borç def'inden feragat ettiği söylenemeyecektir⁴²⁹. Dolayısıyla paraya çevirme aşamasında alacaklıya karşı eksik borç def'ini ileri sürebilecektir. Bu ihtimalde borçlu, aynı zamanda hata hükümleri uyarınca rehin sözleşmesini iptal etme yoluna da başvurabilecektir⁴³⁰.

Eğer rehin veren, borçludan başka üçüncü bir kişiye ve rehinle teminat altına aldığı borcun eksik borç olduğunu bilmiyorsa TMK m. 901/ f. 2 uyarınca borçluya ait tüm defileri ileri sürebilir. Dolayısıyla eksik borç def'ine dayanarak rehlin paraya çevrilmesini engelleyebilir⁴³¹. Bu hususta saik hatasına dayanarak çok nadir de olsa iptal edilebilirlik yaptırımına başvurulabileceği de ifade edilmektedir⁴³². Fakat üçüncü

⁴²⁵ Kocayusufoğlu, **Borçlar Hukuku**, §5, N. 8; Paksoy, **Zamanaşımından Feragat**, s. 41. Detaylı bilgi ve görüşler için bkz. Mehmet Erdem, **Özel Hukukta Zamanaşımı**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010, s. 351, 352.

⁴²⁶ İmre, **Ders Takrirleri**, s. 89; Cansel, s. 76; Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 1101; Oğuzman/ Öz, **C. I**, N. 70; Steinauer, N. 4949; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 250; Makaracı Başak, s. 84; Çakırca, s. 21; Seçer, **İlkeler**, s. 124.

⁴²⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 12.

⁴²⁸ Saymen/ Elbir, s. 629; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 254; Makaracı Başak, s. 85; Sinem Tek, **Ulaşım Araçlarının İpoteği**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2012, s. 237, 238. Borçlunun bu durumu bilip bilmesinden bağımsız olarak zamanaşımı def'inden feragat anlamına gelebileceği yönünde: Pascal Pichonnaz, **CR CO I**, Art. 140, N. 7; M. Erdem, **Zamanaşımı**, s. 389. Fakat bu halde de feragat sadece rehlin paraya çevrilmesi bakımından etkili olur. Borçlunun diğer malvarlığına başvurulduğunda borçlu eksik borç def'ine dayanabilir (Makaracı Başak, s. 85).

⁴²⁹ Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 254; Makaracı Başak, s. 84.

⁴³⁰ Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 254, dn. 63; Makaracı Başak, s. 84, 85; Tek, **İpotek**, s. 237, 238.

⁴³¹ Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 255; Makaracı Başak, s. 85.

⁴³² Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 255, dn. 66. Şartları mevcutsa hata veya hile sebebiyle sözleşmenin iptaline başvurulabileceği yönünde: Saymen/ Elbir, s. 630.

kişi, borcun eksik olduğunu bilerek rehin vermişse def'i ileri sürme imkânından feragat ettiği kabul edilir⁴³³.

Bazen alacak rehniyle teminat altına alınan alacak, rehin tesis edildikten sonra zamanaşımına uğramış olabilir. Zira taşınmaz rehninin aksine taşınır ve alacakların rehninde rehin tesisi, zamanaşımı süresinin işlemlerini engellemektedir⁴³⁴. Bu bakımdan alacak rehniyle teminat altına alınan alacak zamanaşımına uğrayabilir. TMK m. 901/ f. 2 hükmü gereği rehin verenin zamanaşımı def'ini de ileri sürebilmesi gerekirdi. Fakat TBK m. 159 uyarınca zamanaşımı def'i bakımından bu kural geçerli olmamaktadır. Söz konusu hükme göre, taşınır rehniyle teminat altına alınan alacak zamanaşımına uğramış olsa dahi rehinli alacaklının rehni paraya çevirme yetkisi devam etmektedir. Dolayısıyla alacağı zamanaşımına uğramış olsa bile rehinli alacaklı rehlin paraya çevrilmesi yoluna başvurulabilir⁴³⁵. Bu halde rehin veren, zamanaşımı def'ini ileri süremez. Borçlunun şahsi sorumluluğuna gidildiği halde ise borçlu zamanaşımı def'ini ileri sürebilmektedir. Bu durum doktrinde⁴³⁶ fer'ilik ilkesinin bir istisnası olarak ifade edilmiştir.

Son olarak belirtmeliyiz ki mevduat rehni bakımından eksik bir borcun teminat altına alınmasının çoğu zaman bir uygulaması olmayacaktır. Zira teminat altına alınan alacak çoğu zaman bankanın bir kredi alacağı olacağından zamanaşımına uğramış olma dışındaki ihtimaller pek gündeme gelmeyecektir. Bankaların alacaklarının zamanaşımına uğramasına yol açacak kadar uzun süre hareketsiz kalması ise kanaatimizce pek karşılaşılamayacak bir durumdur.

⁴³³ Saymen/ Elbir, s. 629, 630; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 255. Genel olarak zamanaşımına uğramış borç için verilen rehin bakımından: Cansel, s. 76.

⁴³⁴ İmre, **Ders Takrirleri**, s. 83; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3610, dn. 26. Bununla birlikte bir alacağı teminat altına almak amacıyla borçlu tarafından veya onun muvafakatiyle üçüncü kişi tarafından rehin verilmesi hallerinde zamanaşımı kesilmektedir. Dolayısıyla alacak rehni kurulduğunda teminat altına alınana alacağın zamanaşımı süresi kesilerek yeniden başlayacaktır (M. Erdem, **Zamanaşımı**, s. 279 ve dn. 940).

⁴³⁵ İmre, **Ders Takrirleri**, s. 83; Pichonnaz, **CR CO I**, Art. 140, N. 8; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3610; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 16; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 434; Seçer, **İlkeler**, s. 128.

⁴³⁶ Köprülü/ Kaneti, s. 464; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 15, 16; Serozan, **Ayni Tasarruf Sözleşmesi**, s. 411; Seçer, **İlkeler**, s. 128. Serozan, fer'ilik ilkesinden verilmiş bir ödün olarak da ifade etmektedir. (Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 1456). Aksi yönde: Pichonnaz, **CR CO I**, Art. 140, N. 1.

4- Rehinle Teminat Altına Alınan Alacağın Belirli Olması

Yukarıda belirlilik ilkesinin alacak rehni bakımından iki yönü olduğunu belirtmiş ve rehin konusu mevduat alacağının belirli olmasını incelemiştik. Bu başlık altında, rehinle teminat altına alınan alacağın belirli olması incelenecektir. Esasında teminat altına alınan alacağın belirli olması fer'ilik ilkesiyle de bağlantılıdır⁴³⁷. Çünkü rehlin teminat altına alınana alacağa bağlılığı, alacağın doğup doğmadığının, sona erip ermediğinin ve aynı zamanda kapsamının anlaşılabilmesini gerektirir⁴³⁸. Bir diğer ifadeyle asıl alacağa bağlı bir hak olan rehin hakkının teminat fonksiyonunun işlemesi için teminat altına aldığı alacağın belirli olması gerekmektedir⁴³⁹.

Taşınmaz rehninde belirlilik ilkesi, teminat altına alınan alacağın bir para ölçüsüyle gösterilmesine ilişkin TMK m. 851/ f. 1'de hüküm bulmuştur. Taşınmaz rehninde teminat altına alınan alacağın belirli olması, aynı taşınmaz üzerinde birden fazla rehin tesis edildiği durumlarda rehinli alacaklıların korunması bakımından önem taşımaktadır⁴⁴⁰. Zira taşınmazlar, taşıdığı yüksek ekonomik değer nedeniyle birden fazla rehne konu olabilmektedirler. Bu sebeple dereceler oluşturulur ve derecelerin ne miktarda alacağı temin ettiği gösterilerek diğer rehinli alacaklılar korunmuş olur. Taşınmaz rehninde belirlilik ilkesinin ve özellikle sabit dereceler sisteminin de önemi buradan kaynaklanmaktadır.

Alacak rehni ise taşınmazların aksine bir alacak üzerinde birden fazla rehin kurulması sık rastlanan bir durum olmadığı⁴⁴¹ için üçüncü kişiler açısından rehlin derecesini öğrenme ihtiyacı da ortaya çıkmamaktadır⁴⁴². Kaldı ki rehinler arasındaki sıra bakımından sabit dereceler sistemi değil de kıdeme itibar ilkesi uygulandığından, rehinli alacaklıların bilinmeyen sonuçlara karşı korunması gerekliliği de söz konusu olmayacaktır⁴⁴³. Ayrıca senede bağlanmamış alacakların rehni aleniyeti sağlayan bir tescil veya zilyetliğin devri işlemi söz konusu olmadığı için alacak rehni alenilemeyecek ve birden fazla rehin varsa dahi tespit edilemeyecektir⁴⁴⁴. Bu

⁴³⁷ Dudan, s. 123; Steinauer, N. 4944; Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 1482.

⁴³⁸ Özçelik, s. 164.

⁴³⁹ Çetiner, **Teminat**, s. 817, 818; Utku, s. 159, dn. 405.

⁴⁴⁰ Cansel, s. 21, 22.

⁴⁴¹ Taşınır rehni bakımından: Cansel, s. 22.

⁴⁴² Özer, s. 30.

⁴⁴³ Hatemi/ Serozan/ Arpacı, s. 354, 355.

⁴⁴⁴ Özer, s. 30. Taşınır rehni bakımından da aynı yönde: Cansel, s. 22, 79; Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 1093; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 244.

bakımdan alacak rehninde teminat altına alınan alacak bakımından belirlilik ilkesinin taşınmaz rehnindeki gibi bir öneme sahip olmadığı⁴⁴⁵ ve aynı zamanda daha esnek olduğu⁴⁴⁶ ifade edilmektedir.

Belirlilik ilkesinden ne anlaşılması gerektiği konusunda ölçü, rehin konusu alacağın belirliliği ilkesinde olduğu gibidir. Bu bakımdan teminat altına alınan alacağın rehnin kuruluşu sırasında en azından belirlenebilir nitelikte olması aranmaktadır⁴⁴⁷.

Taşınmaz rehnindekinin aksine hak ve alacakların rehninde teminat altına alınan alacağın kesin bir miktar veya bir üst sınır olarak belirlenmesi gerekmez⁴⁴⁸. Zira teminat altına alınan alacağın belirli olması ile alacak miktarının belirli olması farklı durumlardır⁴⁴⁹. Önemli olan, en geç rehnin paraya çevrilmesi esnasında alacak miktarının parayla belirlenebilir hale gelmesidir⁴⁵⁰. Fakat taraflar isterlerse teminat altına alınan miktarı kesin olarak belirleyebilirler⁴⁵¹. Tarafların belirledikleri bu tutar rehin konusu alacağa eşit miktarda, daha az veya daha fazla miktarda olabilir⁴⁵².

⁴⁴⁵ Hatemi/ Serozan/ Arpacı, s. 354; Özer, s. 31.

⁴⁴⁶ Köprülü/ Kaneti, s. 468; Ergüne, **Taşınır Rehni** N. 445, dn. 363. ATF 142 III 746, 753, Consid. 2.2.1.; ATF 113 II163, 167, Consid. 2c. (Swisslex)

⁴⁴⁷ Foëx, **Contrat**, N. 638; Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 33; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 19; Sirmen, **Eşya Hukuku**, s. 747; Çakırca, s. 24; Makaracı Başak, s. 93; Özçelik, s. 164; Burak Özen, “İpotekle Teminat Altına Alınan Alacağın Belirlenmesi”, **Makaleler-Tebliğler (2001-2020)**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021, s. 651-658, s. 652; Benoit, N. 913, 914; Taşkın, s. 233. ATF 142 III 746, 753-754, Consid. 2.2.1. (Swisslex)

⁴⁴⁸ Wieland, s. 708; Köprülü/ Kaneti, s. 470; Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 1102; Cansel, s. 79, 82; Sirmen, **Eşya Hukuku**, s. 748; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 19; Hatemi/ Serozan/ Arpacı, s. 354; Steinauer, N. 4947; Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 36; Foëx, **Contrat**, N. 624; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 244, 445; Tüzüner, s. 17; Utku, s. 160; Makaracı Başak, s. 105; Çakırca, s. 24; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 388. Bu durum, belirlilik ve fer’ilik ilkelerine uygun olmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Bkz. Hatemi/ Serozan/ Arpacı, s. 354

⁴⁴⁹ Cansel, s. 83; Makaracı Başak, s. 105. İpotek bakımından bu farka dikkat çeken: Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 961, 962.

⁴⁵⁰ Köprülü/ Kaneti, s. 470; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 19; Çakırca, s. 24; Özer, s. 31; Ustaoglu, s. 171. Taşınır rehni bakımından: Cansel, s. 22; Saymen/ Elbir, s. 645; Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 1093, 1102; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3638; Foëx, **Contrat**, N. 625; Makaracı Başak, s. 80, 106.

⁴⁵¹ Foëx, **Contrat**, N. 624; Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 36; Makaracı Başak, s. 106, 198. Yargıtay da taşınır rehni bakımından güvence altına alınmak istenen azami miktarın belirtilmesinin gerekli olmadığını fakat taraflarca belirtilmesi halinde de teminatın bu miktarla sınırlanması gerektiğini ifade etmiştir. “*Taşınır rehninde güvence altına alınmak istenen alacağın rehnin kurulması sırasında para olarak miktarının belirtilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır. Kanunda özel bir düzenleme olmamakla beraber taşınır rehninde alacağın ve fer’ilerinin teminata bağlanan azami miktarının ne olacağının taraflarca kararlaştırılabileceği bilimsel görüşlerde ve yargısal içtihatlarda kabul edilmektedir... Davacı banka ile borçlu arasında düzenlenen kredi sözleşmesinde taşınır rehni ile teminat altına alınan azami miktar gösterildiğinden teminatın bu miktarla sınırlandırıldığı kabulü gerekir.*” Yarg. 19. HD. E. 2004/9944, K. 2004/11622, T. 25.11.2004. (Legalbank)

⁴⁵² Foëx, **Contrat**, N. 626; Makaracı Başak, s. 106.

Belirlenebilirlik açısından teminat altına alınan alacağın hukuki sebebinin belirtilmesi doktrinde⁴⁵³ genel olarak bir zorunluluk olarak görülmemiştir. Fakat teminat altına alınan alacağın sebebinin ve alacaklısının bilinmesi halinde alacağın belirlenebilir olduğu kabul edilmektedir⁴⁵⁴. Teminat altına alınan alacağın sebebine atıf yapılarak bu belirliliğin sağlanabileceği ifade edilmiştir⁴⁵⁵. Aynı zamanda taraflar alacağın nasıl belirleneceği konusunda anlaşmış da olabilirler. Bu bakımdan alacağı belirlenebilir kılacak objektif veya sübjektif kriterlerin kabul edilmesi de mümkündür⁴⁵⁶. Fakat her halükârda teminat altına alınan alacakların sınırları dürüstlük kuralı çerçevesinde belirlenmelidir⁴⁵⁷.

Belirlilik ilkesi, özellikle müstakbel alacakların rehinle teminat altına alınmasında önem taşımaktadır. İleride inceleyeceğimiz üzere müstakbel alacakları teminat altına almak için rehin tesisi imkânının kabul edilmiş olması, belirlilik ilkesinden ödün verildiği anlamına gelmemektedir. Müstakbel alacakların rehinle teminat altına alınmasında da mutlaka belirlilik ilkesine uygun hareket edilmelidir. Rehinde teminat altına alınan müstakbel alacaklar, en azından belirlenebilir olmalıdır⁴⁵⁸. Özellikle geniş kapsamlı sözleşmelerde teminat altına alınan alacakların belirlenebilir olması sorun oluşturabilmektedir. Bu sebeple, teminat altına alınan alacağın miktarı belirtilmese dahi bu alacağı doğuracak hukuki sebeplerin belirlenmiş olmasının bazı problemlerin geçeceği ifade edilmektedir⁴⁵⁹. Bu bağlamda doktrinde

⁴⁵³ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 19; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 445; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 388. Sirmen'e göre, olması gereken hukuk açısından belirlilik ilkesi, alacağın hukuki sebebinin belirli olmasını ifade edecek şekilde anlaşılmalıydı. Zira teminat altına alınan alacağın hukuki sebebi belirli olmadığında rehin, ekonomik özgürlüğü son derece kısıtlanabilir. Ayrıca hukuki sebep gösterilmediği gibi alacak miktarı da belirtilmediğinden bu risk daha da artmaktadır. Fakat böyle bir belirlilik ilkesi taşınmaz rehninde dahi aranmamıştır. Alacağın sebebi rehlin varlığı için zorunlu bir unsur olmamakla birlikte rehlin kapsamının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. (Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 19, 20). İpotek bakımından aynı yönde: Kuntalp, **Ana Para ve Üst Sınır İpoteği**, Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1989, s. 9.

⁴⁵⁴ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3639; Makaracı Başak, s. 93.

⁴⁵⁵ Dudan, s. 134, 135; Foëx, **Contrat**, N. 642; Makaracı Başak, s. 94. Hukuki bir ilişkiyle bağlantısının kurulması gerektiği yönünde: Özçelik, s. 164; Özen, **Teminat**, s. 652.

⁴⁵⁶ Foëx, **Contrat**, N. 645; Makaracı Başak, s. 94; Çetiner, **Teminat**, s. 806; Benoit, N. 914. Objektif kriterlere örnek olarak tarafların iş ilişkilerinden kaynaklanan mevcut ve ilerideki alacaklarına teminat olmak üzere rehin sözleşmesi yapmalarını; sübjektif kriterlere örnek olarak da rehlinli alacaklı, borçlu ya da üçüncü bir kişiye belirleme yetkisi tanınmış olması verilmiştir (Foëx, **Contrat**, N. 645).

⁴⁵⁷ Foëx, **Contrat**, N. 646; Makaracı Başak, s. 94.

⁴⁵⁸ Cansel, s. 22; Saymen/ Elbir, s. 645; Köprülü/ Kaneti, s. 471; Çakırca, s. 31.

⁴⁵⁹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 20; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 451- 452; Özer, s. 31. İpotek bakımından bu yönde: Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 961, 962; Kuntalp, **Üst Sınır**, s. 10. İpotek açısından kanunkoyucu alacak miktarının belirtilmesini zorunlu tuttuğu ve belirlilik ilkesi için bunun yeterli görüldüğü halde müstakbel alacakları temin eden ipotek hususunda yazarlar hukuki sebebin belirtilmesini, kişinin kişilik hakları ve ekonomik özgürlüğü bakımından gerekli görmüştür. Özetle, yazarlara göre ipoteğin geçerli biçimde doğumu bakımından bir miktar olarak tescil edilmesi yeterlidir ancak müstakbel alacaklar için

pek çok yazar⁴⁶⁰ müstakbel alacakların belirlenebilir sayılması için hukuki sebeplerinin gösterilmesi gerektiği yönünde görüş belirtmektedir.

Rehinle teminat altına alınacak alacak, taşınır rehni sözleşmesinin objektif esaslı unsurudur⁴⁶¹. Teminat altına alınan alacağın en azından belirlenebilir olması, aslında genel olarak teminat işlemlerinin objektif esaslı unsurudur⁴⁶². Belirlilik ilkesine aykırı olarak yapılan taşınır rehni sözleşmesi, esaslı unsuru eksik olduğundan yoklukla sakat bir işlemdir⁴⁶³.

Kanaatimizce, mevduat rehni bakımından da teminat altına alınan alacağın belirli olması borçlandırıci işlem niteliğindeki rehin vaadi sözleşmesinin gerekse tasarruf işlemi niteliğindeki rehin sözleşmesinin esaslı bir unsurudur⁴⁶⁴. Zira tasarruf işlemi niteliğindeki rehin sözleşmesinde irade uyuşmasından bahsedilebilmesi için teminat altına alınan alacağın bu sözleşmede en azından belirlenebilir olarak gösterilmesi şarttır. O halde teminat altına alınan alacağın belirlenebilir olarak gösterilmediği bir mevduat rehni sözleşmesi yok hükmünde olacak ve mevduat rehni hiçbir zaman doğmayacaktır.

5- Müstakbel Alacakların Rehinde Teminat Altına Alınması ve Özellikle Geniş Kapsamlı Rehin Şartları

Müstakbel bir ya da daha fazla alacağın rehinde teminat altına alınması, mevduat rehni bakımından özellik arz eden bir durumdur. Zira bankalar, çoğu zaman müstakbel alacaklarını teminat altına almak amacıyla mevduat rehni tesis etmektedir⁴⁶⁵. Aynı zamanda doğmuş ve doğacak bütün alacaklar için teminat verilmesi de bankacılık

kurulmuş bir ipoteğin hangi alacakları teminat altına aldığı belirlenmesi için bunların hukuki sebebinin belirtilmesi, aksi halde ise hâkim tarafından araştırılması gerekmektedir.

⁴⁶⁰ Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 1103; Cansel, s. 83; Utku, s. 159; Sirmen, Lale, “İpotekli Alacağın Devredilmesi ile İlgili Bazı Sorunlar”, **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2007, ss. 215-227, s. 230.

⁴⁶¹ Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 140; Foëx, **Contrat**, N. 638; Makaracı Başak, s. 95.

⁴⁶² Özen, **Teminat**, s. 651; Çetiner, **Teminat**, s. 805 ve dn. 4. Burada gerek borçlandırıci işlem niteliğindeki teminat sözleşmeleri gerekse teminatı sağlayan tasarruf işlemleri bakımından esaslı unsur olduğu kabul edilmiştir. Taşınır rehni sözleşmeleri bakımından: Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 140; Makaracı Başak, s. 95.

⁴⁶³ Foëx, **Contrat**, N. 638; Makaracı Başak, s. 95; Taşkın, s. 233. Genel olarak teminat işlemleri açısından aynı yönde: Çetiner, **Teminat**, s. 805, 806. Sebebe bağlılık görüşü kabul edildiğinde bu sebeple tasarruf işlemi de geçersiz olacaktır (Makaracı Başak, s. 95).

⁴⁶⁴ Bu yönde anlaşılabilecek: Taşkın, s. 233. Yazara göre rehinde teminat altına alınan alacağa ilişkin irade uyuşmasında bir eksiklik tasarruf işlemini de doğrudan etkiler.

⁴⁶⁵ Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 163; Özer, s. 55. Bankaların genel olarak müşterinin tevdi ettiği şeyler üzerinde bu şekilde rehin tesis ettiği yönünde: Saymen/ Elbir, s. 630.

uygulamasında yaygındır⁴⁶⁶. Bu durum, yukarıda açıkladığımız fer’ilik ve belirlilik ilkelerini doğrudan ilgilendirmektedir. Bu ilkelerin yanı sıra, rehin verenin kişilik hakları ve ekonomik özgürlüğünü de ilgilendirmektedir. Ayrıca genel işlem şartlarında geniş teminat açıklamalarına yer verilmesi yaygın bir uygulama olduğundan bu bağlamda da bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Bunlara ilaveten belirtmek gerekir ki rehlin borçlu tarafından mı üçüncü kişi tarafından mı verildiği de bütün bu değerlendirmelerde göz önünde tutulması gereken bir husustur⁴⁶⁷.

a- Müstakbel Alacakların Rehinle Teminat Altına Alınmasının Fer’ilik İlkesi Bağlamında İncelenmesi

Henüz doğmamış alacakların teminat altına alınması için taşınmazlar üzerinde ipotek tesis edilebileceği, TMK m. 881/ f. 1’de açıkça düzenlenmiştir. Söz konusu hükmün taşınır rehni ve dolayısıyla alacak rehni de kıyasen uygulanabileceği kabul edilmektedir⁴⁶⁸. Dolayısıyla genel olarak kabul gören görüş⁴⁶⁹ uyarınca belirlenebilir olmaları şartıyla temelinde hukuki bir ilişki bulunan veya bulunmayan bütün müstakbel alacakları⁴⁷⁰ teminat altına almak amacıyla alacak rehni tesis

⁴⁶⁶ Çetiner, **Teminat**, s. 804.

⁴⁶⁷ Bu yönde: Çetiner, **Teminat**, s. 808; Özçelik, s. 168.

⁴⁶⁸ Wieland, s. 708; Steinauer, N. 4948; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 15; Sirmen, **Eşya Hukuku**, s. 746; Makaracı Başak, s. 87; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 164; Çakırca, s. 31; Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 38; Benoit, N. 897. Yarg. 8. HD. E. 2017/1999 K. 2020/2144 T. 4.3.2020. ATF 142 III 746; 753, Consid. 2.2.1; ATF 4A_540/2015, Consid. 3.4.2; ATF 71 II 262, 264 (Bu dipnot altında verilen diğer Federal Mahkeme kararlarından naklen).

⁴⁶⁹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 15; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 441; Seçer, **İlkeler**, s. 128; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 164; Utku, s. 158; Çakırca, s. 24; Özer, s. 31. Taşınır rehni bakımından aynı yönde: Homberger/ Marti, **Gage mobiliere**, s. 1; Wieland, s. 708; Bülent Davran, **Rehin Hukuku Dersleri**, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1972, s. 91; Köprülü/ Kaneti, s. 470; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 128; Cansel, s. 81; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3607a; Davran, s. 79; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 246; Makaracı Başak, s. 87. Genel olarak teminat sözleşmeleri bakımından bu yönde: Çetiner, **Teminat**, s. 804, 805. Foëx’ye göre, fer’ilik ilkesinden hareketle taşınır rehni, teminat altına alınan alaktan bağımsız olarak var olamaz. Yazara göre taşınmazlar bakımından gelecekte doğacak veya doğması muhtemel alacakları teminen ipotek tesis edilebileceğine ilişkin düzenlemenin mefhumu muhalifinden taşınır rehni için bu kuralın geçerli olmadığı çıkarılır. Ayrıca böyle özel bir düzenlemeye yer verilmesiyle hukukumuzda müstakbel alacakların rehinle teminat altına alınabileceğine ilişkin genel bir kuralın bulunmadığı da anlaşılmaktadır. Hukuk güvenliğine de aykırı böyle bir rehin tesisi, alaktan önce var olması ve alacağın doğmayacağına ilişkin anlaşılmaması hallerinde alaktan bağımsız olarak sona ermesiyle hukukumuzda tanınmayan soyut bir rehin hakkına yol açmaktadır. Dolayısıyla yazara göre kanuni bir dayanağı yokken fer’ilik ilkesinden sapmak uygun değildir, müstakbel alacaklar için rehin tesisine ciddi bir şekilde şüpheyle yaklaşılmalıdır (Foëx, **Contrat**, N. 617- 622). Benzer şekilde hukuki güvenlik ilkesine aykırı olduğu yönünde: Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 141. Saymen/ Elbir’e göre rehin hakkının fer’i bir hak olması dolayısıyla belirli ve mevcut bir asıl alacağın varlığı şarttır. Dolayısıyla müstakbel alacaklar için taşınır rehni kurulamayacağı sonucuna varmak gerekecekti. Nitekim taşınmaz rehinde kanunda açık hüküm bulunması, bu sorunu bertaraf etmektedir. Fakat yazarlar aynı eserde müstakbel alacakların rehinle teminat altına alınabileceğini kabul etmişlerdir. Bkz. ve krş. Saymen/ Elbir, s. 630 ve s. 645.

⁴⁷⁰ Müstakbel alacak kavramının ne anlam ifade ettiği daha önce incelenmiş bulunduğu buradan tekrar edilmeyecektir. Bkz. Birinci Bölüm, II. A. 2. a.

edilebilir. O halde doğması muhtemel alacaklar için de alacağın ileride doğacağına dair yeterli emare bulunduğu halde rehin tesis edilebilir. Fakat yalnızca farazi bir düşünceye dayanan müstakbel alacakları teminat altına almak için rehin tesis edilemez⁴⁷¹.

Müstakbel alacakları teminat altına almak için taşınır rehni veya alacak rehni tesis edilebileceği kabul edilmekle birlikte rehin hakkının ne zaman doğacağı doktrinde tartışma konusu olmuştur. Bir görüşe⁴⁷² göre rehin hakkı, teminat altına alınan alacağın doğmasıyla birlikte doğmaktadır. Bu görüş çerçevesinde teminat altına alınan alacağın varlık kazanması, rehin hakkının doğumu için bir şart teşkil etmektedir⁴⁷³. Bu görüşün kabulü halinde rehin hakkı teminat altına alınan alacaktan önce doğmadığı için fer’ilik ilkesine aykırı bir durum bulunmamaktadır.

Daha baskın diğer görüşe⁴⁷⁴ göre ise rehin hakkı teminat altına alınan alacağın doğduğu anda değil; rehlin kurulduğu anda, yani kuruluş işlemlerinin yapıldığı anda doğar. Dolayısıyla, tasarruf işlemi niteliğindeki rehin sözleşmesinin yapılması anında rehin hakkı da doğmuş olur. Böylece, müstakbel alacakları teminat altına alan rehin hakkı, asıl alacağa bağlı olarak değil asıl alacaktan önce doğmaktadır⁴⁷⁵. Bu durumun fer’ilik ilkesine bir istisna teşkil ettiği ifade edilmektedir⁴⁷⁶. Bu görüş uyarınca rehin

⁴⁷¹ Cansel, s. 81. Böyle bir rehin tasarrufunun ancak salt borçlandırıcı nitelikte rehin sözleşmesi sayılabileceği yönünde bkz. Utku, s. 159.

⁴⁷² Wieland, s. 708; Kaynar, s. 117; Davran, s. 91; Foëx, **Contrat**, N. 621, 623; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 129; Seçer, **İlkeler**, s. 128. Aynı yönde bkz. Dudan’a göre alacağa bağlı olan rehin hakkı, alacaktan önce doğmaz. Müstakbel bir alacak için rehin sözleşmesi yapıldığı halde, muntazar (beklenen) bir rehin hakkı vardır (Dudan, s. 133).

⁴⁷³ Davran, s. 91; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 127; Seçer, **İlkeler**, s. 128. Aksine, rehin hakkının şarta bağlı olmadığı yönünde açıklamalar için bkz. Sirmen, **Şart**, s. 133; Foëx, **Contrat**, N. 623; Cansel, s. 81.

⁴⁷⁴ A. Tahir Ögütçü/ M. Edip Doğrusöz, **Rehin Hukuku**, Ankara: Ulucan Matbaası, 1982, s. 72; Wieland, s. 708; Köprülü/ Kaneti, s. 470; Cansel, s. 81; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 15; Sirmen, **Şart**, s. 133; Steinauer, N. 4948; Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 39; Van de Sandt, N. 279, dn. 512; Iynedjian, s. 190; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 441; Makaracı Başak, s. 90, 91; Benoit, N. 892; Taşkın, s. 484. ATF 4A_540/2015, Consid. 3.4.2; ATF 142 III 746, 754, Consid. 2.2.3; ATF 51 II 273 (Verilen Federal Mahkeme kararlarından naklen) (Swisslex). Yargıtay 23. Hukuk Dairesinin bir kararında da açıkça tartışılmış olmamakla birlikte bu yönde bir ifadeye yer verilmiştir: “*TMK’nın 950/1. maddesinde borcun muaccel olması koşulu düzenlenmiş ise de şarta bağlı alacaklar üzerinde de rehin hakkı kurulmasına herhangi bir engel bulunmamaktadır. Rehni hakkı kurulmasıyla varlık kazanacak ne var ki sonuçlarını doğurması alacağın bağlandığı geciktirici şartın gerçekleşmesine kadar ertelenmiş olacaktır...*” Yarg. 23. HD. E. 2016/2643, K. 2016/3379, T. 01.06.2016 (Lexpera). Benzer görüşteki İmre’ye göre teminat altına alınan alacağın doğmasıyla birlikte rehin hakkı geçmişe etkili olarak doğmaktadır (İmre, **Ders Takrirleri** s. 84).

⁴⁷⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 15; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 441. ATF 142 III 746, 754, Consid. 2.2.3. (Swisslex)

⁴⁷⁶ Iynedjian, s. 190; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 14; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 165; Benoit, N. 892. Ticaret hayatının gereklerinden dolayı fer’ilik ilkesine istisna olduğu yönünde: ATF 142 III 746, 754, Consid. 2.2.3. Yeterince ferdileştirilmiş olsa dahi gelecekte doğması olası alacakların rehinle

hakkı rehin tesis edildiği anda doğmakla birlikte rehnin hükümlerini doğurması ve bu bağlamda paraya çevirme yetkisini sağlaması ise teminat altına alınan alacağın doğumuna bağlıdır⁴⁷⁷. Bu görüş uyarınca rehnin paraya çevirme yetkisinin bulunmadığı dönemde rehin hakkı sadece şekli bir varlığa sahiptir⁴⁷⁸.

Rehinle teminat altına alınan müstakbel alacağın hiç varlık kazanamaması halinde rehin hakkının akıbetinin ne olacağı hususu da önem taşımaktadır. Rehlin hakkının doğmasını, teminat altına alınan alacağın doğmasına bağlayan görüş savunulduğunda bu konuda bir problem yoktur⁴⁷⁹. Zira hiç doğmamış bir rehin hakkının sona ermesinden de bahsedilemeyecektir. Diğer görüşe⁴⁸⁰ göre ise rehin hakkının doğmaması veya doğmayacağının anlaşılması halinde rehin hakkı sona erer.

Müstakbel alacaklar için rehin tesisinde bir başka sorun ise rehin hakkının sırasıdır. Zira bu durumu düzenleyen özel bir kural bulunmamaktadır. Yukarıda açıkladığımız, rehin hakkının tasarruf işleminin yapıldığı anda doğduğunu kabul eden görüşe göre, rehin hakkı sırasını da bu anda almaktadır. Dolayısıyla müstakbel bir alacağı teminat altına alan rehin hakkı, sırasını kurulduğu tarihe göre alır⁴⁸¹.

Farklı bir görüşe⁴⁸² göre ise ortada henüz bir alacak hakkı yokken tasarruf işleminin yapılması, tek başına rehin hakkının hükümlerini doğurmasını sağlayamayacağından rehin hakkının tasarruf işlemi tarihine göre sıra alması doğru değildir. Rehlin hakkının sırasının belirlenmesinde şarta bağlı tasarruf işlemlerine

teminat altına alınmalarının fer'ilik ilkesine zarar verdiği yönünde: Hatemi/ Serozan/ Arpacı, s. 354; Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 1456. Aksi yönde bkz. Köprülü/ Kaneti'ye göre ise her ne kadar rehin hakkı doğmuş olsa da sağladığı ana yetki olan paraya çevirme yetkisi bulunmadığından ve bu yetki asıl alacağa bağlı olduğundan fer'ilik ilkesine istisna teşkil eden bir durum bulunmamaktadır (Köprülü/ Kaneti, s. 470).

⁴⁷⁷ Köprülü/ Kaneti, s. 470; Sirmen, **Şart**, s. 133; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 15; Çakırca, s. 22; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 411; Makaracı Başak, s. 90, 91; Benoit, N. 892.

⁴⁷⁸ Cansel, s. 81; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3607a; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 441.

⁴⁷⁹ Benzer yönde bkz. Makaracı Başak, s. 91. Yazara göre alacak hakkı doğmazsa tasarruf işlemine rağmen rehin hakkı da doğmaz.

⁴⁸⁰ Köprülü/ Kaneti, s. 470; Cansel, s. 81; Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 1103; Ögütçü/ Doğrusöz, s. 72; Sirmen, **Şart**, s. 133; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 15; Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 40; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 443; Benoit, N. 900; Taşkın, s. 483.

⁴⁸¹ Cansel, s. 49; Wieland, s. 708; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 15; Sirmen, **Şart**, s. 134; Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 39; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 442; Köprülü/ Kaneti, s. 470; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3607a; Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 1482; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 165; Taşkın, s. 484; Çakırca, s. 31. Bazı yazarlar ise rehnin şarta bağlı olduğunu kabul etmekle birlikte rehin hakkının sırasını sözleşmenin yapıldığı ana göre alacağını savunmaktadır. Bkz. Davran, s. 91; Seçer, **İlkeler**, s. 128.

⁴⁸² Nomer, **Beklenen Haklar** s. 129; Makaracı Başak, s. 91.

ilişkin TBK m. 171/ f. 3 hükmü kıyasen uygulama alanı bulur. Böylece rehinli alacaklı, rehin konusuna ilişkin sonraki tasarruflardan etkilenmez ve önceliğe sahip olur.

Kanaatimizce müstakbel alacakların rehinle teminat alınması halinde rehin hakkı, tasarruf işleminin tamamlanmasıyla birlikte doğar ve sırasını da bu anda alır. Burada kanımızca şarta bağla bir rehin hakkı bulunmamaktadır. Zira her ne kadar teminat altına alacağın varlığı fer’ilik ilkesi gereği bir zorunluluk teşkil etse de bunun istisnaları bulunabilmektedir. Nitekim taşınmaz rehni bakımından TMK m. 881 hükmü, fer’ilik ilkesinin mutlak olmadığını, müstakbel alacaklar bakımından istisnaları olabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla rehin hakkının doğması, teminat altına alınan müstakbel alacakların doğması şartına bağlı değildir; bunlardan önce doğmaktadır. Fakat rehin hakkının hükümlerini doğurması kural olarak alacağın doğmasına bağlıdır.

b- Teminat Altına Alınan Alacak Bakımından Geniş Kapsamlı Rehin Sözleşmeleri

aa- Genel Olarak

Alacak rehniyle, birden fazla alacağın teminat altına alınması mümkündür. Burada tartışılması gereken konu, rehin verenin doğmuş ve doğacak bütün borçlarını teminat altına alan rehin tesisinin geçerli olup olmadığıdır. Bu içerikteki düzenlemeler, özellikle banka kredi sözleşmeleri bağlamında yapılan rehin sözleşmelerinde sıkça yer almaktadır⁴⁸³. Bu sorun gerek doktrinde gerekse yargı kararlarında tartışılmaktadır. Fakat tartışmanın hangi çerçevede yapıldığı değişiklik göstermektedir. Müstakbel alacakları teminat altına almak amacıyla yapılan, özellikle de teminatın geniş kapsamlı belirlendiği rehin sözleşmeleri bir yandan fer’ilik ve belirlilik ilkelerini ilgilendirirken bir yandan kişilik haklarını ilgilendirmektedir. Aynı zamanda bu sözleşmelerin yorumlanması ve tâbi oldukları geçersizlik türü bakımından da farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bir diğer yandan bu tarz sözleşmeler çoğunlukla genel işlem şartı

⁴⁸³ Çetiner, **Teminat**, s. 819. Bkz. Vakıfbank Genel Kredi Sözleşmesi m. 8: “Müşteri’nin, Ek Kart Hamili’nin ve/veya borçtan şahsen sorumlu olan diğer kişilerin işbu Sözleşme’den ve/veya herhangi bir nedenle gerek asaleten gerekse kefaleten Banka’ya karşı doğmuş ve doğacak borçlarının teminatını teşkil etmek üzere Banka nezdinde doğmuş ve doğacak her türlü hak ve alacakları da Banka’ya rehinlidir.” <https://www.vakifbank.com.tr/documents/duyurular/kredi-genel-sozlesme.pdf>

olarak da karşımıza çıkabildiğinden genel işlem şartı ve haksız şart denetimlerinden de geçirilmeleri gerekmektedir.

Bir görüşe⁴⁸⁴ göre, rehin alanın doğmuş ve doğabilecek bütün alacaklarının teminat altına alındığı rehin sözleşmeleri, fer'ilik ve belirlilik ilkelerine aykırıdır. Bu tür sözleşmelerin kişilik haklarına aykırı olup olmadığının tartışılmasına gerek yoktur. Zira burada öncelikle bir irade uyuşmasından söz edilemez.

Diğer bazı yazarlar⁴⁸⁵ ise bütün alacakların teminat altına alındığı rehin sözleşmelerinin rehin verenin ekonomik özgürlüğünü ve kişilik haklarını ihlal edebileceğini vurgulamaktadır. Bu ikinci gruptaki yazarlar belirlilik ilkesi veya tarafların irade uyuşması bakımından bir değerlendirme yapmaksızın sözleşmenin kişilik haklarına aykırı olup olmadığını incelemektedir.

Bizce burada önemli olan, hangi görüşün doğru olduğundan ziyade öncelikle hangi açıdan değerlendirme yapılması gerektiğidir. Zira her iki görüş de haklı değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu bakımdan ilk görüşün yerinde olduğu kanısındayız. Geniş kapsamlı rehin sözleşmeleri bakımından öncelikle yapılması gereken, belirlilik ilkesine uygun olarak irade uyuşmasının gerçekleşip gerçekleşmediğinin tespiti olmalıdır. Zira var olmayan bir rehin sözleşmesinin ya da rehin şartının kişilik haklarına aykırılığından da bahsedilemeyecektir. Taraf iradelerinin uyuşmadığı, teminat altına alınan alacağın belirlenebilir nitelikte olmadığı bir sözleşmeyi; tam olarak kurulmuş fakat kişilik haklarına aykırı bir sözleşmeden ayırmak gerekir⁴⁸⁶. Ancak hemen belirtelim ki ikinci görüş de kullandığı kriterler ve vardığı sonuçlar bakımından ilk görüşle hemen hemen aynı değerlendirmeleri yapmaktadır. Sadece bu değerlendirmeler taraf iradelerinin uyuşması ve belirlilik

⁴⁸⁴ Utku, s. 159, 160, dn. 405; Makaracı Başak, s. 96; Taşkın, s. 255. Bütün alacakların teminat altına alındığı hallerde alacağın belirlenebilir nitelikte olmadığı yönünde: Özen, **Teminat**, s. 652. Aksine bütün alacakların teminat altına alındığı rehin sözleşmelerinin belirli olduğu yönünde: Dudan, s. 124; Saymen/ Elbir, s. 645. Saymen/ Elbir'e göre taraflar arasında sebebi ne olursa olsun doğmuş ve doğacak bütün alacakların temini için taşınır rehni tesis edilmişse belirlilik ilkesine aykırı bir durum yoktur. Ancak bazı alacaklar şeklinde bir ifadeye yer verilmişse bu alacakların belirtilmesi gerekmektedir. Örneğin sözleşmeden, satış sözleşmesinden, kiradan doğan alacaklar şeklinde veya şu tarihten bu tarihe kadar doğacak alacaklar şeklinde belirtilmelidir (Saymen/ Elbir, s. 645).

⁴⁸⁵ Dudan, s. 153; Cansel, s. 87, 88; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 20; Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 43; Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 143; Ustaoglu, s. 172; Cansel, s. 22; Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 1103; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3607a; Köprülü/ Kaneti, s. 471; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 129; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 451- 452; Özer, s. 31. Alacağın teminat amaçlı devri bakımından bu yönde: Aral, **Topyekün Temlik**, s. 125.

⁴⁸⁶ Bu yönde değerlendirmeler için bkz. Iynedjian, s. 195, 196; Makaracı Başak, s. 96; Utku, 159, dn. 405; Taşkın, s. 239, 255.

ilkeleri yönünden değil; kişilik hakları yönünden olmaktadır. Dolayısıyla geniş kapsamlı rehin şartlarını kişilik hakları açısından değerlendiren görüşler de aşağıda ele alacağımız olağan iş ilişkilerinden kaynaklanma ve öngörülebilir olma kriterlerine yer vermektedir.

bb- Geniş Kapsamlı Rehin Sözleşmelerinin Belirlilik İlkesi Bağlamında Değerlendirilmesi

Benimsediğimiz yaklaşım uyarınca, doğmuş ve ileride doğacak bütün alacakları teminat altına alan rehin sözleşmeleri öncelikle belirlilik ilkesi bakımından değerlendirilmelidir. Zira rehnin kurulduğundan bahsedebilmek için tarafların rehin sözleşmesinde hangi alacakların teminat altına alındığı hususunda anlaşmış olmaları gerekmektedir. Geniş kapsamlı rehin sözleşmelerinde teminat altına alınan alacağın belirlenebilir olması doktrinde⁴⁸⁷ ve yargı kararlarında⁴⁸⁸, bu alacakların taraflar arasındaki olağan iş ilişkilerinden kaynaklanması ve öngörülebilir olması kriterleriyle birlikte ele alınmaktadır.

Geniş kapsamlı rehin sözleşmelerinde teminat altına alınan alacakların belirlenebilmesi için taraf iradelerinin yorumu önem taşımaktadır⁴⁸⁹. Geniş teminat açıklamalarının bulunduğu hallerde teminatın kapsamı, güven ilkesine göre yapılacak yorumla belirlenecektir⁴⁹⁰. Yani tarafların irade beyanlarına makûl, dürüst bir muhatabın vermesi gereken anlam dikkate alınarak teminatın kapsamı belirlenecektir. Böylece geniş kapsamlı biçimde teminat altına alınan alacaklardan dürüstlük kuralı göre hangileri bakımından irade uyuşması bulunduğu anlaşılabilir. Aslında

⁴⁸⁷ Foëx, **Contrat**, N. 656; Steinauer, N. 4953; Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 43-44; Lombardini, s. 882; Guggenheim/ Guggenheim, N. 1159; Sirmen, **İpotekli Alacağın Devri**, s. 223; Makaracı Başak, s. 96 vd.; Özen, **Teminat**, s. 655 vd.; Çetiner, **Teminat**, s. 813 vd.; Taşkın, s. 252 vd.

⁴⁸⁸ ATF 142 III 746, 754, Consid. 2.2.2; ATF 4A_62/2016, Consid. 3.; ATF 4A_435/2009, Consid. 3.3.1. Federal mahkeme farklı yöndeki bir kararında ise olağan iş ilişkileri kapsamına girmesi şartını aramakla birlikte öngörülebilirliğe ilişkin olarak ikinci derece mahkemesinin yaptığı değerlendirmenin ve doktrindeki bu yönde görüşlerin kabul edilemeyeceğine hükmetmişti. Bkz. ATF 4A_540/2015, Consid. 2.3.2. (Swisslex)

⁴⁸⁹ Foëx, **Contrat**, N. 643; Makaracı Başak, s. 104; Taşkın, s. 255. Çetiner'e göre teminat altına alınan alacak belirli ya da belirlenebilir olmasa dahi bir kredi sözleşmesinin ekinde veya bu sözleşmeyle aynı zamanlarda bir rehin sözleşmesi yapılmışsa kredi borcunu teminat almak amacıyla yapıldığı sonucuna sözleşmenin yorumu yoluyla varılabilir (Çetiner, **Teminat**, s. 805). Aksi görüşte: Dudan'a göre ise bu şekilde daraltıcı bir yorum, taraf iradelerinin yorumlanması değil; sözleşmenin modifiye edilmesi demektir ve keyfi olabileceği için kabul edilemez (Dudan, s. 144, 145).

⁴⁹⁰ Luc Thévenoz, "Le droit bancaire privé suisse", **RSDA**, 1998, ss. 192-205, s. 202; Makaracı Başak, s. 96; Çetiner, **Teminat**, s. 806; Özçelik, s. 167, 168; Taşkın, s. 255.

öngörülebilir olma kıstası da tarafların göz önünde bulundurduğu ya da bulundurması gerektiği alacakların tespitiyle, yani taraf iradelerinin yorumlanmasıyla ilgilidir⁴⁹¹.

Doktrinde ve yargı kararlarında kabul edilen görüşe⁴⁹² göre, sözleşme yapılırken tarafların göz önüne aldıkları veya almalarının gerektiği; mevcut veya ileride kurulması öngörülebilecek iş ilişkilerinden kaynaklanan alacaklar rehnin teminat bakımından kapsam içerisinde değerlendirilmelidir. O halde bankacılık alanında olağan banka-müşteri ilişkileri kapsamında değerlendirilebilecek, objektif olarak öngörülebilir iş ilişkilerinden kaynaklanan alacaklar, teminatın kapsamında değerlendirilecektir⁴⁹³. Bankacılık alanında ticari ilişki, çoğu zaman bireysel veya ticari bankacılık hizmetleri sözleşmesiyle ortaya çıkmaktadır⁴⁹⁴. Örneğin kredi kartı sözleşmesi, tüketici kredisi sözleşmesi, ticari kredi sözleşmesi, havale sözleşmesi, çek defteri sözleşmesi gibi çok sayıda sözleşme yapılabilir⁴⁹⁵. Bütün bu sözleşmelerle kurulan hukuki ilişkiler, taraflar arasındaki ticari ilişkiye dahil olmaktadır⁴⁹⁶.

Hangi alacakların taraflarca göz önünde bulundurulduğu konusunda sözleşmede yer alan tanımlamalar yol gösterici olmaktadır. Örneğin sözleşmede bazı alacaklar örnek verilerek sayılmışsa belirlenmiş olan bu alacaklar elbette teminatın kapsamına girecektir⁴⁹⁷. Ayrıca bu sayılan örneklerden hareketle tarafların evleviyetle göz önünde bulundurması gereken alacaklar da teminat kapsamında yer alacaktır. Fakat uygulamada rehinle teminat altına alınan alacaklar o kadar geniş şekilde tanımlanmaktadır ki bankanın doğmuş ve doğacak tüm alacaklarının teminat altına alındığı düzenlenirken haksız fiil, sebepsiz zenginleşme veya kambiyo taahhütleri ile

⁴⁹¹ Bkz. ATF 142 III 746, 754, Consid. 2.2.2. (Swisslex)

⁴⁹² Dudan, s. 153, 169; Foëx, **Contrat**, N. 656; Steinauer, N. 4953; Köprülü/ Kaneti, s. 471; Sirmen, **Eşya Hukuku**, s. 748; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 20; Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 43-44; Lombardini, s.882; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 450; Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 143; Utku, s. 159, 160, dn. 405; Makaracı Başak, s. 96. Bu Yönde: ATF 120 II 35, 40; ATF, 142 III 746, 754, Consid. 2.2.2; ATF 4A_62/2016, Consid. 3 (Swisslex). İpotek bakımından bu yönde: Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 961, 962; Kuntalp, **Üst Sınır**, s. 9. Topyekün temlik bakımından: Aral, **Topyekün Temlik**, s. 125.

⁴⁹³ Lombardini, s. 882; Guggenheim/ Guggenheim, N. 1159; Makaracı Başak, s. 96, 97; Sirmen, **İpotekli Alacağın Devri**, s. 223; Özen, **Teminat**, s. 655; Özçelik, s. 168; Taşkın, s. 260. ATF 4A_62/2016, Consid. 3. (Swisslex)

⁴⁹⁴ Çetiner, **Teminat**, s. 807.

⁴⁹⁵ Örnekler için bkz. Çetiner, **Teminat**, s. 807; Özen, **Teminat**, s. 656.

⁴⁹⁶ Çetiner, **Teminat**, s. 807.

⁴⁹⁷ Taşkın, s. 252.

kefaletten doğan alacaklarının da teminat kapsamında olduğuna yer verilmektedir⁴⁹⁸. Peki bu alacaklar da belirlenebilir nitelikte alacaklar olarak kabul edilecek midir?

Doktrinde taraflar arasındaki iş ilişkisine, yani olağan bankacılık işlerine yabancı nitelikteki hukuki sebeplerden kaynaklanan alacakların teminat kapsamında değerlendirilmeyeceği ifade edilmektedir⁴⁹⁹. Haksız fiil ve sebepsiz zenginleşme kaynaklı alacaklar banka ile müşteri arasındaki olağan ilişkiler arasında düşünülmeyecektir⁵⁰⁰. Dolayısıyla teminat kapsamına ancak sözleşmeden kaynaklanan alacaklar girecektir⁵⁰¹.

Örneğin bankanın müşteri hesabına yanlışlıkla alacak kaydetmesi halinde doğacak sebepsiz zenginleşme kaynaklı alacağı, rehinle teminat altına alınmış alacaklar kapsamına girecek midir? Bir kere sebepsiz zenginleşme alacağı banka ile müşteri arasındaki olağan iş ilişkileri kapsamına girmemektedir⁵⁰². Ayrıca bu alacağın müşteri tarafından öngörülmesi de beklenemez⁵⁰³. Zira müşterinin, bankanın hata yapması ve hata sonucu kendisinden sebepsiz zenginleşme alacağına sahip olacağını göz önünde bulundurması beklenemeyecektir⁵⁰⁴.

Bankanın müşteriye karşı bir haksız fiil alacağına sahip olması da gündeme gelebilir. Banka ile müşterinin arasındaki haksız fiil kaynaklı alacağın teminat kapsamında sayılmaması gerekecektir⁵⁰⁵. Zira tıpkı sebepsiz zenginleşme alacağında olduğu gibi burada da müşterinin böyle bir alacağın doğmasını göz önünde

⁴⁹⁸ Özen, **Teminat**, s. 654. Bkz. Vakıfbank Mevduat Rehin Sözleşmesi m. 1: “*Rehin Veren, Banka'nın ... Şubesi ile imzaladığı .../.../... tarihli Genel Kredi Sözleşmesi ve bu Sözleşme ile sınırlı olmaksızın Bankanın merkez ve şubelerinden kullandığı ve kullanacağı bilimum krediler ile ilgili asaleten ve kefaletten doğmuş ve doğacak her türlü borçları ile bankanın merkezi ve şubeleri ile yapmış olduğu ve ileride yapacağı kambiyo senetlerinin iskonto ve iştirasında namına açılmış ve açılacak bilcümle borçlu ve alacaklı cari hesaplardan veya lehine verilmiş veya verilecek teminat ve kefalet mektuplarından ve bankanın merkez ve şubelerinin borçlu, keşideci, muhatap, ciranta, aval, kefil, müşterek borçlu, yed'i emin ve sair sıfatlarla imzasını havi olarak işleme kabul ettiği kambiyo senedi, mukavele, sözleşme, taahhütname ve saire ile ithalat, ihracat ve bilimum kambiyo ve kısa orta ve uzun vadeli kredi işlemlerinden ve sebepsiz zenginleşme, haksız fiil, kanun gibi diğer her türlü sebepten doğmuş ve doğacak borçlarını asaleten ve kefaleten karşılamak üzere banka lehine gayrikabili rücu olarak ...'na kadar (para cinsi ve meblağ yazılacak) hüküm ifade etmek üzere rehin konusu mevduatını bankaya rehin ettiğini kabul, beyan ve taahhüt eder.*”

⁴⁹⁹ Çetiner, **Teminat**, s. 821, 822. Aynı yönde: Taşkın, s. 256, 257; Özen, **Teminat**, s. 656

⁵⁰⁰ Özen, **Teminat**, s. 656. Bu yönde bkz. ATF 120 II 35, 39. (Swisslex)

⁵⁰¹ Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 43; Makaracı Başak, s. 97.

⁵⁰² Emmenegger/ Thévenoz, **Le droit bancaire privé suisse 2016**, s. 236; Çetiner, **Teminat**, s. 821; Özen, **Teminat**, s. 656. ATF 4A_62/2016, Consid. 4. (Swisslex)

⁵⁰³ Çetiner, **Teminat**, s. 821, 822. ATF 4A_62/2016, Consid. 4. (Swisslex)

⁵⁰⁴ Çetiner, **Teminat**, s. 821, 822; Taşkın, s. 253.

⁵⁰⁵ Thévenoz, **Le droit bancaire privé suisse 1998**, s. 202; Lombardini, s. 882; Çetiner, **Teminat**, s. 821; Özçelik, s. 168; Özen, **Teminat**, s. 656. ATF 108 II 47; ATF 106 II 257 (Makaracı Başak, s. 97, dn. 331'den naklen).

bulunduracağı söylenemez. Müşterinin şifresini koruyamaması dolayısıyla bankanın zarara uğraması durumunda müşterinin fiili bir yandan haksız fiil teşkil ederken bir yandan da aralarındaki sözleşme ilişkisini ihlal etmektedir⁵⁰⁶. Haksız fiile dayanan tazminat alacağı da olağana bankacılık iş ilişkisi dışında kalmaktadır ve müşteri tarafından öngörmesi beklenmemektedir. Hatta böyle bir olayda sözleşmenin ihlaline dayanan tazminat alacağının dahi teminatın kapsamına girmediği kabul edilmelidir⁵⁰⁷. Çünkü müşteri için böyle bir alacağın göz önünde bulundurulması ondan beklenemez.

Benzer şekilde rehinli alacaklının üçüncü kişiden devraldığı alacaklar da yine teminat kapsamına girmeyecektir⁵⁰⁸. Sonuç olarak müşterinin öngördüğü ya da öngörmesi beklenen alacaklar ancak onun aktif bir iradeyle doğmasına sebebiyet verdiği alacaklar olarak da ifade edilebilecektir⁵⁰⁹.

Bazen bir kimse borçlusu olmadığı bir alacağı teminat altına almak için rehin tesis edebilir. Bu ihtimalde üçüncü kişinin rehin vermesinden bahsedilir. Doktrinde⁵¹⁰, geniş kapsamlı rehin şartları değerlendirilirken rehnin borçlu tarafından mı yoksa üçüncü kişi tarafından mı verildiğinin göz önünde tutulması gerektiği savunulmaktadır. Zira borçlunun ve üçüncü kişinin sözleşmeyi yaparken göz önünde bulundurduğu veya bulundurması gereken alacakların kapsamı birbirinden farklı olmaktadır. Örneğin, “*hangi hukuki sebepten olursa olsun rehinli alacaklının doğmuş ve doğacak bütün alacaklarının*” teminat altına alındığı bir rehin sözleşmesinden hareket edelim. Rehin verenin borçlu olduğu ihtimalde, öncelikle rehinli alacaklı ile rehin veren arasında bir iş ilişkisi bulunduğundan teminat altına alınan alacakların belirlenebilir nitelikte olduğu kabul edilmelidir. Fakat bu alacakların arasından da ancak öngörülebilir olanlar için irade uyuşmasının varlığı kabul edilebilecektir.

Bir görüşe⁵¹¹ göre asıl borçlunun rehin verdiği ihtimalde taraflar arasındaki olağan iş ilişkisi içerisinde yer almak kaydıyla bütün alacaklar teminat kapsamında kabul edilecektir. Bu ihtimal mevduat rehlinde özellikle rehin verenin bankaya karşı kredi borçlusu olduğu durumlarda karşımıza çıkmaktadır. Zira bu durumda borçlu

⁵⁰⁶ Taşkın, s. 254.

⁵⁰⁷ Taşkın, s. 255.

⁵⁰⁸ Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 143; Makaracı Başak, s. 97; Özçelik, s. 168. ATF 142 III 746, 754; AYM, Cahide Demir Kararı, Başvuru Numarası: 2018/ 25663, T. 14.09.2021.

⁵⁰⁹ Taşkın, s. 255.

⁵¹⁰ Rehin veren kişi açısından ayırım yapan yazarlar: Çetiner, **Teminat**, s. 813 vd.; Özen, **Teminat**, s. 655; Özçelik, s. 168; Taşkın, s. 255 vd.

⁵¹¹ Çetiner, **Teminat**, s. 820, 821; Taşkın, s. 256.

bakımından bu alacakların öngörülebilir olduğu kabul edilir. Örneğin müşteri ile banka arasında kredi kartı, taşıt kredisi hem de çek defteri kullanılması ilişkileri mevcutken yapılacak geniş kapsamlı bir rehin sözleşmesinin bütün bu ilişkilerden doğacak alacakları da kapsadığı anlaşılr. Rehin sözleşmesinde bunların ayrıca belirtilmesine gerek bulunmaz. Kanaatimizce, borçlunun rehin verdiği hallerde taraflar arasındaki iş ilişkilerinden kaynaklanan her türlü alacağın teminat kapsamında olduğu söylenemeyecektir. Zira müşteri, geniş kapsamlı bir rehin sözleşmesi dahi olsa bu rehlin bağlantılı olduğu hukuki ilişki dışındaki borçları için rehin verdiğini öngöremeyecektir. Bu bakımdan taraf iradeleri güven ilkesi çerçevesinde yorumlanmalıdır. Kanımızca mevduat sahibi hangi bağlamda teminat vermişse teminat altına alınan alacaklar o borç ilişkisi çerçevesinde doğabilecek alacaklarla sınırlı olmalıdır. Örneğin bir genel kredi sözleşmesinde geniş kapsamlı bir rehin şartının yer alması halinde bu rehin ancak bu genel kredi sözleşmesinden doğabilecek alacakları teminat altına alacaktır. Bu bakımdan kanaatimizce üçüncü kişinin rehin verdiği ihtimal için yukarıda yer verdiğimiz açıklamalar aynı zamanda borçlunun rehin verdiği ihtimalde de geçerli olmalıdır. Doktrinde⁵¹² de hangi kredi bağlamında rehin alınmışsa ancak o kredi ilişkisindeki alacakların teminat altına alındığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla örneğin tüketici kredisi için verilen rehin, kişinin aynı bankadan aldığı ticari bir kredinin teminatı olamayacaktır.

Borçlu dışında üçüncü kişinin rehin verdiği hallerde ise rehlin kapsamı belirlenirken daha çekimser yaklaşılması gerektiği doktrinde ifade edilmektedir⁵¹³. Bu bağlamda “*hangi hukuki sebepten olursa olsun rehinli alacaklının doğmuş ve ileride doğacak tüm alacaklarını*” teminat altına alır şekilde rehin verilmesi halinde alacakların belirlenebilir ve öngörülebilir nitelikte olmadığı anlaşılmaktadır. Zira bu halde rehin veren üçüncü kişi, rehin yükünün hangi genişlikte olacağını öngöremeyecektir⁵¹⁴. Dolayısıyla öngörülebilir olmayan bu tarz müstakbel alacaklar bakımından, rehin veren üçüncü kişi ile banka arasında güven ilkesi çerçevesinde bir irade uyuşması bulunduğundan söz edilemeyecektir. Sonuç olarak üçüncü kişinin rehin verdiği durumlarda borçlu ile alacaklı arasındaki iş ilişkilerinin tamamen dışındaki bir hukuki ilişkiden kaynaklanan alacakların teminatın kapsamında

⁵¹² Duda, s. 159; Makaracı Başak, s. 97.

⁵¹³ Foëx, *Sûretés bancaires*, s. 143; Özen, *Teminat*, s. 657; Özçelik, s. 168; Çetiner, *Teminat*, s. 812 vd.; Taşkın, s. 257.

⁵¹⁴ Çetiner, *Teminat*, s. 813, 814; Özen, *Teminat*, s. 658; Taşkın, s. 258.

olmayacağı açıktır. Nitekim borçlunun rehin verdiği halde de böyledir. Bunun yanında, borçluyula alacaklı arasındaki iş ilişkileri içerisinde yer almakla birlikte teminat işleminde bağlantı kurulan veya teminat verilmesinin saikini teşkil eden hukuki ilişkiler dışındaki alacaklar da yine belirlenebilir ve öngörülebilir olmayacaktır⁵¹⁵. Dolayısıyla teminat kapsamı dışında kalacaktır. Örneğin rehin veren, borçlunun bankaya karşı bir kredi borcu için rehin tesis etmişse, bu kredi ilişkisi dışındaki borçlunun bankaya karşı sözleşmesel ilişkiden doğsa bile diğer alacakları rehin kapsamında olmayacaktır. Zira borçlunun kullandığı kredi için mevduatını rehin vermiş olan mudii ancak bu krediyle sınırlı olmak üzere rehin verme iradesine sahiptir⁵¹⁶. Rehlin verenin üçüncü kişi olduğu ihtimale ilişkin olarak, bu görüşe biz de katılıyoruz. Fakat yukarıda rehin veren borçlu bakımından da aynı sonuca ulaşmış olduğumuzdan rehin verenin borçlu veya üçüncü kişi olması ayırımına gerek olmadığını düşünüyoruz. Her halükârda önemli olan, tarafların olağan iş ilişkilerinden kaynaklanan ve öngörülebilir alacakların kapsamını doğru biçimde tespit edebilmektir.

Bu konuda Yargıtay'ın yaklaşımının daha ziyade rehin alan lehine olduğu söylenebilecektir. Yargıtay'ın bir kararına⁵¹⁷ konu olayda, üçüncü kişi rehin veren, borçlunun bankadan kullandığı bir krediye teminat olarak ipotek tesis etmiştir. Daha sonra, kredi borcu ödendiği halde banka, borçlunun kredi kartı borçlarını gerekçe göstererek ipoteği terkin ettirmemiştir. Hem ilk derece mahkemesi hem de yargıtay ipoteğin davalı bankaya karşı doğmuş ve doğacak tüm borçlarının teminatı olarak verildiği gerekçesiyle bankanın ipoteği kaldırmamasını haklı olarak değerlendirmiştir. Bir diğer kararında⁵¹⁸ Yargıtay, teminat altına alınan alacakların oldukça geniş şekilde

⁵¹⁵ Çetiner, **Teminat**, s. 815, 816; Özçelik, s. 169; Özen, **Teminat**, s. 658; Taşkın, s. 257.

⁵¹⁶ Özen, **Teminat**, s. 658.

⁵¹⁷ "...Mahkemece benimsenen bilirkişi raporu doğrultusunda taşınmaz üzerindeki ipoteğin dava dışı Tamer D. davalı bankaya karşı doğmuş ve doğacak tüm borçlarının teminatı olarak verildiği, dava dışı Tamer'in Kredi Kartı Üyelik Sözleşmesinden doğan borçlarının bulunması nedeniyle davalı bankanın ipoteğin feksi için onay vermekten vazgeçtiği, dava dışı Tamer D. 'in davalı bankaya olan borçlarının ödenmemesinden dolayı ipoteğin kaldırılmamasında hukuka aykırı bir durumun bulunmadığı, ..." Yarg. 19. HD. E. 2010/7288, K. 2011/1966, T. 16.02.2011. (Lexpera)

⁵¹⁸ "...Mahkemece tüm dosya kapsamına göre; dava dışı Ayla İşlek'in davalı bankaya farklı kredi sözleşmelerinden kaynaklı olan borçlarının söz konusu ipoteğin kaldırılmasına engel teşkil etmediği gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiştir. Kararı davalı vekili temyiz etmiştir. Dava, ipoteğin kaldırılması istemine ilişkindir. Dava konusu ipotek akit tablosunda ipoteğin "borçlu Ayla İşlek namına açılmış ve açılacak bircümle borçlu hesaplardan, her türlü krediler ile verilmiş ve verilecek teminat mektuplarından, verilmiş ve verilecek her türlü kredi sözleşmelerinden, sebepsiz zenginleşme, haksız fiil, kanun gibi diğer sebeplerden sebebi ne olursa olsun doğmuş ve doğacak tüm borçlarının teminatı olduğu" ibaresi yer almaktadır. Buna göre ipotekli taşınmazın, borçlu Ayla İşlek'in tüm borçlarının teminatı olduğu gözetilmeksizin, dava dışı Ayla'nın davalı bankaya kredi kartı borcunun ipoteğin kapsamı dışında olduğu biçiminde yanlış gerekçeyle yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir..." Yarg. 11. HD. E. 2016/10314, K. 2018/1924, T. 13.03.2018. (Lexpera)

tanımlandığı rehin sözleşmesini belirlilik ve fer'ilik ilkeleri yönünden değerlendirmedeği gibi; rehin üçüncü kişi tarafından, borçlunun kredi borcu için verildiği halde daha sonra borçlunun kredi kartı borcunun ödenmemiş olması sebebiyle bankanın ipoteği terkin ettirmemesini haklı bulmuştur.

Benzer yönde karar verilen bir başka yargılama süreci ise Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru yoluna konu olmuştur. Bu karara konu olayda borçlunun kullandığı bir krediye teminat olarak üçüncü kişi tarafından ipotek tesis edilmiştir. Kredi borcu ödenmesine rağmen banka, ipoteğin borçlunun doğmuş ve doğacak bütün borçları için verilmiş olduğu, bankanın sonradan temellük ettiği ve borçlunun keşidecisi olduğu çeklerin ödenmediği gerekçesiyle ipoteği terkin ettirmemiş ve nihayet bu durum Yargıtay⁵¹⁹ tarafından hukuka uygun bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesi ise kararında⁵²⁰ özellikle konumuz bağlamında önem taşıyan şu gerekçeye yer vererek ihlal sonucuna ulaşmıştır: “Öte yandan ipotek senedinin ikinci sayfasındaki hükümden bile ipoteğin E.K.nın üçüncü kişilere olan borçlarını da kapsadığı anlamının çıkarılması güçtür. Senedin ikinci sayfasındaki hükümde borcun kapsamı biraz daha genişletilmiş olsa bile E.K.nın sair bankacılık ve borç işlemleri ile herhangi bir şekilde Bankaya olan borçlarından söz edilmektedir. Bu hükümlerin lafzından E.K.nın üçüncü kişilere olan ancak Banka tarafından temellük edilen borçlarının da ipotek kapsamında değerlendirileceği kolaylıkla anlaşılamamaktadır. Başvurucunun bir tacir olmadığı gözetildiğinde

⁵¹⁹ AYM başvurusuna konu süreçte verilen Yargıtay kararının ilgili kısmı şu şekildedir: “Mahkemece iddia, savunma, toplanan delillere ve benimsenen bilirkişi raporuna göre, ipoteğin davalı bankanın keşidecisi olan...’ın temlik cirosu ile aldığı çekleri kapsamadığı, ipotek sorumluluğunun bankadan kullanılan her türlü kredi ile bu kredi için yapılan kefaleti kapsadığı, dava dışı...’ın davalı bankaya olan sorumluluğunun çeklerden kaynaklandığı, ipoteğin çeklerin teminatını teşkil etmediği gerekçesiyle davanın kabulüne karar verilmiş, hüküm davalı vekilince istinaf yoluna başvurulmuştur.

Bölge Adliye Mahkemesince, taraflar arasındaki resmi ipotek senedinin incelenmesinden, ipoteğin teminat altına aldığı alacağın, dava dışı ...’ın davalı bankadan aldığı 12/08/2008 tarihli krediden ibaret olmadığı, kredi sözleşmesi dışında borçlunun bankaya sair bankacılık ve borç işlemlerinden dolayı doğmuş ve doğacak asalet ve kefalet borçlarının teminatını teşkil etmek üzere verildiği ve davalı bankanın borçlu ...’ın keşidecisi olduğu ... Şubesi’ne ait toplam 81.712,00 TL bedelli çeklerden dolayı alacaklı olduğu ve bu alacak ödenmediği için borçlu ve davacı hakkında icra takibi başlatıldığı, dava konusu ipoteğin bu alacağın da teminatını teşkil ettiği, dava dışı borçlu ...’ın bankaya olan tüm borçları kapatılmadan ipoteğin terkininin olanaksız olduğu gerekçesiyle davalı vekilinin istinaf başvurusunun kabulüne, yerel mahkeme kararının kaldırılmasına ve davanın reddine karar verilmiş, hüküm davalı vekilince temyiz edilmiştir.

Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere, delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, davacı vekilinin yerinde görülmeven bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün onanmasına...” Yarg. 19. HD. E. 2017/4232, K. 2018/1228, T. 14.3.2018. (Lexpera)

⁵²⁰ AYM, Cahide Demir Kararı, Başvuru Numarası: 2018/ 25663, T. 14.09.2021. (kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr)

ipoteke senedinin bu hükmünden E.K.nın üçüncü kişilerle olan ticari ilişkileri çerçevesinde doğan fakat Banka tarafından temellük edilen borçların da ipoteğin kapsamına dâhil olduğunu makul olarak öngörebileceği ifade edilemez.” Anayasa Mahkemesi’nin bu kararına gelene kadar yargı kararlarında öngörülebilirliğe ilişkin bir değerlendirmeye ise tarafımızca rastlanmamıştır. Anayasa mahkemesinin kararında öngörülebilirliğe yer vermiş olması önem taşımaktadır ve diğer yargı kararlarına da yön vereceği umulabilir.

Nitekim daha sonraki bir Yargıtay kararına konu olayda konut finansmanı kredisine teminat olarak verilen ipoteğin, banka tarafından borçlunun geniş teminat açıklaması gerekçe gösterilerek ve henüz ödenmemiş diğer borçları öne sürülerek terkin ettirilmemiştir. Bölge Adliye Mahkemesi, borçlunun konut kredisi sebebiyle ipotek tesis ettiğini belirtmiş ve ipoteğin daha sonraki tarihte kullandığı kredinin teminatı teşkil etmeyeceği gerekçesiyle ipoteğin kaldırılmasına karar vermiştir. Bölge Adliye Mahkemesi kararı ise Yargıtay tarafından onanmıştır⁵²¹. Bu kararda Yargıtay’ın açıkça belirlilik veya öngörülebilirlik açısından bir değerlendirme yapmamakla birlikte önceki kararlarından daha farklı bir sonuca ulaştığını söyleyebiliriz. Zira daha önceki kararlarında bankaların, borçlunun diğer borçlarını ileri sürerek rehnin kaldırmamasını hukuka uygun bulmuşken bu kararda üstelik de rehin veren borçlu olmasına rağmen sonraki kredi borçlarının teminat kapsamına girmediğine hükmetmiştir.

Fakat bu konuda verilmiş tespit edebildiğimiz son bir kararda⁵²² Yargıtay üçüncü kişi rehin verenin bir araç kredisi kapsamında verdiği ipoteğin, borçlunun tüm

⁵²¹ Kararın ilgili kısmı şu şekildedir: “Davalı banka vekili, davacı ile imzalanan sözleşmede doğmuş ve doğacak tüm borçlar nedeni ile ipotek konulduğunun hükmü altına alındığını, davalının konut finansmanı kredisinden başka 2 adet kredi kartı, 1 adet ihtiyaç kredisi ve 1 adet kredili mevduat hesabı bulunduğunu, belirterek davanın reddini dilemiştir. İlk derece mahkemesince, ‘--21/11/2014 tarihli resmi senetten anlaşılacağı üzere üst sınır ipoteği söz konusudur. Resmi senette yer alan “doğmuş ve doğacak bütün borçlar” ifadesi ile bu husus vurgulanmıştır. Bu nedenle söz konusu ipoteğin, yalnızca konut kredisi için değil davacının banka nezdinde doğmuş ve doğacak tüm borçları için tesis edildiğinin kabulü gerekir gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş; hükme karşı, davacı tarafından istinaf talebinde bulunmuştur. Bölge adliye mahkemesince; ‘---davacının ipotek kurulmasına sebep olan kredi sözleşmesi nedeni ile borcu kalmadığından, bu ipoteğin, daha sonra kullanılan kredinin teminatı olamayacağı--’ gerekçesiyle ... davalı ...Ş. lehine konulmuş olan ipoteğin kaldırılmasına, karar verilmiş; hüküm taraflarca temyiz edilmiştir.

...Bölge Adliye Mahkemesi kararında bir isabetsizlik bulunmadığından, davalının temyiz itirazlarının reddi gerekir.” Yarg. 3. HD. 2020/12345, K. 2021/10449, 21.10.2021. (Lexpera)

⁵²² “Davacı vekili, davacının dava dışı ...’ın yalnızca araç kredisinden kaynaklı borcuna teminat teşkil etmek üzere taşınmazını davalı banka lehine ipotek ettirdiğini, dava dışı ...’ın araç kredi borcunun tamamını ödemesine karşın davalının davacıyı ...’ın tüm borçlarından sorumlu tutmaya çalıştığını,

borçlarının teminatı olduğu yönündeki sözleşme hükümlerine dayanarak sonraki tarihli genel kredi sözleşmesinin de teminatını teşkil ettiği sonucuna ulaşmıştır.

cc- Geniş Kapsamlı Rehin Sözleşmelerinin Kişilik Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi

Önceki başlıkta da açıkladığımız üzere, belirlilik ilkesine uygun bir rehin sözleşmesinin aynı zamanda kişilik haklarına da aykırı olmaması gerekmektedir⁵²³ (TMK m. 23/ f. 2). Tarafların aralarındaki iş ilişkilerinden doğacak öngörülebilir sınır içerisinde kalan alacakları teminat altına almak için rehin tesis edilmesi durumunda belirlilik ilkesine aykırılık bulunmayacaktır. Fakat doğacak alacaklar bakımından bir zaman sınırı olmadığında rehin verenin kişilik haklarının bir parçasını oluşturan ekonomik özgürlüğü zedelenabilir⁵²⁴. Dolayısıyla bu tarz bir sözleşmeler kişilik haklarına aykırılık teşkil edebilir.

Kapsam bakımından sınırlama yapılmayan rehin sözleşmelerinin belirlilik ilkesi çerçevesinde incelenmesi gerektiğini yukarıda belirtmiştik. Fakat bu tarz sözleşmeleri kişilik haklarına aykırı olarak değerlendiren bir görüş de bulunmaktadır. Bu görüş⁵²⁵ uyarınca teminatın kapsamının sınırlanmadığı rehin sözleşmeleri de kişilik haklarına aykırılık taşıyacaktır. Örneğin tarafların arasında iş ilişkilerinin bulunmadığı veya her türlü sebepten doğacak alacaklar için rehin tesis edildiği hallerde teminatın kapsamı

davacı aleyhine ipoteğin paraya çevrilmesi yoluyla takip başlatıldığını ileri sürerek, icra dosyasından dolayı borçlu olmadığını tespitini ve ipoteğin terkinini talep ve dava etmiştir.

Davalı vekili, ipoteğin dava dışı ...'ın tüm borçlarına teminat teşkil etmek üzere verildiğini, bu durumun ipotek resmi senedinin 1. maddesinde açıkça düzenlendiğini, davacının davalıya karşı ipotek bedeli kadar sorumluluğunun bulunduğunu belirterek, davanın reddini istemiştir.

İlk derece mahkemesince, iddia, savunma, bilirkişi raporu ve tüm dosya kapsamına göre; dava dışı ... ile davalı banka arasında genel kredi sözleşmesi imzalandığı ve bu sözleşme uyarınca dava dışı ...'a banka tarafından kredi kullandırıldığı, taraflar arasında imzalanan ipotek akit tablosu incelendiğinde, davacının, dava dışı ... lehine doğmuş ve doğacak tüm borçlarına teminat teşkil etmek üzere davalı banka lehine ipotek tesis ettiği,... , dava tarihi itibarıyla bu borcun tahsil edilmediği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir... istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir. ... kararın usul ve yasaya uygun olduğu kanısına varıldığından Bölge Adliye Mahkemesi kararının onanmasına karar vermek gerekmiştir.” Yarg. 11. HD. E. 2021/2821 K. 2022/6843 T. 11.10.2022. (Lexpera)

⁵²³ Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 1485; Makaracı Başak, s. 98; Çetiner, **Teminat**, s. 822; Taşkın, s. 251.

⁵²⁴ Dudan, s. 151; Foëx, **Contrat**, N. 657; Makaracı Başak, s. 101, 102; Özçelik, s. 164; Çetiner, **Teminat**, s. 822; Özen, **Teminat**, s. 657; Taşkın, s. 251.

⁵²⁵ Steinauer, N. 4952; Foëx, **Contrat**, N. 657; Cansel, s. 87, 88; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 20; Ustaoglu, s. 172; Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 1103; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3607a, 3639; Köprülü/ Kaneti, s. 471; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 129; Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 1485; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 451- 452; Özer, s. 31. Teminat amaçlı devir bakımından: Aral, **Topyekün Temlik**, s. 125.

sınırlanmamış olduğundan bu tarz rehin sözleşmelerinin kişilik haklarına aykırılık teşkil ettiği kabul edilmektedir⁵²⁶.

dd- Geniş Kapsamlı Rehin Sözleşmelerinin Geçerliliği

Son olarak, yukarıda belirttiğimiz kıstaslara uymayan geniş kapsamlı rehin sözleşmelerinin akıbetinin ne olacağının değerlendirilmesi gerekmektedir. Doktrinde⁵²⁷, belirlilik ilkesine aykırı rehin sözleşmelerinde, belirlenebilir ve öngörülebilir nitelikte olmayan alacaklar teminat kapsamına girmeyecekleri ifade edilmektedir. Zira rehin tesis edilirken rehin sözleşmesinin asli unsuru olan teminat altına alınan alacak noktasında taraf iradeleri uyuşmamıştır. Dolayısıyla bu tarz sözleşme hükümleri yok hükmünde kabul edilmelidir⁵²⁸. Teminat altına alınan alacakların belirlenmesi hem rehin kurma vaadinin hem de rehin tasarrufunun kurucu unsuru olduğundan her iki işlem de kurucu unsurları bakımından eksiktir⁵²⁹.

Peki rehin vaadi sözleşmesinde alacaklının borçludan olan bütün alacakları bakımından rehin tesis edildiği belirtilmişse ve açıklamalarımız doğrultusunda tarafların irade uyuşmasının bulunmadığı kabul edildiğinde rehin sözleşmesi bütünüyle mi yok hükmünde olacaktır? Yoksa yine yukarıda yaptığımız açıklamalar çerçevesinde taraflarca göz önünde tutulan alacaklar bakımından farazi iradelerinin bulunduğu hareketle bu alacakların teminat altına alındığı sonucuna varılabilecek midir? Aynı şekilde rehlin kişilik haklarına aykırı olduğu kabul edildiğinde nasıl bir hükümsüzlüğün uygulanacağı tespit edilmelidir.

Bu konuda doktrinde baskın görüş⁵³⁰, kısmi hükümsüzlüğün mevcut olduğunu kabul etmektedir. Alacakların toplu rehinde olduğu gibi burada da değiştirilmiş kısmi hükümsüzlük yaptırımını uygulanmaktadır⁵³¹. Bu yaklaşım, tarafların farazi iradelerine

⁵²⁶ ATF 120 II 35, 38, 40. (Swisslex)

⁵²⁷ Çetiner, **Teminat**, s. 823; Makaracı Başak, s. 95, 96.

⁵²⁸ Makaracı Başak, s. 95; Taşkın, s. 238; Çetiner, **Teminat**, s. 823.

⁵²⁹ Taşkın, s. 258.

⁵³⁰ Steinauer, N. 4953; Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 43; Lombardini, s. 882; Iynedjian, s. 213; Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 143, dn. 90; Makaracı Başak, s. 99; Utku, s. 160, dn. 405; Çetiner, **Teminat**, s. 823-825. Bazı yazarlar ise kısmi hükümsüzlükten hiç bahsetmeden bu tarz sözleşmelerin TBK m. 27 uyarınca kesin hükümsüz olduğunu ifade etmektedir. Bkz. Köprülü/ Kaneti, s. 471; Ömer Teoman, "Hisse Senetlerinin Rehni", **Yaşayan Ticaret Hukuku (Cilt: I Hukuki Mütalaalar, Kitap 7, 1995-1996)**, İstanbul: Beta Yayıncılık, 1997, s. 267; Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 1103. Serozan'a göre hiçbir açıdan sınırlanmamış rehin sözleşmeleri yerine göre kısmi olarak veya tamamıyla hükümsüz olur (Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 1485).

⁵³¹ Değiştirilmiş kısmi hükümsüzlük yaptırımına ilişkin açıklamalara daha önce yer verdiğimiz için burada tekrar etmiyoruz. Bkz. Birinci Bölüm, II. A. 3. b.

de uygun bir sonuç doğurmaktadır⁵³². Ayrıca alacaklarını teminat aldığını varsayan bir kişinin tamamen teminatsız kalması özellikle bankalar açısından ekonomik tehlike yaratabilecektir⁵³³. Federal Mahkeme⁵³⁴ de değiştirilmiş kısmi hükümsüzlük görüşünü kabul ederek bütün alacaklar için rehin tesis eden bir sözleşmedeki şartları hükümsüz kabul etmiştir. Ayrıca kısmi hükümsüzlük halinde tarafların farazi iradelerine başvurularak teminatın aşırı kısmının hâkim tarafından kanuni bir sınıra indirilebileceğini ifade etmiştir. Böylece rehinli alacaklı teminatsız kalmayacaktır. Tarafların ileride doğacak alacaklar ifadesi hükümsüz kabul edilip tarafların sözleşme yapılırken göz önüne aldıkları, mevcut veya kurmayı düşündükleri iş ilişkilerinden doğan alacaklar seviyesine indirilerek geçerli kabul edilecektir.

Zaman sınırı olmayan rehin sözleşmeleri bakımından da yine aynı sonuç benimsenmiştir. Örneğin sözleşmelerin ayakta tutulacak şekilde yorumlanması ilkesi (*favor contractus*) gereği bir zaman sınırlaması bulunmadığı için kişilik haklarına aykırı sözleşmelerin, yorum yoluyla geçerli sayılması gerektiği savunulmuştur⁵³⁵.

Geniş kapsamlı rehin sözleşmeleri bakımından gerek savunduğumuz görüş gerekse kişilik hakları bağlamında değerlendirme yapan diğer görüş benimsendiğinde her ikisine göre de kısmi hükümsüzlük yaptırımı uygulanacaktır. Dolayısıyla bu sözleşme şartlarının kullanıldığı somut olayın şartlarında, taraflar arasındaki olağan iş ilişkilerinden doğması öngörülebilecek alacaklar bakımından rehin tesis edildiği kabul edilecektir.

Mevduat rehnine ilişkin sözleşme şartları çoğu zaman genel işlem şartı olarak düzenlenmektedir. Geniş kapsamlı rehin şartları bakımından yukarıda yaptığımız açıklamalar genel işlem şartları içerisinde yer aldığı da geçerli olacaktır. Fakat bunlara ilaveten TBK m. 21 vd.'daki denetimlere tâbi tutulacaktır. Aşağıda rehnin

⁵³² Çetiner, **Teminat**, s. 824.

⁵³³ Makaracı Başak, s. 99.

⁵³⁴ ATF 120 II 35, 40-41. Aynı görüşte: Steinauer, N. 4953.

⁵³⁵ Çetiner, **Teminat**, s. 825. Bu görüşe göre üçüncü kişilerin verdiği aynı teminatlarda teminatın verildiği hukuki ilişkinin süresi boyunca teminat geçerli olmalı; böyle bir süre yoksa bile oluşan kanun boşluğu TBK m. 598/ f. 3 kıyasen 10 yıllık süreye tâbi tutulmalıdır. Borçlu tarafından verilen teminatlarda ise yine bir kanun boşluğu mevcut olduğundan bu boşluk da TBK'daki en uzun zamanaşımı süresi olan yirmi yıl kullanılarak doldurulmalı ve aynı teminatın en fazla yirmi yıl süre için güvence sağlayacağı kabul edilmelidir (Çetiner, **Teminat**, s. 825). Güven ilkesine göre yorumlanarak bir zaman sınırlaması kabul edilmesi gerektiği yönünde: Özen, **Teminat**, s. 657.

kurulması bahsinde rehin sözleşmesinin genel işlem şartıyla kurulması ele alınırken bu husustaki denetimler de açıklanacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM: MEVDUAT REHNİNİN KURULMASI

Birinci bölümde incelendiği üzere, mevduat rehni hukuki niteliği itibariyle bir alacak rehnidir. Bu bakımdan mevduat rehninin kurulması, alacak rehninin kurulmasına ilişkin kurallar çerçevesinde olmaktadır. Bunun yanı sıra mevduat rehnine özgü bazı hususlar da bulunmaktadır. Bu başlık altında mevduat rehninin kurulması, alacak rehninin kurulması hükümleri çerçevesinde ve yeri geldikçe mevduat rehnine ilişkin önem arz eden durumlara temas edilerek incelenecektir.

Alacak rehninin kurulması esasen hukuki işlemle olmaktadır⁵³⁶. Bununla birlikte kanun gereği ya da mahkeme kararıyla kurulması da mümkündür⁵³⁷. Alacak rehninin mahkeme kararıyla kurulması, rehin kurma borcunu içeren bir borçlandırııcı işlemin mevcut olduğu fakat tasarruf işleminin yapılmadığı ihtimalde söz konusu olabilir. Rehin taahhüdüne rağmen rehin verenin rehin tesis etmekten kaçındığı hallerde, rehin alan sözleşmenin ifasını talep ve dava edebilir. İşte bu halde hâkimin kararı, rehin verenin tasarruf işlemindeki rehin kurma iradesinin yerine geçmektedir⁵³⁸. Mahkeme kararının kesinleşmesiyle birlikte rehin hakkı kurulmaktadır⁵³⁹. Mevduat rehni de tıpkı alacak rehninde olduğu gibi mahkeme kararıyla kurulabilir.

Mevduat rehninin hukuki işlemle kurulmasına ilişkin olarak incelenmesi gereken fazlaca konu bulunduğundan, aşağıda ayrı bir başlık altında incelenecektir⁵⁴⁰. Mevduat rehninin kanun gereği kurulması ise birkaç tartışmalı halde mümkün olabilir. Bu ihtimallere ise bu bölümdeki son başlıkta yer verilecektir.

⁵³⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 32; Çakırca, s. 32; Yıldız, s. 59.

⁵³⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 32; Çakırca, s. 32; Nomer/ Ergüne, N. 1344.

⁵³⁸ Köprülü/ Kaneti, s. 538; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 33, s. 42; Nomer/ Ergüne, N. 1344; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 301; Çakırca, s. 32.

⁵³⁹ Köprülü/ Kaneti, s. 538; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 33, 42; Çakırca, s. 32. Şirket payı rehni bakımından: Mehmet Serkan Ergüne, “Anonim Şirket Payı Üzerinde Rehin Hakkı Kurulması”, **İÜHFM**, C. LXXIV, S. 2, 2016, ss. 739-755, s. 744.

⁵⁴⁰ Bkz. İkinci Bölüm, III.

I- Mevduat Rehninin Kurulmasında Borçlandırıcı İşlem ve Tasarruf İşlemi Ayrımı

Tasarruf işlemleri malvarlığındaki bir hakka doğrudan doğruya etki ederek o hakkı devreden, sınırlayan, değiştiren veya sona erdiren işlemlerdir⁵⁴¹. Mevduat rehninin kurulması, alacak hakkı niteliğindeki mevduatı doğrudan etkileyerek onu sınırlandırdığı için tasarruf işlemi niteliğindedir. Ancak bilindiği üzere her tasarruf işleminin hukuki sebebini oluşturan bir borçlandırıcı işlem bulunmaktadır.

TMK m. 955 uyarınca “*Senede bağlanmış olan veya olmayan alacakların rehni için rehin sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması ve senede bağlı alacaklarda senedin teslim edilmesi gerekir.*” Görüldüğü üzere kanunkoyucu, alacak rehninin kurulması için bir “rehin sözleşmesi”nin varlığını gerekli görmüştür. Peki bu hükümde yer alan rehin sözleşmesinden ne anlaşılmalıdır? Belirtilmelidir ki teslimine bağlı taşınır rehninde rehin sözleşmesi, borçlandırıcı işlem olan rehin kurma taahhüdünü içeren sözleşmeyi ifade etmektedir⁵⁴². TMK m. 955 hükmünde geçen sözleşmenin tasarruf işlemi niteliğinde olduğu çoğunlukla kabul edilmekle birlikte aynı zamanda borçlandırıcı işlem niteliğini haiz olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır. Sözleşmenin hukuki niteliğini tespit edebilmek için öncelikle tasarruf işlemlerinde geçerli olan birlik ve ayrılık ilkelerine kısaca değinmemiz gerekmektedir⁵⁴³.

Bir hakkın kazanılması için tek bir hukuki işlemin yeterli olup olmadığı hususunda hukuk sistemlerinde iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Ayrılık ilkesine göre hakların kazanılması, borçlandırıcı işlem ve tasarruf işlemi olarak birbirinden ayrı ve bağımsız hukuki işlemlerle, iki aşamada gerçekleşmektedir⁵⁴⁴. Hukukumuzda açıkça bir kanun maddesi bulunmasa da çeşitli hükümlerden, ayrılık sisteminin benimsendiği anlaşılmaktadır⁵⁴⁵. Birlik ilkesinde ise hakların kazanılması tek bir hukuki işlemle, tek

⁵⁴¹ Andreas B. Schwarz, **Medeni Hukuka Giriş**, Çev. Hıfzı Veldet, 3. Baskı, İstanbul: Adnan Kitabevi, 1946, s. 154; Ayiter, s. 13; Oğuzman/ Barlas, N. 631; Serozan/ Engin/ Atamer, **Serozan Medeni Hukuk**, Birinci Başlık, III, §3, N. 17; Vardar Hamamcıoğlu, s. 53.

⁵⁴² Homberger/ Marti, **Gage mobilier**, s. 2; s. Saymen/ Elbir, s. 632; Foëx, **Contrat**, N. 63; Makaracı Başak, s. 109; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 261; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 35; Cansel, s. 45; Köprülü/ Kaneti s. 478; Faruk Acar, **Rehin Hukuku Dersleri**, 2. Baskı, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2017, N. 426.

⁵⁴³ Fakat pratikte çoğu zaman bu ilkelerin bir sonucu olmamaktadır. Zira “elden işlem” yoluyla hukuki işlemin gerçekleştirildiği hallerde ayrılık ilkesi benimsense dahi borçlandırıcı işlem ve tasarruf işlemi aynı anda gerçekleşmektedir (Utku, s. 138).

⁵⁴⁴ Serozan/ Engin/ Atamer, **Serozan Medeni Hukuk**, Birinci Başlık, III, §3, N. 20; Ergüne, **Taşınır Rehni**, Taşınır Mülkiyeti, N. 178 vd.; Vardar Hamamcıoğlu, s. 64 vd.

⁵⁴⁵ Mehmet Serkan Ergüne, **Taşınır Mülkiyeti**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017, N. 178; Vardar Hamamcıoğlu, s. 65. Örneğin, taşınır mülkiyetinin devrinde satış sözleşmesi Borçlar Kanunu’nda düzenlenmişken; mülkiyetin devrine ilişkin hususlar Medeni Kanun’un **Eşya Hukuku** kitabında ayrıca

aşamada olmaktadır⁵⁴⁶. Fransız hukukunda açıkça birlik sistemi benimsenmiştir (Fransız Medeni Kanunu, m. 1196). Buna göre, mülkiyetin veya başka bir hakkın devri, sözleşmenin yapılmasıyla birlikte etkisini doğurmaktadır.

Alacakların ve diğer hakların rehnedilmesinde birlik ilkesinin mi ayrılık ilkesinin mi benimsenmesi gerektiği hususunda doktrinde bir uzlaşma sağlanmış değildir. Birlik ilkesini savunan yazarlara⁵⁴⁷ göre haklar ve alacaklar üzerinde rehin tesis eden rehin sözleşmesi hem borçlandırıcı işlem hem de tasarruf işlemi niteliğindedir. Bu görüşteki bazı yazarlar⁵⁴⁸ buna gerekçe olarak, senede bağlı olmayan hak ve alacakların rehninde teslimi mümkün bir şey bulunmamasını ileri sürmektedir.

Benzer bir görüşe⁵⁴⁹ göre, hukuki işlem yapay olarak iki işleme ayrılmamalı; işlemin hukuki sonuçları borçlandırıcı ve tasarrufi etkiler şeklinde ikiye ayrılmalıdır. Alacaklar ve haklar üzerinde rehin sözleşmesi, borçlandırıcı etkiye sahip olmanın yanı sıra aynı zamanda tasarrufi etki de taşımaktadır. Fakat tarafların irade uyuşmasından sözleşmenin tasarrufi etkiye sahip olmayacağı anlaşıyorsa bu halde sözleşme salt borçlandırıcı nitelik taşır⁵⁵⁰. Müstakbel bir hakka ilişkin rehin sözleşmesi ise rehin verenin tasarruf yetkisi olmadığından sadece borçlandırıcı nitelik taşır⁵⁵¹.

Ayrılık ilkesini savunan yazarlara⁵⁵² göre ise hak ve alacaklar üzerinde rehlin kurulması, borçlandırıcı işlem ve tasarruf işlemi olmak üzere iki farklı aşamada

düzenlenmektedir. Benzer şekilde taşınır rehni **Eşya Hukuku** kitabında düzenlenmişken taşınır rehni sözleşmesinden gerek Medeni Kanun'da gerekse Borçlar Kanunu'nda hiç bahsedilmemiştir. Doktrinde de hemen her zaman borçlandırıcı işlem ve tasarruf işlemi ayrımı yapılarak bu ikisi birbirinden ayrılmaktadır. Bkz. Ayiter, s. 82, 83; Serozan/ Engin/ Atamer, **Serozan Medeni Hukuk**, Birinci Başlık, III, §3, N. 15 vd.; Gümüş, **Genel Hükümler**, s. 101 vd. Taşınmaz mülkiyetinin devri bakımından ise birlik ilkesinin benimsendiği yönünde bir görüş ileri sürülmüştür. Bkz. Serozan, **Ayni Tasarruf Sözleşmesi**, s. 398, 399.

⁵⁴⁶ Vardar Hamamcıoğlu, s. 68 vd.

⁵⁴⁷ Kaynar, s. 144; Özer, s. 52. Sınai hakların rehninde: Utku, s. 141 vd.; Marka rehninde: Tüzüner, s. 28, 29. Bu yönde görüş belirtmekle birlikte Göksoy'a göre TMK m. 955'te düzenlenen yazılı rehin sözleşmesi esasen kurucu nitelikteki ve tasarrufi işlem olan ayni sözleşmedir (Göksoy, s. 83).

⁵⁴⁸ Tüzüner, s. 28. Utku'ya göre ise söz konusu gerekçe birlik ilkesini değil ancak teslim ve irade ilkelerine ilişkin ayırmada irade ilkesinin benimsendiğini destekler (Utku, s. 141, 142).

⁵⁴⁹ Utku, s. 144, 145.

⁵⁵⁰ Utku, s. 155. Birlik ilkesini benimsemekle birlikte bu yönde: Tüzüner, s. 29. Utku'ya göre aynı zamanda bu borçlandırıcı işlem, bir ön sözleşme niteliğindedir.

⁵⁵¹ Utku, s. 155, 157.

⁵⁵² Homberger/ Marti, **Gage sur les créances**, s. 2; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 900, N. 14; Steinauer, N. 5127 vd.; Köprülü/ Kaneti, s. 540; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 35; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 43; Nomer/ Ergüne, N. 1344 vd.; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 300; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 370; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 300; Seçer, **Sermaye Piyasası**, s. 180; Ergüne, **Anonim Şirket**, s. 742; Abdüssamet Yılmaz, **Anonim Ortaklık Payının Rehin ve Hapis Haklarına Konu Olması**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020, s. 43; Ecem Kırkit, **Anonim Şirket Payının Rehni**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022, s. 121; Taşkın, s. 150. Barlas'a göre rehni kuran tasarruf işlemi niteliğindeki rehin

gerçekleşmektedir. Bizim de katıldığımız bu görüş⁵⁵³ uyarınca TMK m. 955/ f. 1’de borçlandırıci işlem niteliğindeki rehin sözleşmesi değil; tasarruf işlemi niteliğindeki sözleşme düzenlenmektedir. Fakat borçlandırıci işlem ve tasarruf işlemi zamansal açıdan birleşebilmektedir⁵⁵⁴. Bu şekilde yapılan tasarruf işlemlerine elden işlem adı verilmektedir⁵⁵⁵. Ancak dikkat edilmelidir ki bu ikisinin tek bir işlem görüntüsünde birleşmesi halinde dahi her bir işlem bağımsız varlığını sürdürür⁵⁵⁶. Dolayısıyla elden işlemlerde de ayrılık ilkesi geçerli olmaya devam eder. Borçlandırıci işlem olan sözleşme şekle bağlı olmadığından tarafların tasarruf işlemini yapma iradelerinin içerisinde aynı zamanda borçlandırıci işleme dönük zımni iradelerinin bulunduğu ve borçlandırıci işlemin bu yolla kurulduğu da ileri sürülmektedir⁵⁵⁷.

Tasarruf işleminin sebebe bağlı olup olmadığı ise ayrı bir tartışmanın konusudur. Tasarruf işleminin geçerliliğinin, hukuki sebebin geçerliliğine bağlı olup olmadığı gerek taşınırlar gerekse hak ve alacaklar üzerindeki tasarruflar bakımından kanunda düzenlenmemiştir. Eğer rehin tasarrufunun sebepten soyut olduğu kabul edilirse, borçlandırıci işlem geçersiz olsa dahi rehin sözleşmesi geçersiz hale gelmeyecektir. Geçerli bir tasarruf işlemiyle alacak rehni geçerli biçimde doğacaktır. Bunun sonucunda rehnin paraya çevrilebilmesi de mümkün olacaktır. Alacak rehninin sebebe bağlı olduğu kabul edildiğinde ise borçlandırıci işlemin geçersizliği, rehin

sözleşmesine borçlandırıci işlem işlevi yüklemenin bir anlamı olmadığı gibi hukuk tekniği açısından da hatalıdır (Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 370).

⁵⁵³ Köprülü/ Kaneti, s. 540; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 35; Reha Poroy/ Ünal Tekinalp/ Ersin Çamoğlu, **Ortaklıklar Hukuku II**, 13. Baskı, İstanbul 2017, N. 1190; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 47 vd.; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 370; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 300; Seçer, **Sermaye Piyasası**, s. 180; Ergüne, **Anonim Şirket**, s. 742; Nomer/ Ergüne, N. 1344; Yılmaz, **Anonim Ortaklık**, s. 43; Kirkit, s. 121. Söz konusu hükümde düzenlenen ve hukuki güvenliği sağlama amacı güden yazılı şekil şartının bu görüşü desteklediği yönünde bkz. Taşkın, s. 151. İsviçre hukukunda bu yönde: Homberger/ Marti, **Gage sur les créances**, s. 2.

İsviçre Hukukunda bazı yazarlar ise hak ve alacakların rehninde ayrılık ilkesini kabul etmekle birlikte İMK m. 900’de düzenlenen yazılı şekle tâbi sözleşmenin borçlandırıci nitelikteki rehin sözleşmesi olduğu, bunun devamında ayrıca tasarruf işlemi (ayni sözleşme) yapılması gerektiği görüşündedir. Dolayısıyla bu yazarlara göre İMK m. 900’de düzenlenen ve yazılı şekle tâbi olan sözleşme, borçlandırıci nitelikteki rehin sözleşmesidir. Bkz. De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 900, N. 10-14; Steinauer, N. 5128, 5134; Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 131; Benoit, N. 757 vd.

⁵⁵⁴ Köprülü/ Kaneti, s. 539; Ayiter, s. 12; Oğuzman/ Barlas, N. 634; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 900, N. 15; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3804, dn. 224a; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 42; Makaracı Başak, s. 154; Nomer/ Ergüne, N. 1346; Ergüne, **Anonim Şirket**, s. 744; Yılmaz, **Anonim Ortaklık**, s. 43; Kirkit, s. 120; Taşkın, s. 155.

⁵⁵⁵ Ayiter, s. 101; Oğuzman/ Barlas, N. 634; Vardar Hamamcıoğlu, s. 74 vd.

⁵⁵⁶ Köprülü/ Kaneti, s. 539; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3804 bağlı dn. 224a; Serozan, **Ayni Tasarruf Sözleşmesi**, s. 398; Nomer/ Ergüne, N. 1346; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 42; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 300, dn. 270; Makaracı Başak, s. 154; Ergüne, **Anonim Şirket**, s. 744; Kirkit, s. 118, 119; Benoit, N. 760.

⁵⁵⁷ Kirkit, s. 118; Taşkın, s. 152, 155. Alacağın devri bakımından: Engin, s. 17, dn. 35.

tasarrufunun da geçersiz olmasına yol açacaktır. Böylece rehin hakkı kurulmamış olacak ve rehlin paraya çevrilmesi imkânı ortadan kalkacaktır.

Doktrinde ileri sürülen bir görüşe⁵⁵⁸ göre hak ve alacakların rehninde tasarruf işlemi sebebe bağlıdır. Bizim de katıldığımız aksi yöndeki görüşe⁵⁵⁹ göre ise tasarruf işlemi sebepten soyuttur. Fakat dikkat edilmelidir ki soyutluk görüşü kabul edilse dahi ehliyetsizlik, irade sakatlığı, geçersiz bir alacağın teminat altına alınması gibi durumlarda borçlandırııcı işlemi geçersiz kılan sebep tasarruf işlemine de sirayet edecektir⁵⁶⁰. Ayrıca mevduat rehni bağlamında bu iki işlem çoğu zaman zamansal açıdan birleşeceği için geçersizlik sebepleri her iki işlemi de etkileyecektir.

A- Borçlandırııcı İşlem

Hak ve alacakların rehninde ayrılık ilkesini benimsemiş olduğumuzdan, tasarruf işleminin hukuki sebebini teşkil eden borçlandırııcı işlem, bu başlık altında ve tasarruf işleminden ayrı biçimde ele alınacaktır.

Alacak rehninde tasarruf işleminin hukuki sebebini oluşturan borçlandırııcı işlem çoğunlukla rehin kurma borcunu içeren bir sözleşmedir⁵⁶¹. Türk Medeni Kanunu'nun alacak rehnine ilişkin hükümlerinde ya da Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen sözleşmeler arasında alacak rehni kurma borcunu doğuran sözleşme düzenlenmemiştir⁵⁶². Bu sebeple borçlandırııcı işleme ilişkin hususlar genel esaslardan hareketle tespit edilmektedir⁵⁶³.

⁵⁵⁸ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 900, N. 11; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 50; Vardar Hamamcıoğlu, s. 337; Kirkit, s. 120. Taşınır rehni bakımından: Foëx, **Contrat**, N. 85; Wieland, s. 701; Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 734; Tekinay, **Menkul Mülkiyeti**, s. 4; Gürsoy/ Eren/ Cansel, s. 673, 674, Sirmen, **Eşya Hukuku**, s. 556.

⁵⁵⁹ Nomer/ Ergüne, N. 1346; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 49, dn. 110; Çakırca, s. 38. Taşınır rehni bakımından bu yönde görüş belirten: Köprülü/ Kaneti, s. 480; Hatemi/ Serozan/ Arpacı, s. 312; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3676. Alacağın devrinin sebepten soyut olmasından hareketle soyutluk görüşünde: Makaracı Başak, s. 315. Yazar hak rehni bakımından ise sebebe bağlılık görüşünü kabul etmektedir.

⁵⁶⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 50; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 2594; Çakırca, s. 39.

⁵⁶¹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 41; Yıldız, s. 61.

⁵⁶² Köprülü/ Kaneti, s. 539; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3803 bağlı dn. 223; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 300, dn. 271; Nomer/ Ergüne, N. 1344; Yıldız, s. 61.

⁵⁶³ Yıldız, s. 61. Taşınır rehni bakımından: Cansel, s. 45.

Rehin kurma borcu, istisnaen ölüme bağlı bir tasarruftan da doğabilir⁵⁶⁴. Mirasbırakan, bir alacağının bir kimseye rehin verilmesini arzu edebilir⁵⁶⁵. Bu halde, ölüme bağlı tasarrufun şekline ilişkin kurallar uygulanacaktır⁵⁶⁶.

Borçlandırıcı işlem niteliğindeki sözleşme, rehin verene alacak üzerinde rehin hakkının kurulması borcunu yüklemektedir⁵⁶⁷. Mevduat rehninin kurulması bağlamında doktrinde⁵⁶⁸ bu sözleşmenin mutlaka tasarruf işlemi olan rehin sözleşmesinden ayırt edilmesi gerektiği ve “rehin vaadi sözleşmesi” veya “rehin kurma vaadi” olarak ifade edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca, rehin kurma borcu yükleyen bu sözleşmenin, borçlandırıcı sözleşmeyi yapma vaadi olan ön sözleşmeden farklı olduğuna da dikkat çekilmektedir⁵⁶⁹.

Borçlandırıcı işlem niteliğindeki rehin sözleşmesi, rehnin kurulmasını sağlayan tasarruf işleminin hukuki sebebini oluşturmaktadır⁵⁷⁰. Bu sözleşme, rızai ve isimsiz (atipik) bir sözleşmedir⁵⁷¹. Bir görüşe⁵⁷² göre ise borçlandırıcı nitelikteki sözleşme tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmedir. Rehin veren ile rehin alan arasındaki borç ilişkisinde tarafların borçları karşılıklıdır; birinin borcu diğerinin alacağını teşkil etmektedir. Farklı bir görüşe⁵⁷³ göre borçlandırıcı nitelikteki rehin sözleşmesi, eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme niteliğindedir. Zira rehinli alacaklının rehin kurma borcu ve rehin verenin iade borcu bir karşılıklılık ilişkisi içerisinde değildir. Bizim de

⁵⁶⁴ Köprülü/ Kaneti, s. 538; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3803, dn. 223; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 42; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 46; Çakırca, s. 32; Yıldız, s. 62.

⁵⁶⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 42.

⁵⁶⁶ Köprülü/ Kaneti, s. 538; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 42; Nomer/ Ergüne, N. 1345; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 46; Makaracı Başak, s. 155; Yıldız, s. 62; Taşkın, s. 153.

⁵⁶⁷ Homberger/ Marti, **Gage sur les créances**, s. 2; Köprülü/ Kaneti, s. 538; Nomer/ Ergüne, N. 1344; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 398, 399; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 44; Vardar Hamamcıoğlu, s. 334; Kirkit, s. 120. Şirket payı rehni bakımından: Ergüne, **Anonim Şirket**, s. 743.

⁵⁶⁸ Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 399; Taşkın, s. 152.

⁵⁶⁹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 42, dn. 56; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 399. Barlas, bu sözleşmeyi alacağın devri vaadi sözleşmesine benzetmiştir (Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 399).

⁵⁷⁰ Cansel, s. 46; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 41; Vardar Hamamcıoğlu, s. 336; Çakırca, s. 38; Yıldız, s. 61. Ergüne, **Anonim Şirket**, s. 743.

⁵⁷¹ Ergüne, **Anonim Şirket**, s. 743; Kirkit, s. 121. *Sui generis* bir sözleşme olduğu yönünde bkz. Kirkit, s. 121.

⁵⁷² Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 73. Taşınır rehni sözleşmesi bağlamında bu görüşü eleştiren Foëx’ye göre taşınır rehni sözleşmesi tek tarafa borç yükleyen bir sözleşme olmakla birlikte rehinli alacaklının iade yükümlülüğünün kaynağı sözleşme olarak kabul edilse dahi bu edim, rehin verme ediminin karşı edimini oluşturmadığından eksik iki tarafa borç yükleyen sözleşme olduğunu söylemek gerekirdi (Foëx, **Contrat**, N. 94).

⁵⁷³ Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 45; Nomer/ Ergüne, N. 1344. Taşınır Rehni sözleşmesi bakımından: Steinauer, N. 4978; Cansel, s. 47; Engel, **Obligations**, s. 161, 162; Eskiocak, s. 93. Foëx’ye göre bu görüşün hatalı yanı, iade yükümlülüğünün kaynağını rehin sözleşmesi olarak kabul etmesi fakat rehinli alacaklının rehin konusunu özenle saklama borcunu değerlendirmeyi ihmal etmesidir (Foëx, **Contrat**, N. 95).

katıldığımız görüşe⁵⁷⁴ göre ise senede bağlanmamış alacak rehninde borçlandırıcı işlem olan sözleşme, tek tarafa borç yükleyen sözleşmedir. Zira borç altına giren taraf sadece rehin verendir⁵⁷⁵. Ancak yine bu görüşteki yazarlara⁵⁷⁶ göre rehin kurma borcuna karşılık rehin alanın başka bir borç altına girmesi mümkün olduğundan bu hallerde tam iki tarafa borç yükleyen sözleşme söz konusu olacaktır.

Son olarak, rehin kurma borcunu içeren sözleşme (borçlandırıcı işlem) hiçbir şekil şartına bağlanmamıştır⁵⁷⁷. TMK m. 955 uyarınca yazılı şekil şartına tâbi sözleşme, tasarruf işlemi niteliğindeki rehin sözleşmesidir. Borçlandırıcı işlem niteliğindeki rehin kurma borcunu düzenleyen sözleşme ise şekil serbestisi gereği hiçbir şekil şartına tâbi değildir (TBK m. 12/ f. 1).

B- Tasarruf İşlemi

Senede bağlanmamış alacakların rehni bakımından tasarruf işlemini, TMK m. 955'te düzenlenen, yazılı şekilde yapılacak sözleşme oluşturmaktadır⁵⁷⁸. Bu sözleşme, teslim bağli taşınır rehninde tasarruf işlemini teşkil eden aynı sözleşme ve zilyetliğin devri işlemlerinin yerini almaktadır⁵⁷⁹. Senede bağlanmamış alacakların rehni bakımından yazılı rehin sözleşmesi kurucu niteliktedir⁵⁸⁰. Bu bağlamda mevduat rehni bakımından rehnin kurulmasını sağlayan tasarruf işlemi, mevduat rehni

⁵⁷⁴ Foëx, **Contrat**, N. 117; Yıldız, s. 63, 64; Taşkın, s. 154. Hak rehni bakımından: Tüzüner, s. 30. Pay rehni: Ergüne, **Anonim Şirket**, s. 743. Teslime bağli taşınır rehni sözleşmesi bakımından aynı yönde: Foëx, **Contrat**, N. 88; Makaracı Başak, s. 118.

⁵⁷⁵ Yıldız, s. 63, 64; Taşkın, s. 154.

⁵⁷⁶ Foëx, **Contrat**, N. 119; Makaracı Başak, s. 118; Tüzüner, s. 30; Taşkın, s. 154, 155.

⁵⁷⁷ Homberger/ Marti, **Gage sur les créances**, s. 2; Saymen/ Elbir, s. 694; Köprülü/ Kaneti, s. 538; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3803 bağli dn. 223; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 41; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 300; Nomer/ Ergüne, N. 1345; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 44; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 369; Göksoy, s. 86; Vardar Hamamcıoğlu, s. 334; Ergüne, **Anonim Şirket**, s. 743; Çakırca, s. 33; Yıldız, s. 63. Yazılı şekle uyulması gerektiği yönünde bkz. Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 1478.

⁵⁷⁸ Homberger/ Marti, **Gage sur les créances**, s. 2; Köprülü/ Kaneti, s. 539; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3803 bağli dn. 223; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 300, dn. 271; Nomer/ Ergüne, N. 1344; Yıldız, s. 61; Eskiocak, s. 52, 53; Makaracı Başak, s. 154, 360; Çakırca, s. 35; Vardar Hamamcıoğlu, s. 334. Şirket payı rehni bakımından: Yılmaz, **Anonim Ortaklık**, s. 43; Kirkit, s. 121.

⁵⁷⁹ Saymen/ Elbir, s. 694; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 35; Makaracı Başak, s. 360; Seçer, **Sermaye Piyasası**, s. 181, 182; Özer, s. 48, 52. Aynı sözleşmenin yerini tuttuğu yönünde: Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3804; Nomer/ Ergüne, N. 1347; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 49.

⁵⁸⁰ Köprülü/ Kaneti, s. 539; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 35; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 49; Aksoy Dursun, s. 105; Makaracı Başak, s. 360; Özer, s. 47. Çakırca, s. 35.

sözleşmesidir⁵⁸¹. Dolayısıyla mevduat üzerinde rehin hakkının doğumu için rehin sözleşmesinin varlığı, rehin kurulmuş olması tek başına için yeterlidir⁵⁸².

Mevduat rehninin senede bağlı alacak rehni olduğunu savunan yazarlara⁵⁸³ göre ise hesap cüzdanı bir borç senedi niteliği taşıdığı için TMK m. 955/ f. 1 uyarınca rehin sözleşmesinin yazılı olarak yapılması ve hesap cüzdanının teslim edilmesi şarttır. Dolayısıyla hesap cüzdanının teslimi, rehin kurulması için gerekli tasarruf işlemi kapsamında yer almaktadır.

Son olarak, özellik arz etmesi sebebiyle mevduat üzerinde art rehin kurulmasına ilişkin hususlar ele alınacaktır. Bir alacak üzerinde birden fazla rehin kurulması mümkündür⁵⁸⁴. Dolayısıyla rehnedilmiş bir alacak üzerinde sonra gelen rehinler kurulabilir⁵⁸⁵ (TMK m. 958). Rehinli mevduat üzerinde de art rehin alanla mudii arasında yapılacak bir sözleşmeyle art rehin kurulması mümkündür⁵⁸⁶. Art rehin kurulabilmesi için de yazılı şekilde bir rehin sözleşmesi yapılması gereklidir⁵⁸⁷. Ancak bunun yanında, TMK m. 958 uyarınca durumun önce gelen rehin alacaklısına yazılı biçimde ihbar edilmesi gerekmektedir⁵⁸⁸. Yapılacak yazılı bildirim, rehin kurulması bakımından kurucu bir nitelik taşımaktadır⁵⁸⁹. Bu bildirim rehin alan ya da rehin veren tarafından yapılabilir⁵⁹⁰. Bunlardan hareketle mevduat üzerinde art rehin kurulması halinde tasarruf işlemi içerisine yazılı şekilde sözleşmenin yanı sıra kurucu nitelikteki bildirimin de dahil olduğu sonucuna varılmaktadır.

⁵⁸¹ Alıcı, **C. II**, s. 1109; Özer, s. 51; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 381.

⁵⁸² Mevduat cüzdanının teslimi rehin kurulması bakımından gerekli değildir. Alıcı, **C. II**, s. 1110; Özer, s. 51; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 380, 381; Taşkın, s. 178.

⁵⁸³ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 301 vd.; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 167.

⁵⁸⁴ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 24; Çakırca, s. 25.

⁵⁸⁵ Köprülü/ Kaneti, s. 546; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 105; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3816. Şirket payı rehni bakımından: Ergüne, **Anonim Şirket**, s. 754.

⁵⁸⁶ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 310; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 127; Özer, s. 91; Ustaoglu, s. 172.

⁵⁸⁷ Homberger/ Marti, **Gage sur les créances**, s. 3; Köprülü/ Kaneti, s. 546; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 105; Özer, s. 91. Mevduat rehninin senede bağlı alacak rehni niteliğinde olduğunu savunan Şener'e göre ise hesap cüzdanının zilyetliğinin devri zilyetliğin havalesi yoluyla olmakta ve art rehin sahibi senedin dolaylı zilyedi haline gelmektedir. TMK m. 944 hükmünün kıyasen uygulanması neticesinde önce gelen rehin sona erdiğinde rehin alacaklısının hesap cüzdanını art rehin alacaklısına teslim etmesi gerekmektedir. Bunun yerine mevduat sahibine iade ederse art rehin sona ermektedir (Şener, **Banka Mevduatı**, s. 310, 311).

⁵⁸⁸ Homberger/ Marti, **Gage sur les créances**, s. 3; Köprülü/ Kaneti, s. 546; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 106; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 310, 311; Çakırca, s. 25; Özer, s. 91.

⁵⁸⁹ Köprülü/ Kaneti, s. 546; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 903, N. 6; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3816; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 106; Özer, s. 91. Şirket payı rehni bakımından: Ergüne, **Anonim Şirket**, s. 754.

⁵⁹⁰ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 903, N. 7; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 106; Özer, s. 91.

II- Mevduat Rehninin Kurulması Bakımından Özellik Arz Eden Bazı Konular

Daha önce de belirttiğimiz üzere mevduat rehninin kurulması, alacak rehninin kurulmasına ilişkin kurallar bağlamında olmaktadır. Fakat aynı zamanda mevduat rehninin kurulmasına özgü bazı durumlar da bulunmaktadır. Bu başlık altında, mevduat rehni bakımından özellik arz eden iki durum ele alınacaktır.

A- Mevduat Rehninin Kurulması Açısından Bloke İşlemi

Mevduat üzerinde bloke işlemi yapılması, bankacılık alanında önem taşıyan bir uygulamadır. Özellikle mevduat rehninin kuruluşu ve hükümlerini doğurması ile ilgili incelenmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Bu başlık altında, mevduat hesabının bloke edilmesinin rehnin kurulması açısından gerekli olup olmadığı ele alınacaktır. Bloke işlemine ilişkin diğer hususlar ise yeri geldikçe incelenecektir.

Bloke ya da blokaj işlemi, “*hesabın bulunduğu banka tarafından gerçekleştirilen ve mevduat sahibinin kendi hesabına erişimini engelleyen elektronik bir işlem*” olarak tanımlanmaktadır⁵⁹¹. Bu bakımdan bloke işlemi banka tarafından gerçekleştirilen teknik bir işlemdir⁵⁹². Bloke işleminin uygulandığı banka hesapları, doktrinde⁵⁹³ bloke hesap adı altında da incelenmiştir. Mevduat hesabı üzerinde bloke konulmasının hukuki dayanağı, rehin sözleşmesinde yer alan bir hüküm ya da rehin blokaj sözleşmesi ya da rehin verenin talimatı olabilmektedir⁵⁹⁴. Bazen de bankalar mahkemelerden veya icra dairelerinden gönderilen karar veya emir üzerine mevduat hesabı üzerinde bloke işlemi tesis ederler⁵⁹⁵. Ancak şurası kesindir ki bankanın mevduat hesabı üzerinde bloke işlemi yapabilmesi için sözleşmeden veya kanundan kaynaklanan bir hakkı ya da kanuni bir yükümlülüğü bulunmalıdır. Zira bankanın sebepsiz yere mevduatı ödemediği kaçınması, mevduat sözleşmesine aykırılık teşkil eder. Aynı zamanda hesaba haksız yere bloke kaydı konulması, BankK m. 151 uyarınca suç teşkil etmektedir.

⁵⁹¹ Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 386. Benzer bir tanım için bkz. Özer, s. 98; Doğan, s. 49.

⁵⁹² Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 387.

⁵⁹³ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-45; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 282.

⁵⁹⁴ Alıcı, **C. II**, s. 1114; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1224; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 387; Doğan, s. 49.

⁵⁹⁵ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-45; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 282.

Mevduat hesabını konu alan bir rehin sözleşmesi yapılmasının mevduat rehnini kurmaya yeterli olup olmadığı, bloke işleminin de tasarruf işleminin bir parçası olup olmadığı akla gelebilir. Teslime bağlı taşınır rehninde TMK m. 939/ f. 1 gereği taşınır rehni ancak zilyetliğin rehinli alacaklıya devriyle kurulabilmektedir. Zilyetliğin devriyle birlikte rehin veren, rehin konusu üzerindeki hâkimiyetini kaybetmektedir. Mevduat rehninin kurulması bakımından da mevduat üzerindeki hâkimiyetin bir önemi bulunmakta mıdır? TMK m. 939/ f. 3 uyarınca taşınır fiilen rehin verenin hâkimiyetinde kaldığı sürece rehin hakkı doğmamaktadır. Bu hükmün de mevduat rehni bakımından uygulanıp uygulanmayacağı bloke işlemiyle bağlantılı olarak doktrinde incelenmektedir. İleri sürülen bir görüşe⁵⁹⁶ göre bloke işlemi, TMK m. 939 hükmünün gereklerini yerine getirmektedir. Buna göre, blokaj taahhütnamesi adındaki tasarruf işlemi niteliğindeki sözleşmenin yapılmasıyla, hem TMK m. 939/ f. 1'e uygun olarak hesaptaki para ve menkul kıymetlerin bankaya teslim koşulu yerine getirilmiş olmakta hem de hesaba konulan bloke nedeniyle TMK m. 939/ f. 3'ün bir gereği olarak rehin verenin hesapta bulunan rehinli değerler üzerinde tasarrufta bulunma hakkından vazgeçmektedir.

Bizim de katıldığımız görüşe⁵⁹⁷ göre ise TMK m. 939/ f. 1 hükmünün mevduat rehni bakımından uygulanması mümkün değildir. Zira TMK m. 955'te senede bağlı olmayan alacak rehninin yazılı bir sözleşmeyle kurulacağı açıkça düzenlenmiştir. Alacak rehnine ilişkin bu hüküm özel hüküm niteliğinde olup teslim şartlı rehin hükümlerine göre öncelikle uygulanır. Ayrıca TMK m. 939/ f. 3 hükmü de mevduat rehni bakımından uygulanamaz⁵⁹⁸. Zira bu hüküm de teslime bağlı taşınır rehni bakımından düzenlenmiştir ve taşıdığı anlam bakımından m. 939/ f. 1'in de tamamlayıcısı niteliğindedir. Dolayısıyla hesaba bloke konulması, rehnin kurulması bakımından gerekli bir işlem değildir⁵⁹⁹. Fakat ileride inceleneceği üzere bloke işleminin yapılması, rehin hakkından beklenen yararın sağlanması bakımından

⁵⁹⁶ Hamdi Yasaman, **Banka Hukuku ile İlgili Makaleler, Mütalaalar, Bilirkişi Raporları**, Cilt II, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2013, s. 44.

⁵⁹⁷ Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 382 vd.; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 282; Yıldız, s. 113, 114; Taşkın, s. 197.

⁵⁹⁸ Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 382; Gürses, s. 4, 5; Yıldız, s. 113, 114.

⁵⁹⁹ Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 387; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 282; Yıldız, s. 113, 114; Taşkın, s. 197. Kaplan, rehin tesis edilmesi için bloke işlemine ihtiyaç olmadığını zira rehin tesis edilmesinin, bloke işleminden daha etkili bir hukuki işlem olduğunu vurgulamıştır (Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 282).

önemlidir⁶⁰⁰. Nitekim rehin veren, rehne konu alacağı üzerinde rehinle bağdaşmayan tasarruflarda bulunmamakla yükümlüdür.

Dikkat edilmelidir ki bloke kaydı konulması tasarruf işleminin içerisinde yer almadığı gibi rehin sözleşmesinin yerini tutabilecek bir işlem de değildir. Zira bloke işlemi banka tarafından tek taraflı olarak yapılmaktadır. Bu bakımdan rehin hakkı kurulmadan bloke kaydı konulmuş olması da rehin hakkının doğmasını sağlamayacaktır⁶⁰¹.

B- Mevduat Rehninin Kurulmasında “Default Notice” Bildiriminin Yeri

Bazen banka ile müşterisi arasında, rehin verenin başka bir banka nezdindeki mevduat hesabı üzerinde rehin kurma vaadi içeren sözleşme yapılmakta fakat rehin tesis edilmemektedir. Sözleşmeye konulan bir hükümle borçlu temerrüde düştüğünde, sözleşmeye aykırı bir davranışının varlığı halinde, rehin alan bankanın hesap bankasına yönelteceği bir “default notice” bildirimiyle o andan itibaren geçerli olacak şekilde rehin tesis edileceği kararlaştırılmaktadır⁶⁰². Bu bildirim genelde temerrüt ihtar anlamında kullanılmakla birlikte burada borcun ihlal edildiği bildirimidir⁶⁰³. Burada bildirim borçluya değil ilişkinin dışındaki mevduat hesabının bulunduğu bankaya yapılmaktadır.

Bu ihtimalde taraflar arasında yapılan sözleşme rehin sözleşmesi olarak adlandırılrsa da buradaki sözleşme borçlandırıcı işlem niteliğinde, rehin kurulması taahhüdünü içeren bir sözleşmedir. Rehnin kurulması için tasarruf işleminin de mutlaka yapılması gerekmektedir. Bu uygulama ile sözleşmede yer alan bir hükümle tasarruf işlemini yapma yetkisinin de geçerli biçimde rehin alana devredildiği ileri sürülmüştür⁶⁰⁴. Dolayısıyla bu bildirimi alan mevduat hesabının bulunduğu bankanın, rehin alanla yapacağı rehin sözleşmesiyle birlikte rehin tesis edilecektir. Dikkat edilmelidir ki bu bildirim üzerine, hesap bankası bloke işlemi yapsa dahi rehin hakkı doğmaz. Mutlaka tasarruf işlemini teşkil eden rehin sözleşmesinin yapılması gerekir.

⁶⁰⁰ Yıldız, s. 114. Detaylı bilgi için bkz. Üçüncü Bölüm, I. D. 3.

⁶⁰¹ Reisoğlu, *Şerh I*, s. 1224; Şener, *Banka Mevduatı*, s. 303; Barlas, *Mevduat Rehni*, s. 387.

⁶⁰² Barlas, *Mevduat Rehni*, s. 365.

⁶⁰³ Barlas, *Mevduat Rehni*, s. 398.

⁶⁰⁴ Barlas, *Mevduat Rehni*, s. 399, 400.

Eğer rehin vaadi sözleşmesinde, bildirimle birlikte sözleşmenin rehin sözleşmesi niteliğini alacağı yeterince açık biçimde belirtilmişse, bildirimle birlikte taahhüt işlemi tasarruf işlemine döner ve rehin hakkı doğar. Bu ihtimalde ortada şarta bağlı bir mevduat rehni sözleşmesi bulunmaktadır⁶⁰⁵. Nitekim rehin sözleşmesinin şarta bağlanması mümkündür.

III- Mevduat Rehninin Hukuki İşlemlerle Kurulması: Mevduat Rehni Sözleşmesi

Kanunda borçlandırııcı işlemlere ilişkin genel nitelikli hükümler düzenlenmiş ancak tasarruf işlemlerine ilişkin genel nitelikli düzenlemeler yapılmamıştır. Bu halde TMK m. 5 uyarınca borçlandırııcı işlemlere ilişkin hükümler tasarruf işlemlerine de niteliklerine uygun düştüğü ölçüde uygulanır⁶⁰⁶. Bu açıdan, sözleşmelerin kurulmasına, irade sakatlığı hallerine, aşırı yararlanmaya ve muvazaaya ilişkin hükümler tasarruf işlemlerinde de uygulama alanı bulmaktadır⁶⁰⁷.

Mevduat üzerinde rehnin geçerli biçimde kurulabilmesi için rehin sözleşmesinin geçerli biçimde yapılması gerekmektedir. Bu bakımdan sözleşme, TMK ve TBK’da yer alan hukuki işlemlerin geçerlilik şartlarına uygun olmalıdır. Rehni sözleşmesinin geçerliliği aynı zamanda eşya hukuku ilkeleri kapsamında da incelenmelidir. Mevduat rehni bakımından sözleşmenin özellikle daha önce açıklamış olduğumuz belirlilik ve fer’ilik ilkeleri açısından geçerli olup olmadığı değerlendirilmelidir⁶⁰⁸.

Mevduat rehni sözleşmesinin öncelikle TBK m. 27 uyarınca kanunun emredici hükümlerine, ahlâka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı olmaması ve ayrıca konusunun da imkânsız olmaması gerekmektedir. Yukarıda özellikle müstakbel mevduat alacaklarının toplu olarak rehnedilmesi bakımından rehin sözleşmesinin kişilik haklarına aykırı olabileceğine değinilmişti⁶⁰⁹. Rehni sözleşmesinde emredici hükümlere aykırılığın yaptırımını bazen TBK m. 27/ f. 2 uyarınca kısmi hükümsüzlük olabilmektedir. Ancak hükümsüz kılınacak düzenlemeler olmaksızın tarafların

⁶⁰⁵ Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 400.

⁶⁰⁶ Kocayusufpaşaoğlu, **Borçlar Hukuku**, §11, N. 8; Hatemi/ Serozan/ Arpacı, s. 308; Oğuzman/ Öz, **C. I**, N. 153; Vardar Hamamcıoğlu, s. 55; Ozanemre Yayla, s. 55, 62.

⁶⁰⁷ Vardar Hamamcıoğlu, s. 55, 56.

⁶⁰⁸ Bkz. Birinci Bölüm, II. B. 5. b.

⁶⁰⁹ Bkz. Birinci Bölüm, II. A. 3. b.

sözleşmeyi yapmayacakları farazi iradelerinde anlaşılıyorsa sözleşmenin tamamı kesin hükümsüzdür (TBK m. 27/ f. 2/ c. 2).

A- Sözleşmenin Tarafları

1- Genel Olarak

Mevduat rehni sözleşmesinin tarafları rehin veren mevduat sahibi ve rehin alandır⁶¹⁰. Bir kimse kendi borcunu veya bir üçüncü kişinin borcunu teminat altına almak için mevduat alacağını rehnedebilir⁶¹¹. Rehlin alan ise teminat altına alınan alacağın alacaklısıdır. Rehlin alan yönünden bakıldığında mevduat, üçüncü kişi lehine veya uygulamada sıklıkla olduğu gibi banka lehine rehnedilebilir⁶¹². Mevduat üzerinde banka lehine rehin tesis edilmesi halinde mevduat sahibi, bankaya karşı olan bir alacağını bankaya rehin vermektedir. Bu halde banka, borçlusu olduğu alacak üzerinde rehin hakkına sahip olmaktadır⁶¹³.

2- Tarafların Ehliyeti

Mevduat rehninin bir sözleşmeyle kurulduğu hallerde, sözleşme, bütün hukuki işlemler bakımından geçerlilik şartı olan tarafların ehliyeti bakımından geçerli olmalıdır. Bu konunun çalışmamız bağlamında özellik arz eden yönleriyle incelenmesi gerekmektedir. Mevduat rehni sözleşmesinde sözleşmenin tarafların malvarlıklarına yaptığı etki birbirinden farklı olduğu için rehin veren ve rehin alanın fiil ehliyetleri ayrı ayrı incelenecektir. Ayrıca rehin verenin gerçek kişi ve tüzel kişi olması farklı sonuçlar doğurabileceğinden bu yönden de bir ayırım yapılacaktır.

⁶¹⁰ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 302; Çeker, **Mevduat**, s. 160.

⁶¹¹ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1252; Alıcı, **C. II**, s. 1110; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 302; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 168. Genel olarak alacak rehni bakımından: De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 899, N. 19; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 37; Göksoy, s. 58; Çakırca, s. 35. Bu ihtimalde borçlu rehni sözleşmesinin tarafı olmadığı için rızasına ihtiyaç yoktur.

⁶¹² Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 42; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 302; Çeker, **Mevduat**, s. 160; Alıcı, **C. II**, s. 1110; s. 362; Nomer/ Ergüne, N. 1343'e bağlı dn. 229; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 362; Çeker, **Mevduat**, s. 160; Hayriye Aciroğlu, "Türk Medeni Kanunu Işığında Alacak Rehni", **Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 5, S. 1, Nisan 2020, ss. 49-70, s. 60.

⁶¹³ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1253; Kuntalp, **Mevduat Kavramı**, s. 42; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 29; Alıcı, **C. II**, s. 1110; Reisoğlu, **Bankacılık Yönünden**, s. 84; Makaracı Başak, s. 45; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 163; Aciroğlu, s. 61; Çakırca, s. 31. Bu durum yalnızca mevduat rehni bakımından ortaya çıkan bir durum değildir. Genel olarak alacakların rehniinde rehin alanın aynı zamanda rehin konusu alacağın borçlusu olması mümkündür. Bkz. De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 899, N. 17; Köprülü/ Kaneti, s. 537, 538; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 29; Nomer/ Ergüne, N. 1343; Makaracı Başak, s. 45; Çakırca, s. 31.

aa- Rehin Verenin Fiil Ehliyeti

aaa- Gerçek Kişi Rehin Veren

TMK m. 10 uyarınca ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan ergin kimseler tam ehliyetlidir. Rehin verenin tam ehliyetli olması ihtimalinde mevduat rehni sözleşmesi yapmasında da hukuki bir sorun bulunmamaktadır. Zira tam ehliyetli kişi gerek borç altına girebilir gerekse bu borcun ifası amacıyla tasarruf işlemini gerçekleştirebilir.

Tam ehliyetsiz kimselerin yaptığı hukuki işlemler TMK m. 15 uyarınca kesin hükümsüzdür⁶¹⁴. Dolayısıyla tam ehliyetsiz bir kişinin yaptığı mevduat rehni sözleşmesi kesin hükümsüz olacaktır. Tam ehliyetsizin yaptığı bu işlemler bakımından yasal temsilcinin sonradan icazet vermesi de işlemi geçerli hale getirmez. Böyle bir işlemin geçerli sonuç doğurması isteniyorsa işlem mutlaka yeniden yapılmalıdır⁶¹⁵. Kesin hükümsüzlüğü hâkim re'sen göz önüne alır. Ancak elbette kesin hükümsüzlüğü ileri sürmenin dürüstlük kuralına aykırı sayılabileceği hallerde artık kesin hükümsüzlüğün ileri sürülmesine izin verilmez ve işlem geçerli olarak sonuç doğurur⁶¹⁶.

Tam ehliyetsiz kişinin kanuni temsilcisi ise tam ehliyetsiz adına ve hesabına rehin sözleşmesi yapabilir. Belirtmeliyiz ki velayet altındaki küçükler adına anne ve babası banka hesabı açabilmekte ve işlem yapabilmektedir⁶¹⁷. TMK m. 352 uyarınca velayet hakkına sahip anne ve baba çocuğun mallarını yönetme hakkına sahiptir. Yönetme hakkı, tasarruf yetkisini de kapsar⁶¹⁸. Çocuk adına açılan hesapta tasarruf yetkisi kural olarak anne ve babaya aittir⁶¹⁹. İyiniyetli üçüncü kişiler ise diğer velinin rızasıyla işlem yapıldığını varsayabileceğinden bu hallerde anne babanın tek başına

⁶¹⁴ Dural Mustafa/ Ögüz Tufan, **Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku**, 23. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2022, N. 354; Oğuzman, M. Kemal/ Seliçi, Özer/ Oktay Özdemir, Saibe, **Kişiler Hukuku**, 21. Bası, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2022, N. 255. Yok hükmünde olduğu yönünde bkz. Bilge Öztan, **Kişiler Hukuku: Gerçek Kişiler**, 10. Basım, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021, s. 184.

⁶¹⁵ Dural/ Ögüz, N. 354; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Kişiler Hukuku**, N. 259.

⁶¹⁶ Dural/ Ögüz, N. 372; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Kişiler Hukuku**, N. 268; Abdülkadir Arpacı, **Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler)**, Beta Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul 2000, s. 42, 43.

⁶¹⁷ Alıcı, **C. II**, s. 1080; Yüksel, **Hesapta Tasarruf**, s. 228, 229; Özer, s. 42; Çeker, **Mevduat**, s. 85.

⁶¹⁸ Bilge Öztan, **Aile Hukuku**, 6. Bası, Ankara 2015, s. 1166; Hayrunnisa Özdemir, "Çocuk Mallarının Yönetimi, Kullanılması, Harcanması ve Korunması", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XVII, Y. 2013, S. 3, ss. 81-105, s. 84, 85. Aksi yönde bkz. Mehmet Erdem/ Aslı Makaracı Başak, **Aile Hukuku**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022, s. 472.

⁶¹⁹ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1254; Çeker, **Mevduat**, s. 85; Yüksel, **Hesapta Tasarruf**, s. 228. Hesap açılırken velilerden biri diğerine muvafakat verebilir.

tasarrufta bulunması da mümkün olacaktır⁶²⁰ (TMK m. 342/ f. 2). Velayetin ana-babadan birine ait olması halinde ise hesap üzerinde işlem yapmaya velayet sahibi ebeveyn yetkilidir⁶²¹.

TMK m. 449’da yasal temsilcilerin temsil olunan küçük ya da kısıtlı adına yapamayacağı işlemler sayılmıştır. Hükme göre kefil olmak, vakıf kurmak ve önemli bağışlarda bulunmak yasaktır. Yasaklayıcı bir kanun hükmünün sınırlı sayıda olduğu düşünülebilecektir. Fakat sayılan işlemlerden başka işlemler de korunmaya çalışılan küçük ya da kısıtlının menfaatlerini tehlikeye düşürebilirler. Küçük ya da kısıtlının korunması amacı gözetildiğinde bu sayılan işlemlerin sınırlı sayıda kabul edilmemesi gerektiği ifade edilmektedir⁶²². Bu görüş dikkate alınacak olursa rehin tesisi de yasak işlemler gibi değerlendirilebilir. Bu takdirde anne babanın veya vasinin rehin tesis etme yetkisi bulunmayacaktır. Fakat hükmün lafzı dikkate alındığında yasağın genişletilmesine şüpheyile bakılabilir. Bu durumda dahi aşağıda açıklayacağımız üzere yasal temsilciler çoğu zaman rehin tesis etme işlemini yapmaya yetkili olmayacaktır.

Anne babanın çocuklarının mevduat hesabı üzerinde rehin tesis edip edemeyeceğiyle ilgili olarak Medeni Kanun’un çocuk mallarına ilişkin hükümlerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Zira TMK m. 345 hükmü uyarınca: “*Çocuk ile ana veya baba arasında ya da ana ve babanın menfaatine olarak çocuk ile üçüncü kişi arasında yapılacak bir hukukî işlemle çocuğun borç altına girebilmesi, bir kayyımın katılmasına ve hâkimin onayına bağlıdır.*” Söz konusu hükmün borçlandırıcı işlemlerle sınırlı olmadan tasarruf işlemlerini de kapsayacak şekilde geniş anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir⁶²³. Konumuz bağlamında, çocuğun mevduat hesabının anne babanın bir borcuna teminat olarak veya onların lehine rehnedilmesi ancak rehin sözleşmesini kayyımın yapması ve sulh hâkiminin işlemi onaylamasıyla mümkün olabilecektir⁶²⁴. Dolayısıyla, anne veya babanın menfaatine olarak çocuğun mevduat alacağı üzerinde

⁶²⁰ Öztan, **Aile Hukuku**, s. 1122; Erdem/ Makaracı Başak, s. 457, 458; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1254; Alıcı, **C. II**, s. 1081; Çeker, **Mevduat**, s. 86

⁶²¹ Yüksel, **Hesapta Tasarruf**, s. 228; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1254; Alıcı, **C. II**, s. 1081; Çeker, **Mevduat**, s. 86

⁶²² Erdem/ Makaracı Başak, s. 457; Serozan, **Medeni Hukuk**, İkinci Başlık, I, §2, N. 6. Öztan yasak işlemleri saydıktan sonra “gibi işlemler” ifadesine yer vermiştir. Bu bakımdan yazarın da bu görüşte olduğu düşünülebilecektir. Bkz. Öztan, **Aile Hukuku**, s. 1399.

⁶²³ Öztan, **Aile Hukuku**, s. 1126; Mustafa Dural/ Tufan Ögüz/ Mustafa Alper Gümüş, **Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku**, 18. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2023, N. 1716; Gülçin Elçin Grassinger, **Türk Medeni Kanunu’nda Yer Alan Velayet Hükümleri Kapsamında Küçüğün Kişi Varlığının Korunması İçin Alınacak Tedbirler (MK Md.346, Md. 347, Md.348)**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2009, s. 40; Makaracı Başak, s. 140, dn. 494.

⁶²⁴ Dural/ Ögüz/ Gümüş, N. 1712; Grassinger, **Çocuğun Korunması**, s. 42, 43.

rehin tesis edilebilmesi için sözleşmenin kayyımın tarafından yapılması ve devamında hâkimin bu sözleşmeyi onaylaması gerekmektedir⁶²⁵.

Vesayet altındaki tam ehliyetsizler bakımından ise mevduat hesabı açmaya ve mevduat üzerinde tasarrufta bulunmaya yetkili kimseler kural olarak vasilerdir⁶²⁶. Ancak TMK m. 462/ b. 2 gereği “*Olağan yönetim ve işletme ihtiyaçları dışında kalan taşınır veya diğer hak ve değerlerin alımı, satımı, devri ve rehnedilmesi*” vesayet makamının iznine tâbi kılınmıştır. Bu izinlerden birinin eksik olması halinde yapılan işlemler kesin hükümsüz olacaktır. Bizce, vesayet altındaki bir kişinin mevduat hesabı üzerinde rehin tesisi teminat altına alınan alacağın miktarına bakılmaksızın vesayet makamının izniyle mümkün olmalıdır.

TMK m. 16 gereğince sınırlı ehliyetsizler ancak kanuni temsilcilerinin rızasıyla borçlandırıci işlem veya tasarruf işlemi yapabilirler⁶²⁷. Bunun yanında kanuni temsilcisinin doğrudan sınırlı ehliyetsiz adına işlem yapması da mümkündür⁶²⁸. Belirtmeliyiz ki velayet altındaki tam ehliyetsizler bakımından yukarıda değindiğimiz TMK m. 342/ f. 2 ve m. 345 hükümleri velayet altındaki sınırlı ehliyetsizler bakımından da uygulama alanı bulmaktadır. Bununla birlikte velayet altındaki sınırlı ehliyetsiz çocuğa ilişkin dikkat çekmemiz gereken bir diğer husus da çocuğun serbest mallarına (TMK m. 357- 359) ilişkin rehin tesisidir. Zira burada sınırlı ehliyetsiz çocuk bazı mallar bakımından ehliyetli bir kişiymiş gibi tek başına hukuki işlem yapabilmektedir. Aynı zamanda kanuni temsilcisi olan velilerinin çocuğu temsil etme yekileri de sınırlanmaktadır.

TMK m. 357 uyarınca “*Ana ve baba, faiz getiren yatırım veya tasarruf hesabı açılmak üzere ya da açıkça ana ve babanın kullanmaması koşuluyla çocuğa yapılan kazandırmaların gelirlerini kendi menfaatlerine sarfedemezler. f. 2: Kazandırmada bulunan kişi, kazandırma sırasında açıkça aksini öngörmedikçe, ana ve baba bunlar üzerinde yönetim hakkına sahiptir.*” Bu hüküm doğrultusunda, mevduat hesabının

⁶²⁵ Yüksel, **Hesapta Tasarruf**, s. 226. Örneğin küçük veya kısıtlı adına açılmış mevduat hesabının bir krediye teminat gösterilmesi durumunda hâkimin onayı olmadıkça işlem geçersiz olacaktır. Taşınır rehni sözleşmesi bakımından bu yönde: Makaracı Başak, s. 140.

⁶²⁶ Yüksel, **Hesapta Tasarruf**, s. 235.

⁶²⁷ Kanunda bu kişilerin borç altına giremeyeceği vurgulanmışsa da doktrinde hükmün aynı zamanda tasarruf işlemlerinde de uygulanacağı kabul edilmektedir. Bkz. Dural/ Ögüz, N. 435; Öztan, **Kişiler Hukuku**, s. 191.

⁶²⁸ Dural/ Ögüz, N. 446; Jale Akipek/ Turgut Akıntürk/ Derya Ateş, **Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku Birinci Cilt**, 17. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2021, s. 329.

üçüncü kişi tarafından açılması halinde velinin tasarrufuna engel bir kayıt yoksa anne baba çocuğun hesabı üzerinde tasarruf edebilmektedir⁶²⁹. Fakat üçüncü kişiler tarafından açılan veya kazandırmada bulunulan çocuk hesapları, eğer bu hesap anne babanın yönetme ve kullanma hakkına sahip olmaması koşuluyla açılmışsa veya çocuk adına açılmış bir tasarruf hesabıysa çocuğun kişisel mallarındandır. Dolayısıyla anne babanın bu hesaplar üzerinde tasarruf etme yetkisi olmayacak ve mevduat rehni tesis edemeyeceklerdir. Anne babanın yönetimi dışında bırakılmış bu kapsamdaki taşınır ve haklar üzerinde sınırlı ehliyetsiz çocuk ise tek başına tasarruf işlemleri yapabilir⁶³⁰. Zira bu mallar bakımından fiil ehliyeti genişlemiştir. Bu bakımdan ana ve babanın yönetmemesi şartıyla, çocuk adına faizli bir mevduat hesabı açıldığında veya ana ve babanın kullanmaması koşuluyla yapılan kazandırmalarda sınırlı ehliyetsiz çocuk tek başına mevduat rehni tesis edebilecektir⁶³¹.

TMK m. 358'e göre ölüme bağlı tasarruflarla çocuğa bırakılan mallar anne babanın yönetimi dışında bırakılabileceği gibi üçüncü bir kişiye de yönetim bırakılmamış olabilir. Bu halde söz konusu taşınır ve haklar üzerinde çocuk tek başına rehin sözleşmesi yapabilir, rehin tesis edebilir⁶³². Bu kapsamdaki mevduat alacakları üzerinde sınırlı ehliyetsiz çocuk tek başına rehin tesis edebilecektir.

TMK m. 359'da düzenlenen çocuğun serbest malları ise çocuğa meslek veya sanat için verilen mal ve kişisel kazanç niteliğindeki mallardır. Bu hükümdeki mallar bakımından anne babanın hiçbir tasarruf yetkisi bulunmamaktadır. Sınırlı ehliyetsiz çocuk bu grup malları üzerinde tam olarak tek başına tasarruf edebilir. Dolayısıyla bu gruba giren bir mevduat hesabı üzerinde sınırlı ehliyetsiz çocuk tek başına rehin tesis edebilecektir.

Sonuç olarak yönetimi anne babaya ait olmayan çocuğun serbest malları kapsamındaki mallar ve haklar üzerinde anne babanın yasal temsil yetkisi bulunmamaktadır⁶³³. Sınırlı ehliyetsiz çocuklar serbest malları üzerinde tasarruf yetkisine sahip olduklarından mevduat hesabı açtırabilir ve üzerinde tasarruf

⁶²⁹ Yüksel, **Hesapta Tasarruf**, s. 229; Alıcı, **C. II**, s. 1081.

⁶³⁰ Erdem/ Makaracı Başak, s. 477, 478.

⁶³¹ Özer, s. 43; Çeker, **Mevduat**, s. 86, 87.

⁶³² Makaracı Başak, s. 142.

⁶³³ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Kişiler Hukuku**, N. 334-336; Akipek/ Akıntürk/ Ateş, **Kişiler Hukuku**, s. 326; Erdem/ Makaracı Başak, s. 477.

edebilirler⁶³⁴. O halde, ayırt etme gücü bulunan çocuk, serbest mallarına giren mevduat hesapları üzerinde tek başına rehin tesis edebilecektir. Kanımızca bu durum, uygulamada rastlanması daha düşük bir ihtimaldir. Ancak burada asıl önem taşıyan husus, velayet hakkına sahip anne babanın çocuğun serbest malı niteliğindeki mevduat hesapları üzerinde çocuğu temsilen rehin tesis etme yetkilerinin bulunmamasıdır. Dolayısıyla örneğin anne babanın bir kredi borcuna teminat olarak çocuklarının mevduat hesabını rehin vermeleri halinde yapılan mevduat rehni sözleşmesi kesin hükümsüz olacak, rehin hakkı doğmayacaktır. Anne babanın işlem yapabileceği hallerde dahi eğer kendi menfaatlerine rehin tesis ediyorlarsa yukarıda ele almış olduğumuz TMK m. 345 hükmü uygulama alanı bulacaktır.

Vesayet altındaki sınırlı ehliyetsizlere bakıldığında TMK m. 453 uyarınca vesayet altındaki kişiye vesayet makamı bir meslek sanat faaliyeti yürütmesi için izin vermişse bu kapsamda her türlü olağan işlemi yapabilir. Dolayısıyla yaptığı meslek ve sanat faaliyetiyle ilgili işlerle ilgili olmak üzere tam ehliyetli gibi tek başına rehin sözleşmesi yapabilirler⁶³⁵.

TMK m. 455 uyarınca vesayet altındaki kişi, tasarrufuna bırakılmış mallar ile vasisinin izniyle çalışarak kazandığı mallar üzerinde serbestçe kullanma ve yönetme yetkisine sahiptir. Dolayısıyla bu kapsamdaki malları bakımından da tek başına rehin tesis edebilecektir. Tıpkı çocuğun serbest mallarında olduğu gibi vesayet altındaki sınırlı ehliyetlinin de TMK m. 453 ve 455 kapsamındaki işlemleri yapmaya ehliyetli olduğu görülmektedir. Bu bakımdan bu kapsama girebilecek mevduat hesapları üzerinde vesayet altındaki sınırlı ehliyetsiz rehin tesis edebilecektir. Vasinin ise bu kapsamdaki mevduat hesapları üzerinde rehin tesis etmeye yetkisi bulunmamaktadır.

Rehin verenin ayırt etme gücüne sahip bir kısıtlı ya da vesayet altına alınmış bir küçük olması halinde TMK m. 462/ b. 2 uyarınca olağan yönetim ve işletme ihtiyaçları dışında kalan hallerde rehin sözleşmesi yapabilmesi için vasinin yanı sıra vesayet makamının da izni gereklidir. Örneğin önemli bir malın ya da hakkın rehni, olağan yönetim faaliyetini aşacağından vesayet makamının izni gereklidir⁶³⁶. O halde vesayet altındaki sınırlı ehliyetsizin meslek ve sanat faaliyetiyle ilgili olmayan veya serbest malları dışında kalan mevduat hesapları üzerinde sınırlı ehliyetsiz vasisinin izniyle

⁶³⁴ Yüksel, **Hesapta Tasarruf**, s. 231 vd.

⁶³⁵ Dural/ Ögüz, N. 489.

⁶³⁶ Makaracı Başak, s. 143, dn. 502. Ulaşım araçları rehni sözleşmesi bakımından: Tek, **İpotek**, s. 69.

rehin tesis edebilecektir. Yukarıda vesayet altındaki tam ehliyetsizler bakımından her türlü mevduat rehninde vesayet makamının izninin alınması gerektiğini söylemiştik. Ancak burada kanımızca sınırlı ehliyetsizler bakımından TMK m. 453 ve 455'te verilen izinler göz önüne alındığında artık sadece m. 462/ b. 2 kapsamında önemli bir hak olarak nitelendirilebilecek mevduatlar bakımından vesayet makamının izni gerekeceğini söyleyebiliriz.

Sınırlı ehliyetsizin işlem yaptığı durumlarda onunla işlem yapan üçüncü kişinin iyiniyetine bir sonuç bağlanmamıştır⁶³⁷. Bununla birlikte bir kişinin kısıtlılık sebebiyle sınırlı ehliyetsiz olduğu hallerde TMK m. 410 gereği kısıtlılık kararı kesinleşince kısıtlının yerleşim yeri ve nüfusa kayıtlı olduğu yerde ilan edilir. Kısıtlama kararı iyiniyetli üçüncü kişileri ancak ilandan sonra etkiler. Dolayısıyla kısıtlanan kimse hakkında kısıtlama kararı ilan edilmeden önce iyiniyetli bir kişiyle rehin sözleşmesi yaparak rehin tesis ederse iyiniyetli üçüncü kişinin hakkı korunacaktır⁶³⁸. Fakat kısıtlanan kimsenin ayırt etme gücü bulunmuyorsa yani tam ehliyetsizse üçüncü kişinin iyiniyetine bir sonuç bağlanmaz; sözleşme ve rehin kesin hükümsüz olacaktır⁶³⁹.

Ayrıca TMK m. 452/ f. 2 uyarınca vesayet altındaki kişi karşı tarafı ehliyeti hususunda yanıltmış ve vasisi yapılan işleme icazet vermemişse karşı tarafın uğradığı zarardan sorumlu olur. Bu hüküm, TMK m. 342/ f. 3 gereği velayet altındaki sınırlı ehliyetsizlere de kıyasen uygulanmaktadır.

Bir kişiye yasal danışman atanmasına ilişkin olarak TMK m. 429'a göre *"Kısıtlanması için yeterli sebep bulunmamakla beraber korunması bakımından fiil ehliyetinin sınırlandırılması gerekli görülen ergin bir kişiye aşağıdaki işlerde görüşü alınmak üzere bir yasal danışman atanır..."* Hükmün devamında sayılı haller arasında taşınır rehni ve alacak rehni bulunmamaktadır. Dolayısıyla mevduat rehnine ilişkin olarak rehin sözleşmesini serbestçe yapabilir⁶⁴⁰. Zira burada sayılan hallerin sınırlı sayıda olduğu ve genişletilemeyeceği kabul edilmektedir⁶⁴¹.

⁶³⁷ Dural/ Ögüz, N. 463; Makaracı Başak, s. 143.

⁶³⁸ Dural/ Ögüz, N. 464; Makaracı Başak, s. 143.

⁶³⁹ Öztan, **Kişiler Hukuku**, s. 173; Dural/ Ögüz, N. 464; Makaracı Başak, s. 144.

⁶⁴⁰ Yüksel, **Hesapta Tasarruf**, s. 238. Taşınır rehni sözleşmesi bakımından: Makaracı Başak, s. 144.

⁶⁴¹ Dural/ Ögüz, N. 343.

Söz konusu hükmün ikinci fıkrasında ise yönetim danışmanlığı düzenlenmektedir. Buna göre, “*Aynı koşullar altında bir kimsenin malvarlığını yönetme yetkisi, gelirlerinde dilediği gibi tasarruf hakkı saklı kalmak üzere kaldırılabilir.*” Bu danışmanlık tipinde kişinin malvarlığının sermaye bölümünün ilgili kısımları üzerinde ehliyeti sınırlandırarak yasal danışmana sınırlı ehliyetli kimseyi temsil yetkisi verilmektedir⁶⁴². Kendisine yönetim danışmanı atanan kimsenin durumunun kısıtlıya yaklaştığı belirtilmektedir⁶⁴³. Bu halde tek başına işlem yapabileceği mal ve haklar dışındaki taşınır ve haklar üzerinde rehin tesisinde vesayet makamının izni gerekecektir⁶⁴⁴ (TMK m. 462/ b. 2 kıyasen).

bbb- Tüzel Kişi Rehin Veren

Rehin verenin tüzel kişi olması durumunda fiil ehliyetine ilişkin olarak TMK m. 49 uygulama alanı bulur. Buna göre tüzel kişiler zorunlu organlara sahip olmakla fiil ehliyetine de sahip olurlar. Gerçek kişilere özgü haklar ve tüzel kişinin tipine tamamen yabancı işler bakımından tüzel kişinin hak ve fiil ehliyeti bulunmamaktadır⁶⁴⁵. Hukukumuzda ticaret hukuku tüzel kişileri bakımından fiil ehliyetini konu bakımından sınırlayan *ultra vires* yasağı bulunmamaktadır⁶⁴⁶ (TTK m. 125). Ancak TTK m. 371/ f. 2 gereği, işletme konusu dışında yapılan işlemler kural olarak şirketi bağlamakla birlikte eğer işlem yapan üçüncü kişi iyiniyetli değilse şirket sorumlu olmaz. Dolayısıyla başkasının borcu için rehin veren tüzel kişi bakımından bu hüküm ayrıca göz önünde tutulmalıdır⁶⁴⁷.

Medeni hukuk tüzel kişilerinin hak ve fiil ehliyetleri de kuruluş amaçları ile sınırlı değildir⁶⁴⁸. Mevduat rehni tesisi dernek ve vakıf tüzel kişileri bakımından olabileceği gibi çoğu zaman ticaret hukuku tüzel kişileri olan şirketler bakımından gündeme gelecektir. Tüzel kişilerin mevduatları üzerinde ise genel kurallara geçerli olup tüzel kişiyi temsile yetkili organlar tasarruf yetkisine sahiptir⁶⁴⁹.

⁶⁴² Dural/ Ögüz, N. 345; Öztan, **Kişiler Hukuku**, s. 224.

⁶⁴³ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Kişiler Hukuku**, N. 347; Dural/ Ögüz, N. 345; Öztan, **Kişiler Hukuku**, s. 224.

⁶⁴⁴ Dural/ Ögüz, N. 347; Makaracı Başak, s. 144, 145.

⁶⁴⁵ Dural/ Ögüz, N. 1181; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Kişiler Hukuku**, N. 908.

⁶⁴⁶ Dural/ Ögüz, N. 1150; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Kişiler Hukuku**, N. 910.

⁶⁴⁷ Makaracı Başak, s. 147.

⁶⁴⁸ Dural/ Ögüz, N. 1182. Aksi yönde: Serozan, **Medeni Hukuk**, İkinci Başlık, II, §3, N. 3. Tartışma hakkında bilgi için bkz. Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Kişiler Hukuku**, N. 910, dn. 46.

⁶⁴⁹ Detaylı bilgi için bkz. Yüksel, **Hesapta Tasarruf**, s. 251 vd.

bb- Rehin Alanın Fiil Ehliyeti:

Rehin alan tam ehliyetliyse rehin sözleşmesi yapabilir. Tam ehliyetsiz adına ise sözleşmeyi kanuni temsilci yapabilecektir. Sınırlı ehliyetsizler bakımından TMK m. 16 gereğince karşılıksız kazandırmalarda kanuni temsilcinin rızası aranmamaktadır. Mevduat rehni sözleşmesinde ise rehin alan sınırlı ehliyetsiz için bu işlem kazandırıcı işlem niteliğinde olacaktır. Dolayısıyla sınırlı ehliyetsiz kanuni temsilcisinin rızası olmadan da tek başına işlem yapmaya ehliyetli olduğu düşünülebilir. Ancak kanımızca burada gözetilmesi gereken bir durum daha bulunmaktadır.

Aşağıda mevduat rehninin hükümleri arasında inceleyeceğimiz üzere mevduat rehninde rehin alanın gerek borçlandırıcı nitelikteki işlemde kaynaklanan gerekse kanundan kaynaklanan bazı borçları bulunmaktadır. Dolayısıyla sınırlı ehliyetsizin tek başına rehin alan sıfatıyla işlem yapamayacağını söylememiz gerekir. Fakat fiil ehliyetinin genişlediği TMK m. 357, m. 358, m. 359, m. 453 ve m. 455 hükümlerinin uygulandığı hallerde sınırlı ehliyetsiz tek başına işlem yapabilecektir.

3- Temsilci Aracılığıyla Mevduat Rehni Tesis Edilmesi

Bir tasarruf işlemini yapmaya işlem konusu hakkın sahibi yetkili olmakla beraber hak sahibi bu yetkisini bizzat kullanmak yerine bir temsilci aracılığıyla da tasarruf işlemini gerçekleştirebilir⁶⁵⁰. Türk hukukunda kişinin bir başkasının tasarruf işlemini, onu temsilen yapabilmesi için yetki vermesi kanunda ayrıca düzenlenmemiştir. Fakat temsil ve vekaletle ilişkin hükümlerin tasarruf işlemi için yetki verilmesi bakımından da uygulanacağı kabul edilmektedir⁶⁵¹. Mevduat sahibinin yetkilendirdiği temsilcisi veya vekili de banka hesabı üzerinde tasarruf işlemleri yapmaya yetkili hale gelir⁶⁵². Belirtmeliyiz ki bir kişi tasarruf yetkisine sahip değilse işlemi onun adına temsilcisi de yapamaz⁶⁵³.

Hesap üzerinde temsil yetkisi hukuki işlemde veya kanundan kaynaklanmış olabilir⁶⁵⁴. Temsil yetkisinin verilmesi için tek taraflı irade beyanı yeterlidir. Esasında

⁶⁵⁰ Schwarz, s. 156; Ayiter, s. 125, 126; Utku, s. 220. Detaylı bilgi için bkz. Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 189 vd.

⁶⁵¹ Vardar Hamamcıoğlu, s. 352.

⁶⁵² Alıcı, **C. II**, s. 1082; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 201.

⁶⁵³ Vardar Hamamcıoğlu, s. 347.

⁶⁵⁴ Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 189.

mevduat rehni için temsil yetkisi verilmesi bir şekle bağlı değildir⁶⁵⁵. Uygulamada bankalar temsil yetkisine ilişkin belgenin noterde düzenlenmesini veya onaylanmasını⁶⁵⁶ ve banka hesaplarında işlem yapma yetkisinin ayrıca belirtilmesini aramaktadır⁶⁵⁷.

B- Sözleşmenin Şekli ve İçeriği

1- Sözleşmenin Şekli

Mevduat rehni sözleşmesinin geçerli olması için mutlaka yazılı şekilde yapılması gereklidir (TMK m. 955/1). Yazılı şeklin yerine getirilmesi için sözleşmenin adi yazılı şekilde yapılması yeterlidir⁶⁵⁸. Taraflar aralarında farklı bir şekil şartı belirlemişse belirledikleri şekle uymaları gerekmektedir⁶⁵⁹.

Bu şekil şartının öngörülmesinin sebebi hukuki güvenlik ve işlem güvenliğinin sağlanmasıdır⁶⁶⁰. Taşınır rehninde taşınır zilyetliğinin devri, aleniyeti ve hukuki güvenliği sağlamaktadır⁶⁶¹. Senede bağlı olmayan alacak rehninde ise rehnin alenileştirilebilmesi için zilyetliği devredilebilecek bir eşya bulunmadığından rehin konusu hakkın bireyselleştirilmesi işlevini yazılı sözleşme yerine getirmektedir⁶⁶².

Sözleşmenin geçerliliği bakımından adi yazılı şekil şartı yeterli olmakla birlikte bankalar mevduatın kendileri dışında üçüncü bir kişiye rehnedildiği durumlarda sözleşmenin noterde onaylama veya düzenleme şeklinde yapılmış olmasını aramaktadır⁶⁶³. Aynı zamanda bu şekilde hesap sahibinin tasarruf yetkisine sahip olduğu teyit edilmektedir⁶⁶⁴.

⁶⁵⁵ Çeker, **Mevduat**, s. 160; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 38; Kirkit, s. 124.

⁶⁵⁶ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1231; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 190.

⁶⁵⁷ Alıcı, **C. II**, s. 1083. Bu uygulamanın sebebi, bankaların müşteri sırlarını saklama yükümlülüğü dolayısıyla ancak açıkça yetkili kılınanların bilgi edinebilmesidir (Alıcı, **C. II**, s. 1083, 1084). Özel teki verilmesi gerektiği yönünde: Çeker, **Mevduat**, s. 160. Benzer şekilde pay rehni bakımından özel yetki gerektiği yönünde: Göksoy, s. 82.

⁶⁵⁸ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 37; Çakırca, s. 35; Ustaoglu, s. 174; Çeker, **Mevduat**, s. 161. Adi yazılı şekil yeterlidir; rehin verenin el yazısıyla yazılmış olması gerekli değildir. Ancak noterde yapılmasında da bir engel bulunmamaktadır (Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 37).

⁶⁵⁹ Çakırca, s. 35.

⁶⁶⁰ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 900, N. 10; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 303; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 368; Göksoy, s. 85; Özer, s. 53; Yılmaz, **Anonim Şirket**, s. 43.

⁶⁶¹ Köprülü/ Kaneti, s. 481, 482; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 281 vd.; Makaracı Başak, s. 329, 330.

⁶⁶² Göksoy, s. 86; Özer, s. 53.

⁶⁶³ Alıcı, **C. II**, s. 1109; Çeker, **Mevduat**, s. 161; Özer, s. 52; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 169. Proje finansmanına ilişkin rehin sözleşmelerinin uygulamada adi yazılı şekilde yapıldığı hakkında bkz. Ustaoglu, s. 175.

⁶⁶⁴ Özer, s. 52, 53.

Yazılı şekil şartı bir ispat şartı değil geçerlilik şartıdır⁶⁶⁵. Bu bakımdan şekil şartına uyulmaması sözleşmenin kesin hükümsüzlüğüne sebep olmaktadır. Kesin hükümsüz bir sözleşmeden ise rehin hakkı doğmayacaktır. TBK m. 14 uyarınca yazılı şeklin yerine getirilmesi bakımından borç altına giren tarafın imzasının bulunması yeterli olmaktadır. Buradan hareketle doktrinde⁶⁶⁶ yazılı şekil şartının yerine getirilmiş olması için rehin verenin imzasının yeterli olduğu ifade edilmiştir. Rehlinli alacaklının ise örtülü irade beyanında bulunması mümkündür⁶⁶⁷.

İmzaya ilişkin TBK m. 15 ve 16 da mevduat rehninde uygulama alanı bulacaktır. Fakat burada Elektronik İmza Kanunu'nun 5. maddesine göre, “*Kanunların resmî şekle veya özel bir merasime tabi tuttuğu hukukî işlemler ile banka teminat mektupları ve Türkiye’de yerleşik sigorta şirketleri tarafından düzenlenen kefalet senetleri dışındaki teminat sözleşmeleri, güvenli elektronik imza ile gerçekleştirilemez.*” Doktrinde⁶⁶⁸, söz konusu hükümde geçen teminat sözleşmelerinin kapsamında taşınır rehni sözleşmesinin de bulunduğu ifade edilmektedir. Doktrinde bu görüş esasında borçlandırıci işlem niteliğindeki taşınır rehni sözleşmesine ilişkin olarak ifade edilmiştir. Fakat bizce borçlandırıci işleme ilişkin bu kuralın tasarruf işlemi niteliğindeki rehin kurma işlemine de evleviyetle uygulanması gerekir. O halde gerek borçlandırıci işlem niteliğindeki sözleşmede gerekse tasarruf işlemi niteliğindeki mevduat rehni sözleşmesinde rehin verenin elektronik imza ile imza atamaması gerekir.

Mevduat rehni sözleşmesinin ayrı bir belgede düzenlenmesi gerekmemektedir. Tarafların rehin tesisine ilişkin anlaşmaları başka bir sözleşme içerisinde, özellikle teminat altına alınan alacağa ilişkin sözleşmede yer alabilir⁶⁶⁹. Bu halde de rehin

⁶⁶⁵ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3804; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 37; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 49; Makaracı Başak, s. 360; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 369; Özer, s. 52.

⁶⁶⁶ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 302, 303; Özer, s. 53; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 368. Alacak ve hak rehni bakımından rehin veren olduğu yönünde: De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 900, N. 10; Köprülü/ Kaneti, s. 540; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3804; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 37; Göksoy, s. 86; Çakırca, s. 35; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 167; Yıldız, s. 68; Kirkit, s. 123. Sermaye piyasası araçlarının rehni bakımından: Seçer, **Sermaye Piyasası**, s. 180. İsviçre hukukunda bu yönde: Lombardini, s. 888. Özer’e göre yine de sözleşmede rehlinli alacaklının da imzasının bulunması, sözleşmenin geçerli bir şekilde kurulup kurulmadığının tespitinde faydalı olacaktır (Özer, s. 53).

⁶⁶⁷ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 303; Özer, s. 53; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 368. Alacak rehni bakımından: Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 37; Yıldız, s. 68. Ayrıca, sonuçlandırıci fiil olarak da kabul iradesinin varlığına ulaşılabileceği yönünde: Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 37; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 368.

⁶⁶⁸ Kocayusufpaşaoğlu, **Borçlar Hukuku**, §26, N. 30; Eren, N. 894. Amaca göre yorumlanarak taşınır rehni sözleşmelerine uygulanmaması gerektiği yönünde bkz. Makaracı Başak, s. 151, 152.

⁶⁶⁹ Makaracı Başak, s. 154; Özer, s. 55; Kirkit, s. 124.

sözleşmesinin içerisinde yer aldığı sözleşmenin yazılı şekilde yapılmış olması şekil şartını yerine getirir⁶⁷⁰. Ancak rehin sözleşmesinin içinde yer aldığı bu sözleşmenin geçersiz olması halinde bunun bir parçası olan rehin sözleşmesi de geçerli olmayacaktır⁶⁷¹.

Yazılı şeklin akdin esaslı unsurlarını kapsamaması gereklidir⁶⁷². Bu bakımdan tarafların rehin kurma iradesine mutlaka yer verilmelidir⁶⁷³. Özellikle belirlilik ilkesi uyarınca rehnin hangi mevduat üzerinde kurulmakta olduğu ve hangi alacağın rehinle teminat altına alındığı belirtilmelidir⁶⁷⁴. Teminat altına alınan alacağın miktarının belirlenmesi gerekmediği için alacak tutarında yapılacak değişikliklerin de yazılı şekilde yapılması aranmaz. Ancak teminat altına alınan alacaklar kapsamına başka bir alacağın dahil edilmek istenmesi durumunda bunun yazılı şekilde düzenlenmesi gerekir⁶⁷⁵.

2- Rehın Sözleşmesinin Şarta veya Süreye Bağlanması

Alacak rehni sözleşmesi geciktirici veya bozucu şarta bağlı olarak da kurulabilir⁶⁷⁶. Dikkat edilmelidir ki rehin sözleşmesinin şarta bağlanması ile şarta bağlı bir alacak üzerinde rehin tesis edilmesi farklı durumlardır⁶⁷⁷. Rehın sözleşmesinin şarta bağlandığı halde rehne konu alacak mevcut olmakla birlikte taraflar rehın sözleşmesini bir şarta bağlamışlardır. Bu ihtimalde rehın sözleşmesi hükümlerini şart gerçekleştiğinde doğurmaya başlar⁶⁷⁸. Dolayısıyla rehın hakkı, bu şart

⁶⁷⁰ Göksoy, s. 86; Özer, s. 55.

⁶⁷¹ Makaracı Başak, s. 154; Kırkit, s. 124.

⁶⁷² De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 900, N. 10; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 37; Seçer, **Sermaye Piyasası**, s. 180.

⁶⁷³ Ustaoglu, s. 175.

⁶⁷⁴ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 303; Özer, s. 54; Ustaoglu, s. 175. Alacak rehni bakımından: Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 37; Yıldız, s. 68. Teminat altına alınan alacağın da rehın konusu alacağın da belirlenebilir olması yeterlidir (Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 37). Ustaoglu, aynı zamanda Uluslararası Banka Hesap numarasının (IBAN) belirtilmesini önemli görmektedir. (Ustaoglu, s. 175, dn. 82). Detaylı bilgi için bkz. Birinci Bölüm, II. A. 3.

⁶⁷⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 38, 39; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 304; Çakırca, s. 36; Kırkit, s. 124. Taşınır rehni bakımından: Makaracı Başak, s. 150.

⁶⁷⁶ Foëx, **Contrat**, N. 763; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 37; Çakırca, s. 35; Özer, s. 53; Ustaoglu, s. 199;

⁶⁷⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 38; Vardar Hamamcıoğlu, s. 338; Çakırca, s. 36; Özer, s. 54. Taşınır rehni bakımından: Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 248. Ayrıca bkz. Birinci Bölüm, II, A, 2, b.

⁶⁷⁸ Van de Sandt, N. 271; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 38; Vardar Hamamcıoğlu, s. 338; Ustaoglu, s. 181.

gerçekleştğinde doğar⁶⁷⁹. Kanımızca bu halde rehin hakkı doğduğu ana göre sıra alacaktır⁶⁸⁰.

Bozucu şarta bağlı tasarruf işlemlerinde ise işlem baştan geçerliken şartın gerçekleşmesiyle birlikte ortadan kalkar⁶⁸¹. Rehın sözleşmesi bozucu şarta bağlı olduğunda şartın gerçekleşmesiyle birlikte rehin sözleşmesi etkisini kaybeder ve rehin hakkı sona erer⁶⁸².

Rehin sözleşmesinin süreye bağlanması da mümkündür. Süre, rehin hakkının geçerliliğini sürdüreceği zamanı sınırlıyor olabileceği gibi belirli bir zaman diliminde doğacak alacakların teminat altına alındığına işaret ediyor da olabilir. Sürenin hangi amaçla kararlaştırıldığı anlaşılamıyorsa sürenin dolması ile rehin hakkıNIN sona ereceği kabul edilmektedir⁶⁸³. Rehnin belirtilen süre içinde paraya çevrilmesi gerektir. Müstakbel alacakların teminat altına alındığı rehin sözleşmelerinde ise belirlenen süre daha farklı yorumlanır ve rehnin, bu süre içinde doğacak alacakları teminat altına aldığı anlaşılır⁶⁸⁴.

C- Mevduat Rehninin Kurulmasında Tasarruf Yetkisine İlişkin Hususlar

1- Genel olarak

Yukarıda ifade edildiği üzere, mevduat rehnini tesis eden rehin sözleşmesi bir tasarruf işlemi niteliğindedir. Geçerli bir tasarruf işleminin yapılabilmesi için kişinin hem tasarruf ehliyetine hem de tasarruf yetkisine sahip olması gerekmektedir⁶⁸⁵. Yukarıda ehliyet konusu incelenmiş olup⁶⁸⁶ bu başlık altında ise tasarruf yetkisi incelenecektir. Dikkat edilmelidir ki borçlandırııcı işlem niteliğindeki rehin taahhüdünün geçerliliği bakımından rehin verenin tasarruf yetkisine sahip olması şartı

⁶⁷⁹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 37, 38; Özer, s. 54. Sözleşmenin şart gerçekleştiğinde kurulacağı yönünde: Çakırca, s. 36.

⁶⁸⁰ Aksi yönde, sözleşmenin yapıldığı ana göre sırasını alacağı görüşünde: Ustaoglu, s. 181.

⁶⁸¹ Ayiter, s. 147.

⁶⁸² Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 38; Vardar Hamamcıoğlu, s. 338; Özer, s. 54.

⁶⁸³ Özer, s. 55; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 38.

⁶⁸⁴ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 38.

⁶⁸⁵ Vardar Hamamcıoğlu, s. 346. Banka hesabı üzerinde tasarruf yetkisi hakkında detaylı bilgi için bkz. Yüksel, **Hesapta Tasarruf**, s. 221 vd.

⁶⁸⁶ Bkz. İkinci Bölüm, III. A. 2.

aranmazken; tasarruf işlemi niteliğindeki rehin sözleşmesinde rehin verenin tasarruf yetkisine sahip olması şarttır⁶⁸⁷.

Bir tasarruf işleminin geçerli olabilmesi için öncelikle işlemin konusu olan hakkın mevcut olması gerekmektedir⁶⁸⁸. Aynı zamanda kişi işleme konu hak üzerinde tasarruf yetkisine sahip olmalıdır⁶⁸⁹. Tasarruf yetkisi, malvarlığında yer alan bir hakkı doğrudan etkileyerek devredebilme, sona erdirebilme, sınırlayabilme ve hakkın içeriğini değiştirebilme iktidar ve ehliyetidir⁶⁹⁰. Bu bakımdan tasarruf yetkisi, tasarruf işlemine konu edilecek hak ile işlemi yapacak kişi arasında bulunması gereken bir ilişkiyi ifade eder.

Bir hak üzerinde tasarruf yetkisi kural olarak hakkın sahibine aittir⁶⁹¹. İstisnaen ise hak sahibinin tasarruf yetkisi kanun gereği sınırlandırılabilir ya da tamamen kaldırılabilir⁶⁹². Dolayısıyla bir hak üzerinde tasarruf işlemi yapılabilmesi için kişinin hak sahibi olmasının yanında ayrıca tasarruf yetkisine sahip olması da aranır⁶⁹³. Alacak hakkı söz konusu olduğunda tasarruf yetkisi alacaklıya aittir⁶⁹⁴. Bu bakımdan alacak üzerinde rehin kurma yetkisi de kural olarak alacaklıya aittir.

Mevduat üzerinde rehin tesis edilebilmesi için rehin veren mevduat sahibinin aynı zamanda mevduat üzerinde tasarruf yetkisine sahip olması gerekmektedir⁶⁹⁵. Bankalar, hesap sahibinin tasarruf yetkisi konusunda gerekli özeni göstermekle yükümlüdürler⁶⁹⁶. Bankacılık sisteminde asıl ve yaygın olan mevduat hesabı türü, hak sahibinin tam bir tasarruf yetkisine sahip olduğu kişisel hesaplardır⁶⁹⁷. Bu hesap

⁶⁸⁷ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3804, dn. 224a.

⁶⁸⁸ Ayiter, s. 119; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 107. Müstakbel alacaklar bakımından ortaya çıkan istisnai durumları ve bu konuda ileri sürülen görüşleri yukarıda ele almıştık. Bkz. Birinci Bölüm, II, A, 2.

⁶⁸⁹ Ayiter, s. 117; Oğuzman/ Barlas, N. 710; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 107; Vardar Hamamcıoğlu, s. 346.

⁶⁹⁰ Ayiter, s. 117; Vardar Hamamcıoğlu, s. 345, 346.

⁶⁹¹ Schwarz, s. 155; Ayiter, s. 117; Oğuzman/ Barlas, N. 711; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 107; Vardar Hamamcıoğlu, s. 345, 352; Utku, s. 220.

⁶⁹² Ayiter, s. 133; Vardar Hamamcıoğlu, s. 345. Ehliyetin sınırlanmasından farklı olarak kişinin tasarruf yetkisinin sınırlandırılmasında amaç, üçüncü kişilerin korunmasıdır (Vardar Hamamcıoğlu, s. 347).

⁶⁹³ Vardar Hamamcıoğlu, s. 345. Alacaklar üzerinde rehin tesisi bakımından: Homberger/ Marti, **Gage sur les créances**, s. 2; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 21; Çakırca, s. 27.

⁶⁹⁴ Ayiter, s. 117; Göksoy, s. 92; Makaracı Başak, s. 320; Vardar Hamamcıoğlu, s. 352; Ozanemre Yayla, s. 216; Özer, s. 63.

⁶⁹⁵ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 299; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 171; Özer, s. 63; Çeker, **Mevduat**, s. 160. Alacak rehni bakımından: Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 50; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 371; Çakırca, s. 39. Anonim ortaklık payı rehni bakımından: Kirkit, s. 126.

⁶⁹⁶ Hesap açılışı bakımından: Yüksel, **Bankacılık**, s. 70.

⁶⁹⁷ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-38; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 275; Özer, s. 41.

türünde hesap sahipleri mevduat alacakları üzerinde tek başına rehin tesis edebilirler. Bu hesaplardaki tasarruf yetkisinin sınırını, özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan sınırlamalar, kanunlarda yer alan bazı özel kısıtlama sebepleri ile cebri icradan kaynaklanan ihtiyati tedbir, haciz, iflas gibi sınırlamalar oluşturur⁶⁹⁸.

Bir kimsenin tasarruf yetkisinin sınırlandığı hallerden biri iflas halidir. İİK m. 191/ f. 1 uyarınca iflas açıldıktan sonra borçlunun masaya ait mallar üzerinde yapacağı tasarruflar alacaklılara karşı hükümsüzdür⁶⁹⁹. Bir taşınır ya da hakkın haczedilmesi halinde ise hak sahibinin hak üzerindeki tasarruf yetkisi kural olarak sona ermemektedir. Fakat hak sahibi İİK m. 86 uyarınca alacaklıların ve icra memurunun izni olmaksızın tasarruf işlemi yapamaz. Hak sahibinin bu yasağa aykırı olarak yaptığı tasarruf işlemleri, takip alacaklılarının hakkını ihlal ettiği oranda geçersiz olmaktadır. Bu bakımdan alacaklının haczedilen malları ve hakları üzerindeki tasarruf yetkisi sınırlandırılmış olmaktadır⁷⁰⁰. Ayrıca konkordatoda kesin süre verilmesinden sonra İİK m. 297/ f. 2 uyarınca borçlu, mahkemenin izni olmaksızın rehin tesis edemez, kefil olamaz ve ivazsız tasarruflarda bulunamaz. Bu bakımdan kesin süre verilmiş olması, borçlunun malları üzerindeki tasarruf yetkisini sınırlamaktadır⁷⁰¹. Bu yasağa aykırı olarak yapılan işlemler herkes açısından kesin hükümsüzdür. Dolayısıyla, yasağa aykırı olarak yapılan alacak rehni tasarrufları geçersiz olur ve bu tasarruflardan geçerli bir rehin hakkı doğmaz.

Tasarruf yetkisinin kanun gereği sınırlandırıldığı hallerden biri de TMK m. 199 hükmüdür. TMK m. 199/ f. 1 uyarınca “*Ailenin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan malî bir yükümlülüğün yerine getirilmesi gerektirdiği ölçüde*” eşlerden birinin tasarruf yetkisinin kısıtlanması mümkündür⁷⁰². Hâkim,

⁶⁹⁸ Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 275; Özer, s. 41.

⁶⁹⁹ Bkz. Baki Kuru, **İcra ve İflas Hukuku El Kitabı**, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2013, s. 1218 vd.; Van de Sandt, N. 593 vd.; Kocayusufpaşaoğlu, **Borçlar Hukuku**, § 43, N. 38; Cansel, s. 125; Yüksel, **Hesapta Tasarruf**, s. 245.

⁷⁰⁰ Bkz. Saim Üstündağ, **İcra Hukukunun Esasları**, 8. Bası, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2004, s. 162; Kuru, **El Kitabı**, s. 432; İlhan E. Postacioğlu / Sümer Altay, **İcra Hukuku Esasları**, 5. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2010, N. 301; Van de Sandt, N. 631 vd.; Cansel, s. 124, 125. Alacak rehni bakımından: Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 51.

⁷⁰¹ Bkz. Kuru, **El Kitabı**, s. 1467; Cansel, s. 126; Vardar Hamamcıoğlu, s. 361; Makaracı Başak, s. 324; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 52.

⁷⁰² Söz konusu hükmün bir ehliyet sınırlaması mı tasarruf yetkisi sınırlaması mı olduğu tartışmalı olmakla birlikte doktrinde hâkim görüşe göre bu hükümle bir tasarruf yetkisi sınırlaması öngörülmüştür. Nami Barlas, “Eşler Arasında Hukuki İşlem Özgürlüğü ve Sınırları”, **Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004, ss. 117-143, s. 133; Oğuzman/ Barlas, N. 714; Alper Gümüş, **Türk Medeni Kanunu’nun Getirdiği Yeni Şerhler**, Ankara 2003, s. 80; Erdem/ Makaracı Başak, s. 252; Seda Öktem, “Aile Birliğinde Eşlerin Tasarruf Yetkisinin

tasarruf yetkisi sınırlamasının çerçevesini iyice ve somut biçimde çizmelidir⁷⁰³. Bu bakımdan genel biçimde tasarruf yetkisi kısıtlaması yapılamayacaktır. Hangi malvarlığı unsurlarının yasak kapsamında olduğu karardan anlaşılmalıdır. Kanaatimizce, eşlerden birinin mevduat hesapları bakımından da tasarruf yetkisi kısıtlaması kararı verilmesi mümkündür. Böyle bir halde hakkında karar verilen eş mevduat rehni tesis edilmesi bakımından tek başına tasarrufa yetkili olmayıp ancak diğer eşin rızasıyla sınırlamaya konu mevduat hesabı üzerinde rehin tesis edebilecektir.

Görüldüğü üzere, tasarruf yetkisi kanun gereği sınırlandırılabilir. Fakat tasarruf yetkisi kural olarak hukuki bir işlemle sınırlandırılmaz veya tamamen ortadan kaldırılamaz⁷⁰⁴. Hukuki işlemlerde güvenliği ve devamlılığı sağlayan bu kural sayesinde kimse işlem yaptığı kişinin tasarruf yetkisini araştırma yükümlülüğü altında kalmaz⁷⁰⁵. Alacak hakkının devrinin taraflarca yasaklanmasına ilişkin TBK m. 183 ise bu kuralın bir istisnası olarak görülmektedir⁷⁰⁶. Burada tasarruf yetkisine sahip alacak hakkı sahibinin tasarruf yetkisi bir hukuki işlemle sınırlandırılmaktadır. Dolayısıyla, yukarıda açıklamış olduğumuz üzere mevduatın devrinin yasaklandığı hallerde rehni de mümkün olmamaktadır. Bunun yanında mevduatın rehninin doğrudan yasaklandığı hallerde de tasarruf yetkisi hukuki işlemle sınırlandırılmış olmaktadır. Bu hallerde mevduat sahibinin rehin tasarrufu bakımından tasarruf yetkisi bulunmamaktadır.

Burada son olarak değinilebilecek bir husus da inançlı hesaplara ilişkin tasarruf yetkisi meselesidir. İnançlı hesaplar, bir inançlı işleme dayanılarak inanan tarafından açılan hesaplardır⁷⁰⁷. İnançlı hesapta dolaylı temsil söz konusudur. Hesap sahibi, inanılan olarak kendi adına fakat başkası hesabına hesap açmakta ve üzerinde tasarrufta bulunmaktadır⁷⁰⁸. Örneğin noterler ve avukatlar, belirli bir iş için aldığı paralarla bankada kendi adına bir hesap açtırarak inanan hesabına hareket etmektedir⁷⁰⁹. Bu kişilerin kendi adlarına açılmış mevduat alacakları üzerinde tasarruf

Kısıtlanması”, **TBB Dergisi**, S. 67, 2006, ss. 317-338; s. 326; Vardar Hamamcıoğlu, s. 365; Makaracı Başak, s. 321.

⁷⁰³ Barlas, **İşlem Özgürlüğü**, s. 134; Öktem, **Aile Birliği**, s. 325; Erdem/ Makaracı Başak, s. 252.

⁷⁰⁴ Ayiter, s. 118, 136; Vardar Hamamcıoğlu, s. 369. Bir hak üzerinde tasarruf edilmeyeceğine ilişkin borçlanma işlemi yapmak ise mümkündür. Fakat kişi bu taahhüdüne aykırı tasarruf işlemini istediği zaman yapabilir. Tasarruf işlemi bu sınırlamadan hiçbir şekilde etkilenmez. Sadece borca aykırılıktan dolayı bir tazminat borcu doğabilir (Ayiter, s. 135, 136; Vardar Hamamcıoğlu, s. 369, 370).

⁷⁰⁵ Vardar Hamamcıoğlu, s. 370.

⁷⁰⁶ Vardar Hamamcıoğlu, s. 371.

⁷⁰⁷ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-44; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 279.

⁷⁰⁸ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-44; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 279.

⁷⁰⁹ Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 279.

yetkisi bulunduğundan rehin tesis etmeleri mümkündür. Fakat mevduat sahibi, inanç anlaşmasına aykırı davranışı sonucunda borca aykırılık ve vekalet hükümlerine göre sorumlu olacaktır⁷¹⁰.

2- Müşterek Mevduat Hesaplarının Tasarruf Yetkisi Bakımından Değerlendirilmesi

Tasarruf yetkisi bakımından incelenmesi gereken bir husus da mevduat üzerindeki hak sahibi sayısıdır. Zira tek başına hak sahipliğinin söz konusu olduğu mevduat türü bakımından bir özellik bulunmazken birden fazla kişinin hak sahibi olduğu müşterek mevduat türleri bakımından farklı sonuçlar doğmaktadır.

Birden fazla kişinin birlikte sahip oldukları banka hesabına müşterek hesap⁷¹¹ denmektedir⁷¹². Müşterek hesabın bireysel hesaptan farkı, hesap sahibi ve tasarrufa yetkili kimselerin birden fazla kişi olmasıdır⁷¹³. Hesap sahipleri, aralarındaki anlaşmaya göre mevduat hesabı üzerinde tasarruf şeklini belirlerler⁷¹⁴. Bu bağlamda uyulması gereken tasarruf şekline göre mevduat rehnedilebilir⁷¹⁵.

a- Teselsüllü (Tek İmzalı) Müşterek Mevduat Hesabı

Bu mevduat hesabı türü evlilikte eşlerin birlikte hesap açmaları veya aile yakınları arasında birlikte hesap açılması durumunda söz konusu olabilir⁷¹⁶. Bu hesap türüne ilişkin bir mevduat sözleşmesinde her hak sahibinin paranın tamamını talep edebileceği; bankanın ise bunlardan birine yapacağı ödeme ile borcunun sona ereceği hususlarına yer verilir⁷¹⁷. Bu mevduat hesabı türünde hesap sahiplerinin her biri, diğerlerinin iznine veya katılmasına gerek olmaksızın, hesabın tamamı üzerinde

⁷¹⁰ Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 281.

⁷¹¹ Bu mevduat türü için “birlikte mevduat”, “ortak hesap” kavramları da kullanılmaktadır. Bkz. Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 9.

⁷¹² Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 8; Alıcı, **C. II**, s. 1075; Çeker, **Mevduat**, s. 56; benzer yönde: Yüksel, **Bankacılık**, s. 93. Birden çok kişinin müştereken açtıkları ve aralarındaki anlaşmaya göre üzerinde münferiden veya birlikte tasarruf ettikleri hesaplara müşterek hesap denir (Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-79).

⁷¹³ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-79; Akgün, s. 53.

⁷¹⁴ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-79; Çeker, **Mevduat**, s. 58; Akgün, s. 53.

⁷¹⁵ Çeker, **Mevduat**, s. 160.

⁷¹⁶ Tandoğan, Haluk, **Müşterek Hesaplar**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara: 1959, s. 1, 2; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 53, 54; Çeker, **Mevduat**, s. 63; Er, s. 512. Bunlar, taraflar arasında güven ilişkisinin yoğun olduğu kişilerdir (Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 53; Çeker, **Mevduat**, s. 63).

⁷¹⁷ Akgün, s. 58, 59; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 53.

tasarruf edebilmektedir⁷¹⁸. Aynı zamanda hesap sahiplerinden her biri paranın geri ödenmesini talep etmeye yetkilidirler⁷¹⁹.

Hesap sahiplerine ve bankaya kolaylık sağlayan bu hesap türüne uygulamada sıkça rastlanır⁷²⁰. Teselsüllü müşterek mevduat alacağı üzerinde her bir hesap sahibi müteselsil alacaklı sıfatındadır⁷²¹. Bu nedenle banka alacaklılardan birine ödeme yapmakla borcundan kurtulur⁷²². Ayrıca banka, hesap sahiplerinin arasındaki iç ilişkide hangi oranda paya sahip olduğunu⁷²³ araştırmaz ve bundan dolayı sorumlu tutulmaz⁷²⁴.

Bu hesap türünde her bir hesap sahibi mevduatın tamamı veya bir kısmı üzerinde rehin tesis edebilecektir⁷²⁵. Bunun için diğer hesap sahiplerinin rızası aranmaz. Ancak böyle bir rehnin müteselsil alacaklıları zarara uğratacağı gerekçesiyle doktrinde⁷²⁶ rehnin yalnızca sözleşmenin taraflarını bağladığı ileri sürülmüştür. Dolayısıyla banka, diğer hesap sahiplerinin para çekme veya havale gibi işlemlerine rehin hakkını ileri sürerek engel olamaz⁷²⁷. Bu bakımdan bu şartlar altında kurulan bir rehnin rehinli

⁷¹⁸ Tandoğan, **Müşterek Hesaplar**, s. 1; Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-80; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1257; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 283; Yüksel, **Bankacılık**, s. 93; Alıcı, **C. II**, s. 1075; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 51; Çeker, **Mevduat**, s. 62.

⁷¹⁹ Akgün, s. 58; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 51.

⁷²⁰ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-80; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 283, 284; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 91.

⁷²¹ Tandoğan, **Müşterek Hesaplar**, s. 4; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1257; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 283; Yüksel, **Bankacılık**, s. 94; Alıcı, **C. II**, s. 1075; Guggenheim/ Guggenheim, N. 1649; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 53; Çeker, **Mevduat**, s. 63; Özer, s. 44; Akgün, s. 58, 61; Er, s. 512; Taşkın, s. 224.

⁷²² Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1257; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 283; Yüksel, **Bankacılık**, s. 94; Reisoğlu, **Bankacılık Yönünden**, s. 75; Guggenheim/ Guggenheim, N. 1649, 1650; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 53; Çeker, **Mevduat**, s. 63; Akgün, s. 58 ve 61; Er, s. 512; Taşkın, s. 225. Birine ödeme yapılmakla alacağın sona ereceği yönünde: ATF 94 II 313, 316, Consid. 4. (Swisslex)

⁷²³ Hesap sahiplerinin pay oranı aralarındaki sözleşmede kararlaştırılabilir. Aksi halde TMK m. 688/ f. 2 uyarınca payları eşit olarak kabul edilir (Çeker, **Mevduat**, s. 64). Bu yönde bir Yargıtay Kararı: “Birden fazla kişi birlikte bir bankada hesap açtırır ve her biri tek başına hesaptan para çekme yetkisine sahip olursa, bu hesaba ortak hesap denir ve hesap sahipleri, bankaya karşı B.K 148'nci maddesi hükmü uyarınca müteselsil alacaklı durumunda olurlar. Banka, ortak hesap sahiplerinden birine ödemedede bulunmakla, diğer hesap sahibine de ödemedede bulunmuş sayılır. Bankacılık uygulamasında, Teselsüllü Müşterek Hesap adı verilen bu tür mevduat hesabında, hesap sahiplerinden her biri paranın yarı yarıya sahibidirler. Biri, hesaptan para çekerken, payı oranında kendi adına, payından fazlası için diğer hesap sahibinin vekili olarak hareket ettiği sonucuna varılmalıdır. (YHGK'nın 11.2.1998, 2-40/75 sayılı kararı da bu yöndedir.)” Yarg. 11. HD. E. 2013/7080 K. 2014/14063 T. 18.09.2014. (Lexpera)

⁷²⁴ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-80; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 53; Çeker, **Mevduat**, s. 62, 63; Er, s. 512

⁷²⁵ Guggenheim/ Guggenheim, N. 1699; Çeker, **Mevduat**, s. 160; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 168, 169; Özer, s. 44; Taşkın, s. 226.

⁷²⁶ Çeker, **Mevduat**, s. 160. Benzer şekilde diğer hesap sahiplerinin tasarruf etme yetkilerinin devam ettiği yönünde: Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 177. Diğer hesap sahiplerinin alacak haklarının rehinden ari olduğu yönünde: Taşkın, s. 226.

⁷²⁷ Taşkın, s. 226, 227.

alacaklı açısından yeterli güvenceyi sağlayamayacağı da ifade edilmiştir⁷²⁸. Bu riskli duruma karşı bankanın rehin hakkı kurulurken tüm hesap sahiplerinin rızasını alması veya hesap açılırken sözleşmeye mevduatın rehni için tüm hesap sahiplerinin rızasının aranacağı yönünde bir hüküm koyulması önerilmektedir⁷²⁹.

b- Teselsülsüz (Birlikte İmzalı) Müşterek Mevduat Hesabı

Teselsülsüz müşterek hesaplar mevduat sahiplerinin ancak birlikte hareket ederek hesap üzerinde tasarrufta bulunabildikleri hesap türüdür⁷³⁰. Bu mevduat ilişkisi sözleşmeye hesap sahiplerinin birlikte hareket edeceği yönünde kayıt konulması suretiyle oluşturulabilir⁷³¹. Aynı zamanda mal ortaklığı rejimi, miras ortaklığı veya adi ortaklık gibi sebeplerle kanun gereği oluşabilir⁷³². Bu mevduat ilişkisinde, elbirliğiyle mülkiyete⁷³³ benzer şekilde elbirliğiyle alacaklılık mevcuttur⁷³⁴. Mevduat üzerinde tasarruf edilebilmesi için bütün mevduat sahiplerinin rızası aranmaktadır⁷³⁵. Banka, ancak bütün hesap sahiplerine birlikte ödemede bulunarak borcundan kurtulabilir⁷³⁶. Fakat banka iç ilişkiyi araştırmakla yükümlü ve bundan sorumlu değildir⁷³⁷.

Örneğin, mal ortaklığı rejiminde mal ortaklığına giren mallar üzerinde ancak diğer eşin rızasıyla tasarruf edilebilmektedir⁷³⁸. Dolayısıyla eşler mal ortaklığına giren bir alacaklarını ancak birlikte rehnedebilirler⁷³⁹. Bu bakımdan mal ortaklığı rejimini seçmiş eşlerin mal ortaklığı kapsamındaki mevduat hesapları teselsülsüz hesap niteliğinde olur ve bu mevduat üzerinde eşler ancak birlikte rehin tesis edebilirler.

⁷²⁸ Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 177, 178; Taşkın, s. 226.

⁷²⁹ Guggenheim/ Guggenheim, N. 1699; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 244, 245; Gülcan Azimli, **Müşterek Hesaplar**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009, s. 48; Taşkın, s. 227.

⁷³⁰ Tandoğan, **Müşterek Hesaplar**, s. 5; Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-85; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 284; Yüksel, **Bankacılık**, s. 93; Alıcı, **C. II**, s. 1078; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 85; Çeker, **Mevduat**, s. 58; Akgün, s. 65.

⁷³¹ Alıcı, **C. II**, s. 1079; Çeker, **Mevduat**, s. 59.

⁷³² Tandoğan, **Müşterek Hesaplar**, s. 5; Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-85; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 284, 285; Alıcı, **C. II**, s. 1078; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 87; Er, s. 511.

⁷³³ Elbirliğiyle mülkiyet hükümlerine tâbi olacağı yönünde: Alıcı, **C. II**, s. 1078; Çeker, **Mevduat**, s. 61.

⁷³⁴ Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 92; Taşkın, s. 229, 230. Elbirliği halinde alacaklılık için bkz. Oğuzman/ Öz, **C. I**, N. 1436.

⁷³⁵ Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 86; Er, s. 511.

⁷³⁶ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-85; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 284; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 87; Akgün, s. 65.

⁷³⁷ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-86.

⁷³⁸ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 51; Makaracı Başak, s. 321; Erdem/ Makaracı Başak, s. 328.

⁷³⁹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 51; Makaracı Başak, s. 321.

TMK m. 640/ f. 2 uyarınca “*Mirasçılar terekeye elbirliğiyle sahip olurlar ve sözleşme veya kanundan doğan temsil ya da yönetim yetkisi saklı kalmak üzere, terekeye ait bütün haklar üzerinde birlikte tasarruf ederler.*” Miras ortaklığına tâbi mallar üzerinde elbirliği mülkiyeti söz konusu olduğundan, tereke hesabı, teselsülsüz müşterek hesap niteliğinde olacaktır⁷⁴⁰. Bu durumda mirasçılar mevduat üzerinde tek başlarına tasarruf edemeyecekler, hep birlikte hareket etmeleri gerekecektir⁷⁴¹. Dolayısıyla bu hesabın rehnedilmesi istendiğinde bütün mirasçıların onayıyla bu mümkün olacaktır. Bununla birlikte vasiyeti yerine getirme görevlisi atanması veya terekenin resmen yönetilmesi durumunda mirasçıların tereke üzerinde tasarruf yetkisi sınırlanmıştır⁷⁴². İlk halde vasiyeti yerine getirme görevlisinin; ikinci halde ise sulh hâkiminin tasarruf yetkisi bulunmaktadır⁷⁴³.

Sonuç olarak, teselsülsüz mevduat hesapları üzerinde ancak tüm hesap sahiplerinin rızasıyla rehin hakkı tesis edilebilir⁷⁴⁴. Dolayısıyla bütün hak sahiplerinin katılmadığı bir mevduat rehni tesisi işlemi, tasarruf yetkisi eksikliğinden dolayı askıda hükümsüz olacaktır. Bununla birlikte diğer hak sahiplerinin sonradan onay vermesi halinde işlem düzelecek; onay vermemeleri halinde ise işlem baştan itibaren kesin hükümsüz olacaktır.

c- Bölünebilir Müşterek Mevduat Hesabı

Bölünebilir mevduat hesapları, birden fazla kişinin hesap üzerinde belirli ve eşit paylara sahip oldukları hesap türüdür⁷⁴⁵. Bölünebilir mevduat hesabından kaynaklanan hukuki ilişkinin kısmi alacaklılık olduğu ifade edilmiştir⁷⁴⁶. Bu hesap türünde hak sahipleri belirlenen payları üzerinde tasarrufta bulunabilmektedir. Dolayısıyla her bir hesap sahibi kendi payı kadar bir mevduat üzerinde rehin tesis edebilir. Ancak

⁷⁴⁰ Elbirliği halinde alacak hakkı olduğu yönünde: Yüksel, **Hesapta Tasarruf**, s. 249, 250; Sevin Even, “Mirasçıların Mevduatta Tasarruf Yetkisi”, **BATİDER**, C. 5, S. 4, Y. 1970, ss. 796-801, s. 797, 798; Erişgin, **Mevduatta Tasarruf**, s. 134.

⁷⁴¹ Yüksel, **Hesapta Tasarruf**, s. 250; Even, **Mirasçıların Tasarruf Yetkisi**, s. 797, 798; Erişgin, **Mevduatta Tasarruf**, s. 134. Genel olarak miras ortaklığına giren mallar bakımından bu yönde: Necip Kocayusufpaşaoğlu, **Miras Hukuku**, 2. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1978, s. 692; Rona Serozan/ Baki İlkay Engin, **Miras Hukuku**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018, §7, N. 11.

⁷⁴² Ayiter, s. 145; Mustafa Dural/ Turgut Öz, **Türk Özel Hukuku C. IV Miras Hukuku**, Filiz Kitabevi, 18. Baskı, İstanbul 2022, N. 859, 1805; Vardar Hamamcıoğlu, s. 367.

⁷⁴³ Ayiter, s. 124.

⁷⁴⁴ Guggenheim/ Guggenheim, N. 1700; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 245; Azimli, s. 48, 49; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 172; Taşkın, s. 230.

⁷⁴⁵ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-87; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 285; Benzer şekilde, Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 93.

⁷⁴⁶ Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 95.

uygulamada bu hesap türüne pek rastlanmamaktadır⁷⁴⁷. Bunun yerine her birinin payı miktarınca bireysel hesap açtırması daha pratik görülmüştür⁷⁴⁸.

Müşterek bir mevduat hesabında hesap sahiplerinin tasarruf yetkilerini ne şekilde kullanacaklarına ilişkin bir anlaşma olmaması halinde hangi hesap türü lehine bir çözüme ulaşılabileceği konusunda doktrinde farklı fikirler ileri sürülmüştür. Bir görüşe⁷⁴⁹ göre bu hesabın teselsüllü hesap olduğu kabul edilmektedir. Farklı yöndeki bir görüşe⁷⁵⁰ göre ise taraf iradelerinde açıklık bulunmadığı halde teselsülsüz mevduat hesabı söz konusudur. Diğer bir görüşe⁷⁵¹ göre ise sözleşmede ne şekilde tasarrufta bulunulacağını belirtmediği ve sözleşmenin yorumuyla da taraf iradelerinin anlaşılmadığı hallerde kısmi alacaklılığın varlığı ve bölünebilir müşterek hesabın varlığı kabul edilmelidir. Nitekim Yargıtay da kararlarında bu son görüşü kabul etmektedir⁷⁵². Yargıtay kararına konu bir uyuşmazlıkta mevduat sahiplerinin ne şekilde hareket edeceğini anlaşılmadığı bir müşterek mevduat hesabı söz konusudur. Mevduat sahiplerinden biri, bütün mevduat üzerinde rehin tesis etmiştir. Yargıtay ise ortada bölünebilir bir müşterek hesap olduğunu kabul ederek, rehin verenin kendi payını aşan kısımlara ilişkin rehin sözleşmesinin geçersiz olduğuna hükmetmiştir⁷⁵³.

Bizce de taraf iradelerinin yorumlanmasıyla bir sonuca ulaşılamadığı hallerde ortada bölünebilir müşterek hesabın varlığını kabul etmek gerekir. Bu görüş hem taraf menfaatlerinin korunması bakımından hem de işlem güvenliği sağlanarak bankanın

⁷⁴⁷ Tandoğan, **Müşterek Hesaplar**, s. 5; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 285; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 185; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 95.

⁷⁴⁸ Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 185.

⁷⁴⁹ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-80; Alıcı, **C. II**, s. 1077; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 283. Ancak Tekinalp ve Kaplan, hesabın teselsüllü olarak kabul edilmesinin olayın şartlarında mümkün olmadığı hallerde bölünebilir hesabın varlığını kabul etmektedir. Bkz. Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-87; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 285. Yargıtay'ın bu yönde görüş belirttiği kararları bulunmaktadır: Yarg. HGK E. 2006/517 K. 2006/525 T.12.7.2006; Yarg. 3. HD. E. 2015/589 K. 2015/2838 T. 24.2.2015. (Lexpera)

⁷⁵⁰ Çeker, **Mevduat**, s. 59; Akgün, s. 57, 58.

⁷⁵¹ Tekinalp, **Banka Hukuku**, N. 38-87; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 285; Reisoğlu, **Bankacılık Yönünden**, s. 75; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1260; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 103; Şener, **Banka Mevduatı**, Banka Mevduatı, s. 410.

⁷⁵² Bkz. Yarg. 8. HD. E. 2017/12456 K. 2019/3559 T. 2.4.2019; Yarg. 8. HD. E. 2016/1978 K. 2017/3536 T. 14.3.2017; Yarg. 11. HD. E. 2005/5813, K. 2005/8367, T. 20.9.2005; Yarg. 11. HD. E. 2014/18118, K. 2015/12786, T. 1.12.2015. (Lexpera)

⁷⁵³ Kararın ilgili kısmı şu şekildedir: “*Edibe ve Şehnaz tarafından Şemsettin'e verilen 13.3.2001 tarihli vekaletnamede kazandırıcı işlemler için yetki verilmiş olup, hesabın rehnedilmesi konusunda bir yetki verilmemiştir. Tüm davacılar adına açılan müşterek hesaptaki paranın tamamı üzerinde Şemsettin'in tasarruf yetkisi bulunmadığı, davacılar Yasemin, M.Hakan, Edibe ve Şehnaz'ın payına isabet eden kısma ilişkin "mevduat rehni" belgesinin geçersiz olduğunun kabulü ile,...*” Yarg. 11. HD. E. 2005/5813 K. 2005/8367 T. 20.9.2005. Bu karar daha sonra direnme yoluyla Hukuk Genel Kurulu önüne gelmiş fakat karar tekrar bozulmuştur. Bkz. Yarg. HGK. E. 2007/312 K. 2007/309 T. 30.05.2007. (Lexpera)

menfaatlerinin korunması bakımından daha yerindedir. Böylece, mevduat sahiplerinin nasıl hareket edeceklerini kararlaştırmadıkları müşterek hesaplarda, her bir mevduat sahibi ancak kendi payına düşen alacak miktarı üzerinde rehin tesis edebilecektir. Payını aşan miktar üzerinde ise tasarruf yetkisi bulunmadığından rehin tesis edemeyecektir.

3- Üçüncü Kişinin Mevduat Alacağı Üzerinde Tasarruf İmkânı ve Alt Rehin Tesis Edilmesi

Daha önce de belirtildiği üzere bir hak üzerinde tasarrufa yetkili kişi hakkın sahibidir. Dolayısıyla kural olarak kimse başkasının hakkı üzerinde kendi adı ve hesabına tasarruf edemez. Fakat doktrinde, bazı hallerde bunun mümkün olabileceğine ilişkin bir görüş savunulmaktadır. Dikkat edilmelidir ki bu başlık altında ele aldığımız konu, mevduat üzerinde temsilci sıfatıyla tasarruf edilmesinden farklıdır. Zira temsilci sıfatıyla tasarruf işlemi yapılması halinde temsilci, temsil olunan adı ve hesabına ya da kendi adına fakat temsil olunan hesabına hareket etmektedir. Bu başlık altında, tasarruf yetkisine sahip olmayan yetkisiz kişinin, kendi adına ve hesabına başkasına ait bir hak üzerinde tasarruf işlemi yapıp yapamayacağı incelenecektir.

Alman Medeni Kanunu'nun 185. paragrafına göre tasarrufa yetkili olmayan kişinin yaptığı tasarruf işlemi; tasarruf yetkisine sahip kişinin icazeti, tasarrufa konu hakkın sonradan sağlararası hukuki bir işlemle kazanılması veya miras yoluyla intikal etmesi hallerinde hukuki sonuç doğurmaktadır. Bu kurum, İsviçre hukukunda da Türk hukukunda da bulunmamaktadır. Fakat, İsviçre hukuku⁷⁵⁴ ve Türk hukukunda⁷⁵⁵ bazı yazarlar tarafından kabul görmüştür. Konuya ilişkin Türk hukukunda özel bir hüküm bulunmamakla beraber kanun boşluğunun TBK m. 40 vd. hükümleriyle doldurulabileceği ifade edilmektedir⁷⁵⁶. Bu görüşteki yazarlara⁷⁵⁷ göre hak sahibi olmayan ve dolayısıyla tasarruf yetkisi olmayan kişi işlemden sonra hukuki bir işlem veya miras yoluyla tasarruf yetkisini kazanırsa da yapılan işlemler geçerli olur. Ayrıca tasarruf yetkisi olan kişi hukuki işlemle bir başkasını (tasarruf yetkisi olmayan kişiyi) yetkilendirirse veya tasarruf yetkisi sahibi yetkisiz kişinin yaptığı tasarruf işlemini

⁷⁵⁴ Van de Sandt, N. 528; Probst, **CR CO I**, Art. 164, N. 53.

⁷⁵⁵ Schwarz, s. 156; Ayiter, s. 128 vd.; Nomer, **Beklenen Haklar** s. 112; Hatemi/ Serozan/ Arpacı, s. 544, 545; Vardar Hamamcıoğlu, s. 310, 373 vd.; Serozan/ Engin, **Miras Hukuku**, §7, N. 1; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 30.

⁷⁵⁶ Vardar Hamamcıoğlu, s. 375.

⁷⁵⁷ Ayiter, s. 131; Hatemi/ Serozan/ Arpacı, s. 544; Vardar Hamamcıoğlu, s. 382 .

onaylarsa yapılan tasarruf işlemi geçerli olur⁷⁵⁸. Aynı zamanda başkasının hakkında tasarruf etme yetkisi kanun hükmü gereği üçüncü bir kişiye verilmiş olabilir⁷⁵⁹. Bu görüşün kabulü halinde başkasına ait bir mevduat hesabı üzerinde hak sahibi olmayan bir kimsenin kendi ad ve hesabına rehin tesis etmesi mümkün olacaktır. Nitekim doktrinde⁷⁶⁰ alacaklısının rızasıyla başkasının alacağı üzerinde rehin tesis edilebileceği ifade edilmiştir.

Kanaatimizce, üçüncü kişinin hakkı üzerinde tasarruf edilmesinin hukukumuzda düzenlenmemiş olması, buna imkân verilmediği anlamına gelmektedir. Bu konuda temsil yetkisine ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanması ise mümkün değildir. Zira temsil durumunda temsilci, bir başkasının hakkı üzerinde temsil olunan ad ve hesabına tasarruf etmekten; tasarruf için yetkilendirmede, yetkilendirilen kişi kendi ad ve hesabına tasarrufta bulunmaktadır. TBK m. 40 vd.'da getirilen düzenlemeler ise doğrudan ve dolaylı temsil için uygulanabilecek olup üçüncü kişinin hakkında tasarruf için hukuki bir temel teşkil etmez. Bu sebeple, yetkilendirme veya onaylama yoluyla bir başkasının hak veya alacağında kendi ad ve hesabına tasarruf etmek kanımızca mümkün değildir.

TMK m. 942'de düzenlenmiş bulunan alt rehin ise bu kurala bir istisna teşkil etmektedir. Söz konusu hükme göre, rehinli alacaklı, rehin konusu taşınır malikinin rızasıyla taşınırı bir başkasına rehin verebilir. Teslime bağlı taşınır rehninde alt rehne ilişkin bu düzenlemenin hak ve alacak rehninde de uygulanabileceği kabul edilmektedir⁷⁶¹.

Rehin konusu alacağın, alt rehne konu edilebilmesi için rehinli alacaklının bu hususta yetkilendirilmiş olması gerekir. Dikkat edilmelidir ki rehinli alacaklı burada temsilci sıfatıyla hareket etmemekte; kendi ad ve hesabına rehin tesis etmektedir⁷⁶². Bu yetkilendirme için verilecek rıza herhangi bir şekil şartına bağlanmamıştır. Bu rıza bazen rehin sözleşmesinde bir şart olarak yer alabilmektedir⁷⁶³. Alt rehin yetkisi rehinli

⁷⁵⁸ Vardar Hamamcıoğlu, s. 373.

⁷⁵⁹ Bu görüşteki yazarlara göre yasal temsilcilerin (veli veya vasi) sahip olduğu tasarruf yetkisi, kanun hükümlerinden kaynaklanmaktadır. Bkz. Ayiter, s. 122, 123; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 30. Halbuki bizce bu hallerde kanuni temsil yetkisi bulunmaktadır.

⁷⁶⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 51; Çakırca, s. 39.

⁷⁶¹ Foëx, **Contrat**, N. 797, dn. 246; Makaracı Başak, s. 260; Taşkın, s. 395. Hak rehninde zilyetliğin devri söz konusu olmadığından alt rehnenin mümkün olmadığı yönünde bkz. Tüzüner, s. 74.

⁷⁶² Foëx, **CR CC II**, Art. 887, N. 3; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3692; Makaracı Başak, s. 260.

⁷⁶³ Foëx, **Contrat**, N. 797.

alacaklıya duyulan güven sonucunda verilmiş olduğu için rehinli alacaklının değişmesi halinde yeni rehinli alacaklı bu yetkiye sahip olmaz⁷⁶⁴. Benzer şekilde alacaklının alacağını devretmesi halinde de daha önce verilmiş olan alt rehin yetkisi hükmünü yitirir⁷⁶⁵. Zira alacağını devreden alacaklı tasarruf yetkisini kaybetmişken onun yetki verdiği kişinin alacak üzerinde rehin tesis etmesi mümkün olmamalıdır.

Üçüncü kişinin hakkında tasarrufun kanundan kaynaklandığı ileri sürülen hallerde ise kanımızca kanuni temsil söz konusu olmaktadır. Bu bakımdan velayet veya vesayetleki düzenlemeler yeterli olmaktadır. Ayrıca bir hukuki kuruma ihtiyaç bulunmamaktadır. Üstelik bu kişilerin kendi ad ve hesaplarına küçük veya kısıtlının malvarlığında tasarruf edebileceklerine ilişkin bir imkân da hukukumuzda bulunmamaktadır.

Tasarruf yetkisinin sonradan kazanılmasında ise kanımızca şarta bağlı tasarruf yeterli ve temeli bulunan bir kurum olacaktır. Ancak bunun için kişinin tasarruf işlemini yaparken bu hakkı ileride kazanacağına ilişkin en azından emareler bulunması yani müstakbel bir haktan bahsedilebilmesi gereklidir. Böyle bir emarenin dahi bulunmadığı rastlantısal hallerde veya miras yoluyla hakkın sonradan kazanılmasında ise dürüstlük kuralı uygulanarak yapılan tasarruf işlemi ayakta tutulabilir düşüncesindeyiz. Zira yapılmış bir tasarruf işlemi geçersiz sayılsa dahi bu kimseler artık tasarruf yetkisine sahip olacağından işlemi yeniden yapabilecektir. O halde işlemin geçersizliğinin ileri sürülmesi dürüstlük kuralına aykırı olabilecektir.

4- Rehlin Hakkının İyiniyetle Kazanılması

Kural olarak, “kimse sahip olduğundan fazlasını devredemez (*nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipso habet*)” ilkesi gereği, rehin veren tasarruf yetkisine sahip değilse rehin alan iyiniyetli olsa dahi rehin hakkını kazanamaz⁷⁶⁶. Ancak taşınırılar bakımından tasarruf yetkisi bulunmayan emin sıfatıyla zilyedinden iyiniyetle rehin hakkı iktisap eden bir kimsenin iktisabı korunmaktadır (TMK m. 988, m. 939/ f. 2). Taşınır rehni bakımından geçerli bu kural, güvenin korunması ilkesi

⁷⁶⁴ Makaracı Başak, s. 261; Taşkın, s. 395, 396. Aksi yönde bir görüşe göre bu yetkinin verilmesi kanuni borç ilişkisine müdahale teşkil ettiğinden sonraki tarafları da bağlar. Bkz. Eskiocak, s. 122

⁷⁶⁵ Taşkın, s. 396.

⁷⁶⁶ Köprülü/ Kaneti, s. 468; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3631; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 900, N. 12; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 22; Makaracı Başak, s. 70; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 371.

olarak ifade edilmektedir⁷⁶⁷. Alacaklar bakımından emin sıfatıyla zilyedinden iyiniyetle rehin hakkının kazanılması sadece hamiline yazılı kıymetli evraklar bakımından uygulanabilmektedir⁷⁶⁸. Hatta hamiline yazılı senetlerde sahibinin elinden rızası dışında çıkmış olsa dahi kazanımlar korunmaktadır⁷⁶⁹. Emre yazılı kıymetli evraklarda iyiniyetle hak kazanılması ise ancak TTK m. 686/ f. 2 ve m. 792 uyarınca mümkün olabilmektedir⁷⁷⁰.

Kıymetli evraka bağlı olmayan alacakların rehninde kural olarak iyiniyetle hak kazanılması mümkün değildir⁷⁷¹. Bunun istisnası ise senede bağlı alacak rehninde iki halde söz konusudur: Birincisi, TBK m. 19/ f. 2 uyarınca muvazaalı bir borç senedine dayanan alacak üzerinde kazanılan rehin hakkına borçlu muvazaa itirazında bulunamaz⁷⁷². İkincisi, alacağın devrinin taraflar arasında yasaklandığı ve yazılı borç ikrarında gösterilmediği hallerde iyiniyetli rehin alanın rehin hakkı TBK m. 183/ f. 2 kıyasen korunur⁷⁷³. Alacağın devredilmeyeceği veya rehnedilemeyeceği hususu sözleşmede yer alsa dahi eğer alacak senedinde yer almıyorsa üçüncü kişiye karşı ileri sürülemez⁷⁷⁴.

Senede bağlanmamış hak ve alacakların rehninde tasarruf yetkisini haiz olmayan kişiden bu şekilde iyiniyetle hak kazanılması hiçbir şekilde mümkün değildir⁷⁷⁵. Zira burada zilyetliği devredilebilecek bir senet bulunmamaktadır. Sadece rehin verenin beyanına duyulan güven ise korunmamaktadır⁷⁷⁶.

⁷⁶⁷ Cansel, s. 23, 24; Köprülü/ Kaneti, s. 466; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3626 vd.; Makaracı Başak, s. 317, 318; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 21, 22; Özer, s. 63.

⁷⁶⁸ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 22; Çakırca, s. 27; Seçer, **İlkeler**, s. 134; Özer, s. 35.

⁷⁶⁹ Köprülü/ Kaneti, s. 466; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3629; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 22.

⁷⁷⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 23; Seçer, **İlkeler**, s. 135.

⁷⁷¹ Köprülü/ Kaneti, s. 468; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 22; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 171; Çakırca, s. 28; Seçer, **İlkeler**, s. 135; Yılmaz, **Anonim Şirket**, s. 45; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 373.

⁷⁷² Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3816a; Çakırca, s. 28; Seçer, **İlkeler**, s. 135.

⁷⁷³ Köprülü/ Kaneti, s. 537; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 52; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3800a; Makaracı Başak, s. 70; Nomer/ Ergüne, N. 1341; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 40; Çakırca, s. 28; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 373. Mevduat rehninde aynı sonucu kabul eden: Şener, **Banka Mevduatı**, s. 300; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 171, 172.

⁷⁷⁴ Makaracı Başak, s. 70.

⁷⁷⁵ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 900, N. 12; Köprülü/ Kaneti, s. 468, 539; Steinauer, N. 5135; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3816a; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 50, 51; Lombardini, s. 887; Makaracı Başak, s. 320; Ergüne, **Anonim Şirket**, s. 745; Kirkit, s. 127, 128. Göksoy, s. 93; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 371.

⁷⁷⁶ Göksoy, s. 93; Özer, s. 63.

Mevduat senede bağlanmamış alacak niteliğinde olduğundan mevduat üzerinde rehin hakkının iyiniyetle kazanılması mümkün değildir⁷⁷⁷. O halde mevduat üzerinde tasarruf yetkisi olmayan bir kimsenin yaptığı rehin kurma işlemi de iyiniyetli kimseler bakımından bir hak kazanılmasına imkân sağlamaz.

D- Mevduat Rehni Sözleşmesinin Genel İşlem Şartları Bakımından Değerlendirilmesi

Mevduat rehninin kurulmasına ilişkin inceleyeceğimiz son konu ise genel işlem koşullarıdır. Mevduat rehninin ayrı bir sözleşmeyle ya da banka ile mevduat sahibi arasındaki başka bir sözleşme içerisinde yer alan bir şartla kurulmasının mümkün olduğunu yukarıda belirtmiştik. Ancak mevduat rehninin kurulmasına ilişkin şartlar çoğunlukla genel işlem koşulları içerisinde yer almaktadır. Özellikle de bankacılık genel hizmet sözleşmelerinde, mevduat sözleşmeleri ya da genel kredi sözleşmelerinde standart bir şart olarak yer alabilmektedir. Bu şartların geçerli sayılıp sayılmayacağı dolayısıyla da rehnin kurulup kurulmayacağı sorusu ancak genel işlem koşullarına ilişkin hükümler çerçevesinde cevaplanabilecektir.

1- Banka Genel İşlem Koşulları

Bankalar müşterileri ile olan işlemlerini standartlaştırmak ve hızlandırmak, eşit işlem yapmak, rizikolarını azaltmak amacıyla genel işlem koşulları hazırlamakta ve kullanmaktadır⁷⁷⁸. Bu bakımdan genel işlem koşullarının yaygın olarak kullanıldığı alanlardan biri bankacılık işlemleridir⁷⁷⁹. Zira bankalar çok geniş bir müşteri çevresine hitap etmekte ve sundukları çok çeşitli hizmetlere ilişkin olarak da kendi hazırladıkları genel işlem koşulu niteliğindeki düzenlemeleri kullanmaktadır⁷⁸⁰. Hatta bankaların

⁷⁷⁷ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 299, 300; Özer, s. 63, 64; Ustaoglu, s. 167.

⁷⁷⁸ Erden Kuntalp, “Bankalar ve Genel İşlem Koşulları”, **Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları Sempozyumu Bildiriler-Tartışmalar**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 8 Nisan 2011, ss. 81-102, s. 88; İbrahim Kaplan, “Banka Standart Sözleşmeleri ve Banka Genel İşlem Şartları”, **BATİDER**, Y. 1991, C. XVI, S. 2, ss. 51-86, s. 52; Özer, s. 60.

⁷⁷⁹ Seza Reisoğlu, “Banka Uygulamaları Açısından Yeni Borçlar Kanununun Genel İşlem Koşulları ve Eleştirisi”, **Bankacılar Dergisi**, S. 77, Y. 2011, ss. 108-117, s. 109; Kuntalp, **Genel İşlem Koşulları**, s. 81, 84; Özer, s. 60.

⁷⁸⁰ Kuntalp, **Genel İşlem Koşulları**, s. 84. Benzer yönde: İbrahim Kaplan, “Banka Standart Sözleşmeleri ve Banka Genel İşlem Şartları”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, C. 16, S. 2, Y. 1991, ss. 51-86, s. 51.

müşterileri ile olan ilişkilerinin büyük çoğunluğu genel işlem koşulu niteliğindeki çeşitli tip sözleşmelere dayanmaktadır⁷⁸¹.

Genel işlem koşullarının tek tarafın menfaatini koruyan bir karaktere bürünmesi, keyfiliği getirerek menfaatler dengesini bozması neticesinde esasında bir gereklilik olan genel işlem koşullarına karşı muhatapların korunması gündeme gelmiştir⁷⁸². Fakat banka genel işlem koşulları bakımından bankaların ekonomik sistem içerisindeki işlevi ve önemi göz önünde tutulmalıdır. Aynı zamanda ise daha zayıf konumdaki müşteriler korunarak bir menfaat dengesi sağlanmalıdır⁷⁸³.

Bankacılık Kanunu'nda yer alan bazı hükümler de genel işlem koşulları bakımından önleyici bir koruma sağlamaktadır. Örneğin BankK m. 76/ f. 2'de mevduat bankalarının bireysel sözleşmelerde yer alacak asgari hususlar ile tip sözleşmelerin uygulanacağı işlemlerin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun görüşü alınarak Türkiye Bankalar Birliği'nce belirleneceği düzenlenmiştir. Nitekim madde gerekçesinde de “Öte yandan bankaların müşterilerinin birçoğunun sektörde verilen hizmetler konusunda hukukî veya teknik bilgiden yoksun olması nedeniyle yapılan sözleşmelerin tam anlamıyla okunamaması, sözleşmede yer alan ifadelerin teknik anlamının bilinmemesi ya da acil fon ihtiyacı içinde olunması, bu sözleşmelerin şartlarının incelenmesi hususunda gereken hassasiyetin gösterilememesine yol açabilmektedir. Müşteri ile banka arasında bilgi eşitsizliğinin bulunduğu ortamda, bankaların müşterileri ile yapacakları sözleşmelerin şekil ve içeriğinde yer alması gereken asgarî hususlar ile tip sözleşmelerin uygulanacağı işlemlerin Kurulun görüşü alınarak kuruluş birlikleri tarafından belirleneceği hüküm altına alınmıştır.” ifadelerine yer verilmiştir. Bankaların bilgi verme yükümlülüğüne ilişkin olarak ise TBB Bankacılık Etik İlkeleri'nin Müşterilerin Bilgilendirilmesi başlıklı 9. maddesinde “Müşterilerine sundukları her türlü ürün ve hizmetlere ilişkin olarak, hizmet ilişkisinin her aşamasında ve her konuda, mevzuatta belirtilen sınırlamalara riayet ederek doğru, tutarlı, eksiksiz ve zamanında bilgi verirler.” şeklinde bir düzenleme bulunmaktadır.

Bankacılık işlemlerine ilişkin bu düzenlemeler doğrudan ya da dolaylı olarak bankaların kullandığı genel işlem koşullarını ilgilendirmektedir. Genel işlem koşulu

⁷⁸¹ Foëx, *Sûretés bancaires*, s. 132; Ünal Tekinalp, “Türk Bankacılık Uygulamasında Genel İşlem Şartları”, *Prof. Dr. Ernst Hirsch'in Anısına Armağan*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, ss. 123-160, s. 123.

⁷⁸² Tekinalp, *Genel İşlem Şartları*, s. 126.

⁷⁸³ Özer, s. 60.

ve haksız şart denetimlerine ilave olarak bu hükümlerle önleyici bir müdahaleyle müşterilerin bankaların genel işlem koşullarına karşı korunması amacı güdülmektedir.

2- Genel İşlem Koşulu Denetimleri

Genel işlem koşullarına ilişkin olarak öngörülen denetimlerin yapılabilmesi için öncelikle hangi hükümlerin genel işlem koşulu sayılacağına tespit edilmesi gerekmektedir. Genel işlem koşullarının tanımı TBK m. 20/ f. 1/ c. 1’de yapılmaktadır. Buna göre, “*Genel işlem koşulları, bir sözleşme yapılırken düzenleyenin, ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak amacıyla, önceden, tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleridir.*” Genel işlem koşullarının düzenlenmesinde amaç, birden fazla sözleşmede kullanılacak kurallar saptamak ve bunları karşı tarafın müdahalesine imkân tanımadan sözleşme içeriğine dahil etmektir⁷⁸⁴. Genel işlem koşullarının nitelendirilmesinde tarafların sıfatları (tüketici veya tacir olmaları) önemli değildir; zira bu nitelendirme objektif unsurlara bağlanmıştır⁷⁸⁵. Fakat tarafların sıfatı genel işlem koşullarının denetlenmesi aşamasında bir önem taşıyabilir⁷⁸⁶.

Genel işlem koşullarının temel özelliği, bir sözleşmenin içeriğini oluşturmalarıdır. Bazen genel işlem koşullarının ilişkilendirme anlaşması yoluyla bireysel sözleşmeye dahil edilmesi de mümkün olabilir⁷⁸⁷. TBK m. 20’de yer alan “*Bu koşulların, sözleşme metninde veya ekinde yer alması, kapsamı, yazı türü ve şekli, nitelendirmede önem taşımaz.*” ve “*Aynı amaçla düzenlenen sözleşmelerin metinlerinin özdeş olmaması, bu sözleşmelerin içerdiği hükümlerin, genel işlem koşulu sayılmasını engellemez.*” hükümleriyle bazı sözleşme hükümlerinin genel işlem koşulu kapsamından çıkarılması mümkün olduğunca önlenmek istenmiştir⁷⁸⁸. Ayrıca 20.

⁷⁸⁴ Yeşim M. Atamer, **Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Sorunu Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi**, İstanbul: Beta Yayınları, 2001, s. 61; Yeşim M. Atamer, “Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi- TKHK m. 6 ve TTK m. 55, f. 1, (f) İle Karşılaştırmalı Olarak”, **Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları ve Sempozyumu**, Ankara: Bankacılık Enstitüsü Yayınları, 2012, s. 9-73, s. 12.

⁷⁸⁵ Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 12; Kuntalp, **Genel İşlem Koşulları**, s. 91; Benzer yönde: Ayşe Havutçu, **Açık İçerik Denetimi Yoluyla Tüketicinin Genel İşlem Şartlarına Karşı Korunması**, İzmir: Güncel Yayınevi, 2003, s. 92; Ali Murat Dizdar, “Genel İşlem Şartları”, **Bankacılar Dergisi**, Mart 2010, S. 72, ss. 85-93, s. 88.

⁷⁸⁶ Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 12. Örneğin tacirler arasındaki sosyoekonomik farklılıkların dikkate alınması gerekebilir (Kuntalp, **Genel İşlem Koşulları**, s. 92).

⁷⁸⁷ Dizdar, Genel İşlem Şartları, s. 90.

⁷⁸⁸ Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 17, 19; Seza Reisoğlu, “Banka Uygulamaları Açısından Yeni Borçlar Kanununun Genel İşlem Koşulları ve Eleştirisi”, **Bankacılar Dergisi**, S. 77, Y. 2011, ss. 108-117, s. 110; Dizdar, Genel İşlem Şartları, s. 88.

maddenin devamında yer alan “*Genel işlem koşullarıyla ilgili hükümler, sundukları hizmetleri kanun veya yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütmekte olan kişi ve kuruluşların hazırladıkları sözleşmelere de, niteliklerine bakılmaksızın uygulanır.*” hükmü gereğince bankaların faaliyetlerini BDDK’dan aldıkları izinle yürütüyor olmaları da genel işlem koşullarına ilişkin hükümlerin uygulanması bakımından bir değişiklik yaratmaz⁷⁸⁹.

Tarafların pazarlık sonucu ve uzlaşarak belirledikleri sözleşme hükümleri genel işlem koşulları kapsamında ele alınmaz⁷⁹⁰. Zira genel işlem koşulu niteliğindeki metinler iki tarafın da uzlaşmasıyla bu niteliklerini yitirerek bireysel sözleşme konumuna gelirler. Bu halde artık taraflar arasındaki dengesizlik ortadan kalkmakta ve taraflar sözleşmeye müdahale edebilme bakımından eşit bir güce sahip olmaktadır.

Bankalar bazen belirli bölümleri boş olan ve taraflarca doldurulması gereken sözleşme formları kullanabilmektedir. Bu tarz formlar bireysel sözleşme olarak nitelendirilemeyecektir⁷⁹¹. Zira fiyat, faiz oranı, sözleşme süresi gibi bazı unsurların taraflarca kararlaştırılması gerekse de sözleşme, geri kalanı itibarıyla müşterinin müdahalesine kapalıdır.

TMK m. 20/ f. 3 uyarınca “*Genel işlem koşulları içeren sözleşmeye veya ayrı bir sözleşmeye konulan bu koşulların her birinin tartışılarak kabul edildiğine ilişkin kayıtlar, tek başına, onları genel işlem koşulu olmaktan çıkarmaz.*”. Dolayısıyla genel işlem koşullarının bireysel sözleşme haline gelmesi için tartışılarak kabul edildiğine ilişkin bir ifadeye yer verilmesi yeterli olmaz; bunu doğrulayan ek unsurlar da aranır. Bunlar arasında tarafların özellikleri de dikkate alınacaktır. Örneğin bankanın müşterisi güçlü ve etkin bir kuruluşsa sözleşmenin, hükümleri üzerinde tartışıldığı sonucuna varılabilir⁷⁹². Genel işlem koşulunun bireysel bir sözleşmeye dönüştüğünü ispat etmesi gereken taraf, genel işlem koşulunu kullanan taraf olacaktır⁷⁹³. Nitekim bu hususta TKHK m. 5/ f. 3’te yer alan “*Sözleşmeyi düzenleyen, bir standart şartın*

⁷⁸⁹ Kuntalp, **Genel İşlem Koşulları**, s. 91; Makaracı Başak, s. 160.

⁷⁹⁰ Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 20 vd.; Gümüş, **Genel Hükümler**, s. 175.

⁷⁹¹ Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 25.

⁷⁹² Kuntalp, **Genel İşlem Koşulları**, s. 93, 94.

⁷⁹³ Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 24; Gümüş, **Genel Hükümler**, s. 176.

münferiden müzakere edildiğini iddia ediyorsa bunu ispatla yükümlüdür” düzenlemesi kıyasen uygulanabilir⁷⁹⁴.

Taraflar genel işlem koşulları kullanmakla birlikte buna ek olarak bireysel sözleşme de yapabilirler. Örneğin genel işlem koşullarında borçlunun doğmuş ve doğabilecek bütün borçlarının teminatı olarak rehin tesis edildiği yer aldığı halde taraflar bireysel sözleşmede tek bir alacak için rehin verildiğini hüküm altına almışlarsa artık bu hükmün genel işlem koşullarına özel düzenleme getirdiği kabul edilir⁷⁹⁵. Genel işlem koşuluyla özel düzenleme arasında bir içerik farklılığı bulunduğu hallerde bireysel sözleşme hükmü öncelikle uygulanır⁷⁹⁶.

a- Yürürlük Denetimi

TBK m. 1 uyarınca sözleşmenin kurulması tarafların karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla olmaktadır. İrade beyanlarının uyuşup uyuşmadığı ise güven teorisi çerçevesinde belirlenir. Bu bakımdan, muhatabın irade beyanına dürüstlük kuralı uyarınca vermesi gereken anlam esas alınır. Yürürlük denetiminde amaç, genel işlem koşullarının sözleşme içeriğine dahil olup olmadığının belirlenmesidir⁷⁹⁷.

Yürürlük denetimi çerçevesinde TBK m. 21/ f. 1 uyarınca *“Karşı tarafın menfaatine aykırı genel işlem koşullarının sözleşmenin kapsamına girmesi, sözleşmenin yapılması sırasında düzenleyenin karşı tarafa, bu koşulların varlığı hakkında açıkça bilgi verip, bunların içeriğini öğrenme imkânı sağlamasına ve karşı tarafın da bu koşulları kabul etmesine bağlıdır. Aksi takdirde, genel işlem koşulları yazılmamış sayılır.”* Banka ile müşteri arasında yapılan sözleşmede yer alan genel işlem koşullarının geçerli olabilmesi için sözleşmede genel işlem koşullarının bulunduğu konusunda karşı tarafın uyarılması ve genel işlem koşullarını inceleme ve sonuçlarını değerlendirme imkânının verilmesi gereklidir⁷⁹⁸. Bu bakımdan karşı

⁷⁹⁴ Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 24, 25. İspat faaliyetinde sözleşme görüşmelerine ilişkin kayıtlar, e-posta yazışmaları, metin çıktıları kullanılabilir. Ancak belirtmeliyiz ki banka sözleşmeleri bakımından bu duruma rastlanması ihtimali oldukça düşüktür.

⁷⁹⁵ Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 39, 40; Foëx, **Contrat**, N. 268; Iynedjian, s. 109, 110; Makaracı Başak, s. 161, 162.

⁷⁹⁶ Kocayusufpaşaoğlu, **Borçlar Hukuku**, §23, N. 20; Foëx, **Contrat**, N. 264 vd.; Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s. 126, 127; Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 40; Kaplan, **Banka Standart Sözleşmeleri**, s. 58; Guggenheim/ Guggenheim, N. 1149.

⁷⁹⁷ Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 27; Gümüş, **Genel Hükümler**, s. 177.

⁷⁹⁸ Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 28; Kuntalp, **Genel İşlem Koşulları**, s. 94, 95; Makaracı Başak, s. 161; Özer, s. 60, 61. Genel işlem koşullarında yer alan rehin şartlarına dikkatinin açıkça çekilmesi gerektiği yönünde: Lombardini, s. 879. Atamer'e göre genel işlem koşullarının varlığı hususunda uyarı ve bilgilendirmenin yapılması yeterlidir. Yoksa genel işlem koşullarının içeriğinin bildirilmesi

tarafın sadece genel işlem koşullarının varlığından haberdar edilmesi yeterli olmayıp aynı amanda genel işlem koşullarının içeriğini öğrenmesi imkânının tanınması gerekmektedir. Bu hususlarda bilgilendirmenin sözleşmenin en geç kurulması aşamasında yapılmış olması gerekir⁷⁹⁹. Bilgilendirmenin yapıldığı hususunda ispat yükü ise bankaya aittir⁸⁰⁰. TBK m. 20/ f. 3 uyarınca *koşulların her birinin tartışılarak kabul edildiğine ilişkin kayıtlar* ilgili sözleşme hükümlerini genel işlem koşulu olmaktan çıkarmadığı gibi yürürlük denetimi bakımından da tek başına etki sağlamazlar. Keza maddenin gerekçesinde⁸⁰¹ ispata ilişkin hükmü dolanmak için uygulamada bu yola başvurulduğuna değinilmiştir. Dolayısıyla ilgili hükümlerin tek tek tartışılarak üzerinde anlaşıldığı yönünde kayıtlar da genel işlem koşullarının yürürlük denetiminden geçmesi için tek başına yeterli olmaz; başka göstergeler de aranır⁸⁰². Örneğin banka karşısında sözleşmenin diğer tarafı güçlü ve etkin bir tacir ise söz konusu kaydı özgür iradesi ile imzaladığı kabul edilebilir⁸⁰³.

Yürürlük denetimine ilişkin bu düzenlemenin yerindeliği bakımından doktrinde⁸⁰⁴ bazı tereddütler dile getirilmiştir. Zira bir kere sözleşme kapsamında kabul edilen şartlar içerik ve yorum denetimine tâbi olacaktır. Yürürlük denetimine ilişkin bu düzenleme, banka sözleşmeleri açısından imzalama süreçlerini oldukça uzatabilecektir. Banka sözleşmelerinin ne kadar kapsamlı sözleşmeler olduğu düşünüldüğünde hükmün uygulanması da güç olabilecektir. Özellikle tacirler arasında

gerekmez (Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 28). Kuntalp'e göre ise müşterinin menfaatine aykırı genel işlem koşulları bakımından varlığı hakkında bilgi verme yeterli olmayıp genel işlem koşulları hakkında tek tek bilgilendirme yapılması gereklidir (Kuntalp, **Genel İşlem Koşulları**, s. 95).

⁷⁹⁹ Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 29.

⁸⁰⁰ Makaracı Başak, s. 161; Özer, s. 61. Reisoğlu'na göre genel işlem koşullarının müşteriye karşı geçerliliğini sağlamanın tek yolu, bankanın müşteriye noter huzurunda tek tek bilgilendirmesi ve müşterinin bunların içeriğini öğrenip kabul ederek yine noterde işlem yapılmasıdır. Noterlik Kanunu'nun 84. maddesine göre bu işleme ilişkin bir tutanak düzenlenecektir. Ancak böyle bir uygulama müşterilere mali yük olacağı gibi uygulanması da fiilen mümkün olamayacaktır (Reisoğlu, **Genel İşlem Koşulları**, s. 112). Atamer'e göre bunun en kesin yolu, genel işlem koşullarının bir örneğinin imza karşılığı karşı tarafa teslim edilmesidir (Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 29).

⁸⁰¹ Gerekçenin ilgili kısmı aynen şöyledir: "*Maddenin üçüncü fıkrasında yapılan düzenlemede, uygulamada sıkça rastlanan bir olgu göz önünde tutulmuştur. Gerçekten, çok sayıda tip sözleşmede, metinde sözleşmenin tüm hükümlerinin her birinin okunduğu, tartışıldığı ve bu şekilde kabul edildiğine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Hattâ, sözleşme sırasında imza ile birlikte ek düzenleme yapılarak, sözleşme metninin ve/veya genel işlem koşullarının okunduğuna, anlaşıldığına ve bu yolla kabul edildiğine ilişkin açıklamaları içeren tutanaklar düzenlenebilmektedir. Aynı şekilde, çok sayfalı tip sözleşmelerde sayfalardan her birine katılanın yalnızca imza atması ya da bu türden açıklamalarla birlikte imza atması farklı bir uygulamaya yol açmayacaktır. Hattâ, her maddenin ayrı ayrı ya da bu tür açıklamalarla imzalanması da genel işlem koşullarına ilişkin emredici hükümleri dolanmaya yetmeyecektir. Çünkü, fıkra hükmüyle, böyle kayıtların tek başına genel işlem koşullarına ilişkin emredici düzenlemenin uygulanmasını önleyemeyeceği kabul edilmiştir.*" (Lexpera)

⁸⁰² Kuntalp, **Genel İşlem Koşulları**, s. 93, 94; Makaracı Başak, s. 162; Özer, s. 61.

⁸⁰³ Makaracı Başak, s. 162.

⁸⁰⁴ Kuntalp, **Genel İşlem Koşulları**, s. 95.

yapılan sözleşmelerde genel işlem koşullarına ilişkin yürürlük denetimi daha esnek olmalıdır⁸⁰⁵. Zira ticari sözleşmelerde her seferinde bilgi edinme imkânı verilmesi iş hayatının hız ihtiyacına aykırıdır⁸⁰⁶.

Ayrıca TBK m. 21/ f. 2 gereğince “*Sözleşmenin niteliğine ve işin özelliğine yabancı olan genel işlem koşulları da yazılmamış sayılır.*” Doktrinde şaşırtıcı şart olarak da ifade edilen böylesi hükümler, güven teorisine göre sözleşme yapılırken tarafın hesaba katmasının beklenemeyeceği, sürpriz nitelikte ve sözleşmenin özü ile bağdaşmayan, ona yabancı sözleşme şartlarıdır⁸⁰⁷.

Hükümün şaşırtıcı olup olmadığı, müşterinin hükmü hesaba katıp katmadığı, somut sözleşme ilişkisine ve müşteriye göre belirlenmektedir⁸⁰⁸. Bu bakımdan sözleşmeyi kabul eden tarafın sıfatı ve sosyoekonomik durumu gözetilmelidir⁸⁰⁹. Örneğin gelecekte bir hesaba yatırılacak mevduatın rehin kapsamında olacağına ilişkin hükümler mevduat sahibinin tacir olup olmamasına, mevduatını aktif şekilde kullanıp kullanmamasına göre farklı şekilde değerlendirilmelidir⁸¹⁰.

Kredi sözleşmesi yapan bir kimsenin teminat talep edileceğini bilmesi hayatın olağan akışına uygundur. Dolayısıyla kredi sözleşmesinde yer alan mevduat rehniyle ilgili şartların taraflar arasındaki ilişki ve sözleşmenin niteliğine yabancı değildir⁸¹¹. Fakat mevduat sözleşmelerinde yer alan rehin kizozları bakımından durum farklıdır. Zira rehin hakkı tesisi, mevduat sözleşmesinin amacı ile bağdaşmamakta ve şaşırtıcı bir koşul olarak karşımıza çıkmaktadır⁸¹². Dolayısıyla bu sözleşmelerde rehin kizozu banka müşterisinin gözünden kaçmaktadır. Rehin veren, borçlu dışında bir üçüncü kişiye, rehlin borçlunun bankaya karşı ileride doğacak bütün borçlarının teminatı olacağı yönündeki kayıtlar da şaşırtıcı şart sayılmalıdır⁸¹³. Fakat eğer rehin tesisine

⁸⁰⁵ Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 35; Makaracı Başak, s. 165.

⁸⁰⁶ Makaracı Başak, s. 165

⁸⁰⁷ Kocayusufpaşaoğlu, **Borçlar Hukuku**, §23, N. 20; Tekinalp, **Genel İşlem Şartları**, s. 142, 147; Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s. 111; Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 30; Havutçu, s. 135, 136; Makaracı Başak, s. 163; Gümüş, **Genel Hükümler**, s. 181, 182. Bkz. ATF 119 II 443, 446, Consid. 1a. (Swisslex)

⁸⁰⁸ Tekinalp, **Genel İşlem Şartları**, s. 143.

⁸⁰⁹ Özer, s. 62.

⁸¹⁰ Özer, s. 63. Ticari faaliyetlerine ilişkin tahsilat ve ödemelerini bu banka hesabından yapan bir tacirin bu hesaba mevduat girişi olabileceğini ve bunların mevduat rehni kapsamında olduğunu bilerek sözleşme şartını kabul ettiği söylenebilecektir.

⁸¹¹ İynedjian, s. 155; Makaracı Başak, s. 163; Özer, s. 61.

⁸¹² İynedjian, s. 155; Makaracı Başak, s. 163. Genel olarak saklama sözleşmeleri bakımından bu yönde: Dudan, s. 104; Foëx, **Contrat**, N. 274.

⁸¹³ İynedjian, s. 156, 157; Makaracı Başak, s. 165.

ilişkin hükme, rehin verenin dikkati özellikle çekilmişse artık burada şaşırtıcı bir şarttan bahsedilemeyecektir⁸¹⁴.

Yürürlük denetimi açısından son olarak denetimin yaptırımına yer vermek gerekir. TBK m. 21’de anılan iki halde de söz konusu şartların yazılmamış sayılacağı öngörülmüştür. Yazılmamış sayılma yaptırımıyla ne ifade edilmek istendiği açık değildir. Doktrinde ileri sürülen bir görüşe⁸¹⁵ göre yazılmamış sayılan genel işlem koşulları yok hükmündedir. Zira taraflar arasında bu hususlarda irade uyuşması bulunmamaktadır. Bir başka görüşe⁸¹⁶ göre ise hükümde düzenlenen yaptırım geçersizliğe ilişkin bir yaptırım değildir. Burada sözleşmenin baştan eksik ve tamamlanmaya muhtaç bir şekilde kurulmuş olması sorunu bulunmaktadır. Fakat hükmün yaptırımına ilişkin olarak doktrinde⁸¹⁷ farklı yönde görüşler de ileri sürülmüştür.

b- İçerik denetimi

TBK m. 25 uyarınca “*Genel işlem koşullarına, dürüstlük kurallarına aykırı olarak, karşı tarafın aleyhine veya onun durumunu ağırlaştırıcı nitelikte hükümler konulamaz.*” Doktrinde⁸¹⁸ kanuni düzenlemelerden önemli ölçüde ayrılan, sözleşmenin niteliğine önemli ölçüde aykırı hak ve borçlar düzenleyen koşulların dürüstlük kuralına aykırı sayılacağı kabul edilmektedir. Ancak bu hüküm, dürüstlük kuralına her aykırılık hali olarak değil hakkın açıkça kötüye kullanıldığı, ölçüsüz biçimde karşı tarafın zarara uğrayacağı şartlar şeklinde yorumlanmalıdır⁸¹⁹. Zira aksi

⁸¹⁴ Foëx, *Contrat*, N. 271; Iynedjian, s. 157; Havutçu, s. 139; Makaracı Başak, s. 165.

⁸¹⁵ Oğuzman/ Öz, *C. I*, N. 510; Eren, N. 645, 646; Muzaffer Şeker, *Yazılmamış Sayılma*, 3. Tıpkı Basım, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022, s. 236.

⁸¹⁶ Atamer, *Genel İşlem Koşulları*, s. 30 vd.; Gümüş, *Genel Hükümler*, s. 181

⁸¹⁷ Reisoğlu’na göre genel işlem koşullarının bağlayıcılığı ve geçersizliği banka ve müşteriler bakımından farklı değerlendirilmelidir. Müşteri lehine veya banka aleyhine olan genel işlem koşulları müşteri tarafından bankaya karşı geçerli olarak ileri sürülebilecektir. Buna karşılık genel işlem koşulları düzenlemelerine aykırı hallerin büyük çoğunluğunda (TBK m. 21/ f. 2, m. 24, m. 25) müşteri kabul etse dahi müşteriye karşı mutlak olarak geçersiz sayılacaktır. Keza “yazılmamış sayılma” yaptırımı da mutlak olarak dikkate alınmama anlamına gelmeyip sadece müşteriye karşı ileri sürülemeyeceğini ifade etmektedir. Nitekim madde gerekçesinde yer alan “Sözleşmenin diğer tarafının ise, söz konusu hükümden yararlanabileceğinde duraksama yoktur.” ifadesiyle de bu husus vurgulanmak istenmiştir. Bkz. Reisoğlu, *Genel İşlem Şartları*, s. 110. Yazılmamış sayılan genel işlem koşullarının kısmi hükümsüz olduğu görüşünde: Hüseyin Hatemi/ K. Emre Gökyayla, *Borçlar Hukuku Genel Bölüm*, Filiz Kitabevi, 5. Bası, İstanbul 2021, §9, N. 13. Doktrindeki görüşlerin detaylı incelemesi için bkz. Şeker, *Yazılmamış Sayılma*, s. 137 vd.

⁸¹⁸ Atamer, *Genel İşlem Koşulları*, s. 44; Makaracı Başak, s. 165, 166. Mevduat rehni bakımından: Özer, s. 62. Ayrıca hükümdeki boşluğun TKHK m. 5, Haksız Şartlar Yönetmeliği m. 5 ve TTK m. 55 hükümlerinden yararlanarak doldurulması gerektiği ifade edilmiştir (Atamer, *Genel İşlem Koşulları*, s. 43, 44).

⁸¹⁹ Reisoğlu, *Genel İşlem Şartları*, s. 116, 117; Atamer, *Genel İşlem Koşulları*, s. 50.

halde TBK m. 21'in uygulama alanı çok daraldığı gibi bankacılık işlemleri açısından da büyük bir belirsizlik ve risk oluşacaktır⁸²⁰.

Banka sözleşmelerinde yürürlük denetiminden geçen şartların içerik denetimine takılmaları olasılığı yüksektir. Örneğin bankaların sözleşmelerde yer verdiği krediyi kullandırıp kullandırmama yetkisi, kredi borcunu her an muaccel kılabilme yetkisi, sözleşmeyi tek taraflı feshedebilme yetkisi gibi genel işlem koşulları sözleşme adaletini banka lehine müşteri aleyhine ağır derecede bozabilecektir⁸²¹. Rehin verenin tüm def'ilerinden vazgeçtiği yönünde kayıtlar da taraflar arasındaki menfaat dengesini dürüstlük kuralına aykırı şekilde bozduğu için geçersiz sayılmaktadır⁸²². Dürüstlük kuralı çerçevesinde yapılacak değerlendirmede olayın bütün özellikleri göz önünde tutulmalıdır⁸²³.

TBK m. 25'e aykırı bir şartın yaptırımının ne olacağı hükümde açıkça düzenlenmemiştir. Hükümün emredici nitelikte olması sebebiyle dürüstlük kuralına aykırı şartlar TBK m. 27/ f. 2 uyarınca kısmi kesin hükümsüzlük yaptırımına tâbidir⁸²⁴. Fakat bu halde de kısmi hükümsüzlüğün ileri sürülemeyeceğine ilişkin TBK m. 27/ f. 2/ c. 2'nin mi yoksa yazılmamış sayılan koşullar olmasaydı diğer hükümlerle sözleşmeyi yapmayacak olduğunun ileri sürülemeyeceğine ilişkin TBK m. 22/ c. 2'nin mi uygulanacağı sorunu ortaya çıkmaktadır. Doktrinde⁸²⁵ de ifade edildiği üzere, TBK m. 22'nin gerekçesinden ve genel işlem koşullarının amacından hareketle TBK m. 22/ c. 2 uygulama alanı bulmalıdır.

Kişilik haklarına aykırılık teşkil eden genel rehin şartları da içerik denetimine tâbidir⁸²⁶. Bu şartlarda teminatın kapsamı belirli ya da belirlenebilir olsa dahi özellikle zaman ve kapsam bakımından sınırlandırılmamış geniş kapsamlı rehinler TMK m.

⁸²⁰ Reisoğlu, **Genel İşlem Şartları**, s. 116, 117.

⁸²¹ Kuntalp, **Genel İşlem Koşulları**, s. 102.

⁸²² Makaracı Başak, s. 167.

⁸²³ Kuntalp, **Genel İşlem Koşulları**, s. 102.

⁸²⁴ Reisoğlu, **Genel İşlem Şartları**, s. 116, 117; Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 61; Eren, N. 684; Makaracı Başak, s. 166, 167.

⁸²⁵ Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 63; Makaracı Başak, s. 166, 167; Özer, s. 62. Atamer'e göre bu husus her ne kadar madde gerekçesinde yer alsada kanun yapma tekniği açısından son derece yadırgatıcı bir durum söz konusudur. Madde gerekçesinin ilgili kısmı şöyledir: "Böylece sözleşmeyi düzenleyen Tasarının 27 nci maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi hükmünden kıyas yoluyla yararlanılması önlenmiş bulunmaktadır. Sözleşmenin diğer tarafının ise, söz konusu hükümden yararlanabileceğinde duraksama yoktur."

⁸²⁶ Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s. 149, 150; Makaracı Başak, s. 168; Taşkın, s. 263.

25'e aykırı olarak değerlendirilebilecektir⁸²⁷. Bu şartlar bakımından da kısmi kesin hükümsüzlük yaptırımını uygulanarak rehnin mevcut ve öngörülebilir iş ilişkilerinden doğan alacakların teminat altına alındığı kabul edilmektedir⁸²⁸. Zira teminat altına alınan alacağı çok geniş şekilde düzenleyen şartların dürüstlük kuralına aykırı olması halinde rehin sözleşmesinin tamamen geçersiz olması amaca uygun değildir⁸²⁹. Her ne kadar söz konusu hükümlerle rehin veren korunmak isteniyorsa da iş hayatındaki hukuki güvenliğin korunması da önemlidir.

c- Yorum Denetimi

Banka sözleşmelerinde de yorum denetimi önem taşımaktadır. TBK m. 23'te düzenlenen yorum denetimi çerçevesinde “*Genel işlem koşullarında yer alan bir hüküm, açık ve anlaşılır değilse veya birden çok anlama geliyorsa, düzenleyenin aleyhine ve karşı tarafın lehine yorumlanır.*” Bu düzenleme aslında Roma hukukundan gelen, şüphe halinde sözleşmenin düzenleyen aleyhine uygulanacağı (*in dubio contra stipulato rem*) kuralının bir yansımasıdır⁸³⁰. Dolayısıyla bankaların genel işlem koşullarını düzenlerken veya kullanırken dürüst ve güvenilir bir kuruluş olarak hareket etmeleri, şartların müşterileri için açık ve anlaşılır olmasına özen göstermeleri gereklidir⁸³¹. Aksi takdirde ise genel işlem koşullarının müşteri lehine yorumlanmasına katlanmak zorundadır.

Sadece açık olmayan hükümlerin yorumunda değil; aynı zamanda çelişkili hükümlerin yorumlanmasında da müşteri lehine olan düzenlemeye öncelik vermek gerekmektedir. Yine de böyle bir sonuca varılamıyorsa çelişen hükümlerin geçersiz olduğu kabul edilmektedir⁸³². Genel işlem koşullarının yorumlanmasında TBK m. 23'ün yanı sıra güven ilkesi, doğruluk ve dürüstlük kuralına göre yorum ilkesi, genel işlem koşullarının dar yorumlanması, kelimelerin teknik anlamındansa günlük dildeki anlamında yorumlanması, karşı tarafın haklarını sınırlayan hükümlerin dar

⁸²⁷ Çetiner, **Teminat**, s. 822; Özçelik, s. 170. Çetiner'e göre belirlenebilir ve öngörülebilir alacaklar dışında kalan içeriğiyle sürpriz şart niteliğinde olacaktır (Çetiner, **Teminat**, s. 810).

⁸²⁸ Özçelik, s. 170.

⁸²⁹ Makaracı Başak, s. 168, 169.

⁸³⁰ Kocayusufoğlu, **Borçlar Hukuku**, §23, N. 22; Tekinalp, **Genel İşlem Şartları**, s. 140; Reisoğlu, **Genel İşlem Şartları**, s. 115; Dizdar, **Genel İşlem Şartları**, s. 89; Fahri Erdem Kaşak, “Genel İşlem Şartlarının Yorumlanması (TBK m. 23)”, **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. XXIII, S. 3, Y. 2019, ss. 195-222, s. 207.

⁸³¹ Kuntalp, **Genel İşlem Koşulları**, s. 96, 97.

⁸³² Tekinalp, **Genel İşlem Şartları**, s. 142.

yorumlanması ilkeleri de önem taşımaktadır⁸³³. Genel işlem koşulları yorumlanırken tarafların gerçek iradelerini yansıtır yansıtmadığı incelenmeli, bu yapılırken de tarafların olağan işleri dikkate alınmalıdır⁸³⁴. Genel işlem koşullarının düzenleyen aleyhine yorumlanması ilkesinin uygulanması için genel işlem koşullarının mutlaka genel işlem koşunu kullanan tarafından düzenlenmiş olması şart değildir; kullanmayı teklif etmiş olması da onun aleyhine yorumlanmasını gerektirir⁸³⁵.

Yukarıda teminat altına alınana alacağı ilişkin açıklamalarımızda kapsamın çok geniş gösterildiği hallerde teminatın kapsamının hâkim tarafından taraflarca öngörülebilecek bir sınıra indirildiğinden bahsetmiştik⁸³⁶. Ancak yorum denetimi bakımından konuyu değerlendiren Atamer'e⁸³⁷ göre yorum denetimi daraltıcı yorumu kapsamamaktadır. Zira yorum denetimi ancak birden fazla anlamın olduğu hallerde olası anlamlardan genel işlem koşullarını kullanan taraf aleyhine yorum yapılmasına ilişkin bir kuraldır. Halbuki örneğin bütün alacakların teminat kapsamında olduğuna ilişkin bir hükmün anlamı açıktır. Dolayısıyla burada daraltıcı bir biçimde yorum denetiminin uygulanması mümkün değildir. Aksi yöndeki görüşe⁸³⁸ göre ise genel işlem koşullarının denetlenmesinde daraltıcı yorum yapılması da mümkündür.

IV-Mevduat Rehninin Kanun Gereği Kurulmasına İlişkin Bazı Tartışmalı Hususlar

Alacak rehni bazen kanun gereği doğmaktadır. Bu kanun hükümlerinden biri, taşınmaz rehnine ilişkin TMK m. 879 hükmüdür. Buna göre, rehin konusu taşınmaz sigorta edilmişse, riskin gerçekleşip sigorta tazminatının muaccel olması üzerine sigortacı tazminat bedelini ancak rehinli alacaklıların da rızasıyla taşınmaz malikine ödeyebilir. Bu hüküm dolayısıyla tazminat alacağı üzerinde kanun gereği bir rehin hakkı doğacağı ifade edilmektedir⁸³⁹. Ancak söz konusu hükmün mevduat rehni bakımından bir uygulama alanı bulunmamaktadır.

⁸³³ Tekinalp, **Genel İşlem Şartları**, s. 142; Kaplan, **Banka Standart Sözleşmeleri**, s. 55, 56; Makaracı Başak, s. 172.

⁸³⁴ Makaracı Başak, s. 172.

⁸³⁵ Atamer, **Genel İşlem Koşulları**, s. 36, 37.

⁸³⁶ Birinci Bölüm, II. B. 5. b. dd.

⁸³⁷ Atamer, **Sözleşme Özgürlüğü**, s. 141, 142.

⁸³⁸ Kaplan, **Banka Standart Sözleşmeleri**, s. 59; Kaşak, **Yorum**, s. 215. ATF 126 III 59, 67, Consid. 5a. (Swisslex) Ayrıca bkz. bu kararda atıf yapılan daha eski Federal Mahkeme kararları: ATF 109 II 24, Consid. 4; ATF 91 II 344 Consid. 2a.

⁸³⁹ Wieland, s. 747; Steinauer, N. 4190; Köprülü/ Kaneti, s. 273; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 32; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3340; Nomer/ Ergüne, N. 983; Saibe Oktay

Bir başka durum ise rehin konusu taşınmazın kiraya verilmiş olması halinde rehinli alacaklının kira bedelleri üzerinde rehin hakkına sahip olmasıdır. TMK m. 863 uyarınca taşınmaz rehninin kapsamına, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla takibin başlatılmasından itibaren veya borçlunun iflasının ilanından itibaren doğan kira bedelleri de girmektedir. Kira bedelleri üzerinde rehin hakkının kurulması bakımından da hukuki bir işlem yapılmasına gerek olmaksızın kanun gereği bir alacak rehni tesis edildiği kabul edilmektedir⁸⁴⁰. Fakat bu hükmün de mevduat rehni bağlamında bir uygulaması bulunmamaktadır. Zira kiracı takip veya iflas kendisine bildirildikten sonra ödemelerini icra dairesine yapmaktadır (İİK m. 150/b).

TBK m. 342’de düzenlenen ve kiraya verene güvence bedeli olarak verilmesi kararlaştırılan bedelin vadeli bir tasarruf hesabına yatırılması gerektiğine ilişkin hüküm de mevduat rehni bağlamında incelenmelidir. Söz konusu hükme göre, *“Güvence olarak para veya kıymetli evrak verilmesi kararlaştırılmışsa kiracı, kiraya verenin onayı olmaksızın çekilmemek üzere, parayı vadeli bir tasarruf hesabına yatırır; kıymetli evrakı ise bir bankaya depo eder. Banka, güvenceleri ancak iki tarafın rızasıyla veya icra takibinin kesinleşmesiyle ya da kesinleşmiş mahkeme kararına dayanarak geri verebilir.”* Bu düzenleme, doktrinde⁸⁴¹ kiraya verenin yatırılan güvence bedeli üzerinde kanundan doğan bir rehin hakkına sahip olduğu şeklinde anlaşılmaktadır. Bu görüş uyarınca hesap kiracı adına açılır ve kiraya verenin bu bedel üzerinde bir rehin hakkı olur. Böyle bir rehin hakkı ise üçüncü kişilerin daha sonra aynı alacak üzerinde sahip olabilecekleri rehin haklarına göre öncelikli olacaktır. Aynı zamanda kiracının iflası ya da alacak üzerine haciz konulması hallerinde de kiraya verenin öncelik hakkı olacaktır⁸⁴². Konuyu mevduat rehni bağlamında değerlendiren Taşkın’a⁸⁴³ göre, TBK m. 342’de düzenlenen kurum, kanundan doğan bir rehin hakkıdır. Aynı zamanda söz konusu hüküm, TMK m. 961/ f. 2 ile de paralel biçimde

Özdemir, “Rehin Alacaklısının Sigorta Tazminatı Üzerindeki Hakları”, **Prof. Dr. Haluk Burcuoğlu’na Armağan**, Cilt II, Ed.: Saibe Oktay-Özdemir / Azra Arkan Serim / Atilla Altop, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020, s. 1399-1429, s. 1422 vd.

⁸⁴⁰ Wieland, s. 747; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 32; Steinauer, N. 4175; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3335.

⁸⁴¹ Murat İncoğlu, **Kira Hukuku**, C. II, 1. Bası, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014, s. 77; Murat İncoğlu/ Ece Baş, “Türk Borçlar Kanunu Açısından Depozito ve Bankaların Bundan Kaynaklanan Sorumluluğu”, **BATİDER**, C. 28, S. 1, Mart 2012; ss. 111-154, s. 126.

⁸⁴² İncoğlu, **Kira Hukuku**, s. 77; İncoğlu/ Baş, **Depozito**, s. 126.

⁸⁴³ Taşkın, s. 122, 123.

düzenlenmiştir. Bu açıdan yazar bu durumu kanundan doğan bir mevduat rehni olarak değerlendirmiştir. Bizce de burada kanundan doğan bir mevduat rehni bulunmaktadır.

Bu başlık altında değerlendirilmesi gereken bir diğer hüküm ise Çek Kanunu'nun 3. maddesinin 3. fıkrasında yer alan düzenlemedir⁸⁴⁴. Bu hükme göre muhatap banka kendisine ibraz edilen çek için kanunda belirlenen tutarları hamile ödemekle yükümlüdür. Hükümün devamında bu hususun hesap sahibi ile muhatap banka arasında bir gayrinakdi kredi hükmünde olduğu düzenlenmiştir. Hükümde bankanın düzenleyen kişinin banka hesapların üzerinde rehin hakkına sahip olacağına ilişkin bir düzenleme ise yer almamaktadır. Ancak Yargıtay bu maddenin uygulanmasında bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutarda mevduat hesabı üzerinde rehin hakkı olduğuna hükmetmektedir⁸⁴⁵. Yargıtay bu rehin hakkının dayanağı olarak bankanın kanuni bir yükümlülük dolayısıyla ödeme yapmasını ve gayrinakdi kredi ilişkisinin ortaya çıkmasını göstermektedir.

Hâlbuki Çek Kanunu m. 3/ f. 3'te kanundan doğan bir rehin hakkından bahsedilmemiştir. Yalnızca bir kredi ilişkisi doğduğu belirtilmiştir. Fakat bu kredi ilişkisinin bir teminatı bulunmak zorunda değildir. Kanaatimizce içtihat yoluyla kanundan doğan bir rehin hakkı oluşturulamaz.

Bu başlık altında son olarak ise kanundan doğan bir taşınır rehni türü olması sebebiyle hapis hakkı incelenecektir. Bankacılık Kanunu'nun, mevduat sahibinin

⁸⁴⁴ 5941 Sayılı Çek Kanunu m. 3/ f. 3: “Muhatap banka, ibraz eden düzenleyici dışındaki hamile, süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için; a) Karşılığının hiç bulunmaması hâlinde, 1) Çek bedeli bin Türk Lirası veya üzerinde ise bin Türk Lirası, 2) Çek bedeli bin Türk Lirasının altında ise çek bedelini, b) Karşılığının kısmen bulunması hâlinde, 1) Çek bedeli bin Türk Lirası veya altında ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmî karşılığı bin Türk Lirasına tamamlayacak bir miktarı, 2) Çek bedeli bin Türk Lirasının üzerinde ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmî karşılığa ilave olarak bin Türk Lirasını, ödemekle yükümlüdür.

Bu husus, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdi kredi sözleşmesi hükmündedir. Bu fıkradaki miktar, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan fiyat endekslerindeki yıllık değişimler göz önünde tutularak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından her yıl Ocak ayında belirlenir ve Resmî Gazete’de yayımlanır.”

⁸⁴⁵ “5941 sayılı Çek Kanunu’nun 3’üncü maddesi uyarınca; muhatap banka, süresinde ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması hâlinde yasal sorumluluk miktarına kadar ödeme yapmak; çekin karşılığının kısmen bulunması durumunda ise, kalan meblağı tamamlamakla yükümlüdür. Aynı maddede ödeme yükümlülüğü ile ilgili bu hususun, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdi kredi sözleşmesi hükmünde olduğu açıklanmıştır. Bu ödeme külfeti, sözü edilen Kanun gereğince bankalara yükletilmiş olduğundan, borçlunun bankadaki mevduatının bankaca müşterisine verilen her çek yaprağı için yasal sorumluluk miktarı ile sınırlı olarak banka lehine rehinli olduğunun kabulü zorunludur...” Yarg. İBHGK. E. 2016/1 K. 2017/6 T. 27.12.2017. Aynı ifadelere yer veren diğer kararlar için bkz. Yarg. HGK. E. 2017/932, K. 2021/868, T. 29.6.2021; Yarg. HGK. E. 2018/689, K. 2018/1624, T. 6.11.2018; Yarg. 8. HD. E. 2014/12467, K. 2016/3997, T. 7.3.2016; Yarg. HGK. E. 2011/17-513, K. 2011/549, T. 21.09.2011. (Lexpera)

mevduatı çekme hakkının saklı tutulan haller dışında sınırlandırılmayacağına ilişkin 61. maddesinde saklı tutulan haller arasında rehin hakkının yanı sıra hapis hakkına da yer verilmiştir. Bu maddede hapis hakkına yer verilmiş olması, mevduatın hapis hakkına konu olup olamayacağı sorusunu akla getirmektedir⁸⁴⁶. Ayrıca uygulamada bankaların genel işlem koşulu niteliğindeki düzenlemelerinde bankanın sözleşmede anılan mevduat üzerinde, rehin ve takas hakkının yanı sıra hapis hakkına da sahip olduğu şeklinde şartlara sıkça rastlanmaktadır. Mevduat üzerinde hapis hakkının söz konusu olup olmayacağına ilişkin soruya cevap verebilmek için kısaca hapis hakkına ilişkin bazı açıklamalara yer vereceğiz.

Hapis hakkı, taşınır rehni hükümleri altında TMK m. 950 vd.'da düzenlenmiştir⁸⁴⁷. Hapis hakkı, alacağı ödeninceye kadar alacaklıya zilyedi olduğu borçlunun bir taşınırı veya kıymetli evrakını elinde tutmak, bunları iadedden kaçınmak ve alacağı ödenmediği takdirde paraya çevirme yetkisi veren bir haktır⁸⁴⁸. Hapis hakkı aynı hak niteliğindedir⁸⁴⁹. Hapis hakkı, kanundan doğan bir taşınır rehni türü olarak kabul edilmektedir⁸⁵⁰. Alacağa bağlı nitelikte olan hapis hakkı aynı zamanda teminat fonksiyonuna sahiptir⁸⁵¹.

Hapis hakkı, hak sahibine verdiği yetki ve teminat fonksiyonu nedeniyle rehin hakkına benzetilmektedir. Aralarındaki fark ise hapis hakkının her zaman kanundan doğması, rehin hakkının ise hemen her zaman sözleşmeden doğmasıdır⁸⁵². Hapis

⁸⁴⁶ Taşkın, s. 57 vd. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu m. 62'de hapis hakkından bahsedilmiş olması sebebiyle sınai haklar bakımından benzer bir tartışma için bkz. Utku, s. 202 vd.

⁸⁴⁷ TMK m. 950/ f. 1 uyarınca “*Alacaklı, borçluya ait olup onun rızasıyla zilyedi bulunduğu taşınırı veya kıymetli evrakı, borcun muaccel olması ve niteliği itibarıyla bu eşyanın alacak ile bağlantısı bulunması hâlinde, borç ödeninceye kadar hapsedebilir.*”

⁸⁴⁸ Zahit İmre, “Hapis Hakkı Üzerine Tetkik”, *İÜHFİM*, Y. 1953, S. 3-4, ss. 742-781, s. 744; Köprülü/ Kaneti, s. 512; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, *Eşya Hukuku*, N. 3750.

⁸⁴⁹ İmre, *Hapis Hakkı*, s. 745; Arthur Homberger/ Hans Marti, “Droit de rétention”, *FJS*, No: 673, ss. 1-4, s. 1; Wieland, s. 731; K. Emre Gökyayla, “Hapis Hakkının Haksız Kullanılmasından Doğan Zararın Tazmini”, *Legal Hukuk Dergisi*, S. 75, Y. 2009, ss. 743-778, s. 745; Sirmen, *Eşya Hukuku*, s. 762.

⁸⁵⁰ İmre, *Hapis Hakkı*, s. 744; Homberger/ Marti, *Rétention*, s. 1; Wieland, s. 731; Köprülü/ Kaneti, s. 515; Foëx, *Contrat*, N. 23; Lombardini, s. 912, 913; Foëx, *Sûretés bancaires*, s. 156; Gökyayla, s. 745; Makaracı Başak, s. 1, 2; Çeker, Mustafa, “Anonim Ortaklık Payı Üzerinde Hapis Hakkı Bulunması Halinde Oy Hakkı Kime Aittir? Yargıtay 11.Hukuk Dairesinin Bir Kararı Münasebetiyle”, *BATİDER*, Y. 1996, C. XVIII, S. 4, ss. 157-169, s. 159. Reisoğlu, *Şerh I*, s. 1253; Sirmen, *Eşya Hukuku*, s. 762; Guggenheim/ Guggenheim, N. 1133; Eksik rehin olarak nitelendiren: Serozan, *Eşya Hukuku*, N. 153. Farklı yönde bkz. Çetiner, *Hapis Hakkı*, s. 43 vd. Çetiner'e göre hapis hakkı ne bir sınırlı aynı hak ne de kanuni rehin hakkıdır. Yazara göre hapis hakkı alacaklıya kanunen tanınmış ve aynı etkiye sahip bir def'iidir. Benzer şekilde İmre hakkın aynı niteliğini kabul etmekle birlikte def'i mahiyetinde olduğunu da ifade etmektedir (İmre, *Hapis Hakkı*, s. 746).

⁸⁵¹ İmre, *Hapis Hakkı*, s. 744, 745; Gökyayla, s. 746.

⁸⁵² Aradaki bu farka dikkat çeken: Kaynar, s. 135; Serozan, *Eşya Hukuku*, N. 1537.

hakkının sözleşmeyle kurulması mümkün değildir⁸⁵³. Zira hapis hakkı, şartları gerçekleştiğinde kanun gereği kendiliğinden doğmaktadır⁸⁵⁴. Benzer şekilde, hapis hakkı mahkeme kararıyla da kurulamaz⁸⁵⁵.

Hapis hakkının geçerli biçimde doğumu için öncelikle alacaklının, borçlunun rızası ile onun bir taşınır ya da kıymetli evrakına zilyet olması gerekir⁸⁵⁶. Bir diğer şart, alacağın muaccel olmasıdır⁸⁵⁷. Zira hapis hakkı fer'i bir hak olup alacak hakkına sıkı surette bağlıdır⁸⁵⁸. Dolayısıyla alacaklının sahip olduğu alacak hakkı bakımından bir geçersizlik hali mevcutsa hapis hakkı da doğamayacaktır. Hapis hakkı bakımından önem taşıyan bir diğer şart ise alacakla eşyanın zilyetliğinin alacaklıda bulunması arasında medeni veya ticari bir ilişki bulunmasıdır⁸⁵⁹ (TMK m. 951/ f. 1). Son olarak ise TMK m. 951/ f. 2 uyarınca alacaklının üstlendiği yükümlülükle veya borçlunun talimatıyla ya da kamu düzeniyle bağdaşmayan hallerde hapis hakkı kullanılamamaktadır⁸⁶⁰. Hapis hakkının kullanılmasının alacaklının üstlendiği yükümlülükle bağdaşmadığından bahsedebilmek için bu hakkın kullanılmasının o durum ve şartlarda dürüstlük kuralına aykırı olması gerekmektedir⁸⁶¹. Ayrıca alacaklının hapis hakkı ile bağdaşmayan bir borç altına girmesi, hapis hakkını ortadan kaldıran bir anlaşmanın varlığını da gösterebilmektedir⁸⁶².

Dikkat edilmelidir ki kanunda aranan bu şartları bulunmamasına rağmen taraflar aralarında anlaşarak hapis hakkı tesis edemezler⁸⁶³. Bu, aynı haklarda geçerli sınırlı

⁸⁵³ İmre, **Hapis Hakkı**, s. 745; Köprülü/ Kaneti, s. 515; Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 156; Lombardini, s. 912, 913; Guggenheim/ Guggenheim, N. 1133; Gökyayla, s. 745; Çeker, **Hapis Hakkı**, s. 159; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 162; Kendigelen, **Hapis Hakkı**, s. 122; Özer, s. 13.

⁸⁵⁴ Foëx, **Contrat**, N. 23; Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 162; Köprülü/ Kaneti, s. 515; Gökyayla, s. 745; Kendigelen, Abuzer, "Anonim Ortaklık Payı (Pay Senedi) Üzerinde Hapis Hakkı ve Bu Hakka Konu Oluşturan Paya İlişkin Oy Hakkının Kime Ait Olduğu Sorunu", **BATİDER**, Y. 1997, C. XIX, S. 1, ss. 106-140, s. 117, dn. 34; Sirmen, **Eşya Hukuku**, s. 762. Bazı yazarlara göre ise hapis hakkının doğması için ayrıca alacaklının hapis hakkının kullanıldığına ilişkin bir beyanda bulunması gerekmektedir. Bkz. İmre, **Hapis Hakkı**, s. 769.

⁸⁵⁵ Kendigelen, **Hapis Hakkı**, s. 122. Yargıtay'ın bir kararına konu olayda ise ortaklık payı üzerinde hapis hakkı kurulmasına ilişkin bir yerel mahkeme kararı söz konusudur. Bkz. Yarg. 11. HD. E. 6475, K. 1468, T. 07.03.1996. Halbuki şartları oluşmadan mahkeme kararıyla hapis hakkı tesis edilmesi mümkün değildir. Bu hususta eleştiri için bkz. Kendigelen, **Hapis Hakkı**, s. 122.

⁸⁵⁶ İmre, **Hapis Hakkı**, s. 750 vd.; Çetiner, **Hapis Hakkı**, s. 73 vd.

⁸⁵⁷ Detaylı bilgi için bkz. İmre, **Hapis Hakkı**, s. 758 vd. Borçlunun ayrıca temerrüde düşmüş olması aranmaz (İmre, **Hapis Hakkı**, s. 759).

⁸⁵⁸ İmre, **Hapis Hakkı**, s. 758; Gökyayla, s. 758; Benoit, N. 226.

⁸⁵⁹ İmre, **Hapis Hakkı**, s. 760 vd.; Çetiner, **Hapis Hakkı**, s. 82, 83; Gökyayla, s. 760, 761.

⁸⁶⁰ Köprülü/ Kaneti, s. 523, 524; Gökyayla, s. 765. Wieland'e göre saklama sözleşmesine dayanarak alacaklıya bırakılmış şeyler üzerinde hapis hakkı kullanılamaz (Wieland, s. 740).

⁸⁶¹ Gökyayla, s. 765.

⁸⁶² Gökyayla, s. 766; Çetiner, **Hapis Hakkı**, s. 112, 113.

⁸⁶³ Wieland, s. 736; Kaynar, s. 133; Köprülü/ Kaneti, s. 515; Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 156; Gökyayla, s. 753, 754.

sayı ilkesinin bir sonucudur. Hapis hakkına sahip alacaklı zilyedi olduğu şeyi kullanamaz ancak iadede kaçınarak paraya çevirme yetkisine sahiptir⁸⁶⁴. Dolayısıyla hapis hakkına konu şeylerin paraya çevrilebilir olması gerekmektedir⁸⁶⁵.

Doktrinde ileri sürülen bir görüş⁸⁶⁶ mevduat üzerinde banka lehine hapis hakkı doğabileceğini kabul etmektedir. Bu sebeple banka, mevduatı ödemekten kaçınabilecektir. Bu görüşe dayanak olarak BankK m. 61’de mevduatın ödenmesi hususunda hapis hakkının saklı tutulmuş olması gösterilmektedir. Özellikle bankanın mevduat üzerinde rehin hakkı bulunmadığı hallerde hapis hakkının önem kazandığı ifade edilmiştir⁸⁶⁷. Ayrıca bankanın kendi alacağı muaccel olmadığından takas hakkını kullanmadığı durumlar için de hapis hakkının önem taşıdığı ileri sürülmüştür⁸⁶⁸.

Aksi yöndeki görüşe⁸⁶⁹ göre ise banka tevdi edilen paraya malik olduğu ve dolayısıyla dilediği gibi tasarruf edebileceği için mevduat bakımından bankaların hapis hakkından bahsedilemeyecektir. Nitekim kişinin malik olduğu şey üzerinde hapis hakkını kullanabilmesi söz konusu değildir⁸⁷⁰. Yukarıda da belirttiğimiz üzere hapis hakkının kullanılabilmesi için hapis hakkının alacaklının yükümlülüğüyle çelişmemesi gerekmektedir (TMK m. 951/2). Dolayısıyla örneğin saklanmak üzere teslim edilmiş şey üzerinde hapis hakkı kullanılamamaktadır. Mevduat ilişkisinde de bankanın parayı saklamak üzere kabul etmiş olması ve güven kurumu niteliği düşünüldüğünde hapis hakkı, bankanın iade yükümlülüğüyle bağdaşmamaktadır⁸⁷¹. Ayrıca takas ve hapis hakkının amaçları yönünden benzerlikleri düşünüldüğünde takasın usulsüz vedia açısından yasaklanmamış olmasından hareketle aynı yasağın hapis hakkı bakımından da uygulanması gerektiği savunulmuştur⁸⁷². Keza mevduat alacağı ne hapis hakkına ne de takasa konu edilebilir⁸⁷³.

Görüşümüzü belirtmeden önce Yargıtay’ın mevduatla ilgili olmasa da benzer bir durumda verdiği karar üzerinden Yargıtay’ın konuya yaklaşımına yer vereceğiz.

⁸⁶⁴ İmre, **Hapis Hakkı**, s. 773, 775.

⁸⁶⁵ Çetiner, **Hapis Hakkı**, Hapis Hakkı, s. 64, 65; İmre, **Hapis Hakkı**, s. 765; Gökyayla, s. 746.

⁸⁶⁶ Alıcı, **C. II**, s. 1123; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1253; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 161, 162.

⁸⁶⁷ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1253; N. Erdem, s. 269; Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 161; Tiftik, s. 149.

⁸⁶⁸ Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 161; N. Erdem, s. 269; Tiftik, s. 149.

⁸⁶⁹ Mustafa Topaloğlu, “Banka Mevduatı Üzerinde Takas ve Hapis Hakkı”, **Adana Barosu Bülteni**, Y. 4, S. 11, (Mart-Nisan) 2004, ss. 1-4, s. 3; Özer, s. 13; Çeker, **Mevduat**, s. 182.

⁸⁷⁰ Köprülü/ Kaneti, s. 518; İmre, **Hapis Hakkı**, s. 752; Gökyayla, s. 752; Topaloğlu, s. 3.

⁸⁷¹ Erem/ Altınok/ Tandoğan, s. 105; Topaloğlu, s. 3; Çeker, **Mevduat**, s. 182.

⁸⁷² Topaloğlu, s. 4; Vadesiz mevduat bakımından: N. Erdem, s. 269. Takası caiz olmayan alacaklar üzerinde hapis hakkı uygulamasının da caiz olmadığı yönünde: Erem/ Altınok/ Tandoğan, s. 105.

⁸⁷³ Topaloğlu, s. 4.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin bir kararına⁸⁷⁴ konu uyuşmazlıkta, anonim ortaklık paylarının konu olduğu devir işleminin geçersiz olduğu gerekçesiyle senede bağlanmamış bir miktar anonim ortaklık payı üzerinde yerel mahkeme kararıyla hapis hakkı kurulmuştur⁸⁷⁵. Yargıtay kararında hukuki problem hapis hakkı sahibinin yetkileri üzerinde toplanmış olsa da bizim çalışmamız bakımından ortaklık payı üzerinde hapis hakkı kurulup kurulamayacağı sorusuna verilen cevap önem taşımaktadır. Yargıtay senede bağlanmamış paylar üzerindeki hapis hakkının varlığını tartışmadan kabul etmiş, bu hapis hakkının verdiği yetkiler üzerinden hukuki bir tartışma yürütmüştür.

Bu karar, çıplak paylar üzerinde zilyetlik söz konusu olamayacağı, dolayısıyla bu payların konusunu ancak taşınır varlıkların oluşturduğu hapis hakkına konu olamayacağı, aynı haklar alanında sınırlı sayı ilkesinin geçerli olduğu ve kararda ulaşılan sonucun kanunda düzenlenen hapis hakkı düzenlemelerine açıkça aykırı olduğu gerekçeleriyle doktrinde eleştirilmiştir⁸⁷⁶. Nitekim Yargıtayın bu karardaki görüşünün benimsenmesi halinde senede bağlanmamış alacaklar üzerinde hapis hakkının kullanabilmesinin kabul edilmesi gerekeceği; ki böyle bir sonucun kanun

⁸⁷⁴ Esasında pay üzerinde hapis hakkının ticaret hukuku bağlamındaki sorun ve sonuçlarına ilişkin kararın konumuzla ilgili kısımları şu şekildedir: “... dava dışı A.N.'in devraldığı paylardan, aynı sermaye karşılığı olan (23.112) adedinin mutlak butlanla mahul olmaları nedeniyle devrin iptaline dair İstanbul 3. Ticaret Mahkemesi'ne açılan davanın derecattan geçerek kesinleştiği, bu davada A.N.'e hapis hakkı tanındığı, ... Dava konusu paylar AN. Graphics A.Ş.'nin aynı sermaye karşılığı payları olup, bu paylar için pay senedi çıkarılmamış ve satış konusu olarak da çıplak paylar devir edilmiştir. Bu çıplak paylar, taşınır mal niteliğinde olmayıp, deyim yerinde ise, "hak" niteliğini taşımaktadır. Bu "hak"ın, taşınmaz mallarla ilgisi olmamakla beraber, Yargıtay'ın 10.7.1940 gün ve 2/77 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında, taşınmaz mallarda hapis hakkının kullanılabilmesi ve hapis hakkı sahibinin taşınmaz maldan yararlanabileceği kabul edilmiştir. Bu ilke ve hukuki görüşün, somut olay yönünden dikkate alınması durumunda, hapis hakkı sahibinin aynı zamanda intifa hakkı sahibi olduğu kabul edilebilir... Öte yandan, davalılardan A.N. yararına karara bağlanan hapis hakkı, kesinleşen bir mahkeme kararı ile tanınmıştır...” Kararda yer alan karşıoy yazısında ise çalışmamızı ilgilendiren yönüyle “MK'nun 864. maddesi hükmüne göre, hapis hakkının tanınabilmesi için öncelikle bu hapis hakkının kullanıldığı menkul bir eşya veyahut kıymetli evrak mevcut olması ve bunlar üzerinde alacaklının zilyetliğinin bulunması zorunludur. Oysa, dava konusu paylar yukarıda da değinildiği gibi henüz pay senedine bağlanmamış değildir. Dolayısı ile bu hakkın kullanılabilmesi için gerekli mahkeme kararı ile bedelinin tahsili amacıyla alıcıya tanınan hapis hakkı, yasanın öngördüğü gerçek bir hapis hakkı olmayıp, sadece alıcıya ödediği bedeli geri alabilmesi imkânına yönelik kendine özgü bir hak şeklinde kabul edilmelidir.” ifadelerine yer verilmiştir. Yarg. 11. HD. E. 1995/ 6475 K. 1996/1468, T. 07.03.1996. (Legalbank)

⁸⁷⁵ Yargıtay kararında bu şekilde ifade edildiğinden kurulmak kelimesini kullanmak zorunda kaldıysak da yukarıda da değindiğimiz üzere mahkeme kararıyla hapis hakkı tesis edilmesi hukuken mümkün değildir. Bu yönde bkz. Kendigelen, **Hapis Hakkı**, s. 114, dn. 17.

⁸⁷⁶ Çeker, **Hapis Hakkı**, s. 160 ve s. 164, 165; Kendigelen, **Hapis Hakkı**, s. 122, 123.

hükümlerine açıkça aykırı olacağı da ifade edilmiştir⁸⁷⁷. Biz de bu eleştirilere bütün gerekçeleriyle birlikte katılıyoruz.

Mevduat üzerinde hapis hakkının kullanılmasına ilişkin bir Yargıtay kararına⁸⁷⁸ konu uyuşmazlıkta banka, yönetim kuruluğu üyeliği dönemine ilişkin mali sorumluluğu nedeniyle bankanın eski yönetim kurulu üyesinin mevduat hesabı üzerinde hapis hakkına dayanarak bloke işlemi gerçekleştirmiştir. Yargıtay, mevduat üzerinde ileri sürülen hapis hakkını, para üzerinde bir hapis hakkı olarak değerlendirip, hapis hakkının diğer şartları bakımından inceleme yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Nitekim karardan da davacı ve davalının uyuşmazlığının alacağın muaccel olup olmadığı hususunda olduğu anlaşılmaktadır.

Halbuki böyle bir uyuşmazlıkta öncelikle hapis hakkının konusu olmaya elverişli bir taşınır eşya veya kıymetli evrakın bulunup bulunmadığı değerlendirilmelidir. Nitekim Çetiner⁸⁷⁹ söz konusu kararı incelerken öncelikle mevduatın hapis hakkına konu olup olamayacağını incelemiştir. Yazar, mevduatın bir alacak hakkı olduğunu tespit ettikten sonra hakların hapis hakkına konu olamayacağını ifade etmiştir. Ayrıca burada hapis konusu olup olmadığı tartışılan şeyin “para” olmadığını da vurgulamıştır. Son olarak, bir an için hapis hakkına konu olabilecek bir şeyin bulunduğu kabul edilse bile mevduat sözleşmesinden doğan alacak ile bankanın vekalet ilişkisine veya haksız fiile dayanan alacağı arasında bağlantının mevcut olmadığına yer vermiştir.

⁸⁷⁷ Kendigelen, **Hapis Hakkı**, s. 124.

⁸⁷⁸ Kararın ilgili kısımları şu şekildedir: “TMK’nun 950 - 953 ncü maddelerinde gösterilen hapis hakkının doğumu için, alacaklının zilyedliğinin borçlunun muvafakatı ile kurulması, alacağın muaccel olması, alacaklının zilyedliğindeki taşınır veya kıymetli evrak ile alacak arasında doğal bir bağlantının olması gerekir. Nitelikleri itibarıyla paraya çevrilmeye elverişli olmayan taşınır ve alacaklının üstlendiği yükümlülükle veya borçlunun teslim sırasında yada daha önce verdiği talimatla veya kamu düzeniyle bağdaşmayan hallerde hapis hakkı kullanılamaz. Alacaklı, şartları oluştuğunda hapsedtiği şeylerin teslimine bağlı rehin hükümleri uyarınca paraya çevrilmesini isteyebilir.

Mahkemece, gerçeğe aykırı bilanço düzenleyerek bankanın fona devrine sebebiyet verildiği ve gerçek sorumlular belirlenene dek davalının hapis hakkı kullanmasının TMK’nun 950 nci maddesine uygun bulunduğu gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, yukarıda belirtilen koşullar gerekçeli kararda yeterince tartışılmamıştır. Bu durumda, hapis hakkının, para üzerinde kullanıldığı gözönüne alınıp, uyuşmazlığın bu çerçevede değerlendirilerek varılacak sonuç çerçevesinde bir karar verilmek gerekirken anılan husus nazara alınmadan yazılı şekilde hüküm tesisi bozmayı gerektirmiştir.” Yarg. 11. HD. E. 2007/2150 K. 2008/10250 T. 19.09.2008. (Lexpera)

⁸⁷⁹ Çetiner, **Hapis Hakkı**, s. 104, 105.

Doktrinde de ifade edildiği üzere, hapis hakkının konusu taşınır eşya ve kıymetli evrak olmak üzere sınırlı olarak belirlenmiştir⁸⁸⁰. Kıymetli evraka bağlanmamış alacak ve diğer haklar üzerinde hapis hakkı kullanılması mümkün değildir⁸⁸¹. Zira hapis hakkının doğması için mülkiyeti borçluya ait bir eşya üzerinde alacaklının zilyetliğinin bulunması gerekmektedir⁸⁸². Dolayısıyla ancak kıymetli evraka bağlanmış bir alacak ya da hak hapis hakkına konu olabilecektir. Hukuken bir alacak hakkı teşkil eden mevduatın hapis hakkına konu olması mümkün değildir. Bir an için aksi düşünülecek olsa bile yukarıda da ifade edildiği üzere hapis hakkı bankanın saklama yükümlülüğüyle bağdaşmayacaktır. Bu sebeple mevduat üzerinde bankanın hapis hakkına sahip olabileceği yönündeki görüşlere katılmamızın imkânı yoktur.

Yukarıda yer verdiğimiz açıklamalar çerçevesinde BankK m. 61’de saklı tutulan hapis hakkının TMK m. 950 vd.’da düzenlenen hapis hakkı olamayacağı sonucuna ulaşmaktayız. Dolayısıyla mevduat rehninin TMK m. 950 uyarınca kanun gereği kurulması mümkün değildir. Peki o halde BankK m. 61 hükmü ne şekilde anlaşılmalıdır? Bu hükümle de bağlantılı olarak doktrinde⁸⁸³ bankanın mevduat üzerinde kişisel nitelikte hapis hakkına sahip olabileceği ifade edilmiştir. Doğrudan kanuni bir dayanağı olmamakla birlikte kişisel nitelikli hapis hakkı doktrinde⁸⁸⁴ kabul görmektedir. Ödemezlik def’inin kullanılmadığı sözleşmeler bakımından böyle bir imkâna başvurma ihtiyacı duyulmuştur. Kişisel hapis hakkının temelinde ise dürüstlük kuralı bulunmaktadır⁸⁸⁵. Kişisel nitelikteki hapis hakkı, hak sahibine aynı niteliği olmayan, kendi edimini yerine getirmekten kaçınma yetkisi veren bir hak olarak ifade

⁸⁸⁰ Wieland, s. 736; Çetiner, **Hapis Hakkı**, s. 60; Çakırca, s. 8, 9; Yıldız, s. 18; Çeker, **Hapis Hakkı**, s. 160; Kendigelen, **Hapis Hakkı**, s. 115. Taşınır eşya kapsamında, kapalı biçimde alacaklıya verilen paranın da hapis hakkına konu olması mümkündür (İmre, **Hapis Hakkı**, s. 747). Açık biçimde verilen paranın mülkiyeti ise alacaklıya geçeceğinden kişi kendi mülkiyetinde olan eşya üzerinde hapis hakkı kazanamayacaktır. Nitekim mevduatın unsurları bahsinde de değinildiği üzere bankaya kapalı biçimde tevdi edilmiş para, mevduat teşkil etmemektedir.

⁸⁸¹ İmre, **Hapis Hakkı**, s. 748; Wieland, s. 736; Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 158; Gökyayla, s. 753; Lombardini, s. 913; Kendigelen, **Hapis Hakkı**, s. 115.

⁸⁸² Çetiner, **Hapis Hakkı**, s. 67, 73; Köprülü/ Kaneti, s. 516, 517; Kendigelen, **Hapis Hakkı**, s. 115, 116.

⁸⁸³ Thévenoz, **Prétentions des tiers**, s. 137; Taşkın, s. 61 vd.

⁸⁸⁴ Salamon Kaniti, **Akdin İfa Edilmediği Defi**, İstanbul: Ahmet Said Matbaası, 1962. s. 101 vd.; Suat Sarı, **Alkoyma Hakkı**, İstanbul: Alfa Yayınları, 1997, s. 100 vd.; Benoit, N. 227; Taşkın, s. 61 vd.

⁸⁸⁵ Kaniti, s. 102 vd.; Köprülü/ Kaneti, s. 534. Sarı’ya göre ise karşılıklı iki tarafa borç yüklemeyen sözleşmeler bakımından bir kanun boşluğu bulunmakta bu boşluk ise ödemezlik def’ine ilişkin hükümle doldurulmalıdır. Fakat iki borç arasında edim-karşı edim ilişkisine benzer bir ilişki dahi bulunmadığı hallerde dürüstlük kuralından kaynaklanan bir def’i söz konusu olacaktır. Bkz. Sarı, **Alkoyma Hakkı**, s. 101 vd.

edilebilir⁸⁸⁶. Örneğin vekalet verenin ifa için vekilin yaptığı giderleri ödememesi üzerine, vekilin, vekalet verene teslim etmesi gereken şeyler üzerinde kişisel nitelikte bir hapis hakkı olduğu ifade edilmiştir⁸⁸⁷.

Ayrıca belirtmek gerekir ki kişisel nitelikli hapis hakkı, paraya çevirme imkânı da vermemektedir⁸⁸⁸. Yine kişisel nitelikli hapis hakkı, mevduat alacaklısı iflas ettiğinde ya da mevduat üzerine haciz konduğunda bir önceliğe sahip değildir. Kişisel nitelikli hapis hakkının kabulü halinde de hapis hakkına konu mevduat alacağı ile teminat altına alınan alacak arasında bir bağlantı bulunmalıdır⁸⁸⁹. Mesela hesap işletim ücreti alacağı ile mevduat alacağı arasında bir bağlantının varlığı kabul edilebilir. Ancak bankanın bir kredi sözleşmesinden kaynaklanan alacağıyla mevduat alacağı arasında böyle bir bağlantı yoktur⁸⁹⁰. Ayrıca alacaklar arasında bağlantı bulunması şartının yanı sıra teminat altına alınan alacağın muaccel olması da gerekmektedir⁸⁹¹. Zira alacaklı, kendi muaccel olmayan alacağını teminat altına almak için borçlusu olduğu edimi ifadan kaçınamaz. Dolayısıyla eğer bankanın alacağı henüz muaccel olmamışsa ödeme yapmaktan kaçınamayacaktır. Sonuç itibarıyla kişisel nitelikli hapis hakkı ancak alacaklar arasında bir bağlantının mevcut olduğu ve bankanın alacağının muaccel olduğu hallerde bir fayda sağlayabilecektir.

Bankacılık Kanunu'nda yer alan düzenlemenin yanı sıra bankalar da genel işlem koşullarında sıklıkla hapis hakkına yer vermektedir. Peki bu sözleşmelerde yer alan hapis hakkına ilişkin hükümler ne anlama gelmektedir? Bazı yazarlara⁸⁹² göre banka ile müşteri arasında bir sözleşmede hapis hakkının kararlaştırıldığı hallerde bu şartın aynı niteliği olmayan, sözleşmesel nitelikte bir alıkoyma hakkı olarak yorumlanması gerekmektedir. Zira kanundan doğan hapis hakkı şartları gerçekleştiğinde kendiliğinden doğar ve sözleşmeyle kararlaştırılamaz. Sözleşmeyle kararlaştırılan bu hak ise bankaya iade borcunu yerine getirmekten kaçınma hakkı verir. Fakat diğer

⁸⁸⁶ Kişisel nitelikte hapis hakkına ilişkin detaylı açıklamalar için bkz. Köprülü/ Kaneti, s. 531 vd.; Taşkın, s. 59 vd. Kişisel nitelikteki hapis hakkının ödemezlik def'i ve hapis hakkı ile karşılaştırılması için bkz. Kaniti, s. 85 vd.

⁸⁸⁷ Thévenoz, *Prétentions des tiers*, s. 137; Sarı, *Alıkoyma Hakkı*, s. 101, 102; Çetiner, *Hapis Hakkı*, s. 177.

⁸⁸⁸ Thévenoz, *Prétentions des tiers*, s. 137; Kaniti, s. 89; Benoit, N. 227; Taşkın, s. 63.

⁸⁸⁹ Kaniti, s. 89; Taşkın, s. 61, 62.

⁸⁹⁰ Taşkın, s. 62.

⁸⁹¹ Taşkın, s. 62.

⁸⁹² Kaplan, *Banka Sözleşmeleri*, s. 162; Çetiner, *Hapis Hakkı*, s. 58, 59; Guggenheim/ Guggenheim, N. 1133; Foëx, *Sûretés bancaires*, s. 156, 157; Taşkın, s. 64. Ancak Foëx'e göre şartların mevcut olması halinde bu tarz sözleşme hükümlerinin tahvil yoluyla rehin sözleşmesi olarak ayakta tutulması da mümkündür (Foëx, *Sûretés bancaires*, s. 156, 157).

rehinli alacaklılara, haciz veya iflas halinde diğer alacaklılara karşı bir öncelik sağlamaz. Bu bakımdan aynı nitelikli hapis hakkından ayrılmaktadır.

Sonuç olarak, mevduat üzerinde TMK m. 950 vd. hükümleri anlamında bir hapis hakkı doğamayacağını söylemeliyiz. Fakat yine de BankK m. 61’de düzenlenen hapis hakkının kişisel nitelikte bir hapis hakkına mı işaret ettiği yoksa kanun koyucunun bir ihmali mi olduğu açık değildir. Bizce, hükümde işaret edilen hapis hakkı TMK m. 950 vd.’da düzenlenen hapis hakkı olmakla birlikte mevduat üzerinde neden hapis hakkı olamayacağını yukarıda açıkladık. Mevduat üzerinde çoğu zaman dürüstlük kuralı temelinde kişisel nitelikte hapis hakkı da söz konusu olmaz. Zira bankanın pek çok alacağı bakımından mevduat ile bağlantı şartı mevcut değildir. Son olarak, mevduat üzerinde sözleşmeyle kararlaştırılan hapis hakkının kullanılması mümkün olabilecektir. Ancak bu da bankaya yalnızca mevduatı ödemekten kaçınma hakkı verir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: MEVDUAT REHNİNİN HÜKÜMLERİ VE SONA ERMESİ

I- Mevduat Rehninin Hükümleri

A- Mevduat Rehninin Hükümlerine İlişkin Genel Açıklamalar

Mevduat rehni açısından borçlandırııcı işlem olan rehin vaadi sözleşmesi, rehin veren tarafa esas olarak mevduat rehni tesis etme borcu yüklemektedir. Bu borcun ifası için gerekli kuruluş işlemi olan mevduat rehni sözleşmesinin yapılmasıyla birlikte ise mevduat rehni tesis edilmiş olur. Rehin hakkının tesisi neticesinde kanunda rehin hakkına ilişkin olarak düzenlenmiş hükümler uygulama alanı bulur. Kanunda yer alan bu hükümlerin bazıları taraflar arasındaki hak ve borçları düzenlerken bazıları doğrudan rehin hakkının aynı niteliğine ve özüne ilişkindir⁸⁹³. Aynı zamanda ise rehin konusu alacağın borçlusunu ilgilendiren bazı hükümler de bulunmaktadır. Çalışmamızda mevduat rehninin hükümleri başlığı altında, tarafların arasındaki borçlandırııcı işlemde kaynaklanan hak ve borçlar, kanuni borç ilişkisinden doğan hak ve borçlar, kanunda yer alan rehin hakkının özüne ilişkin hükümler ile üçüncü kişi borçlu açısından rehnin hükümleri incelenecektir. Ayrıca bu hükümlerin doğması bakımından mevduat rehnine ilişkin bazı özel durumlar ele alınacaktır.

1- Tarafların Hak ve Borçlarının Kaynağı

Tarafların hak ve borçları tespit edilirken bunların kaynağı açısından doktrinde farklı görüşler savunulmuştur. Buradaki görüş farklılıkları, özellikle teslime bağlı taşınır rehninde rehinli alacaklının iade borcu ve özenle saklama borcu açısından ortaya çıkmaktadır⁸⁹⁴. Tarafların hak ve yükümlülüklerinin kaynağının tespit edilmesi teorik bir tartışma olmanın ötesinde, taraf değişikliği hallerinde kimlerin bu borçlarla yükümlü olduğunun saptanması açısından önemlidir. Teslime bağlı taşınır rehnine ilişkin görüşler kanaatimizce alacak rehni bakımından da değerlendirilebilecektir. Teslime bağlı taşınır rehninde rehinli alacaklının iade borcu ile özenle koruma borcunun senede bağlı olmayan alacak rehninde ve tezimiz bağlamında mevduat

⁸⁹³ Makaracı Başak, s. 175.

⁸⁹⁴ Bu konuda geniş açıklama için bkz. Foëx, **Contrat**, N. 87 vd.

rehninde kıyasen uygulama alanı bulup bulmayacağı ve eğer bu borçlar mevcutsa kaynaklarının kanun mu yoksa borçlandırıcı nitelikteki sözleşme mi olduğu hususlarının incelenmesi önem taşımaktadır.

Doktrinde bir görüş⁸⁹⁵ taşınır rehninde ve alacak rehninde tarafların hak ve yükümlülüklerinin esas kaynağının, taraflar arasındaki rehin kurma borcunu yükleyen borçlandırıcı nitelikteki sözleşme olduğunu ileri sürmektedir. Bu görüşteki yazarlara⁸⁹⁶ göre diğer bazı hak ve yükümlülükler ise kanundan kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda kanun hükümleri sözleşmede bir boşluk bulunduğunda bu boşlukları doldurmak suretiyle sözleşmeyi tamamlamaktadır⁸⁹⁷. Bu görüşteki yazarların çoğunluğuna göre rehin alanın iade borcu gözetildiğinde borçlandırıcı nitelikteki rehin sözleşmesi eksik iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir⁸⁹⁸.

Fakat bu görüş savunulduğunda rehinle temin edilen alacağın devredilmesi halinde devralan rehinli alacaklının borçlarının kaynağına ilişkin bir problem ortaya çıkmaktadır. Zira rehin kurma vaadini içeren borçlandırıcı sözleşme, nispiyet ilkesi gereği sadece taraflarını, yani rehin veren ile rehin alanı bağlamaktadır. Ancak devralan alacaklı bu sözleşmeye taraf değildir. O halde teminat altına alınan alacağın devredildiği halde devralan rehinli alacaklının borçlarının kaynağı rehin sözleşmesi olamayacaktır. Çünkü sadece alacağın devredilmesiyle yeni alacaklılar sözleşmenin tarafı haline gelmemektedir.

Bu soruna bir çözüm olarak bazı yazarlar⁸⁹⁹ rehin sözleşmesinin fer'i bir sözleşme niteliğinde olduğundan bahisle temin edilen alacak devredildiğinde rehin alanın sözleşmeden kaynaklanan hukuki durumunun yeni alacaklıya geçtiğini ileri sürmüştür. Rehin hakkının kendisinin fer'i nitelikte olduğundan hiçbir şüphe bulunmamaktadır; alacağı devralan, rehin hakkının da sahibi olur. Ancak kanunkoyucu, devralan alacaklının rehin sözleşmesine de taraf olacağını

⁸⁹⁵ Cansel, s. 165; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 73; Özer, s. 69; Çakırca, s. 46. Rehin alanın rehin konusu malı koruma yükümlülüğü bakımından bu yönde: Saymen/ Elbir, s. 692. Teslime bağlı taşınır rehninde iade borcunun rehin sözleşmesinden kaynaklandığı yönünde: İmre, **Ders Takrirleri**, s. 95; Wieland, s. 722; Köprülü/ Kaneti, s. 478.

⁸⁹⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 73; Özer, s. 69; Çakırca, s. 46. Cansel'e göre bu borçların en önemlileri kanun hükümlerinde yer almıştır. Bkz. Cansel, s. 165.

⁸⁹⁷ Cansel, s. 166; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 73.

⁸⁹⁸ Cansel, s. 47; Steinauer, N. 4978; Engel, **Obligations**, s. 161, 162; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 45; Nomer/ Ergüne, N. 1344; Eskiocak, s. 93.

⁸⁹⁹ Engel, **Obligations**, s. 180. Ayrıca bkz. Foëx, **Contrat**, N. 137, dn. 168'de anılan yazarlar.

düzenlememiştir⁹⁰⁰. Rehin sözleşmesinin fer'i nitelikte olduğunu savunmak pozitif hukukumuz çerçevesinde mümkün değildir. Dolayısıyla tarafların arasındaki borç ilişkisinin kaynağını borçlandırıcı işlem olan rehin sözleşmesi olarak değerlendiren görüş savunulduğunda ortaya çıkan bu hukuki soruna bir çözüm bulunamamaktadır.

Bizim de katıldığımız görüşe⁹⁰¹ göre ise rehne ilişkin olarak kanunda yer alan hükümler, tarafların arasındaki sözleşmesel nitelikteki borç ilişkisini değil; tesis edilen rehnin hüküm ve sonuçlarını düzenlemektedir. Taahhüt işlemi niteliğinde olan rehin vaadi sözleşmesinin, rehin verene yüklediği temel borç rehnin kurulmasıdır⁹⁰². Rehin alanın iade borcu ve özenle koruma borcu ise kanundan doğan borçlardır⁹⁰³. Rehin hakkının hukuki sebebi çoğunlukla bir sözleşme olsa da rehin hakkı, tesis edilmekle birlikte hukuki sebebi olan sözleşmeden bağımsız bir varlık kazanmaktadır⁹⁰⁴. Rehin hakkının kurulmasıyla birlikte taraflar arasında kanuni bir borç ilişkisi doğmaktadır⁹⁰⁵. Rehinli alacaklının anılan borçları bu kanuni borç ilişkisinden doğmaktadır. Taraflar aralarında yaptıkları sözleşmede bu kanuni borç ilişkisini tamamlayabilir veya değiştirebilirler⁹⁰⁶. Ayrıca kanundan doğan bu borç ilişkisi rehin hakkı sona erene kadar devam etmektedir⁹⁰⁷. Ayrıca, tasarruf işleminin sebebe bağlı olup olmadığı konusunda soyutluk görüşü kabul edildiğinde rehnin hükümlerinin doğması

⁹⁰⁰ Foëx, **Contrat**, N. 139.

⁹⁰¹ Foëx, **Contrat**, N. 108; Tüzüner, s. 31.

⁹⁰² Taşkın, s. 404. Taşınır rehni sözleşmesi bakımından: Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 18; Makaracı Başak, s. 313.

⁹⁰³ Foëx, **Contrat**, N. 112; Foëx, **CR CC II**, Art. 889, N. 10 ve Art. 890, N. 3. Rehin alanın koruma borcu bakımından bu yönde: Şafak N. Erel, **Eşyaya Bağlı Borç**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:490, Ankara 1982, s. 94. Benzer şekilde intifa hakkı bakımından ortaya çıkan, intifa hakkı sahibinin malı iade etme (TMK m. 799) ve malı özenli kullanma (TMK m. 803/ f. 2) borçları kanundan doğan borçlardır. Bkz. Gülen Sinem Tek, **Yararı Kalmayan Ya Da Azalan İrtifak Haklarının Sona Ermesi (MK m. 785)**, İstanbul: On iki Levha Yayıncılık, 2017, s. 90.

⁹⁰⁴ Köprülü/ Kaneti, s. 493; Foëx, **Contrat**, N. 143.

⁹⁰⁵ Köprülü/ Kaneti, s. 493; Hatemi/ Serozan/ Arpacı, s. 356; Kuntalp, **Teminat**, s. 293; Makaracı Başak, s. 115; Foëx, **Contrat**, N. 112; Eskiocak, s. 112; Makaracı Başak, s. 115. Marka rehni bakımından: Tüzüner, s. 31. Ulaşım araçları rehni bakımından aynı yönde: Tek, **İpotek**, s. 63. Esasında kanundan doğan borç ilişkisi sınırlı ayni haklar alanında alışılmamış bir durum değildir. İrtifak haklarında taraflar arasında kanundan doğan bir borç ilişkisi de ortaya çıkmaktadır (Sinem Tek, “Üst Hakkı Sözleşmesinin Kişisel Nitelikteki Hükümlerinin Şerhine Olanak Sağlayan Yeni İsvMK m. 779b/ f. II Düzenlemesinin Değerlendirilmesi”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y. 2016, C. 11, S. 145-146, ss. 1147-1184, s. 1150. Örneğin intifa hakkı bakımından da intifa hakkı sahibi ile malik arasında kanundan kaynaklanan bir borç ilişkisi bulunmaktadır (Köprülü/ Kaneti, s. 97, 131; Özen, **İntifa**, s. 105 vd.; Nomer/ Ergüne, N. 1628; Tek, **İrtifak**, s. 89, 90). Üst hakkı bakımından da benzer şekilde taraflar arasında kanuni bir borç ilişkisi bulunmaktadır. Bkz. Osman Berat Gürzumar, **Türk Medeni Hukukunda Üst Hakkı**, 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2001, s. 163.

⁹⁰⁶ Cansel, s. 166; Köprülü/ Kaneti, s. 493; Kuntalp, **Teminat**, s. 293; Makaracı Başak, s. 175; Eskiocak, s. 117.

⁹⁰⁷ Tüzüner, s. 31.

bakımından da bu görüşün kabulü önem taşımaktadır⁹⁰⁸. Zira soyutluk görüşüne göre borçlandırıcı işlem geçersiz olsa dahi rehin tasarrufu bu geçersizlikten etkilenmez ve hükümlerini doğurur. O halde borçlandırıcı işlem geçersizken tarafların arasındaki bu borç ilişkisini ayakta tutmak için borçların kanundan doğduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Bu görüşe⁹⁰⁹ göre, TMK m. 944'te iade borcu bakımından bu borcun alacaklısının rehin veren şeklinde belirtilmiş olmayıp “hak sahibi” şeklinde ifade edilmiş olması rehinli alacaklının borçlarının rehin veren ile rehinli alacaklı arasındaki borçlandırıcı sözleşmeden değil de kanundan doğan borçlar olduğuna işaret etmektedir. Art rehne ilişkin TMK m. 941'de yer alan iadenin art rehin alacaklısına yapılacağına ilişkin ifade de rehin sözleşmesine taraf olmayan bir kişiye teslim edilmesini öngörerek ilişkinin kanuni bir borç ilişkisi olduğunu desteklemektedir.

Bir diğer yandan, ancak tarafların borçlarının kanundan kaynaklandığı savunulduğunda teminat altına alınan alacağın devri halinde rehinli alacaklının borçlarının kaynağı ikna edici biçimde açıklanabilmektedir⁹¹⁰. Buna göre, rehinli alacaklının borçları kanundan doğan ve eşyaya bağlı borçlardır⁹¹¹. Dolayısıyla kim rehin konusu şey üzerinde rehin hakkına sahipse aynı zamanda o borçların da borçlusu sıfatını haiz olmaktadır.

Fakat dikkat edilmelidir ki teminat altına alınan alacak devredildiğinde eşyaya bağlı kanuni borçlar devredilmemektedir. Devreden alacaklının borçları sona ermekte; devamında eşyaya bağlı kanuni borç olmaları sebebiyle devralan alacaklı nezdinde ilk kez doğmaktadır⁹¹². Ayrıca dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da bu borçların kanundan kaynaklanmasının ve eşyaya bağlı borçlar olmasının, nispi karakterlerine bir etkide bulunmadığıdır⁹¹³. Yani bu borçların kaynağı veya eşyaya bağlı olması niteliği, karşı taraf için nispi bir “alacak” hakkı oldukları olgusunu değiştirmemektedir. Bu

⁹⁰⁸ Köprülü/ Kaneti, s. 493.

⁹⁰⁹ Foëx, *Contrat*, N. 109, 110.

⁹¹⁰ Foëx, *Contrat*, N. 112, 194.

⁹¹¹ Eşyaya bağlı borç kavramı için bkz. Erel, *Eşyaya Bağlı Borç*, s. 4 vd. Yazara göre taşınır rehninde rehinli alacaklının rehin konusunu koruma borcu, kanunen eşyaya bağlı bir borçtur. Bkz. Erel, *Eşyaya Bağlı Borç*, s. 94.

⁹¹² Foëx, *Contrat*, N. 201. Aksi yönde: Erel'e göre ise alacağın devri durumunda borç ilişkisi yeniden doğmaz; tarafları değişmiş olur (Erel, *Eşyaya Bağlı Borç*, s. 94).

⁹¹³ Foëx, *Contrat*, N. 193.

bakımdan bu borçların karşı taraf bakımından aynı hak niteliği kazanmaları söz konusu olmamaktadır.

2- Rehnin Kanundan Doğan Hükümlerinde Taraflarca Değişiklik Yapılması

Taraflar, emredici hükümlere aykırı olmamak koşuluyla rehnin kanundan doğan hükümlerinde değişiklik yapabilirler⁹¹⁴. Fakat aynı haklar alanında geçerli sınırlı sayı ve tipe bağlılık ilkelerine aykırı olarak rehin hakkının özüne dokunan, hakkın içeriğini değiştiren düzenlemeler yapamazlar⁹¹⁵. Örneğin, rehin konusu alacağın paraya çevrilemeyeceği hususunda yapılan bir anlaşma rehnin, özüne aykırı olduğundan bu yöndeki hükümler geçersiz kabul edilir⁹¹⁶. Fakat emredici nitelikte olmayan konularda, örneğin rehin hakkının kapsamına ilişkin konularda veya rehin hakkının sırasına ilişkin olarak tarafların farklı düzenlemeler getirmeleri mümkündür. Bu tarz değişikliklerin sonraki alacaklıları ve rehinli alacaklıları bağlayıp bağlamayacağı ayrıca incelenmelidir.

Bu hususta Foëx'nin değerlendirmelerinin takip edilebileceği düşüncesindeyiz. Foëx'ye⁹¹⁷ göre, rehin hakkı fer'i bir hak olduğundan teminat altına alınan alacağa bağlı ve kanun gereği onu takip etmektedir. Ancak rehin sözleşmesi ve burada yer alan şartlar için bu söz konusu değildir. Yani sözleşme şartları alacağa bağlı olmadıklarından kanun gereği alacağı takip etmezler. Ancak bazı sözleşme şartlarının burada farklılık arz ettiğini vurgulamak gerekir. Zira bazı şartlar, rehnin tesis edilmesiyle birlikte rehin hakkının içeriğine dahil olur ve adeta rehin hakkının içerisinde kristalleşerek rehin hakkıyla birlikte teminat altına alınan alacağı takip ederler. Fakat bunlar dışındaki sözleşme şartları sadece taraflarını bağlar ve rehin hakkıyla birlikte alacağı takip etmezler. Yine de tarafların aralarında anlaşarak sözleşmenin devrini öngörmeleri de mümkündür. Ayrıca rehin hakkının içerisinde kristalleşen sözleşme şartları ile tarafların kanundan doğan eşyaya bağlı borçlarını birbirinden ayırt etmek gerekmektedir. Zira rehin hakkının içeriğinde kristalleşen sözleşme şartlarının kaynağı borçlandırıcı işlemdir.

⁹¹⁴ Cansel, s. 166; Köprülü/ Kaneti, s. 493; Foëx, **Contrat**, N. 669; Kuntalp, **Teminat**, s. 293; Makaracı Başak, s. 175; Eskiocak, s. 117.

⁹¹⁵ Foëx, **Contrat**, N. 672; Makaracı Başak, s. 175, 176; Eskiocak, s. 117, 118.

⁹¹⁶ Foëx, **Contrat**, N. 672; Makaracı Başak, s. 176; Eskiocak, s. 118. Eşya hukukunda tipe bağlılık ilkesi hakkında bkz. Köprülü/ Kaneti, s. 13 vd; Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 222 vd.

⁹¹⁷ Foëx, **Contrat**, N. 679 vd.

Aslında burada takip edilen yaklaşım, üst hakkı bakımından kanunda açıkça öngörülmüştür. TMK m. 827 uyarınca “*Üst hakkının içerik ve kapsamıyla ilgili olarak resmî senette yer alan, özellikle yapının konumuna, şekline, niteliğine, boyutlarına, özgülenme amacına ve üzerinde yapı bulunmayan alandan faydalanmaya ilişkin sözleşme kayıtları herkes için bağlayıcıdır.*” Bu hükümde üst hakkının aynı içeriğinin düzenlendiği ve bu hususlardaki sözleşme hükümlerinin aynı etkili olduğu kabul edilmektedir⁹¹⁸. Böylece bu konularda yapılan düzenlemeler herkese karşı ileri sürülebilir. Halbuki üst hakkı sözleşmesinin kişisel nitelikteki hükümleri sadece taraflarını bağlar⁹¹⁹. Bazı kişisel nitelikteki hükümleri ise ancak resmi sözleşmede yer aldıkları ve şerh verildikleri sürece eşyaya bağlı borç etkisi ile sonraki hak sahiplerini de bağlar⁹²⁰. Benzer şekilde intifa hakkının aynı etkili içeriğini oluşturan hususlarda taraflarca yapılan değişiklikler de aynı etki taşır ve sonraki tarafları da bağlar⁹²¹. Bunun dışındaki hükümleri ise kişisel etki taşımaktadır. Buradan hareketle rehin hakkının hükümleri bakımından da benzer bir değerlendirme yapılabilecektir.

Bu yaklaşımın kabulü halinde hangi şartların rehin hakkının içeriğine dahil olduğu sorusunun cevaplanması gerekmektedir. Sözleşme hükümleri arasında ayırım yapmayan bir görüşe⁹²² göre rehin sözleşmesinde yapılan bütün değişiklikler aynı etkiye sahiptir. Dolayısıyla rehin konusunun veya rehinle teminat altına alınan alacağın devri halinde yeni hak sahipleri de bu sözleşme hükümleriyle bağlı olurlar. Ancak bizim de katıldığımız görüşe⁹²³ göre bütün sözleşme şartları bakımından tek bir sonuca varmak mümkün değildir. Rehin konusunu, rehinle teminat altına alınan alacağı belirleyen ve rehin hakkının etkisine ilişkin şartlar, rehin hakkının içeriğini

⁹¹⁸ Gürzumar, **Üst Hakkı**, s. 125 vd.; Sirmen, **Eşya Hukuku**, s. 633; Tek, **Üst Hakkı**, s. 1153; Alper Gümüş, “Yeni Türk Medeni Kanunu Hükümleri ile Karşılaştırmalı Olarak Eski Medeni Kanunun Üst Hakkına İlişkin Hükümlerinde Üst Hakkı İlişkinin Tarafları ve İlgilileri İçin Kabul Edilmiş ‘Tazminat (Bedel) Alacakları’ ve ‘İpotek Hakları’”, **Bilgi Toplumunda Hukuk: Ünal Tekinalp’e Armağan**, Cilt II, Ed.: Hüseyin Ülgen / Arslan Kaya / Gül Okutan Nilsson, Beta Yayıncılık, İstanbul 2003, ss. 533-569, s. 541, 542; Arif Barış Özbilen, “Üst Hakkı İradı ve Bu İradın Ödenmesine İlişkin Alacağın Güvencesi Olarak Kanunî İpotek Hakkı”, **TBB Dergisi**, S. 126, 2016, ss. 263-310, s. 276, 277.

⁹¹⁹ Tek **Üst Hakkı**, s. 1153, 1154.

⁹²⁰ Özbilen, **Üst Hakkı**, s. 268.

⁹²¹ Köprülü/ Kaneti, s. 97; Özen, **İntifa**, s. 107.

⁹²² Eskiocak, s. 119, 120.

⁹²³ Foëx, **Contrat**, N. 688, 689; Tek, **İpotek**, s. 90, 91. Rehin hakkının kapsamına ilişkin hükümlerin herkese karşı ileri sürülebileceği fakat bunlar dışındaki şartların ancak aleni olduğu sürece herkesi bağlayacağı yönünde: Makaracı Başak, s. 180, 181. Dolayısıyla yazara göre örneğin taşınmazlar üzerinde bir sınırlı ayni hakka ilişkin olarak yapılan değişiklikler ancak tapu sicilinden anlaşılabilirse üçüncü kişileri de bağlayacaktır. Hak ve alacak rehninde ise tarafların hak ve borçlarını değiştiren şartlar aleniyet kazanamayacağı için üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyecektir. Bu bakımdan yalnızca rehlin kapsamına ilişkin değişiklikler sonraki tarafları bağlayacaktır.

belirlediğinden rehin hakkının bir parçası olarak alacağı takip ederler. Örneğin rehnin kapsamına ilişkin şartlar, rehin hakkının sırasına ilişkin şartlar veya teminat miktarını sınırlayan şartlar rehin hakkının aynı içeriğine dahildir.

B- Mevduat Rehninin Kapsamı

Alacak rehninin kapsamına ilişkin temel düzenlemeler, rehin konusu alacak bakımından kapsama ilişkin TMK m. 959 ile teminat altına alınan alacağın kapsamını düzenleyen TMK m. 946/ f. 2 olmaktadır. Rehnin kapsamına ilişkin bu hükümlerin emredici nitelikte olmadığı kabul edilmektedir⁹²⁴. Dolayısıyla taraflar rehnin kapsamı konusunda kanun hükümlerinden farklı bir düzenleme de öngörebilmektedir.

1- Rehin Konusu Mevduat Alacağı Bakımından Rehnin Kapsamı

Rehin konusu bakımından rehnin kapsamına öncelikle rehin verilen asıl alacak girmektedir⁹²⁵. Aynı zamanda alacağın fer'ileri de alacak rehninin konusu kapsamındadır⁹²⁶. Ayrıca TMK m. 959/ f. 1 uyarınca aksi kararlaştırılmış olmadıkça, rehin konusu alacağın vadesi henüz gelmemiş semereleri de rehnin konusu kapsamındadır. Alacağa bağlı dönemsel olarak tekrarlayan faiz, temettü, kazanç payı, irat gibi edimler bu kapsamdadır⁹²⁷. Dolayısıyla mevduat rehninde mevduata işleyen faiz de rehnin konusu kapsamındadır⁹²⁸. Fakat faizlerden, yalnızca rehnin paraya çevrilmesi anında henüz muaccel olmayanları rehin kapsamındadır⁹²⁹. Rehin paraya çevrilene kadar muaccel olmuş faiz alacakları ise asıl alaktan bağımsızlaşarak rehin konusunun dışında kalır. Bu kural, taşınır rehnindeki doğal semereleri kapsamama ilkesinin alacak rehnindeki görünüm şeklidir⁹³⁰. Kanunda yer alan aksi kararlaştırılmadıkça ifadesinden hükmün emredici bir hüküm olmadığı

⁹²⁴ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 904, N. 5; Köprülü/ Kaneti, s. 458; Nomer/ Ergüne, N. 1385; Makaracı Başak, s. 176.

⁹²⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 71; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 315; Şensöz/Özbilen/Savaş, s. 245.

⁹²⁶ Homberger/ Marti, **Gage sur les créances**, s. 3; Köprülü/ Kaneti, s. 457, 458; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3645; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 71; Özer, s. 68; Makaracı Başak, s. 207; Çakırca, s. 45.

⁹²⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 71; Cansel, s. 26; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3647.

⁹²⁸ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 315; Alıcı, **C. II**, s. 1111.

⁹²⁹ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 904, N. 8; Von Tuhr, s. 879; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 71; Makaracı Başak, s. 208; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 315; Özer, s. 68; Çeker, **Mevduat**, s. 161; Taşkın, s. 290; Şensöz/Özbilen/Savaş, s. 246. Ancak anılan son yazarlar faizi alacağın fer'ileri başlığı altında değerlendirmiştir.

⁹³⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 71; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 315.

anlaşılmaktadır. Dolayısıyla rehin alan ve mevduat sahibi, muaccel faizlerin de rehin kapsamına gireceğini kararlaştırabilirler⁹³¹.

Rehin konusu alacağın kapsamına ilişkin bir değişiklik anlaşması rehin sözleşmesinin şekline uygun olarak yazılı şekilde yapılmalıdır⁹³². Sonradan taraf değişikliği hallerinde ise rehin hakkı, konusu bakımından kapsamını korur ve taraflar bu anlaşmayla bağlı olurlar⁹³³. Bunun yanında alacak rehninin kuruluş şartlarına uyulması kaydıyla faiz alacaklarının mevduattan ayrı olarak rehnedilmesi de mümkündür⁹³⁴.

Son olarak, rehin konusu alacak yerine geçen başka bir değer olması ihtimalinde bu kaim değer rehin konusu kapsamında olup olmadığı incelenmelidir. Gerek hak ve alacakların rehni hükümleri gerekse teslim bağli taşınır rehni hükümleri arasında bu konuda bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak doktrinde ileri sürülen ve bizim de katıldığımız görüşe⁹³⁵ göre, rehin kaim değer üzerinde varlığını sürdürür. Bu hususta oluşan kanun boşluğunun intifa hakkına ilişkin TMK m. 798'in ve taşınmaz rehnine ilişkin TMK m. 879'un kıyasen uygulanmasıyla doldurulabileceği ifade edilmiştir⁹³⁶. Aksi yöndeki görüşe⁹³⁷ göre ise kanunda açık düzenleme bulunmaması karşısında kaim değer üzerinde rehin hakkının devam etmesi kabul edilemeyecektir.

Mevduat alacağı bakımından ikame ilişkisi ise mevduat sigortası kapsamında ortaya çıkabilecektir. Bankacılık Kanunu m. 63/ f. 1 uyarınca resmi kuruluşlar, kredi kuruluşları ve finansal kuruluşlara ait olanlar haricindeki tüm mevduatlar TMSF tarafından sigorta edilmektedir. Bankanın mevduat kabulü ve bankacılık işlemleri yapma yetkisinin kaldırılması üzerine risk gerçekleşmiş olur ve Fon'un hak sahiplerine ödeme yapma borcu doğar⁹³⁸. Buradaki sigorta ilişkisi doğrudan kanundan

⁹³¹ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 904, N. 14; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 72; Makaracı Başak, s. 208; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 315, dn. 338; Çeker, **Mevduat**, s. 161; Özer, s. 68; Taşkın, s. 290.

⁹³² De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 904, N. 15; Taşkın, s. 290, 291.

⁹³³ Foëx, **Contrat**, N. 688, 689; Tek, **İpotek**, s. 90, 91; Makaracı Başak, s. 180, 181; Taşkın, s. 291.

⁹³⁴ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 315, 316.

⁹³⁵ Köprülü/ Kaneti, s. 457; Nomer/ Ergüne, N. 1267; Makaracı Başak, s. 210; Taşkın, s. 294. Bu yönde: Yarg. HGK E. 2002/19-284, K. 2002/324, T. 17.04.2002: “Başka bir anlatımla sigorta süresi içinde riziko meydana geldiği takdirde, hasar bedeli, davacı bankaya rehinli olan aracın kredi borcunun da bir güvencesi niteliğindedir.” (Legalbank). Ulaşım araçları rehni bakımından bu yönde: Tek, **İpotek**, s. 187.

⁹³⁶ Taşkın, s. 294.

⁹³⁷ Cansel, s. 164; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3644; Hatemi/ Serozan/ Arpacı, s. 357.

⁹³⁸ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1336; Murat Alışkan, **Türk Banka Hukukunda Mevduat Sigortası**, İstanbul: Beta Yayınları, 2004, s. 463; Çeker, **Mevduat**, s. 300.

kaynaklanmakta olup bir sözleşmenin varlığı veya primlerin ödenmiş olup olmaması önem taşımaz⁹³⁹. Ancak sigortanın mevduatın tamamını karşılamaması durumunda Fon tarafından karşılanmayan kısım, imtiyazlı alacak olarak sıra cetveline üçüncü sırada yazılır (İİK m. 206, Bankacılık Kanunu m. 63/ f. 4). Aynı ikame ilkesiyle korunmak istenen menfaat burada da mevcut olacağından gerek mevduat sigortası üzerinde gerekse sigortanın karşılamadığı kısım için sıra cetveline yazılan alacak üzerinde rehin hakkının devam edeceği kabul edilmelidir⁹⁴⁰.

2- Rehinle Teminat Altına Alınan Alacak Bakımından Rehinin Kapsamı

Taşınır rehninde teminat altına alınan alacağın kapsamını düzenleyen TMK m. 946/ f. 2 hükmü, TMK m. 954/ f. 2 atfıyla alacak rehninde de teminat altına alınan alacağın kapsamının belirlenmesinde uygulama alanı bulmaktadır. Buna göre, “*Rehin hakkı, alacaklıya asıl alacak ile birlikte sözleşme faizlerinin, takip giderlerinin ve gecikme faizinin güvencesini sağlar.*” Rehinle teminat altına alınan alacağın kapsamına ilk olarak ana alacak yani rehinle temin edilen alacak girmektedir⁹⁴¹. Ana alacakla birlikte ana alacağa bağlı bazı haklar bakımından tarafların farazi iradelerinin bunların da teminat kapsamında olacağı yönünde uyuştugu kabul edilmektedir. Örneğin borcun ifa edilmemesinden doğan tazminat alacağı, sözleşmeden dönülmüş veya sözleşme iptal edilmişse ortaya çıkacak iade alacakları da teminat kapsamında kalmaya devam etmektedir⁹⁴². Benzer şekilde sözleşmenin hükümsüzlüğü nedeniyle ortaya çıkacak tazminat ve sebepsiz zenginleşme talepli alacaklar da teminat altındadır⁹⁴³.

Ceza koşulu bakımından ise farklı görüşler ileri sürülmektedir. Alacağın ifası yerine geçen ceza koşulunun teminat kapsamında olduğu çoğunluk tarafından kabul

⁹³⁹ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1336; Alışkan, s. 367; Çeker, **Mevduat**, s. 291.

⁹⁴⁰ Taşkın, s. 298.

⁹⁴¹ Köprülü/ Kaneti, s. 471; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 69; Şensöz/ Özbilen/ Savaş, s. 239;

⁹⁴² Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 58; Köprülü/ Kaneti, s. 471; Cansel, s. 157; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 69, 70; Özer, s. 66; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 314 Taşkın, s. 268, 269. Bu sonuca, fer’ilik ilkesinin genişletilmesi yoluyla veya tarafların farazi iradesinin bu yönde olacağı savunularak ulaşılabilir (Şener, **Banka Mevduatı**, s. 314).

⁹⁴³ Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 58

edilmektedir⁹⁴⁴. İfaya eklenen ceza koşulu ise bir görüş⁹⁴⁵ uyarınca kural olarak teminat altında olmayıp ancak taraflar arasında kararlaştırılmışsa teminatın kapsamına girmektedir. Farklı bir görüşe⁹⁴⁶ göre ise rehin verenin borçlu olduğu ihtimalde ceza koşulu teminatın kapsamında olacaktır. Rehin verenin borçludan başka üçüncü kişi olması ihtimalinde rehnin kurulduğu anda ceza koşulunun kararlaştırılmış olması ve üçüncü kişinin bundan haberdar olması şartlarıyla teminat kapsamına girdiği söylenebilecektir. Bizce de burada ceza koşulunun niteliğine göre bir ayırım yapılmalıdır. İfa yerine geçen ceza koşulu, tarafların farazi iradeleri de bu yönde olacağı için teminat kapsamına girmektedir. İfaya eklenen ceza koşulu ise ancak taraflarca ayrıca teminat altına alınmışsa teminat kapsamında değerlendirilmelidir. Rehin verenin borçlu veya üçüncü kişi olması bu bakımdan bir öneme sahip değildir.

TMK m. 946/ f. 2 uyarınca rehin, teminat bakımından sözleşme faizleri ve temerrüt faizlerini de kapsar. Bunun için tarafların rehin sözleşmesinde ayrıca anlaşmasına gerek bulunmamaktadır⁹⁴⁷. Taraflar rehinle teminat altına alınan alacağın kaynaklandığı sözleşmede faiz oranını kararlaştırmış olabilirler. Taşınmazlardaki anapara ipoteğinden farklı olarak burada sözleşmesel faiz herhangi bir süreyle sınırlı değildir⁹⁴⁸. Taraflar sözleşmesel faiz oranını TBK m. 88'e uygun olmak koşuluyla serbestçe kararlaştırabilirler. Faiz oranının sonradan artırılması ihtimalinde borçlu olmayan rehin verene ve sonraki sıradaki rehinli alacaklılara karşı ileri sürülebilmesi için bunların rızaları gereklidir⁹⁴⁹.

Temerrüt faizi de bir sınırlamaya tâbi olmadan teminatın kapsamı dahilindedir⁹⁵⁰. Fakat kararlaştırılacak temerrüt faizi oranı da TBK m. 120'ye uygun olmalıdır. Eğer taraflar bir oran belirlememişlerse 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt

⁹⁴⁴ Wieland, s. 728; Cansel, s. 157; Köprülü/ Kaneti, s. 471; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 69, 70; Makaracı Başak, s. 199; Özer, s. 66; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 314; Taşkın, s. 269. Gerek ifa yerine geçen gerekse ifaya eklenen ceza koşulu bakımından rehnin kapsamına girmesi için sözleşmede açıkça kararlaştırılması gerektiği yönünde bkz. Tekinay, **Menkul Mülkiyeti**, s. 138, 139; Şakir Berki, **Ayni Haklar**, Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, 1965, s. 159. Her iki ceza koşulunun da aksi kararlaştırılmadığı sürece rehinle teminat altına alındığı yönünde: Kenan Tunçomağ, **Türk Hukukunda Cezai Şart**, İstanbul: Baha Matbaası, 1963, s. 71, 72.

⁹⁴⁵ Wieland, s. 728; Utku, s. 268, dn. 730; Makaracı Başak, s. 199.

⁹⁴⁶ Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 59; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 314; Taşkın, s. 269.

⁹⁴⁷ Köprülü/ Kaneti, s. 471; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 314. Taşınır rehni bakımından: Makaracı Başak, s. 196.

⁹⁴⁸ Köprülü/ Kaneti, s. 471; Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 60; Cansel, s. 157, 158; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 70; Özer, s. 67; Şensöz/ Özbilen/ Savaş, s. 241.

⁹⁴⁹ Cansel, s. 158; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 70; Makaracı Başak, s. 196; Özer, s. 67; Şensöz/ Özbilen/ Savaş, s. 242.

⁹⁵⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 70; Makaracı Başak, s. 195; Özer, s. 67.

Faizine İlişkin Kanun'a göre belirlenecek kanuni faiz oranı uygulanacaktır. Temerrüt faiziyle karşılanamayan munzam zarar teminatın kapsamına girmemektedir⁹⁵¹. Ancak tarafların ayrıca anlaşmasıyla bu zararların da teminat altına alınan alacak kapsamına dahil edilmesi mümkündür⁹⁵². Ayrıca dava ve takip giderleri de teminat kapsamındadır⁹⁵³.

Yukarıda ele aldığımız üzere zorunlu olmamakla birlikte tarafların teminat altına alınan alacak bakımından bir üst sınır belirlemeleri mümkündür⁹⁵⁴. Bu halde ana para alacağı, faizler ve takip giderleri ancak üst sınır içinde kaldıkları oranda teminat kapsamındadır. Sınırı aşan alacaklar rehnin kapsamı dışında kalır ve bunlar bakımından genel takip yoluna başvurulabilir⁹⁵⁵.

Son olarak, rehinle teminat altına alınan alacakların kapsamına ilişkin hüküm emredici nitelikte olmadığından taraflar bu kapsamı genişletebilir veya daraltabilirler⁹⁵⁶. Örneğin taraflar sadece ana borcun veya onun bir kısmının teminat altına alındığını, faizlerin teminatın kapsamı dışında tutulduğunu kararlaştırabilirler. Özellikle üçüncü kişinin borcu için rehin verildiği durumlarda teminatın kapsamının daraltılmasına ilişkin şartlara yer verilmektedir⁹⁵⁷. Tarafların teminat altına alınan borcun kapsamını genişleten anlaşmaları da dolaylı olarak teminatın kapsamını genişletir⁹⁵⁸. Örneğin kredi borcu için mevduat rehni tesis eden rehin verenin kredi limitinin ya da kredi borcunun artırılması halinde güvencenin kapsamı da genişleyecektir. Teminatın kapsamına ilişkin bu değişiklikler, rehin hakkının içeriğine dahil olduğu için, teminat altına alınan alacak devredildiğinde dahi üçüncü kişileri bağlar⁹⁵⁹.

Dikkat edilmelidir ki rehin verenin borçlu dışında üçüncü bir kişi olduğu hallerde, borcun artırılmasının güvencenin kapsamına etki edebilmesi için rehin

⁹⁵¹ Şensöz/ Özbilen/ Savaş, s. 243, 244; Makaracı Başak, s. 197, 198; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 314.

⁹⁵² Şensöz/ Özbilen/ Savaş, s. 243, 244; Makaracı Başak, s. 197, 198. Fakat bu hususun sözleşmeye taraf olmayan üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilmesi mümkün değildir (Makaracı Başak, s. 198).

⁹⁵³ Köprülü/ Kaneti, s. 472; Cansel, s. 158.

⁹⁵⁴ Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 64; Makaracı Başak, s. 198.

⁹⁵⁵ Eskiocak, s. 99; Makaracı Başak, s. 198.

⁹⁵⁶ Köprülü/ Kaneti, s. 471; Foëx, **Contrat**, N. 769, 773; Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 56, 64; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 69; Nomer/ Ergüne, N. 1385; Makaracı Başak, s. 196, 197; Çakırca, s. 45; Özer, s. 65; Şensöz/Özbilen/Savaş, s. 239; Taşkın, s. 265, 266.

⁹⁵⁷ Foëx, **Contrat**, N. 772.

⁹⁵⁸ Taşkın, s. 266.

⁹⁵⁹ Foëx, **Contrat**, N. 772; Makaracı Başak, s. 180, 181.

verenin de bu anlaşmaya rıza göstermesi gerekmektedir⁹⁶⁰. Zira rehin sözleşmesi rehin veren ile rehin alan arasındadır ve rehnin kapsamının belirlenmesi ancak rehin sözleşmesinde veya rehin veren ile rehin alanın sonradan yapacakları bir anlaşmayla olabilir⁹⁶¹.

Benzer şekilde mevduat üzerinde art rehin kurulmuşsa güvencenin kapsamına ilişkin anlaşmalar bakımından art rehinli alacaklıların rızası aranır⁹⁶². Zira güvencenin kapsamının genişlemesinin, sonra gelen hak sahiplerinin teminattan elde edebileceği faydayı azaltma riski bulunmaktadır. Rızanın alınmadığı hallerde, kapsamın sonradan artırılan miktardaki kısmı art rehinlerden sonra sırasını alacaktır⁹⁶³.

C- Mevduat Rehninin Borçlandırıcı İşlemden Doğan Hükümleri

Yukarıda işaret ettiğimiz üzere mevduat rehninin bazı hükümleri borçlandırıcı işlemde kaynaklanmaktadır. Bu hükümler, rehin alan ve rehin verenin sözleşmeden doğan borçlarına ilişkindir. Aşağıda inceleyeceğimiz borçların kaynakları ve bu borçların bazılarının mevcut olup olmadığı tartışmalıdır. Bu başlık altında, rehin veren ile rehinli alacaklının borçlandırıcı nitelikteki rehin vaadi sözleşmesinden doğan hak ve borçları doktrindeki farklı görüşlere de yer verilerek incelenecektir.

1- Rehin Veren Borçları

a- Mevduat Üzerinde Rehin Tesis Etme Borcu

Rehin verenin borçlandırıcı işlemde doğan asli edim borcu, mevduat alacağı üzerinde rehin tesis etme borcudur⁹⁶⁴. Mevduat rehni bakımından bu borcun ifası, tasarruf işlemi niteliğindeki rehin sözleşmesinin akdedilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Rehinli alacaklı, rehin verenden bu borcun ifasını talep edebilir. Rehin kurma vaadinden doğan bu borcun yerine getirilmemesi halinde rehinli alacaklı,

⁹⁶⁰ Cansel, s. 156; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 69; Çakırca, s. 45; Taşkın, s. 266.

⁹⁶¹ Makaracı Başak, s. 196, 197.

⁹⁶² Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 69; Cansel, s. 158; Nomer/ Ergüne, N. 1385; Makaracı Başak, s. 197; Taşkın, s. 266; Özer, s. 66; Çakırca, s. 45.

⁹⁶³ Taşkın, s. 266.

⁹⁶⁴ Taşkın, s. 404. Taşkın rehni sözleşmesi bakımından: Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 18; Makaracı Başak, s. 313.

bir eda davası açabilir. Bu halde mahkeme kararı rehin verenin irade beyanı yerine geçecek ve kararın kesinleşmesiyle mevduat rehni kurulmuş olacaktır.

Aşağıdaki iki başlıkta ele alınan alacağın varlığına ilişkin garanti borcu ile alacağın varlığının korunması borcu ise asıl borcun ifasına hizmet eden koruma ve özen yükümlülükleri kapsamında yan borçlardır⁹⁶⁵.

b- Rehın Konusu Mevduat Alacağının Varlığına İlişkin Garanti Borcu

Rehın amacı, bir alacağın ödenmesini teminat altına almaktır. Bu bakımdan doktrinde⁹⁶⁶ rehin verenin rehın teminat işlevini sağlamakla yükümlü olduğu ifade edilmektedir. Bazı yazarlara⁹⁶⁷ göre rehin verenin bu borcuna ilişkin olarak kanunda açık bir hüküm bulunmamakla birlikte alacağın devrinde yer alan devredenin alacağın varlığını garanti yükümlülüğünün (TBK m. 191) alacak rehnine de kıyasen uygulanması gerekmektedir. Dolayısıyla rehın konusu mevduat, belirlilik ilkesine uygun değilse, devri mümkün değilse veya mevduat sahibinin tasarruf yetkisi bulunmuyorsa rehin veren TBK m. 191 gereğince sorumlu olacaktır.

Bu yükümlülük, rehin verenin bir başkasının borcunu teminat altına aldığı durumlarda önem taşımaktadır⁹⁶⁸. Zira borçlunun rehin verdiği durumda zaten borçlu borçtan şahsen sorumlu olduğu için garanti sorumluluğu ayrıca bir avantaj sağlamayacaktır.

Bu konuya ilişkin olarak tartışmalı bir diğer husus ise rehin verenin garanti borcunun hangi an için mevcut olduğudur. Bu konu alacağın devri bağlamında doktrinde⁹⁶⁹ mevcut ve müstakbel alacaklar bakımından ikiye ayrılarak incelenmiştir. Mevcut alacaklar bakımından sorumluluğun mevcut olduğu an sadece borçlandırıcı

⁹⁶⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 78. Alacağın devri vaadi sözleşmesinden doğan garanti ve devrin amacına ulaşmasına engel olmama yükümlülüğü bakımından bu yönde: Kapancı, **Şerh**, TBK m. 190-193'e Giriş, N. 1 vd. Devrin amacına ulaşmasına engel olmama yükümlülüğü bakımından Engin, s. 91. Makaracı Başak'a göre taşınır rehinde tek ve asli borç, rehın hakkının tesisi olup rehın konusuna ilişkin ayıba karşı tekeffül borcu bu asli borçla bağlantılı bir borçtur (Makaracı Başak, s. 313).

⁹⁶⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 74, 76; Özer, s. 72; Makaracı Başak, s. 388; Çakırca, s. 49, 50; Doğan, s. 57.

⁹⁶⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 77; Özer, s. 73. Karayalçın'a göre burada bir kanun boşluğu bulunmaktadır. Bu boşluğun TMK m. 1 uyarınca doldurulmasıyla rehin verenin, alacağın varlığını ve borçlunun borcunu ödeyeceğini taahhüt ettiği sonucu kabul edilmelidir. Yaşar Karayalçın, "Rehinden Cirantanın Hukuki Durumu", **Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (Bildiriler-Tartışmalar)**, Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, Sevinç Matbaası, Ankara 1984, ss. 223-262, s. 238.

⁹⁶⁸ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 75; Taşkın, s. 410.

⁹⁶⁹ Engin, s. 114 vd. Alacağın muaccel olup olmamasına göre inceleyen: Kapancı, **Şerh**, TBK m. 191, N. 13 vd.

işlem yapılmışsa bu an; tasarruf işlemi de yapılmışsa devir anı olarak kabul edilmektedir⁹⁷⁰. Önce borçlandırıcı işlem olan devir taahhüdünde bulunduktan bir süre sonra devrin gerçekleştirilmesi halinde ise garanti borcu devir anına kadar uzamaktadır⁹⁷¹.

Müstakbel alacaklara gelindiğinde ise garanti yükümlülüğünün müstakbel alacağın doğduğu anda bulunduğu ifade edilmiştir⁹⁷². Farklı yönde bir görüşe⁹⁷³ göre ise müstakbel alacaklar bakımından zaten bir riskin bulunduğu bilinmektedir. Bu bakımdan müstakbel alacakların devrinde garanti borcu belirlilik ilkesi dikkate alınarak alacağın içeriğinin devir anında belirlenmiş olması gerektiği anlamına gelmektedir. Devir anından sonra devreden alacaklının davranışları yüzünden alacağın doğmaması halinde ise garanti yükümlülüğü değil devir işleminin sonuca ulaşmasını engellemesinden dolayı genel hükümlere göre borca aykırılık söz konusu olacaktır. Müstakbel alacakların rehni açısından durumu değerlendiren yazarlara⁹⁷⁴ göre alacağın vadesi gelmemiş veya şarta bağlıysa rehnin kendisi de şarta bağlanmış olacağından garanti yükümlülüğünden bahsedilemeyecektir.

TBK m. 191’de düzenlenen garanti yükümlülüğünün kapsamına ayrıca borçlunun ödeme gücü de girmektedir. Ancak mevduat rehninde borçlu her zaman bir banka olacağı için bankanın ödeme gücünü taahhütte bulunmanın pek bir önemi bulunmamaktadır⁹⁷⁵. Hatta alacağın varlığını taahhüt etmenin dahi mevduat rehninde geri planda kaldığı zira mevduat alacağının mevcudiyeti bakımından tartışmaya pek rastlanmayacağı ifade edilmiştir⁹⁷⁶.

Kanaatimizce rehin verenin garanti yükümlülüğünün varlığı biraz daha dikkatlice irdelenmelidir. Zira TBK m. 191’de düzenlenen garanti yükümlülüğü ancak ivazlı devirlerde uygulama alanı bulmaktadır. Dolayısıyla bu hükmün kıyasen uygulama alanı bulacağı kabul edildiğinde rehin vaadi sözleşmesinin ivazlı olup olmadığı önem taşımaktadır. Rehin kurma vaadi ise genelde ivazlı olarak

⁹⁷⁰ Engin, s. 115; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 191, N. 13 vd.

⁹⁷¹ Engin, s. 115.

⁹⁷² Bkz. Engin, s. 116, dn. 34’te anılan yazarlar. Alacağı muaccel olup olmamasına göre ayıran ve muaccel olmayan alacaklar bakımından muacceliyet anını kabul eden görüş için bkz. Kapancı, **Şerh**, TBK m. 191, N. 15 ve aynı paragrafta bağlı dn. 124’te anılan yazarlar.

⁹⁷³ Engin, s. 118.

⁹⁷⁴ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 77, 78; Özer, s. 73.

⁹⁷⁵ Özer, s. 74; Taşkın, s. 414.

⁹⁷⁶ Taşkın, s. 413.

yapılmamaktadır⁹⁷⁷. Burada bankalarla yapılan kredi sözleşmelerinde bankanın kredi kullandırma yükümlülüğü ile borçlunun rehin gösterme yükümlülüğü arasında bir karşılıklı ilişki olabileceği akla gelebilir⁹⁷⁸. Fakat bizim de katıldığımız görüş⁹⁷⁹ uyarınca bu iki borç birbirinin karşılığını oluşturmamaktadır. Zira rehin hakkı niteliği itibariyle teminat işlevi gösterdiğinden dolayı teminat altına alınan alacakla arasında bir ilişkinin varlığı kaçınılmazdır. Ayrıca bankanın kredi kullandırmasında amacı karşı edim olarak düşünülen teminata kavuşmak da değildir. Bir ivazın bulunmadığı rehin vaadi sözleşmelerinde rehin verenin mevduat alacağının varlığını garanti ettiğinden bahsedilemeyecektir.

Ayrıca burada rehin verenin garanti borcunun varlığı kabul edilse dahi bu borcun kaynağını tespit etmek ve hangi anda bulunduğunu belirlemek önem taşımaktadır. Alacağın devri açısından bakılacak olursa TBK m. 191’de düzenlenen devreden alacaklının garanti yükümlülüğünün kaynağının borçlandırıcı işlem olduğu ifade edilmektedir⁹⁸⁰. Dolayısıyla da rehin kurma vadinin ivazlı olması halinde ortaya çıkan bu borcun kaynağı, borçlandırıcı işlem niteliğindeki rehin kurma vaadi sözleşmesi olmalıdır.

Rehin verenin garanti borcu, doktrinde bazı yazarlarca⁹⁸¹ kanundan kaynaklanan ve alacaklıya yüklenen özenli yönetim borcuyla birlikte değerlendirilmiştir. Alacağın varlığını garanti yükümlülüğünün rehnin kuruluş anıyla sınırlı olmayıp rehnin kurulmasından sonra da TMK m. 961’de düzenlenen özenli yönetim borcuyla bağlantılı olarak alacağın varlığını ve değerini koruma yükümlülüğü olarak devam edeceği ileri sürülmüştür. Bu görüşe göre garanti yükümlülüğü rehin hakkının son bulunduğu tarihe kadar devam etmektedir. Aksi takdirde rehnin teminat işlevinin bir anlamı kalmayacaktır.

Halbuki bizim de katıldığımız görüş⁹⁸² uyarınca bu borçların kaynakları farklıdır. Bu başlık altında bahsedilen garanti borcunun kaynağı borçlandırıcı

⁹⁷⁷ Taşkın, s. 409.

⁹⁷⁸ Bu yönde: Guggenheim/ Guggenheim, N. 1121; Teminat amaçlı temlik bakımından bu yönde: Aral, **Topyekün Temlik**, s. 125.

⁹⁷⁹ Burak Özen, **Kredi Açma Sözleşmeleri**, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2017, s. 225, dn. 396; Taşkın, s. 410.

⁹⁸⁰ Probst, **CR CO I**, Art. 171, N. 4; Engin, s. 40; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 183-194’e Giriş, N. 2; Ercoşkun Şenol, s. 184. Aksine, tasarruf işleminden kaynaklandığı yönünde, bkz. Oğuzman/ Öz, C. II, N. 1667.

⁹⁸¹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 78; Özer, s. 73; Çakırca, s. 50.

⁹⁸² Taşkın, s. 410 vd.

nitelikteki sözleşmeye; alacağın özenli yönetim borcu TMK m. 961/ f. 1’de düzenlenmiş olup kanundan doğmaktadır. Ayrıca garanti borcunun borçlusu rehin verenken; özenli yönetim borcunun borçlusu ise rehin konusu alacağın alacaklısıdır. Yukarıda bahsettiğimiz üzere sonradan taraf değişikliği hallerinde kimin borçlu olduğunun tespiti açısından bu husus önem taşımaktadır. Zira rehin veren ve alacaklı sıfatları her zaman örtüşmemektedir. Aynı zamanda bu sıfatların aynı kişide birleştiği halde dahi bu borçlar zamansal açıdan da birbirinden ayrılmaktadır. Borçlandırıcı işlemin yapılmasından itibaren rehin tesis edilene kadar sözleşmeden kaynaklanan garanti borcu; rehnin kurulmasından itibaren ise kanundan doğan özenli yönetim borcu gündeme gelmektedir.

c- **Rehin Konusu Alacağın Varlığının ve Değerinin Korunması Borcu**

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere doktrinde bir görüş⁹⁸³, alacak rehninde teminat işlevini sağlama borcunun, rehnin kurulmasından sonra da alacağın varlığının ve değerinin korunması borcu şeklinde devam ettiğini savunmaktadır. Bunlar, dürüstlük kuralından kaynaklanan, sağlama borcuna bağlı yan borç niteliğindeki koruma ve özen yükümlülükleridir. Bu görüş, TMK m. 961/ f. 1’de düzenlenen özenli yönetim borcunu da bu yan yükümlülüklerin örneği olarak görmektedir.

Ancak kanaatimizce TMK m. 961/ f. 1’de düzenlenen özenli yönetim borcunu rehin konusu alacağın varlığının ve değerinin korunması borcundan ayırt etmek gerekmektedir. Aşağıda detaylı inceleyeceğimiz özenli yönetim borcu, alacaklıya yüklenen ve kanundan doğan bir borçtur. Bu başlık altında incelediğimiz alacağın varlığının korunması borcu ise sözleşmeden kaynaklanan bir yan borçtur ve temelini dürüstlük kuralından alır⁹⁸⁴.

Alacağın varlığının korunması borcu kapsamında rehin veren öncelikle rehin hakkının sona ermesine sebep olmamalıdır. Bu bakımdan örneğin rehin verenin alacağı devretmesi ancak devirden habersiz üçüncü kişiden borç para alarak kendisine karşı

⁹⁸³ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 78; Özer, s. 73; Çakırca, s. 49-51.

⁹⁸⁴ Taşkın, s. 406. Borcun kaynağını TMK m. 961 olarak göstermekle birlikte yükümlülüğün kapsamının, dürüstlük kuralı çerçevesinde belirleneceği yönünde bkz. Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 78; Özer, s. 73. Alacağın devri bakımından da doktrinde devrin amacına ulaşmasına engel olmama yükümlülüğü bulunduğu ve bu yükümlülüğün dürüstlük kuralından kaynaklandığı ifade edilmiştir Bkz. Probst, **CR CO I**, Art. 171, N. 3; Engin, s. 43, 44; Ercoşkun Şenol, s. 190; Kapancı, **Şerh**, TBK m. 190-193’e Giriş, N. 6.

takas hakkı ileri sürülebilmesine yol açması halinde alacağın varlığını koruma borcuna aykırı davranmış olacaktır⁹⁸⁵.

Bazı yazarlara⁹⁸⁶ göre, rehin konusu alacağın korunması kapsamında, alacağın değer kaybı tehlikesi varsa rehin veren bunu engelleyecek ya da azaltacak tedbirleri almakla yükümlüdür. Ancak biz bu görüşe de iştirak etmiyoruz. Bizim katıldığımız görüş⁹⁸⁷ uyarınca rehin verenin borçlandırıcı işleme bağlı olarak dürüstlük kuralından kaynaklanan alacağın değerinin korunmasına ilişkin borcu bulunmamaktadır. Zira alacağın değerinin düşmesi halinde buna engel olmak için aktif bir davranışta bulunması gerekmektedir. Dürüstlük kuralına temelli alacağın varlığının korunması borcunun kapsamına böyle bir aktif davranış yükümlülüğü girmemelidir. Ancak elbette rehin verenin rehin kurma vaadinde ayrıca alacağın değerine ilişkin bu yönde bir taahhütte bulunması mümkündür⁹⁸⁸. Dikkat edilmesi gereken husus, rehin veren ayrıca bir taahhütte bulunmamışsa, dürüstlük kuralından kaynaklanan alacağın değerinin korunması borcunun bulunmamasıdır. Alacağın değer kaybetmesi halinde değeri koruma borcu TMK m. 961 uyarınca özenli yönetim kapsamında değerlendirilebilir ve alacaklıya yüklenmiş bir borçtur.

2- Rehın Alanın Borçları

Rehin alanın borçları esasen kanundan doğan borçlardır. Daha önce teslime bağlı taşınır rehni bakımından belirttiğimiz üzere, rehinli alacaklının iade borcu ile özenle koruma borcu, kanundan doğan borçlardır⁹⁸⁹. Ancak doktrinde bu borçların asıl olarak borçlandırıcı sözleşmeden kaynaklandığı yönünde görüşler⁹⁹⁰ de bulunmaktadır. Biz, katıldığımız görüş çerçevesinde bu borçları rehlin kanundan kaynaklanan hükümleri altına inceleyeceğiz. Ancak hatırlanmalıdır ki borçlandırıcı nitelikteki sözleşmede rehin alan bakımından da bir borç öngörölmesi mümkündür. Dolayısıyla böyle bir ihtimalde rehinli alacaklının ayrıca kararlaştırılan borçları, borçlandırıcı nitelikteki sözleşmeden kaynaklanacaktır.

⁹⁸⁵ Taşkın, s. 406. Benzer bir örnek için bkz. Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 78; Özer, s. 73.

⁹⁸⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 80; Özer, s. 74.

⁹⁸⁷ Taşkın, s. 407.

⁹⁸⁸ Bu taahhüt, sözleşmelerin nispiliği ilkesi gereği sadece taraflarını bağlar.

⁹⁸⁹ Bkz. Üçüncü Bölüm, I. A. 1.

⁹⁹⁰ Cansel, s. 165; Saymen/ Elbir, s. 722. Alacak rehlinde alacağın varlığını ve değerini koruma borcu ve iade borcu açısından bu yönde: Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 82, 84; Özer, s. 69-70, 72; Çakırca, s. 47-49.

D- Mevduat Rehninin Kanundan Doğan Hükümleri

1- Alacaklı ile Rehinli Alacaklı Arasındaki Kanuni Borç İlişkisi

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere teslimine bağlı taşınır rehninde rehinli alacaklının temel borçları taşınırı iade etme borcu ile taşınırı özenle saklama borcudur. Bu borçların alacak rehninde ve konumuz bağlamında mevduat rehninde uygulanıp uygulanamayacağı incelenmesi gereken bir konudur. Daha önce yukarıda açıkladığımız üzere doktrinde bir görüş rehinli alacaklının borçlarının sözleşmeden kaynaklandığını ileri sürmüştür⁹⁹¹. Ancak biz, bu borçların kanundan doğduğu görüşündeyiz. Dolayısıyla savunduğumuz görüş çerçevesinde, alacaklı ile rehinli alacaklı arasındaki kanuni borç ilişkisinden doğan borçları bu başlık altında inceleyeceğiz.

Doktrinde⁹⁹² rehinli alacaklının rehin konusunu iade borcunun alacak rehninde de uygulama alanı bulacağı ifade edilmiştir. Buna göre rehinli alacaklı, rehin verenin rehinden önceki hukuki ve fiili durumunu yeniden sağlamalıdır. Bu borç senede bağlı alacakların rehninde rehnin sona ermesinden sonra senetlerin rehin verene teslim edilmesi şeklinde kendini göstermektedir. Senede bağlı olmayan alacakların rehninde ise genelde bu hükmün uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin özel bir değerlendirme yapılmamıştır. Kanaatimizce, senede bağlı alacak rehninde bu hükmün uygulanacağı belirtilirken senede bağlı olmayan alacakların rehni için bir değerlendirmeye yer verilmemiş olması kanımızca buradaki yaklaşımın olumsuz olduğunu göstermektedir⁹⁹³.

Mevduat rehnine gelindiğinde ise doktrinde⁹⁹⁴ rehinli alacaklının iade borcunun bir görünümü olarak; mevduat hesabına bloke konulmuş olması halinde rehnin sona ermesiyle birlikte rehinli alacaklının mevduatı serbest bırakma yükümlülüğünün bulunduğu ileri sürülmüştür. Serbest bırakma yükümlülüğü bir yandan taşınır rehnine ilişkin TMK m. 944'ün kıyasen uygulanması çerçevesinde bir yandan TMK m. 961/ f. 2'de yaratılan tasarruf yetkisi sınırlamasıyla bağlantılı olarak incelenmiştir. Zira rehnin sona ermesi üzerine TMK m. 961/ f. 2 hükmünün etkisi ortadan kalkacak ve alacaklıyı rehin konusu alacağı üzerinde yeniden tam olarak tasarruf edebilir bir hale getirilmesi

⁹⁹¹ Bkz. Üçüncü Bölüm, I. A. 2.

⁹⁹² Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 84; Çakırca, s. 48.

⁹⁹³ Bkz. Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 83, 84; Çakırca, s. 48.

⁹⁹⁴ Özer, s. 72; M. Acar, s. 123, 124; Doğan, s. 62; Taşkın, s. 393.

söz konusu olur. Serbest bırakma yükümlülüğünün ifa edilebilmesi için elbette üçüncü kişi borçlunun rehin hakkının sona erdiği hakkında bilgilendirilmiş olması gereklidir⁹⁹⁵. Bu borcun ifasını yerine getirmek için banka, hesap üzerindeki bloke kaydını kaldırmalı ve hesabı mevduat sahibinin serbest kullanımına bırakmalıdır⁹⁹⁶. Rehin yükünün bölünmezliği ilkesi uyarınca bu serbest bırakma yükümlülüğü kural olarak ancak rehin hakkı sona erdiğinde yani rehinle teminat altına alınan alacak tamamen ifa edildiğinde doğmaktadır. Ancak tarafların aksi yönde anlaşma yapmaları da mümkündür⁹⁹⁷. Örneğin taraflar, teminat altına alınan alacak belli miktarlarda ödendiğinde rehin konusu alacağın bir kısmının serbest bırakılması hususunda anlaşabilirler.

Kanımızca, senede bağlı olmayan alacak rehninde rehinli alacaklının iade yükümlülüğünden bahsetmek mümkün değildir⁹⁹⁸. Her ne kadar mevduat rehninde blokeyi kaldırma yükümlülüğü, teslim bağli taşınır rehnindeki iade yükümlülüğüyle benzerlik gösterse de kanımızca bu kuralın senede bağlı olmayan alacak rehninde genel olarak bir uygulanma kabiliyeti bulunmamaktadır. Zira adi bir alacağın rehnedildiği halde, bu alacağın alacaklının tasarrufuna kapatılması veya açılması mümkün olmayacaktır. Kaldı ki aşağıda inceleyeceğimiz üzere rehin konusu alacak bakımından alacaklının tasarruf yetkisi kural olarak devam etmekle birlikte bazı işlemler bakımından sınırlanmaktadır. O halde rehin sona erdiğinde serbest tasarrufa bırakmasına gerek kalmaksızın alacaklının alacağı üzerinde tasarruf edebilmesi gerekir. Bu, kanun gereği kendiliğinden ortaya çıkan bir sonuçtur. Ayrıca rehinli alacaklının yerine getirmesi gereken bir borç değildir.

Ayrıca dikkat edilmelidir ki rehinli alacaklı taraf her zaman mevduatın bulunduğu banka olmayabilir. Bu görüş uyarınca rehinli alacaklının serbest bırakma yükümlülüğü bulunmakta fakat rehin ilişkisi dışındaki mevduatın bulunduğu banka serbest bırakma borcunu ifa etmektedir. Dolayısıyla bu ihtimal bakımından rehinli alacaklının serbest bırakma yükümlülüğünü nasıl yerine getireceği veya bankaya vereceği talimatla bu borcu yerine getirmiş sayılıp sayılmayacağı anlaşılamamaktadır.

⁹⁹⁵ Özer, s. 72; Taşkın, s. 393. Senede bağlı alacak rehni bakımından bu yönde: Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 84; Çakırca, s. 48.

⁹⁹⁶ M. Acar, s. 124; Özer, s. 72.

⁹⁹⁷ Taşkın, s. 393, 394.

⁹⁹⁸ Aynı görüşte: Foëx, **Contrat**, N. 117.

Daha önce, bankanın bir hesap üzerinde bloke koyabilmesi için sözleşmesel veya kanuni bir dayanağının bulunması gerektiğini ifade etmiştik. Dolayısıyla rehin sona erdiğinde blokeye dayanak teşkil eden sebep ortadan kalktığı için mevduat sahibi, blokenin kaldırılmasını talep edebilecektir. Zira artık blokeye sebep teşkil eden rehin hakkı sona ermiştir. Fakat banka bu hususta rehinli alacaklının rızasını aramalıdır.

Kanuni borç ilişkisi içerisinde değerlendirilmesi gereken bir diğer borç ise özenle saklama borcudur. Zira teslim bağli taşınır rehninde rehinli alacaklının taşınırı özenle muhafaza etme borcu bulunmaktadır⁹⁹⁹. Senede bağli alacak rehninde bu borç, senedi özenle saklama borcu olarak kabul görmektedir¹⁰⁰⁰. Bu çerçevede senede bağli alacaklarda senedin zilyetliğini devir aldığı andan itibaren her türlü koruma tedbirini almakla yükümlüdür. Rehinli alacaklı, bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi sebebiyle senedin kaybolması veya tahrif olması dolayısıyla doğacak zararlardan sorumludur.

Senede bağli olmayan alacak rehninde ise bu borcun varlığından söz edilemeyecektir¹⁰⁰¹. Zira ortada özenle korunması gereken fiziksel bir varlık yoktur. Aynı zamanda bu borcun alacağın yönetimi görünümünde olabileceği akla gelebilecekse de TMK m. 961/ f. 1’de alacağın yönetimi yetkisi kural olarak alacaklıya verilmiştir. Dolayısıyla mevduat rehninde senede bağli bir alacak söz konusu olmadığı için senedi koruma borcundan bahsedilemez¹⁰⁰². Bunun haricinde herhangi bir koruma yükümlülüğü de bulunmamaktadır. Fakat doktrinde, tahsile yetkili rehinli alacaklının, yetkisini zamanında kullanmaması dolayısıyla doğacak zararlardan sorumlu olduğu ifade edilmiştir¹⁰⁰³. Buna göre, rehinli alacaklı değer kaybı tehlikesini rehin verene bildirmekle yükümlüdür. Ancak burada asıl yükümlülük, rehin konusu alacağın yönetimini kendisine verilmiş olan rehin verendedir.

TMK m. 945/ f. 2’de teslim bağli taşınır rehni bakımından rehinli alacaklının rehin konusu taşınırı devretmeme ve rehin vermeme borcu düzenlenmiştir. Doktrinde bu hükmün alacak rehninde de uygulama alanı bulacağı ve borcun borçlandırıcı

⁹⁹⁹ Steinauer, N. 5030; Cansel, s. 166; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3687; Makaracı Başak, s. 114.

¹⁰⁰⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 81; Özer, s. 70.

¹⁰⁰¹ Foëx, **Contrat**, N. 117.

¹⁰⁰² Özer, s. 71.

¹⁰⁰³ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 82; Özer, s. 70.

işlemden kaynaklandığı ifade edilmektedir¹⁰⁰⁴. Ancak bizim de katıldığımız görüşe¹⁰⁰⁵ göre bu hükmün senede bağlı olmayan adi alacakların rehninde ve dolayısıyla mevduat rehninde uygulanması mümkün değildir. Zira söz konusu hüküm ancak iyiniyetle iktisabın mümkün olduğu hallerde dolayısıyla hamiline yazılı veya emre yazılı alacak rehninde uygulama alanı bulabilecektir. O halde bu borcun mevduat rehninde uygulanma kabiliyeti bulunmadığını söylemek gerekir. Kaldı ki böyle bir borç mevcut olsaydı dahi bu borcun kanundan kaynaklandığı ve alacaklı ile rehinli alacaklı arasındaki kanuni borç ilişkisini ilgilendirdiği sonucuna ulaşmak gerekirdi¹⁰⁰⁶.

Rehin veren alacaklının kanundan doğan asıl borcu kanımızca rehin konusu alacağın yönetimi borcudur. Bir sonraki başlıkta detaylıca açıklanacağı için burada sadece bu borcun kaynağını ve taraf değişikliği halinde borçlusunun kim olduğunu belirtmekle yetineceğiz. TMK m. 961/ f. 1’de düzenlenen alacağın yönetimi yetkisi alacaklı bakımından aynı zamanda bir borç olarak düzenlenmiştir. Rehlin konusu alacağın devri halinde alacağın yeni sahibi alacağı rehinle yüklü olarak kazanacaktır¹⁰⁰⁷. Dolayısıyla devralan alacaklı, kanun gereği özenli yönetim borcundan sorumlu olacaktır. Devreden alacaklı ise artık alacak üzerinde hak sahibi olmadığından bu borçtan sorumlu olmayacaktır.

2- Rehlin Konusu Mevduatın Yönetimi

a- Genel Olarak

TMK m. 961 uyarınca “*Özenli bir yönetim, rehnedilmiş alacağın muacceliyetinin ihbarını ve tahsil edilmesini gerekli kılıyorsa alacaklı bu işlemleri yapabilir; rehin alacaklısı da alacaklıyı bu işlemlerin yapılmasına zorlayabilir*”. Rehnedilmiş bir alacağın yönetim yetkisi kural olarak alacaklıdadır¹⁰⁰⁸. Alacaklı, alacağın yönetimine ilişkin yetkilerini kullanırken rehinli alacaklının rızasına ihtiyaç duymamaktadır¹⁰⁰⁹. Özenli yönetim yükümlülüğü kapsamında alınması gereken tedbirleri gerekli hallerde almaya yetkilidir.

¹⁰⁰⁴ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 83; Özer, s. 71; Çakırca, s. 49; Doğan, s. 61.

¹⁰⁰⁵ Özer, s. 71, 72; Doğan, s. 62; M. Acar, s. 122; Taşkın, s. 415.

¹⁰⁰⁶ Taşkın, s. 415, dn. 1046.

¹⁰⁰⁷ Nitekim teslimine bağlı taşınır rehninde malikin borçları, rehin hakkının mülkiyeti sınırlayan bir aynı hak olmasıyla açıklanmaktadır. Bkz. Makaracı Başak, s. 117.

¹⁰⁰⁸ Homberger/ Marti, **Gage sur les créances**, s. 4; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3817; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 1; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 87; Çakırca, s. 59.

¹⁰⁰⁹ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 7; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 89; Özer, s. 80.

Alacaklı bu tedbirlerin alınması bakımından sadece yetkili değil aynı zamanda yükümlüdür¹⁰¹⁰. Alacaklının bu yükümlülüğünün kaynağı, TMK m. 961/ f. 1 hükmüdür¹⁰¹¹. Alacaklının yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde rehinli alacaklı TMK m. 961/ f. 1 uyarınca alacaklının bu önlemleri almaya zorlanmasını talep edebilir. Örneğin mevduat, ihbarlı bir mevduat ise muacceliyet ihbarını yapmaya mevduat alacaklısı yetkili olmakla birlikte bunu yerine getirmiyorsa rehinli alacaklı, alacaklıdan talepte bulunabilir¹⁰¹².

Bu önlemlerin alınmaması sebebiyle teminatın değerinin azalması ve rehinli alacaklının bir zarara uğraması ihtimalinde alacaklı bu zararı tazmin etmekle yükümlüdür. Bazı yazarlara¹⁰¹³ göre alacaklı, TBK m. 191'in kıyasen uygulanması sonucunda zarardan sorumlu olmaktadır. Fakat burada kanundan doğan bir borç bulunmaktadır. Dolayısıyla TBK m. 112 vd. hükümleri uygulanmalıdır. Zira kanundan doğan borçlara aykırılık halinde TBK m. 112 vd. hükümleri uygulama alanı bulacağı kabul edilmektedir¹⁰¹⁴. Nitekim ortada bir yapma borcu bulunduğundan rehinli alacaklı TBK m. 113 uyarınca bu önlemleri almak hususunda kendisinin yetkilendirilmesini de hâkimden talep edebilir¹⁰¹⁵.

b- Özenli Yönetim Borcunun İçeriği

Alacaklının yükümlü olduğu özenli yönetimin neleri kapsadığı önemli bir konudur. TBK m. 961'in metninde muacceliyet ihbarı ve tahsil ifadelerine yer verilmişse de esasında burada alacağın tahsili haricindeki, alacağın değerinin korunması ve alacağın tahsil edilebilmesini sağlayacak tüm işlemler kastedilmiştir¹⁰¹⁶. Dolayısıyla alacağın tahsili hükmün kapsamı dışındadır. Zira alacağın tahsili bir yönetim işi değildir¹⁰¹⁷.

¹⁰¹⁰ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 8; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 90; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 317; Özer, s. 80, 81; Taşkın, s. 379.

¹⁰¹¹ Bu yükümlülüğün kanundan ve rehin taahhüdünden kaynaklandığı yönünde bkz. De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 8; Çakırca, s. 60; Taşkın, s. 381.

¹⁰¹² Şener, **Banka Mevduatı**, s. 317, 318; Özer, s. 83.

¹⁰¹³ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 89; Çakırca, s. 60; Makaracı Başak, s. 247; Özer, s. 81.

¹⁰¹⁴ Köprülü/ Kaneti, s. 97; Pierre Engel, "À propos des obligations légales", **Prof. Dr. Haluk Tandoğan'ın Hatırasına Armağan**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1990, ss. 139-154, s. 142, 143; Tek, **İrtifak**, s. 91.

¹⁰¹⁵ Köprülü/ Kaneti, s. 460; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 8; Nomer/ Ergüne, N. 1368; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 90; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 318; Özer, s. 83; Taşkın, s. 379. Art rehin halinde ise önceki sıradaki rehinli alacaklı gerekli önlemlerin alınmasını talep etmiyorsa sonraki rehin alacaklısı da bu yollara başvurabilir. Bkz. Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 90; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 318, dn. 351; Çakırca, s. 61.

¹⁰¹⁶ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 5; Taşkın, s. 380.

¹⁰¹⁷ Taşkın, s. 374.

Nitekim rehin kendisine ihbar edilmiş borçlunun ancak rehinli alacaklının rızasıyla alacaklıya ödeme yapabileceği düzenlenmiştir. Dolayısıyla rehin verenin rızası olmadan alacaklının tahsil yetkisi bulunmamaktadır. TMK m. 961/ f. 2’de düzenlenen alacağın tahsili konusunun ise alacaklı veya rehinli alacaklı açısından tahsil; üçüncü kişi borçlu açısından ödeme olmak üzere iki yönü bulunmaktadır. Bu bakımdan alacaklıyla rehinli alacaklı arasındaki kanuni borç ilişkisi kapsamında değildir¹⁰¹⁸. Çalışmamızda rehlin ödemeye ilişkin hükümleri aşağıda ayrı bir başlık altında incelenecektir¹⁰¹⁹.

Alacaklının özenli yönetim borcu ve yetkisi ise alacağın ileri sürülmesi ve ayakta tutulması için gerekli olan bütün tedbirleri kapsar¹⁰²⁰. TMK m. 961’de alacaklının yetkileri sayılmak yerine bir çerçeve çizilmiştir. Doktrinde¹⁰²¹ bu kapsamdaki yönetim işlerine, muacceliyet ihbarı, temerrüt ihbarı, icra takibi, dava işlemleri örnek olarak gösterilmektedir. Ayrıca bu madde kapsamında alacaklı, alacağın varlığını ve tahsil edilebilirliğini tehlikeye düşürmemekle de yükümlüdür¹⁰²². Bu bakımdan örneğin rehinli alacaklının rehlin bildirilmediği üçüncü kişi borçluya borçlanarak kendisine karşı kullanılabilecek bir takas imkânı sağlamaktan kaçınması gerekmektedir¹⁰²³. Bu olumsuz davranış yükümlülüğü de özenli yönetim kapsamında değerlendirilmiştir.

Alacak üzerindeki tasarruf işlemleri ise genel olarak alacağın yönetimi kapsamında değerlendirilmemektedir¹⁰²⁴. Özellikle alacağın maddi içeriğini değiştiren veya sona erdirme riski bulunan işlemlerin alacaklının yönetim yetkisi kapsamında değerlendirilemeyeceği söylenmelidir. Örneğin üçüncü kişi borçlunun ibra edilmesi, rehin konusu alacağın faizlerinden, teminatlarından vazgeçilmesi, muacceliyet şartlarının zorlaştırılması, alacağın vadesinin ertelenmesi, hallerinde bu riskin bulunduğu ifade edilmiştir¹⁰²⁵. Bu tür işlemlerin yapılabilmesi için TMK m. 961/ f. 2

¹⁰¹⁸ Taşkın, s. 374, 375.

¹⁰¹⁹ Bkz. Üçüncü Bölüm, I. D. 4. b.

¹⁰²⁰ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 5; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 88; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 316; Özer, s. 80; Taşkın, s. 380.

¹⁰²¹ Örnekler için bkz. Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3817; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 5; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 89; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 215, dn. 56; Özer, s. 81; Taşkın, s. 380.

¹⁰²² De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 9; Taşkın, s. 381.

¹⁰²³ Taşkın, s. 381.

¹⁰²⁴ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 9; Taşkın, s. 382.

¹⁰²⁵ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 9; Taşkın, s. 381, 382.

uyarınca rehinli alacaklının rızası gereklidir. Alacaklının bu işlemleri yapmaktan kaçınması da onun özenli yönetim yükümlülüğünün içinde değerlendirilmektedir.

c- Mevduat Rehninde Mevduatın Özenli Yönetimi

Mevduat rehni bakımından öncelikle alacağın borçlusunun banka olması sebebiyle mevduat alacağının tahsil edilebilirliği açısından bir tehlikeden bahsetmek çoğu zaman mümkün olmayacaktır¹⁰²⁶. Ancak istisnaen de olsa bankanın faaliyet izninin kaldırılması halinde TMSF tarafından yapılmış sigortaya ilişkin bazı hususlara değinmek gereklidir. Yukarıda rehin konusu alacağın kapsamına ilişkin açıklamalarımızda da yer verdiğimiz üzere¹⁰²⁷ Bankacılık Kanunu m. 63/ f. 1 uyarınca resmi kuruluşlar, kredi kuruluşları ve finansal kuruluşlara ait olanlar haricindeki tüm mevduatlar TMSF tarafından sigorta edilmektedir. Bankanın mevduat kabulü ve bankacılık işlemleri yapma yetkisinin kaldırılması üzerine risk gerçekleşmiş olur ve Fon hak sahiplerine ödeme yapma borcu doğar. İşte bu halde mevduat alacaklısının TMSF'ye başvuru yapması, özenli yönetim kapsamındadır¹⁰²⁸. Faaliyet İzni Kaldırılan Bankalardaki Sigortalı Mevduat ve Sigortalı Katılım Fonunun Ödenmesi ile Bu Bankaların İflas Ve Tasfiyesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik m. 10/ f. 7'de yer alan *“Hak sahipleri, alacak talepleri sırasında, mevduat/katılma/özel cari hesap cüzdanı ve vatandaşlık numarasını havi resmi kimlik belgesi suretleri, vergi kimlik numarası, ikametgah belgesi ve talep tarihindeki koşullar dikkate alınarak Fon Kurulu tarafından belirlenecek diğer bilgi ve belgeleri ibraz eder.”* düzenlemesi gereğince başvuru yapılması ve gerekli belgelerin ibraz edilmesi özenli yönetim kapsamında düşünülmelidir. Ayrıca sigorta kapsamını aşan¹⁰²⁹ mevduat alacakları İİK m. 206 uyarınca üçüncü sırada imtiyazlı alacaklardır ve yine mevduat sahibinin özenli yönetim kapsamında iflas masasına alacağının kaydını yaptırması gereklidir¹⁰³⁰.

¹⁰²⁶ Taşkın, s. 382.

¹⁰²⁷ Bkz. Üçüncü Bölüm, I, B.

¹⁰²⁸ Özer, s. 81; Doğan, s. 68, 69; Taşkın, s. 382.

¹⁰²⁹ 2023 yılı için her bir kuruluştaki her bir kişi için belirlenen sigorta limiti 400.000 TL'dir. Sigorta limitleriyle ilgili detaylı bilgi için bkz. TMSF Kurulunun 15.12.2022 tarihli ve 595 sayılı kararı hakkında açıklama: <https://www.tmsf.org.tr/tr/Basin/List/sigorta-limiti-guncellemesi-hakk%C4%B1nda-ac%C4%B1klama#:~:text=Fon%20Kurulumuzun%2015.12.2022%20tarihli,400%20bin%20TL%20olarak%20belirlenmi%C5%9Ftir.>

¹⁰³⁰ Taşkın, s. 382, 383.

Doktrinde¹⁰³¹ mevduat sahibinin özenli yönetim kapsamında mevduatını tek hesapta toplamak yerine sigortadan yararlanmak için birden fazla hesap arasında bölüştürmekle yükümlü olup olmadığı da ele alınmıştır. Bu soru, mevduatın bu şekilde bölünmesinin faiz gelirini azaltarak rehinli alacaklının aleyhine olacağı ve ayrıca teminatın en üst seviyede tutulması için çaba sarf edilmesinin özenli yönetim kapsamını aşacağı gerekçeleriyle olumsuz olarak cevaplanmıştır¹⁰³². Ancak kanımızca bu yükümlülüğün bahsedilememesinin sebebi Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelik m. 4/ f. 1 uyarınca sigortalanan tutarın üst sınırının her bir kişi bakımından belirlenmiş olmasıdır. Dolayısıyla kişi mevduatını ne kadar hesaba bölmüş olursa olsun üst sınır, o bankada bulunan toplam mevduatı bakımından hesaplanacaktır.

Mevduat alacaklısının özenli yönetim borcu bakımından değerlendirilmesi gereken bir diğer konu ise mevduatın zamanaşımına uğramasıdır. BankK m. 62 uyarınca hak sahibinin en son talebi, işlemi veya yazılı bir talimatından itibaren 10 yıl süreyle aranmayan mevduat alacakları zamanaşımına uğrar. Banka tarafından hak sahibine ulaşılamaması halinde bir ilan yapılır ve bunu takiben mevduat alacağı ise TMSF'ye gelir olarak kaydedilir. Mevduatın bu şekilde zamanaşımına uğraması, mevduat alacağının genel hükümler çerçevesinde zamanaşımına uğramasından farklıdır¹⁰³³. Zira burada anılan zamanaşımı süresinin dolması üzerine mevduat bankasının TMSF'ye ödeme yapmasıyla birlikte mevduat sahibine olan borcu sona ermektedir¹⁰³⁴. Mevduat sahibinin hesabına para yatırması, hesabından para çekmesi, havale yapması, bankaya ödeme talimatı vermesi, adres değişikliğinin bildirilmesi gibi işlemler mevduatın zaman aşımına uğramasını engelleyen işlemlere örnek olarak gösterilmektedir¹⁰³⁵. TMSF'nin Türkiye Bankalar Birliği Genel Sekreterliği'ne yazdığı 15.01.2013 tarihli yazısında¹⁰³⁶, zamanaşımı süresinin kesilmesi için hak sahibinin bilgisi ve inisiyatifinde olarak ve kanıtlanabilir şekilde banka ile herhangi

¹⁰³¹ M. Acar, s. 120; Taşkın, s. 383.

¹⁰³² Bkz. M. Acar, s. 120, 121; Taşkın, s. 383.

¹⁰³³ Bu iki zamanaşımı kurumu arasındaki farklar için bkz. Akgün, s. 125, 126. Şit İmamoğlu da def'i niteliğindeki zamanaşımından farklı olduğunu vurgulamış, bunun yanı sıra mevduatın iade edilemez hale gelmesi ve hak sahibinin hakkını koruması için belli bir süre içinde belli davranışlarda bulunmasını zorunlu tuttuğu için hak düşürücü süre ile benzerlik taşıdığını ileri sürmüştür. Bkz. Başak Şit İmamoğlu, "Mevduatta Zamanaşımı", **BATİDER**, C. XXXI, S. 1, Y. 2015, ss. 163-186, s. 166, dn. 7.

¹⁰³⁴ Çeker, **Mevduat**, s. 328; Akgün, s. 125; Taşkın, s. 383.

¹⁰³⁵ Örnekler için bkz. Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1310; Çeker, **Mevduat**, s. 330, 331; Akgün, s. 127; Şit İmamoğlu, **Zamanaşımı**, s. 182; Taşkın, s. 384.

¹⁰³⁶ TMSF, 80249167-230-41 sayılı yazısı <https://www.tmsf.org.tr/File/Download?fileId=2475DC9F-5174-4891-A397-277FD24AF32F&typeId=1>

bir bankacılık kanalıyla iletişime geçilmesi yeterli görülmüştür. Bununla birlikte aynı yazıda bankanın tek taraflı olarak yaptığı işlemlerin ise (örneğin müşteri bilgilerini görüntüleme, güncelleme işlemleri) mevduatın zamanaşımına uğramasını engellemeyeceği ifade edilmiştir.

Hak sahibinin mevduat üzerinde rehin tesis etmesi zamanaşımı süresi kesilmiş olacaktır¹⁰³⁷. Rehlin hükümlerini devam ettirdiği sürece zamanaşımının işlemeye devam edip etmeyeceği ise ayrı bir tartışma konusudur. Bir görüşe¹⁰³⁸ göre rehin kurulduktan sonra hak sahibinin arama olanağı bulunmadığı için rehin süresi boyunca zamanaşımı süresi işlememektedir. Aksi görüşteki yazarlara¹⁰³⁹ göre ise rehlin varlığı zamanaşımı süresini durdurmamaktadır. Fakat zamanaşımı süresinin sonunda mevduat üzerinde halen daha rehin mevcutsa mevduat TMSF'ye devredilemez.

Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 9. maddesi uyarınca yetkili merciler tarafından bloke konulan hesaplarda bloke süresince zamanaşımı duracak, zamanaşımı bloke kaldırıldıktan sonra işlemeye devam edecektir. Yukarıda incelediğimiz üzere mevduat rehlinde de mevduat hesabına bloke konulması bir zorunluluk olmamakla birlikte çoğu zaman konulmaktadır. Fakat kanaatimizce yönetmelikte sözü edilen hesaplar yalnızca resmi makamların işlem ya da kararıyla bloke konulmuş hesaplardır. Bu bakımdan mevduat üzerinde tesis edilmesi zamanaşımının işlemlerini engellememektedir. Yine de rehin tesisi mevduat sahibinin yaptığı bir işlem olarak zamanaşımını kesmektedir.

Mevduatın zamanaşımına uğraması bakımından bir diğer sorun, vadeli mevduatlarda vade yenilemelerinin zamanaşımını kesip kesmeyeceğiyle ilgilidir. Vadeli mevduatlarda vade süresi boyunca zamanaşımı süresi işlememektedir¹⁰⁴⁰. Ancak sorun, sözleşmelere konulan vade yenileme şartlarından kaynaklanmaktadır. Zira Mevduat Ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik m. 4/ f. 4/ b. e uyarınca bankaların hesap açılışlarında “*Vadesinde*

¹⁰³⁷ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1310; Taşkın, s. 384. Aksi yönde bkz. M. Acar, s. 160.

¹⁰³⁸ Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 167; Çeker, **Mevduat**, s. 331; Akgün, s. 128.

¹⁰³⁹ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1320; M. Acar, s. 159.

¹⁰⁴⁰ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 1320; Çeker, **Mevduat**, s. 333.

kapatılmayan hesapların hesap sahibinin yeni vade sonunun hafta sonu tatiline gelmesi ve bu vadenin ilk iş gününe ötelenmesi hususunda talimat vermesi durumunda yeni bir vade, söz konusu talimatın verilmemesi durumunda ise aynı vade ve yenileme tarihinde geçerli olan faiz veya kâr ve zarara katılma oranı üzerinden yenilenmiş sayılacağını” düzenlemeleri şarttır. Dolayısıyla mevduat sahibi vade yenilemesi talebinde bulunmasa dahi vade otomatik olarak yenilenmektedir. Söz konusu yenilemelerin de zamanaşımını kesip kesmeyeceği tartışmalıdır. Bizim de katıldığımız görüş¹⁰⁴¹ müşterinin talebi olmadan vadenin banka tarafından yenilenmesinin, zamanaşımının kesilmesini sağlamayacağını savunmaktadır. Bu görüşe göre vadeli hesaplarda zamanaşımının işlemesinin sürekli olarak engellenmesi amaçlanmadığından kararlaştırılan vade bitiminde zamanaşımı yeniden işlemeye başlayacaktır. Farklı bir görüşe¹⁰⁴² göre ise vade bitimlerinde vadenin otomatik olarak yenileceğine ilişkin sözleşme şartlarının mudide oluşturduğu güven nedeniyle vade yenilemeleri mevduat sahibinin irade beyanı gibi kabul edilerek zamanaşımı süresi işletilmemelidir.

Görüleceği üzere bazı hallerde mevduatın zamanaşımına uğraması mümkündür. O halde alacaklının özenli yönetim yükümlülüğü, mevduatın zamanaşımına uğramamasını sağlamak için gerekli fiilleri de kapsamaktadır¹⁰⁴³. Aksi takdirde mevduat alacağı sona erecek ve buna bağlı olarak rehin hakkı da sona erecektir.

d- Alacağın Yönetim Düzeninde Değişiklik Yapılması

Alacağın yönetimine ilişkin kanun hükümleri emredici nitelikte olmadığından taraflarca bunun aksi kararlaştırılabilir¹⁰⁴⁴. Belirtilmelidir ki bankacılık uygulamasında bu tarz değişikliklere sıklıkla yer verilmektedir¹⁰⁴⁵. Dolayısıyla yukarıda açıkladığımız üzere yönetim yetkisi kural olarak alacaklıda olmakla birlikte taraflar anlaşarak alacağın yönetimini rehinli alacaklıya bırakabilir¹⁰⁴⁶. Alacağın yönetiminin rehinli alacaklıya bırakılmasının, alacağın tahsiline de izin verildiği anlamına geldiği ifade edilmiştir¹⁰⁴⁷. Fakat kanaatimizce rehinli alacaklıya alacağı tahsil yetkisi açık bir

¹⁰⁴¹ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 507; Çeker, **Mevduat**, s. 333; Akgün, s. 132, 133; Taşkın, s. 386.

¹⁰⁴² Şit İmamoğlu, **Zamanaşımı**, s. 183.

¹⁰⁴³ Taşkın, s. 386, 387.

¹⁰⁴⁴ Steinauer, N. 5143; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 4.

¹⁰⁴⁵ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 4.

¹⁰⁴⁶ Taşkın, s. 387.

¹⁰⁴⁷ Taşkın, s. 387.

biçimde verilmelidir. Zira alacağın özenli yönetimi, alacağın tahsili yetkisini içermemektedir.

Alacağın yönetim yetkisinin rehinli alacaklıya verilmesinin rehinli alacaklı bakımından bir yükümlülük doğurup doğurmadığı da cevaplanması gereken bir sorudur. Bir görüş¹⁰⁴⁸ uyarınca alacaklının yönetim yetkisinin aynı zamanda bir yükümlülük olarak düzenlendiği düşünüldüğünde yönetimin rehinli alacaklıya bırakıldığı hallerde de aynı sonucun benimsenmesi uygun olacaktır. Biz de bu görüşe katılmaktayız. Farklı bir görüşe¹⁰⁴⁹ göre ise sözleşmenin yorumlanması gerekmektedir. Fakat genel olarak böyle bir kabulde bulunulmamalıdır.

3- Alacaklının Rehin Konusu Mevduat Üzerindeki Tasarrufları

Mevduat alacağı bakımından özellikle mevduat hesabından para çekme, para havalesi yapma, mevduatın devri ve rehni gibi işlemler tasarruf işlemleridir¹⁰⁵⁰. Rehin konusu alacak üzerinde alacaklının tasarruf yetkisi kural olarak devam etmektedir¹⁰⁵¹. Alacaklı, rehin konusu alacağı üzerinde tek başına art rehin tesis edebilir veya alacağını devredebilir¹⁰⁵². Dikkat edilmelidir ki bu tasarruf işlemleri rehin hakkının içeriğini değiştirme veya sona erdirmeye riski barındırmaz¹⁰⁵³. Zira devredilen alacak üzerinde de art rehin kurulan alacak üzerinde de rehin hakkı varlığını ve sırasını korumaktadır. Dolayısıyla bu tasarruf işlemleri bakımından rehinli alacaklının rızası aranmaz.

Bununla birlikte taraflar, alacaklının tasarruf yetkisini kullanmayacağı hususunda anlaşabilirler¹⁰⁵⁴. Bu anlaşmalar rehne konu alacağın tekrar rehin verilmeyeceğine ilişkin olabilir. Rehin konusu üzerinde art rehin kurulmayacağına ilişkin şartlara olumsuz rehin şartı (negatif rehin kızı) denmektedir¹⁰⁵⁵. Taşınmaz rehni bakımından olumsuz rehin şartları TMK m. 869 uyarınca kesin hükümsüzdür.

¹⁰⁴⁸ M. Acar, s. 122; Doğan, s. 61; Taşkın, s. 388. Yazarlara göre örneğin yabancı para mevduatının rehnedildiği bir ihtimalde kurda bir düşüş yaşıyorsa tahsil yetkisini zamanında kullanmayan rehinli alacaklının sorumluluğu gündeme gelebilecektir

¹⁰⁴⁹ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 18.

¹⁰⁵⁰ Kaplan, **Banka Sözleşmeleri**, s. 201.

¹⁰⁵¹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 103, 104; İmre, **Ders Takrirleri**, s. 108; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 218; Makaracı Başak, s. 228.

¹⁰⁵² De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 9; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 103, 104; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 218; Makaracı Başak, s. 228; Özer, s. 89.

¹⁰⁵³ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 319; Taşkın, s. 382.

¹⁰⁵⁴ Makaracı Başak, s. 229.

¹⁰⁵⁵ Foëx, **Contrat**, N. 808; Makaracı Başak, s. 229.

Taşınır rehni bakımından ise doktrinde her iki yönde de görüşler ileri sürülmüştür¹⁰⁵⁶. Alacak rehnine gelindiğinde ise yapılacak değerlendirmede TBK m. 183/ f. 2'nin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Zira bu hükme göre alacağın devri yasaklanabilir. Buradan hareketle bir görüş¹⁰⁵⁷ rehin konusu alacak üzerinde tasarruf yasağı koyulabileceğini kabul etmektedir. Aksi yöndeki görüş¹⁰⁵⁸ ise alacağın devrine ilişkin düzenlemenin istisnai olduğu gerekçesiyle tasarruf yasaklaması getirilemeyeceğini savunmaktadır. Bu görüşe göre bu tarz olumsuz rehin şartları yalnızca nispi etkiye sahiptir.

Bizce de alacak üzerindeki tasarruf yetkisinin TBK m. 183/ f. 2 gereği sınırlanması mümkündür. Bu bakımdan mevduatın devredilemeyeceği veya mevduat üzerinde art rehin tesis edilemeyeceği yönündeki şartlar geçerli kabul edilmelidir. Uygulamada da mevduat rehin sözleşmelerinde rehin yasağı veya devir yasağı konularak art rehin tesisi engellenmektedir¹⁰⁵⁹.

Alacaklının rehin konusu alacak üzerindeki tasarruf yetkisi kural olarak mevcut olmakla birlikte bu tasarrufların bazı sınırları da bulunmaktadır. Rehin konusu alacağın sona ermesine yol açan, maddi içeriğini değiştiren işlemler bakımından alacaklı tek başına tasarruf edemez; bu işlemler için rehinli alacaklının rızası aranır¹⁰⁶⁰. Alacağın tahsil edilmesi alacağı doğrudan sona erdirmektedir. Bu bakımdan TMK m. 961/ f. 2'de alacaklının alacağı tek başına tahsil edemeyeceği açıkça düzenlenmiştir. Alacaklı ibra, yenileme, takas, süre verme gibi alacağın varlığı ve ifası ile ilgili tasarrufları da rehinli alacaklının rızası olmadan yapamaz¹⁰⁶¹. Bu sonuca, teminatın azaltılmaması ilkesinden ve aynı zamanda TMK m. 961/ f. 2'deki çözüm tarzının kıyasen uygulanmasından varılmaktadır¹⁰⁶². Burada alacaklının tasarruf yetkisi, bazı işlemlerle sınırlı olmak üzere rehinli alacaklı lehine sınırlanmış olmaktadır¹⁰⁶³. Fakat

¹⁰⁵⁶ Bu konuda tartışma ve görüşler için bkz. Makaracı Başak, s. 230 vd.

¹⁰⁵⁷ Makaracı Başak, s. 231, 232.

¹⁰⁵⁸ Foëx, **Contrat**, N. 528, 810.

¹⁰⁵⁹ Makaracı Başak, s. 46; Ustaoglu, s. 172.

¹⁰⁶⁰ Köprülü/ Kaneti, s. 461; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3820; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 9; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 104; Sirmen, **Eşya Hukuku**, s. 773; Nomer/ Ergüne, N. 1368; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 319; Makaracı Başak, s. 232; Taşkın, s. 381, 382; Özer, s. 89.

¹⁰⁶¹ Örnekler için bkz. Köprülü/ Kaneti, s. 461; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3820; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 104; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 319; Makaracı Başak, s. 232.

¹⁰⁶² Şener, **Banka Mevduatı**, s. 319; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 218. Dürüstlük kuralı temelinde teminatı azaltmama yükümünden kaynaklandığı yönünde: Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 104; Makaracı Başak, s. 232.

¹⁰⁶³ Ayiter, s. 149; Taşkın, s. 392; Özer, s. 84; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 317; Kaplan, **Hesap Türleri**, s. 282.

bunun için bankanın rehinden haberdar edilmiş olması gerekmektedir. Alacağın tahsili bakımından TMK m. 961/ f. 2’de benimsenen esas da budur. Dolayısıyla eğer banka rehinden haberdar ise alacaklının tek başına yapamayacağı tasarruflar geçersiz olurken; bankanın iyiniyetli olması halinde yapılan işlemler geçerli olacaktır¹⁰⁶⁴. Yapılan işlemlerle rehinli alacaklının bir zarara uğraması durumunda alacaklı tazminatla yükümlü olacaktır¹⁰⁶⁵. Ancak rehin hakkı sona erdiğinde bu tasarruf sınırlaması da ortadan kalkar¹⁰⁶⁶.

Belirtmeliyiz ki taraflar aralarında anlaşarak alacaklının alacağın sona ermesine yol açacak tasarruflarda bulunmasına izin vermiş olabilir¹⁰⁶⁷. Özellikle mevduat rehninde bu tür anlaşmalara sıklıkla rastlanmaktadır. Örneğin alacaklının mevduat üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunabileceği kararlaştırılıp; bir şartın gerçekleşmesi veya rehinli alacaklının yapacağı bir bildirim üzerine tasarruf yasaklanabilir¹⁰⁶⁸.

Bankalar mevduat sahibinin mevduat üzerindeki tasarruf yetkisi sınırlamasını etkili şekilde sağlayabilmek için rehinli mevduatın bulunduğu hesaba bloke koymaktadır¹⁰⁶⁹. Bankanın bu önlemleri almaması sonucu mevduatın azalması söz konusu olursa bankanın rehinli alacaklıya karşı sorumluluğu gündeme gelebilecektir¹⁰⁷⁰. Bu şekilde bloke işlemi gerçekleştirilmesi TMK m. 961/ f. 2 hükmüne de uygundur. Ancak dikkat edilmelidir ki bloke kaydı koyulmamış olması veya bu hususta tarafların anlaşmış olmaları alacaklının rehin konusu alacak üzerindeki tasarruflarına ilişkin açıklamış olduğumuz prensipler bakımından bir değişiklik oluşturmaz. Mevduat hesabına bloke kaydı konulmasının rehnin hükümlerine etkisini aşağıda ayrı bir başlık altında inceleyeceğiz¹⁰⁷¹.

¹⁰⁶⁴ Ayiter, s. 149; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3821; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 218; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 319; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 104, 105; Özer, s. 89.

¹⁰⁶⁵ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 319; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 105; Makaracı Başak, s. 232; Özer, s. 89.

¹⁰⁶⁶ Ayiter, s. 149, 150.

¹⁰⁶⁷ Makaracı Başak, s. 363; Taşkın, s. 392.

¹⁰⁶⁸ Taşkın, s. 392.

¹⁰⁶⁹ Çeker, **Mevduat**, s. 162; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 170; Özer, s. 84; Taşkın, s. 393.

¹⁰⁷⁰ Çeker, **Mevduat**, s. 162; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 170.

¹⁰⁷¹ Üçüncü Bölüm, I. D. 6.

4- Mevduat Rehninin Üçüncü Kişi Borçlu Banka Bakımından Hükümleri

a- Mevduat Rehninin Borçlu Bankaya İhbarı

TMK m. 961/ f. 2 uyarınca alacaklı, rehinli alacaklının rızası olmadıkça ödemenin kendisine yapılmasını isteyemez ve ifayı da kabul edemez. Aksi takdirde rehinli alacaklının rehin hakkı ihlal edilmiş olacaktır. Bunun engellenmesi amacıyla TMK m. 955/ f. 2’de rehnin üçüncü kişi borçluya ihbar edilebileceği düzenlenmiştir. Gerçekten de borçlunun alacaklıya ifada bulunarak borcundan kurtulması riskini bertaraf etmek bakımından “ihbar” önem taşımaktadır¹⁰⁷². Ancak dikkat edilmelidir ki ihbar, alacak rehninin kuruluşu bakımından kurucu bir unsur değildir¹⁰⁷³. İhbarın yapılması zorunlu olmadığı gibi tarafların ihbar yapılmayacağı hususunda anlaşmaları da mümkündür¹⁰⁷⁴. Ancak ihbarı sürekli olarak yasaklayan anlaşmalar rehin hakkının amacına aykırı bir durum yarattığından kesin hükümsüzdür¹⁰⁷⁵.

İhbarın yapılmasında asıl olarak rehinli alacaklının menfaati bulunmaktadır¹⁰⁷⁶. Zira ihbarın yapılmadığı, bankanın rehinden haberdar olmadığı hallerde TBK m. 186 kıyasen uygulama alanı bulacak ve mevduat sahibine iyiniyetle ödeme yapan banka borcundan kurtulacaktır¹⁰⁷⁷. Bu şekilde yapılan bir ifa sonucunda alacak sona ermiş olacağından rehin hakkı da sona erer. İhbar ise bu riski ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla burada ihbarın işlevinin bankanın iyi niyetini bertaraf etmek olduğu söylenebilecektir¹⁰⁷⁸. Aynı zamanda borçlunun rehinli alacaklıya karşı yapabileceği savunmaları da sınırlamaktadır¹⁰⁷⁹.

¹⁰⁷² Şener, **Borçluya İhbar**, s. 197, 214; Saymen/ Elbir, s. 694; Nomer/ Ergüne, N. 1341.

¹⁰⁷³ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3804; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 204; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 900, N. 26; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 308; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 127; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 169; Nomer/ Ergüne, N. 1349; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 50; Özer, s. 84; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 376. Alman hukukunda ise bir ihbar yapılmadıkça rehin kurulmuş olmaz (Şener, **Borçluya İhbar**, s. 204).

¹⁰⁷⁴ Şener, **Borçluya İhbar**, s. 198; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 169, 170; Özer, s. 85. Özellikle borçluya yapılacak ihbar rehin verenin kredi itibarına zarar verecekse bu şekilde bir sözleşmeyle ihbar engellenebilir (Şener, **Borçluya İhbar**, s. 198).

¹⁰⁷⁵ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 900, N. 29; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 198; Özer, s. 85.

¹⁰⁷⁶ Saymen/ Elbir, s. 694; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 200; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 307.

¹⁰⁷⁷ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 127; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 212; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 309; Özer, s. 85. Alacak rehni bakımından: Köprülü/ Kaneti, s. De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 900, N. 27; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 92; Makaracı Başak, s. 361; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 50.

¹⁰⁷⁸ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 94; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 214; Makaracı Başak, s. 361; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 309; Alıcı, **C. II**, s. 1110; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 170, Özer, s. 85.

¹⁰⁷⁹ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 900, N. 27; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 94.

İhbarı alacaklı veya rehinli alacaklı yapabileceği gibi bunların temsilcileri de yapabilir¹⁰⁸⁰. İhbarın içeriği bakımından kanunda bir düzenleme bulunmamaktadır. İhbarda rehne konu olacak açık biçimde belirtilmelidir. Özellikle borçlu nezdinde rehin verenin birden fazla alacağının bulunması durumunda hangi alacağın rehnedildiği açık ve somut biçimde belirtilmelidir¹⁰⁸¹. Fakat ihbarın sonuçlarının belirtilmesi gerekmez¹⁰⁸². Aynı zamanda ihbar hiçbir şekle bağlı olmayıp¹⁰⁸³ zımni olarak yapılması da mümkündür¹⁰⁸⁴. Elbette ispat bakımından yazılı şekilde şekle bağlı olarak yapılması daha yerinde olacaktır¹⁰⁸⁵.

İhbar, muhakkak kurulmuş bir rehne ilişkin olarak yapılmalıdır; henüz kurulmamış bir rehnin bankaya bildirilmesi geçerli bir ihbar değildir¹⁰⁸⁶. İhbarın yapılması için bir süre sınırı ise bulunmamaktadır¹⁰⁸⁷. İhbar her zaman yapılabilir; hatta rehin verenin ölümünden veya iflasından sonra dahi yapılabilir¹⁰⁸⁸. Ayrıca ihbar kurucu nitelikte olmadığından ihbarın zamanı, rehnin sırası bakımından bir etkiye sahip değildir¹⁰⁸⁹.

İhbarın ne zaman sonuçlarını doğuracağı hususunda ihbarın borçluya ulaşmış olması yeterli değildir¹⁰⁹⁰. İhbar borçlu bankanın öğrenmesi veya gerekli özeni gösterseydi öğrenebilecek durumda olmasıyla hüküm ve sonuçlarını doğurur¹⁰⁹¹. Bunun yanında rehin ihbar edilmemiş olmasına rağmen borçlu rehnin varlığını başka yollardan öğrenmişse de kendisine ihbar yapılmış gibi değerlendirilir¹⁰⁹². Fakat borçlunun rehni başka yollardan öğrendiği sonucuna varılmasında acele edilmemesi ve şüpheden uzak şekilde bilinmesi gerekmektedir¹⁰⁹³. Ayrıca rehinli alacaklının

¹⁰⁸⁰ Reisoğlu, **Şerh I**, s. 127; Özer, s. 85; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 307; Makaracı Başak, s. 361; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 197.

¹⁰⁸¹ Şener, **Borçluya İhbar**, s. 203; Makaracı Başak, s. 362.

¹⁰⁸² Şener, **Borçluya İhbar**, s. 204.

¹⁰⁸³ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 92; Makaracı Başak, s. 361; Taşkın, s. 417.

¹⁰⁸⁴ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 900, N. 28; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 201; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 307; Özer, s. 85, 86. Örneğin rehin sözleşmesinin bir suretinin bankaya gönderilmesi ile de zımni bir davranışla rehin ihbarı mümkündür (Şener, **Borçluya İhbar**, s. 201, 202).

¹⁰⁸⁵ Şener, **Borçluya İhbar**, s. 202; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 307; Makaracı Başak, s. 361; Özer, s. 86.

¹⁰⁸⁶ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 307.

¹⁰⁸⁷ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 900, N. 28; Taşkın, s. 417; Özer, s. 86.

¹⁰⁸⁸ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 900, N. 28; Makaracı Başak, s. 362. Rehlin verenin tasarruf yetkisi ortadan kalktıktan sonra ihbarın yapılamayacağı yönünde: Şener, **Borçluya İhbar**, s. 205.

¹⁰⁸⁹ Şener, **Borçluya İhbar**, s. 205; Özer, s. 86.

¹⁰⁹⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 92; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 205, 206; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 308; Makaracı Başak, s. 362.

¹⁰⁹¹ Şener, **Borçluya İhbar**, s. 205; Makaracı Başak, s. 362.

¹⁰⁹² Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 92; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 210; Makaracı Başak, s. 363.

¹⁰⁹³ Şener, **Borçluya İhbar**, s. 210, 211; Taşkın, s. 424, 425.

borçlu sıfatındaki banka olduğu durumlarda banka zaten rehinden haberdar olduğu için bankaya ihbar yapılmasına gerek bulunmamaktadır¹⁰⁹⁴.

b- Bankanın Borcunu Ödemesi ve Tevdi Yükümlülüğü

TMK m. 961/ f. 2 uyarınca rehin kendisine ihbar edilmiş olan borçlu, borcunu asıl alacaklıya veya rehinli alacaklıya ancak diğerinin rızasıyla ödeyebilir. Ayrıca eğer mevduat sahibi, rehinli alacaklının rızası olmadan icra yoluyla takip yaparsa borçlu banka bu takibe itiraz edebilir¹⁰⁹⁵. Belirtelim ki rızanın verilmesi bir şekle tâbi değildir¹⁰⁹⁶. Fakat banka, ödemeyi talep eden taraftan diğerinin rızasını yazılı şekilde belgelemesini isteyebilir¹⁰⁹⁷. Rıza, rehin sözleşmesinde öngörülmüş olabilir¹⁰⁹⁸. Rehinli alacaklıya tahsil yetkisi verilmiş olması da alacaklının rızası olduğunu gösterir¹⁰⁹⁹. Mevduatın bulunduğu bankanın rehinli alacaklı sıfatında olduğu ihtimalde, bankanın alacaklıya ödeme yapması da rıza verdiği anlamına gelir¹¹⁰⁰. Fakat banka bu halde isterse rehin hakkına dayanarak ödeme yapmaktan kaçınabilir.

Kendisine ihbarda bulunulmuş banka, diğerinin rızası olmadan rehinli alacaklı veya alacaklıya ödeme yapmakla borcundan kurtulmaz¹¹⁰¹. Zira bu halde alacaklının tasarruf yetkisi ifaya ilişkin işlemler bakımından sınırlanmış olduğu için yapılan ifa geçerli bir ifanın sonuçlarını doğurmaz. Keza rehinli alacaklının da alacak üzerinde ifaya yönelik bir tasarruf yetkisi bulunmamaktadır. Böyle bir durumda banka, ikinci kez ödeme yapmak zorunda kalabilecektir. Örneğin alacaklıya rehinli alacaklının rızası olmadan ödeme yapılmışsa rehinli alacaklı, alacağın borçludan tekrar talep edilmesini isteyebilir ya da tahsil yetkisi bulunuyorsa alacağı tahsil edebilir¹¹⁰². Bankaya ihbar yapılmamış olması halinde ise iyiniyetle ödeme yapan bankanın iyiniyeti korunur ve banka borcundan kurtulur¹¹⁰³.

¹⁰⁹⁴ Şener, **Borçluya İhbar**, s. 211; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 307; Özer, s. 84, 85; Ustaoglu, s. 178; Taşkın, s. 416, 417.

¹⁰⁹⁵ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 13; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 215.

¹⁰⁹⁶ Makaracı Başak, s. 363.

¹⁰⁹⁷ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 12; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 91, 93; Özer, s. 85.

¹⁰⁹⁸ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 93; Makaracı Başak, s. 363.

¹⁰⁹⁹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 93.

¹¹⁰⁰ Alıcı, **C. II**, s. 1111.

¹¹⁰¹ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 12; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 232.

¹¹⁰² Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 93.

¹¹⁰³ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 11; Reisoğlu, **Şerh I**, s. 127; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 212; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 309; Özer, s. 85; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 92; Makaracı Başak, s. 361; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 50.

Alacak üzerinde birden fazla rehin kurulmuşsa, alacaklı rıza gösterse dahi önce gelen rehinli alacaklıların rızası alınmadan rehinli alacaklıya ödeme yapılamaz¹¹⁰⁴. Rehinli alacaklının tahsile yetkili olduğu durumda da önce gelen rehin hakkı sahiplerinin rızası alınmadan ödeme yapılmaz¹¹⁰⁵. Rehne ilişkin olarak alacaklı tarafından yapılan itirazlar üzerine de borçlu ödemedi kaçınarak borcunu tevdi etmelidir¹¹⁰⁶. Benzer şekilde alacaklı, rehinli alacaklının tahsil yetkisine itiraz etmişse de borçlu borcunu tevdi etme yoluna gitmelidir¹¹⁰⁷. Borçlu rehinli alacaklı yararına olan bu savunma sebeplerini bildiği halde tahsile yetkili rehin alana ödeme yapması durumunda alacaklıya tekrar ödeme yapmak zorunda kalacaktır.

Tevdi sadece bankaya sorumluluktan kurtulmak için verilmiş bir yetki değil aynı zamanda bankanın bir yükümlülüğüdür¹¹⁰⁸. Bu bakımdan hem alacaklı hem de rehinli alacaklı borcun tevdiini isteyebilir¹¹⁰⁹. Tevdiin bir yükümlülük olması dolayısıyla bu yükümlülüğünü yerine getirmeyen banka, borçlu temerrüdüne düşecektir¹¹¹⁰. Bunun neticesinde tevdi etmede geciktiği süre için gecikme tazminatı ödemesi gündeme gelecektir¹¹¹¹.

Banka, rehinli mevduat bakımından alacaklı veya rehinli alacaklının tahsil talepleri üzerine diğerinin rızasını alamıyorsa, TMK m. 961/ f. 3 uyarınca mahkemenin belirleyeceği tevdi yerine parayı yatırır¹¹¹². Benzer şekilde rehin veren rehnin geçersizliğini ileri sürerse veya rehinli alacaklının tahsil yetkisine itiraz eder ve borçluya bildirirse artık borçlu ödemedi kaçınılmalıdır¹¹¹³. Banka, alacağın çekişmeli olduğunu bildiği halde ödeme yaparsa ikinci kez ödeme yapma riskiyle karşı karşıya kalabilecektir. Tevdiin usulüne ilişkin konularda TBK 107/ f. 2 uygulanarak mahkemeden tevdi yerini belirlemesi istenecektir. Mevduat rehninde borçlunun zaten bir banka olması tevdi yükümlülüğünü bertaraf etmez¹¹¹⁴. Mahkeme tarafından

¹¹⁰⁴ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 903, N. 10; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 92; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 217; Çakırca, s. 63; Taşkın, s. 438, 439. Sonra gelen rehin hakkı sahiplerinden rıza alınmasına ise gerek yoktur.

¹¹⁰⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 92; Taşkın, s. 438, 439.

¹¹⁰⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 93.

¹¹⁰⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 97.

¹¹⁰⁸ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 14; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 94; Çakırca, s. 63; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 230; Özer, s. 86, 87.

¹¹⁰⁹ Şener, **Borçluya İhbar**, s. 231; Taşkın, s. 440.

¹¹¹⁰ Taşkın, s. 441. Aksi yönde: Steinauer, N. 5146.

¹¹¹¹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 95; Özer, s. 87; Taşkın, s. 441.

¹¹¹² Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 91; Yüksel, **Bankacılık**, s. 78; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 170; Özer, s. 86.

¹¹¹³ Şener, **Borçluya İhbar**, s. 224

¹¹¹⁴ Taşkın, s. 444.

gösterilen tevdi yeri farklı bir bankada açılacak bir hesap da pekâlâ olabilir. Bu aşamada uyuşmazlık çözülene kadar yaşanacak hak kayıplarının mümkün olduğunca engellenmesi adına tevdi için vadeli bir hesap açılması uygun olacaktır¹¹¹⁵.

c- Borçlu Bankanın Sahip Olduğu Savunmalar

Alacağın devrinde geçerli olan borçlunun hukuki durumunu ağırlaştırmama ilkesi alacak rehninde de geçerlidir¹¹¹⁶. Dolayısıyla TBK m. 188, alacak rehninde de kıyasen uygulama alanı bulmaktadır¹¹¹⁷. Buna göre, üçüncü kişi borçlu, alacaklıya karşı sahip olduğu def'i ve itirazları rehinli alacaklıya karşı da ileri sürebilir. Ancak ileri sürebileceği bu savunmalar, rehni öğrendiği anda yapabileceği savunmalarla sınırlıdır¹¹¹⁸.

Alacağın rehninde borçlunun başvurabileceği en temel itirazlardan biri, rehin konusu alacağın mevcut olmadığı itirazıdır¹¹¹⁹. Üçüncü kişi borçlu, rehin konusu alacağın doğduğu hukuki işlemin ehliyetsizlik, şekle aykırılık, ahlâka aykırılık gibi sebeplerle kesin hükümsüz olduğunu, irade sakatlığı sebebiyle kendisini bağlamayacağını ileri sürebilir. Fakat mevduat rehni bağlamında, banka hukukunun sıkı düzenlemeleri karşısında böyle bir itirazla karşılaşılma ihtimali oldukça düşüktür¹¹²⁰. Temsil yetkisinin varlığını arama veya gerçek faydalanıcının bilinmesi yükümlülükleri dolayısıyla bankanın geçersizlik itirazını ileri sürmesi büyük ölçüde engellenmiş olmaktadır.

Borçlu, borcu henüz muaccel değilse bunu ileri sürerek de ödemedi kaçınabilir. Bu bakımdan vadeli veya ihbarlı mevduatlar bakımından mevduat alacağının muaccel olmadığı ileri sürülebilecektir¹¹²¹. Borçlu, karşı edimin hiç veya gereği gibi ifa edilmediğini de ileri sürebilmektedir¹¹²². Ancak mevduat sözleşmesinde mevduat sahibinin asıl borç niteliğinde bir yükümlülüğü bulunmadığından bankanın bu savunmada bulunması da mümkün görünmemektedir. Rehin konusu mevduatın devredilemeyeceği veya rehnedilemeyeceğine ilişkin bir anlaşma mevcutsa borçlu bu

¹¹¹⁵ Taşkın, s. 441 vd. Vadesiz hesap açılması da mümkün olmakla birlikte bu ihtimalde borçludan tevdi anından itibaren olmak üzere faiz istenmesi mümkün olmayacaktır.

¹¹¹⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 98; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 239.

¹¹¹⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 98; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 239, 240; Özer, s. 87; Çakırca, s. 63.

¹¹¹⁸ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 13; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 98.

¹¹¹⁹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 99; Özer, s. 87.

¹¹²⁰ Özer, s. 87, 88.

¹¹²¹ Özer, s. 88.

¹¹²² Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 99.

yönde itirazda bulunarak da ödemedenden kaçınabilecektir¹¹²³. Dolayısıyla bankanın mevduat sahibiyle yaptığı mevduat sözleşmesinde veya başka bir sözleşmede mevduatın devredilemeyeceği veya rehnedilemeyeceği yönünde kayıtlar bulunuyorsa mevduat rehni hüküm doğurmayacak ve borçlu banka ödemedenden kaçınabilecektir.

Aynı zamanda, teminat altına alınan alacağın henüz doğmadığı, rehnin geçersiz olduğu veya sona erdiği de borçlunun ileri sürebileceği itirazlar arasındadır¹¹²⁴. Fakat aşağıda inceleyeceğimiz üzere rehinli alacaklı tahsil yetkisine sahipse ona karşı teminat altına alınan alacağın muaccel olmadığı savunması yapılamaz¹¹²⁵. Belirtelim ki teminat altına alınan alacak zamanaşımına uğramışsa dahi borçlu bunu ileri sürerek ödemedenden kaçınamaz¹¹²⁶. Zira teminat altına alınan alacak zamanaşımına uğramış olsa da rehin hakkı devam etmektedir. Teminat altına alınan alacağa veya rehne ilişkin savunmalar çoğu zaman rehin konusu alacağın alacaklısından gelecektir¹¹²⁷. Zira borçlu genellikle rehine ilgili bu bilgilere sahip olmayacaktır.

5- Rehni Paraya Çevirme Yetkisi

a- Genel Olarak Rehnin Paraya Çevrilmesi

Eşyanın değerine ilişkin bir hak olan rehin hakkının işlevi, bir alacağa aynı bir teminat sağlamaktır¹¹²⁸. Rehin hakkı, rehinli alacaklıya, rehine teminat altına alınan alacak ifa edilmezse rehin konusu şeyin paraya çevrilmesini talep etme ve satış bedelinden alacağını öncelikli olarak karşılama yetkisi vermektedir¹¹²⁹. Rehni paraya çevirme yetkisi rehin hakkının özünü oluşturmaktadır¹¹³⁰. Dolayısıyla bu yetkiyi içermeyen bir hak rehin hakkı olarak nitelendirilemez. Rehni paraya çevirme yetkisi

¹¹²³ Taşkın, s. 437.

¹¹²⁴ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 99.

¹¹²⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 97; Taşkın, s. 432.

¹¹²⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 97.

¹¹²⁷ Bu yönde: Taşkın, s. 432.

¹¹²⁸ Köprülü/ Kaneti, s. 6, 251; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 85; Özer, s. 75; Çakırca, s. 52.

¹¹²⁹ Saymen/ Elbir, s. 623; Köprülü/ Kaneti, s. 251; Tekinay, **Menkul Mülkiyeti**, s. 135; Erden Kuntalp, "Lex Commissoria Yasağı Kavramı Koşulları ve Uygulama Alanı", **İnan Kırac'a Armağan**, Galatasaray Üniversitesi Yayınları: 1, ss. 151-162, s. 152, 153; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3583, 3817; Sirmen, **Eşya Hukuku**, s. 645; Ünal/ Başpınar, s. 65; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 85; Nomer/ Ergüne, N. 1270, 1366; Özer, s. 75; Çakırca, s. 52; Taşkın, s. 355.

¹¹³⁰ Köprülü/ Kaneti, s. 6, 461; Cansel, s. 11; Kuntalp, **Lex Commissioira**, s. 152; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 85.

alacak rehni bakımından da bir değişiklik göstermemektedir. Rehinli alacaklı, rehin konusu alacağın paraya çevrilmesini talep etme yetkisine sahiptir.

Dikkat edilmelidir ki rehinli alacaklı, rehin konusunun sahibi kim olursa olsun bu yetkiye sahiptir¹¹³¹. Bu husus doktrinde¹¹³² halefiyet koruması ya da takip yetkisi olarak da ifade edilmiştir. Buna göre eşya üzerinde sınırlı ayni hak sahibi olan kimse bu hakkını eşyanın mülkiyeti değiştiğinde her yeni malike karşı da ileri sürebilmektedir¹¹³³. Aynı ilke alacak rehninde de elbette uygulanacaktır. Dolayısıyla rehin konusu alacağın devri halinde de yeni alacaklıya karşı rehin hakkı ileri sürülebilecektir. Rehnin paraya çevrilmesinin engellenebileceği bir durum rehnin üçüncü kişi tarafından verilmiş olması halidir. Bu durumda TMK m. 884'ün kıyasen uygulanmasıyla rehin veren, rehinli alacaklıya ödeme yaparak rehnin paraya çevrilmesini engelleyebilmektedir¹¹³⁴.

Rehnin ne zaman paraya çevrilebileceği ise talilik ilkesi çerçevesinde açıklanmalıdır. Talilik ilkesine göre rehnin paraya çevrilmesi yoluna ancak muaccel hale gelen borcun ifa edilmemesi üzerine başvurulabilir¹¹³⁵. Fakat borçlunun temerrüde düşmüş olması şart değildir¹¹³⁶.

Teminat altına alınan alacak muaccel olmadan rehnin paraya çevrilebileceği istisnai durumlar da vardır. Rehin konusu alacağın değerinin veya tahsil kabiliyetinin tehlikeye düştüğü hallerde teminat altına alınan alacak muaccel olmadan da rehnin paraya çevrilebileceği kabul edilmektedir¹¹³⁷. Fakat bu halde dahi rehin verenin rızası olmadıkça rehinli alacaklıya ödeme yapılmamaktadır. Dolayısıyla bu durumda da fer'ilik ilkesinin bir istisnası söz konusu olmamaktadır¹¹³⁸. Bu halde rehin hakkı, satış bedeli üzerinden devam eder ya da rehin verenin rızasıyla rehin alan alacağın tahsil edebilir¹¹³⁹. Mevduat rehni bakımından ise böyle bir ihtimalle karşılaşılmayacağı kanısındayız. Rehin konusu mevduatın farklı bir ülke parası cinsinden olması ve bu

¹¹³¹ Saymen/ Elbir, s. 624; Tüzüner, s. 31.

¹¹³² Bkz. Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 51 vd. Yazar bu hususu “*Malik değişir sınırlı ayni hak değişmez.*” deyişle ifade etmiştir.

¹¹³³ Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 52.

¹¹³⁴ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 86; Özer, s. 76

¹¹³⁵ Köprülü/ Kaneti, s. 461; Cansel, s. 27; Nomer/ Ergüne, N. 1382; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 20; Seçer, **İlkeler**, s. 129; Çakırca, s. 25.

¹¹³⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 85; Özer, s. 76.

¹¹³⁷ Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 54; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 85.

¹¹³⁸ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 13.

¹¹³⁹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 82, 83.

para biriminin değer kaybetmesi halinde ise alacağın yönetimi kapsamında mevduat sahibinden para birimini değiştirmesi talep edilebilir. Rehnin paraya çevrilmesine gerek yoktur zira rehin konusu alacak zaten bir para alacağıdır.

Doktrinde ileri sürülen bir görüş¹¹⁴⁰ rehin verenin rehin vaadi sözleşmesinden kaynaklanan bazı yükümlülöklere aykırı davranması halinde teminat altına alınan alacak muaccel olmadan rehnin paraya çevrilebilmesini öngören anlaşmaları geçerli kabul etmektedir. Ancak bizim de katıldığımız diğör bir görüş¹¹⁴¹ uyarınca bu tarz anlaşmalar geçersizdir. Bununla birlikte taraflar rehin verenin sözleşmeye aykırı davranışları neticesinde alacağın muaccel olacağını kararlaştırmış olabilirler. İşte bu halde rehin verenin borca aykırı davranışlarıyla teminat altına alınan alacak muaccel olur ve borcun ifa edilmemesiyle birlikte rehin paraya çevrilir.

b- Rehinli Alacaklılar Arasında Sıra İlişkisi

Bir alacak üzerinde birden fazla rehin kurulmuş olması durumunda alacağın değeri bütün alacakları karşılamaya yetmiyorsa rehin hakkının sırası önem taşır¹¹⁴². Hukukumuzda taşınır rehni bakımından öncelik ilkesi “*prior tempore potior iure*” geçerlidir. Aynı alacak üzerinde birden fazla rehnin bulunması halinde rehnin paraya çevrilmesinden sonra giderler karşılandıktan sonra kalan miktar rehinli alacaklılar arasında sıralarına göre paylaşılır¹¹⁴³. Aynı tarihte kurulmuş birden fazla rehnin bulunması durumunda bunlar, aynı sırayı paylaşırlar¹¹⁴⁴. Aynı sıradaki alacaklılara ise alacaklarına oranla (garameten) ödeme yapılır¹¹⁴⁵.

TMK m. 948 / f. 2 uyarınca rehin konusu üzerinde birden fazla rehin olması durumunda bunlar arasındaki sıra rehnin kuruluş tarihine göre belirlenir. Rehnin kuruluş tarihi ise rehin hakkının kuruluşu için gerekli bütün şartların gerçekleştiğı

¹¹⁴⁰ Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 6; Guggenheim/ Guggenheim, s. 890, 891. Ayrıca bkz. Taşkın, s. 371, dn. 940’ta anılan yazarlar.

¹¹⁴¹ Foëx, **Contrat**, N. 841; Makaracı Başak, s. 305; Taşkın, s. 372.

¹¹⁴² Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 107.

¹¹⁴³ Köprülü/ Kaneti, s. 473; Tekinay, **Menkul Mülkiyeti**, s. 140; Cansel, s. 239; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3653; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 893, N. 14; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 107; Nomer/ Ergüne, N. 1213; Sirmen, **Eşya Hukuku**, s. 750.

¹¹⁴⁴ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 893, N. 16; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 107; Özer, s. 92.

¹¹⁴⁵ Köprülü/ Kaneti, s. 474; Nomer/ Ergüne, N. 1212, dn. 62; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 312.

andır¹¹⁴⁶. Dolayısıyla rehnin kuruluş anı, tasarruf işleminin tamamlandığı, alacak rehni ve mevduat rehni özelinde yazılı sözleşmenin yapıldığı an olarak tespit edilir. Henüz mevcut olmayan bir alacağın rehnedildiği hallerde de rehin hakkı, geçerli olarak kurulduğu tarihe göre sırasını alır¹¹⁴⁷. Müstakbel bir alacağın güvence altına alındığı rehinlerde de rehin hakkı sırasını rehnin kurulma anına göre yani kurucu işlemin yapıldığı tarihe göre alır¹¹⁴⁸. Yoksa teminat altına alınan alacağın doğduğu tarihe göre değil.

TMK m. 948 emredici bir hüküm olmadığı için alacaklılar ve borçlu arasında yapılacak bir sözleşmeyle farklı bir sıra belirlenebilir¹¹⁴⁹. Taraflar rehin sözleşmesinde, sözleşme konusu rehne sonraki bir sıranın verilerek önceki sıranın saklı tutulmasını kararlaştırabilirler¹¹⁵⁰. Ayrıca, rehin hakkı sahipleri kendi aralarında veya rehin verenle yapacakları bir anlaşmayla da bu sırayı değiştirebilirler¹¹⁵¹. Tarafların sıraya ilişkin yaptıkları bu tarz anlaşmalar rehin hakkının bir parçası haline gelerek herkese karşı ileri sürülebilirler¹¹⁵².

c- Lex Commissoria Yasağı

“*Lex commissoria*” anlaşması, bir borcun ifa edilmemesi halinde, rehin konusu şeyin rehin alanın mülkiyetine geçeceğine ilişkin anlaşmadır¹¹⁵³. Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere rehin hakkının özünü, borcun ödenmemesi halinde alacaklının rehin konusunu paraya çevirerek alacağını elde etmesi oluşturmaktadır. Halbuki *lex commissoria* anlaşmasında rehin konusu şeyin mülkiyetinin rehin alana geçmesi

¹¹⁴⁶ Köprülü/ Kaneti, s. 474; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3654; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 893, N. 15; Taşkın, s. 469.

¹¹⁴⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 107, Özer, s. 92; Taşkın, s. 469, 470.

¹¹⁴⁸ Homberger/ Marti, **Gage mobilier**, s. 5, 6; Wieland, s. 708; Cansel, s. 49; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 15; Sirmen, **Şart**, s. 134; Foëx, **CR CC II**, Art. 884, N. 39; Ergüne, **Taşınır Rehni**, N. 442; Köprülü/ Kaneti, s. 470; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3607a; Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 1482; Aydın Ünver, **Müşterek Hesap**, s. 165; Taşkın, s. 484; Çakırca, s. 31; Ustaoglu, s. 189; Seçer, **İlkeler**, s. 128.

¹¹⁴⁹ Köprülü/ Kaneti, s. 474; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 893, N. 20; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 108; Nomer/ Ergüne, N. 1212; Şener, **Banka Mevduatı**, s. 313; Özer, s. 92; Ustaoglu, s. 189; Seçer, **İlkeler**, s. 138.

¹¹⁵⁰ Köprülü/ Kaneti, s. 475; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 893, N. 20; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 108. Bu durumda saklı tutulan miktarın da belirtilmiş olması gerekir. Sıranın saklı tutulması aynı etkilidir ve üçüncü kişileri de bağlar (Köprülü/ Kaneti, s. 475).

¹¹⁵¹ Köprülü/ Kaneti, s. 476; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 108; Nomer/ Ergüne, N. 1212.

¹¹⁵² Foëx, **Contrat**, N. 689; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 893, N. 22; Köprülü/ Kaneti, s. 475.

¹¹⁵³ Negib Giha, **Le Pacte Commissaire**, Impremerie Albert Kundig, Genève 1947, s. 34; Makaracı Başak, s. 272, 273. *Lex commissoria* kavramı ve *lex commissaire* anlaşmaları hakkında detaylı bilgi için bkz. İlhan Helvacı, **Türk Medeni Kanunu'na Göre Lex Commissaire (Mürtehinin Merhunu Temellük) Yasağı**, Alfa Yayınları, İstanbul 1997, s. 1 vd.

amaçlanmaktadır. Dolayısıyla *lex commissoria* anlaşmaları rehin hakkının temel esasına aykırıdır¹¹⁵⁴. Ayrıca, rehin alan, borçlunun zayıf durumundan yararlanarak alacağından daha kıymetli bir şeyin mülkiyetini kazanabilmektedir. Rehlin alanın bu şekilde haksız kazanç elde etmesini engellemek, rehin verenlerin bu şekilde sömürülmelerinin önüne geçmek amacıyla bu anlaşmalar yasaklanmıştır¹¹⁵⁵. Hukuk sistemimizde de *lex commissoria* anlaşmaları TMK m. 949 hükmüyle yasaklanmıştır. Taşınır rehni bakımından düzenlenen bu yasak alacak rehni bakımından da geçerlidir¹¹⁵⁶.

Alacaklının rızası ile rehin konusu alacağın rehinli alacaklıya ödenmesi veya aşağıda incelediğimiz üzere rehinli alacaklıya tahsil yetkisi verilmesi halinde ise *lex commissoria* yasağına bir aykırılık bulunmamaktadır¹¹⁵⁷. Zira rehinli alacaklı alacağını karşıladıktan sonra artan tutarı rehin verene iade etmektedir.

Alacak muaccel olduktan sonra yapılan *lex commissoria* anlaşmaları ise doktrinde¹¹⁵⁸ geçerli olarak kabul edilmektedir. Bu halde yapılan anlaşmalar ifayı hedef tutan veya ifa yerini tutan edim olarak kabul edilmektedir¹¹⁵⁹. Zira bu ihtimalde rehin veren, alacaklının baskısından kurtulmakta ve serbest iradesiyle karar vermektedir.

Lex commissoria anlaşmaları kanunun emredici hükmüne aykırılık nedeniyle kesin hükümsüzdür. *Lex commissoria* anlaşmasının bir şart olarak yer aldığı rehin sözleşmesi ise kısmi hükümsüzlük yaptırımına tâbidir¹¹⁶⁰. Dolayısıyla *lex commissoria* şartı geçersiz kabul edilip rehin sözleşmesinin kalanı geçerliliğini korur. Ancak bu anlaşmanın rehin sözleşmesinin olmazsa olmaz bir unsuru olduğu taraf iradelerinden anlaşılıyorsa bu halde sözleşmenin tamamı kesin hükümsüz olur¹¹⁶¹.

¹¹⁵⁴ Kuntalp, **Lex Commissoria**, s. 153

¹¹⁵⁵ Cansel, s. 189; Tekinay, **Menkul Mülkiyeti**, s. 104; Kuntalp, **Lex Commissoria**, s. 153; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 87; Özer, s. 79; Çakırca, s. 54. Yasağın amacının iki yönünden birinin bu olduğu, diğer yönünün ise rehinli alacaklının ifa menfaatini aşan bir menfaat elde etmesine engel olma amacı olduğu görüşünde: Helvacı, s. 76 vd.

¹¹⁵⁶ Helvacı, s. 68, 69; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 87; Makaracı Başak, s. 275; Özer, s. 79.

¹¹⁵⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 87; Makaracı Başak, s. 279; Özer, s. 79.

¹¹⁵⁸ Saymen/ Elbir, s. 690; Cansel, s. 193; Kuntalp, **Lex Commissoria**, s.155; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 87; Lombardini, s. 890; Makaracı Başak, s. 280; Çakırca, s. 55, 56. Aksi yönde: Foëx, **Contrat**, N. 832, 833.

¹¹⁵⁹ Köprülü/ Kaneti, s. 462; Kuntalp, **Lex Commissoria**, s. 155; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 87.

¹¹⁶⁰ Giha, s. 93; Saymen/ Elbir, s. 691; Cansel, s. 192, 193; Helvacı, s. 106; Berki, **Ayni Haklar**, s. 160.

¹¹⁶¹ Cansel, s. 192, 193; Helvacı, s. 107.

d- Mevduat Rehni Özelinde Rehnin Paraya Çevrilmesi

Mevduat rehninin paraya çevrilmesi bakımından başvurulabilecek yol, rehnin paraya çevrilmesi yoluyla icra takibi başlatılmasıdır. Takip hukukuna ilişkin hususlar çalışmamızın kapsamını aşacağı için bu hususlara yalnızca mevduat rehni bağlamında özellik arz ettiği ölçüde değinilecektir.

İİK m. 45'te düzenlenen "önce rehne başvurma" kuralı gereği, rehinli alacaklı genel haciz yoluna ya da iflas yoluna başvurmadan önce rehnin paraya çevrilmesi yoluna başvurmalıdır¹¹⁶². Paraya çevrilmesi nispeten zor ve değer kaybı tehlikesi bulunan taşınır ve taşınmaz rehinlerinde önce rehne başvurma zorunluluğundan feragat edilmesi mümkün olabilmektedir¹¹⁶³. Bu tarz şartların özellikle genel işlem şartları denetiminden geçirilmesi gerekmektedir. Fakat görüleceği üzere mevduat rehninde paraya çevirme açısından böyle dezavantajlar bulunmadığından uygulamada önce rehne başvurma zorunluluğunun fazla bir önemi bulunmamaktadır.

İİK m. 23/ f. 2 uyarınca bu kanunda geçen taşınır rehni kavramı, alacak rehnini de kapsamaktadır. Taşınır rehninin ve dolayısıyla alacak rehninin paraya çevrilmesinde İİK m. 150/g uyarınca hacizli taşınırın paraya çevrilmesine ilişkin hükümler uygulanmaktadır. Rehnin paraya çevrilmesinde kural olarak ilamsız takip yapılır ancak alacak veya rehin hakkı ya da her ikisi de bir ilama ya da ilam niteliğinde belgeye bağlanmışsa bu halde ilamlı takip de yapılabilir¹¹⁶⁴.

İİK m. 150/g'de atıf yapılan hükümler arasında İİK m. 120 de bulunmaktadır. Bu hükmün¹¹⁶⁵ alacak rehninin paraya çevrilmesinde kıyasen uygulanması ile borçlunun alacakları ödeme yerine geçmek üzere rehinli alacaklıya devredilebilir veya alacağın tahsili için dava ve takip yetkisi icra dairesi tarafından rehinli alacaklıya

¹¹⁶² Üstündağ, **İcra Hukuku**, s. 308; Kuru, **El Kitabı**, s. 985; Postacıoğlu/ Altay, **İcra Hukuku**, N. 475; Ali Cem Budak, **İpoteğin Paraya Çevrilmesi Yoluyla Takip**, On İki Levha Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul 2010, s. 13 vd.

¹¹⁶³ Tarafların bu hususta önceden anlaşılabileceği yönünde: Üstündağ, **İcra Hukuku**, s. 310; Postacıoğlu/ Altay, **İcra Hukuku**, N. 477; Steinauer, N. 5045. Ancak ödeme emri veya icra emrinden sonra feragat edilebileceği yönünde: Budak, **İpoteğin Paraya Çevrilmesi**, s. 49.

¹¹⁶⁴ Kuru, **El Kitabı**, s. 991.

¹¹⁶⁵ İİK m. 120/ f. 1, 2: "*Hacze iştirak eden bütün alacaklılar muvafakat ederlerse borçlunun borsada ve piyasada fiyatı olmiyan alacakları, ödeme yerine geçmek üzere itibari kıymetleriyle kendilerine veya hesaplarına olarak içlerinden birine devredilir. Bu halde alacaklılar, alacakları nispetinde borçlunun haklarına halef olurlar.*

Aynı suretle hacze iştirak edenlerin hepsi veya içlerinden birisi borçlunun üçüncü bir şahıstaki alacağının tahsilini veya böyle bir şahsa karşı haiz olduğu dava hakkının kullanılmasını, masraf kendilerine ait olmak ve fakat haklarına halel gelmemek şartıyla üzerlerine alabilirler."

verilebilir¹¹⁶⁶. Ancak uygulamada bu yol alacakların paraya çevrilmesinde tercih edilmemektedir¹¹⁶⁷. Zira muhtemel alıcılar alacağın tahsili riskini yüklenmek istememektedir. Ayrıca tahsil edilecek alacağın muaccel olmaması durumunda muacceliyetin beklenmesi gerektiği gibi ihaleyi kazanan alıcının devredenin garanti sorumluluğuna başvurması imkânı da bulunmamaktadır.

İİK m. 150/g’de alacakların haczine ilişkin m. 89 ve m. 90’a ise atıf yapılmamıştır. İİK m. 89’da borçlunun üçüncü kişilerde bulunan alacağının haczedilebilmesi için bir usul öngörülmüş ve haciz ihbarnamelerinde borçluya borcu icra dairesine ödemesi yönünde bir bildirimin de yer alacağı düzenlenmiştir. İİK m. 90’da ise haczedilen alacaklardan günü gelenlerin icra dairesince tahsil edilebileceği düzenlenmiştir. Bu hükümlerin alacakların haczine özgülenmiş olması dolayısıyla alacak rehninin paraya çevrilmesinde bu hükümlere başvurulamayacağı ileri sürülmektedir¹¹⁶⁸. Farklı yönde bir görüş¹¹⁶⁹ uyarınca ise İİK m. 150/g’de İİK m. 89 ve m. 90’a atıf yapılmamış olmasının bir önemi yoktur. Mevduat rehninin paraya çevrilmesinde icra dairesi, bankaya bildirimde bulunarak rehinli mevduatın icra dairesine ödenmesini isteyecektir. Bankanın mevduat borcunu icra dairesi hesabına ödemesinin ardından icra dairesi mevduat üzerinde başka rehin haklarının bulunması

¹¹⁶⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 121, 122; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 165; Taşkın, s. 356, 357.

¹¹⁶⁷ Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 165.

¹¹⁶⁸ Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 166. İİK m. 89, 90’a atıf yapılmamasının doğal olduğu, zira rehinli alacaklının zaten tahsil yetkisine sahip olduğu yönünde bkz. Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 121.

¹¹⁶⁹ Şener, **Banka Mevduatı**, s. 330; Taşkın, s. 359; Özer, s. 76, 77; M. Acar, s. 152. Taşkın’a göre Yargıtay’ın alacak haczine ilişkin bazı kararlarından bu sonuca ulaşmak mümkündür. Yargıtay, atıf yapılan kararlarda İİK m. 106’ya göre alacakların satışının yapılamayacağını vurgulamıştır. Bu bakımdan yazar, Yargıtay’ın yaklaşımın alacak rehni bakımından da sürdürülebileceğini, bu halde İİK m. 89 ve 90’a atıf yapılmamış olmasının önemli olmadığını ifade etmektedir. Söz konusu Yargıtay kararları: “*Borçlunun, İş Bankası Maslak Şubesindeki mevduatına 26.06.2013 tarihinde haciz konulmuştur. İİK’nin "paraya çevirme" başlığını taşıyan 106 ve devamı maddelerinde taşınır ve taşınmaz malların satış usulü düzenlenmiştir. Olayımızda haciz, satılarak paraya çevrilmesi zorunlu mala değil, bankadaki paraya konulmuştur. Her ne kadar alacak ve para menkul hükümlerine göre haczedilir ise de, bu paranın satılarak paraya çevrilmesi söz konusu olamayacağından satış isteme açısından İİK’nin 106. ve 110. maddelerinin tatbiki düşünülemez. Ancak yasada para alacağı üzerine konulan haczin ne kadar süreyle mevcudiyetini koruyabileceği yönünde bir açıklık bulunmadığından İİK’nin 106. maddesinde menkul mallar için öngörülen altı aylık sürenin para alacakları yönünden hacizden itibaren paranın istenmesi için gerekli azami süre olarak kıyasen uygulanması gerekmektedir.*” Yarg. 8. HD. E. 2016/5993, K. 2019/4155, T. 16.04.2019 (Legalbank). “*...Borçlunun üçüncü kişilerdeki alacakları İİK’nun 106. maddesinin 2. fıkrası uyarınca menkul hükmündedir. Bu nedenle haciz hakkında İİK’nun 106 ve 110. maddeleri uygulanır. Fakat borçlunun hak ve alacağının taşınır satışı gibi satışı söz konusu olmaz. İcra ve İflas Kanununda satışın dışında, özel paraya çevrilme usulleri düzenlenmiştir. Bunlardan birisi de İİK’nun 120/2. maddesidir. Bu maddeye göre, borçlunun üçüncü kişideki hak ve alacaklarının haczi halinde, alacaklı, icra müdüründen takip yetkisi alarak haczedilen hak ve alacağın tahsilini sağlamalıdır. Bir diğer anlatımla haczedilen hak ve alacağı paraya çevirmelidir. İşte borçlunun üçüncü kişilerdeki hak ve alacağının haczinde, satış talebinden anlaşılması gereken, İİK’nun 120/2. maddesi uyarınca yetki talebinde bulunmaktadır...*” Yarg. 12. HD. E. 2015/12762 K. 2015/25154 T. 20.10.2015 (Legalbank)

durumunda sıra cetveli yapacak ve hak sahiplerine bu sıraya uygun olarak ödeme yapacaktır.

Burada son olarak, doktrinde ileri sürülen bir görüşe¹¹⁷⁰ değinmek gerekir. Bu görüşe göre SPK m. 47/ f. 4'te yer alan sermaye piyasası araçlarının rehni halinde rehin alana, hiçbir ön şart olmaksızın paraya çevirme yetkisi veren düzenlemenin, tedavül kabiliyeti en yüksek kıymet olan para ve dolayısıyla mevduata evleviyetle uygulanması gerekmektedir. Kanımızca bu hüküm ancak sermaye piyasası araçları bakımından uygulama alanı bulacağından kıyasen mevduat rehnine uygulanması mümkün olmamalıdır. Bu görüşün gerekçesi haklı gözükmeyle birlikte mevduatın bireysel tasarruflardaki önemi ve mevduat sahiplerinin korunması amacı düşünüldüğünde bu tarzda bir hükmün uygulanmasına şüpheyile yaklaşmaktayız.

e- Özel Yoldan Paraya Çevirme

aa- Genel olarak

Rehnin paraya çevrilmesinde önem taşıyan bir diğer konu ise rehnin paraya çevrilmesinin yalnızca cebri icra organları vasıtasıyla mı gerçekleştirilebileceğidir. Zira özel yoldan paraya çevirme, her iki taraf için daha avantajlıdır. Zira paraya çevirme süreci daha hızlı ilerlemekte, cebri icrada yüklenilen harç ve masraflar bulunmamaktadır¹¹⁷¹. Aynı zamanda rehnin paraya çevrilmesi prosedüründe karşılaşılabilecek itiraz, şikâyet, açılacak davalar ve takibin durması gibi riskler de bertaraf edilmektedir¹¹⁷².

Türk Medeni Kanunu'nda taşınır ve alacak rehninin paraya çevrilmesinin yalnızca cebri icra yoluyla olacağına ilişkin sınırlayıcı bir hüküm bulunmamaktadır. Ayrıca konkordatoya ilişkin hükümler arasında İİK m. 309/g/ f. 1'de rehinli alacaklıların kendilerine rehin sözleşmesinde bu yönde bir yetki verilmişse rehinli taşınırı pazarlık yoluyla ya da borsada satmak yoluyla paraya çevirebilecekleri düzenlenmiştir. Bunlardan anlaşılacağı üzere hukukumuzda alacak rehni bakımından, rehnin özel yoldan paraya çevrilmesinde bir mahsur bulunmamaktadır. Nitekim

¹¹⁷⁰ Özer, s. 77.

¹¹⁷¹ Suat Sarı, "Alacaklıya Rehni Paraya Çevirme Yetkisi Verilmesi", **Legal Hukuk Dergisi**, S. 50, Y. 2007, ss. 405-425, s. 407; Makaracı Başak, s. 288, 289; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 172, 173.

¹¹⁷² Sarı, **Paraya Çevirme**, s. 407; Makaracı Başak, s. 289.

doktrinde baskın görüş¹¹⁷³ de taşınır ve alacak rehninin özel yoldan paraya çevrilmesinin mümkün olduğu yönündedir.

bb- Özel Yoldan Paraya Çevirme Anlaşmaları

Taraflar yapacakları bir anlaşmayla¹¹⁷⁴ rehinli alacaklıya özel yoldan paraya çevirme yetkisi verebilirler. Uygulamada özellikle banka sözleşmelerinde özel yoldan paraya çevirme şartlarına sıklıkla rastlanmaktadır¹¹⁷⁵. Özel yoldan paraya çevirme yetkisi, rehin sözleşmesi içerisinde yer alabileceği gibi sonradan ayrı bir anlaşmayla da verilebilir¹¹⁷⁶. Bu anlaşmaların sonradan yapılması halinde ise yazılı şekil şartına uyulması gerekir¹¹⁷⁷.

Bu yetkinin verilmesi salt temsil yetkisi verilmesinden farklı olup tek taraflı olarak geri alınması mümkün değildir¹¹⁷⁸. Doktrinde savunulan bir görüşe¹¹⁷⁹ göre bu anlaşmalar ancak teminat altına alınan alacak muaccel olduktan sonra geçerli olarak yapılabilir. Bu görüş, *lex commissoria* anlaşmalarının ancak teminat altına alınan alacak muaccel olduktan sonra yapılabilmesinden hareket etmektedir. Halbuki rehni özel yoldan paraya çevirme anlaşmaları *lex commissoria* yasağına aykırılık teşkil etmemektedir¹¹⁸⁰. Zira rehinli alacaklı rehni paraya çevirdikten ve alacağını tahsil

¹¹⁷³ Homberger/ Marti, **Gage mobilier**, s. 8; Wieland, s. 726; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 86, 124; Foëx, **Contrat**, N. 820; Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 13; Steinauer, N. 5042; Tekinay, **Menkul Mülkiyeti**, s. 138; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3683; Helvacı, s. 134, 135; Üstündağ, **İcra Hukuku**, s. 312; Postacıoğlu/ Altay, **İcra Hukuku**, N. 479; Nomer/ Ergüne, N. 1384; Çakırca, s. 53; Makaracı Başak, s. 293, 294; F. Acar, N. 180; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 169. Rehni paraya çevirme yetkisinin tek taraflı olarak geri alınamaması dolayısıyla özel yoldan paraya çevirme anlaşmaları bazı yazarlarca TBK m. 42/ İMK m. 34'e aykırı bulunmuştur. Bkz. Giha, s. 144, 145; Budak, **İpoteğin Paraya Çevrilmesi**, s. 61, 62. İİK hükümlerinin emredici nitelikte olduğu gerekçesiyle bu tarz anlaşmaların geçersiz olduğu yönünde bkz. Kaplan, **Banka Standart Sözleşmeleri**, s. 85, dn. 91; İbrahim Aşık, **İcra Sözleşmeleri**, Turhan Kitabevi, Ankara 2006, s. 179, 180. Sarı'ya göre ise tipe bağlılık ilkesi gereği, bir aynı hak olan rehin hakkının içeriğinin değiştirilmesi mümkün değildir. Bkz. Sarı, **Paraya Çevirme**, s. 415.

¹¹⁷⁴ Özel yoldan paraya çevirme anlaşmalarında iradelerin açık olması gerektiği yönünde bkz. Foëx, **Contrat**, N. 820; Steinauer, N. 5044.

¹¹⁷⁵ Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 13; Steinauer, N. 5044; Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 145; Cansel, s. 236; Sarı, **Paraya Çevirme**, s. 408; Makaracı Başak, s. 287. Şaşırtıcı kayıt sayılacağından geçersiz olduğu yönünde: Kaplan, **Banka Standart Sözleşmeleri**, s. 85.

¹¹⁷⁶ Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 14.

¹¹⁷⁷ Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 172; Taşkın, s. 397. Şekil şartına tâbi olmadığı yönünde: Şener, **Borçluya İhbar**, s. 221. Şekle aykırılığın yaptırımı için ayrıca bkz. Taşkın, s. 397 vd.

¹¹⁷⁸ Cansel, s. 236; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 16; Helvacı, s. 126; F. Acar, N. 180; Makaracı Başak, s. 297.

¹¹⁷⁹ Homberger/ Marti, **Gage mobilier**, s. 8; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3684; Eskiocak, s. 142. Olması gereken hukuk bakımından bu yönde: Helvacı, s. 135. Bu yönde yorumlanabilecek, bkz. ve krş. Sirmen, **Eşya Hukuku**, s. 755.

¹¹⁸⁰ Cansel, s. 190; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 124; F. Acar, N. 183; Makaracı Başak, s. 295, 296; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 170; Taşkın, s. 362.

ettikten sonra kalan miktarı alacaklıya iade etmekle yükümlüdür¹¹⁸¹. Dolayısıyla bu anlaşmaların teminat altına alınana alacağın muaccel olmasından önce yapılmasında bir engel bulunmamaktadır.

Rehinli alacaklı dürüstlük kuralı çerçevesinde özen yükümlülüğüne uygun olarak hareket etmelidir¹¹⁸². Paraya çevirme sürecine başlamadan önce dürüstlük kuralı gereği durumu rehin verene bildirmeli ve uygun bir süre tanımalıdır¹¹⁸³. Belirtilmelidir ki rehinli alacaklı, rehni açık artırma yoluyla, pazarlık yoluyla ya da başka bir biçimde paraya çevirebilir¹¹⁸⁴. Rehlinli alacaklının kendisiyle işlem yapması da mümkündür¹¹⁸⁵. Zira bu ihtimalde de rehinli alacaklı alacağını tahsil ettikten sonra artan kısmı alacaklıya iade etmektedir. Fakat rehinli alacaklı rehin konusunu paraya çevirirken bir vekil gibi özenle hareket etmekle yükümlüdür aksi halde tazminat sorumluluğu doğar¹¹⁸⁶.

Özel yoldan paraya çevirme anlaşmaları ile ilgili bir husus da bu anlaşmanın teminat altına alınan alacağı devralan kişiyi de bağlayıp bağlamadığıdır. Bir görüşe¹¹⁸⁷ göre bu anlaşmalar kanuni borç ilişkisini değiştirdiğinden sonraki rehinli alacaklı da bu yetkiye sahip olacaktır. Ancak bizim de katıldığımız diğer görüşe¹¹⁸⁸ göre özel satış yetkisi nispi bir hak sağladığından dolayı ancak sözleşmenin tarafları arasında etki doğurmaktadır. Bu sebeple örneğin taraf değişikliği halinde yeni rehinli alacaklı bu yetkiyi kullanamayacaktır. Anılan son görüşün gerekçelerinden biri de haciz, ihtiyati haciz veya iflas hallerinde bu özel yoldan paraya çevirme yoluna başvurulamıyor olmasıdır¹¹⁸⁹. Zira özel yoldan paraya çevirme yetkisi, rehin veren alacaklının iflası

¹¹⁸¹ Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 46, 47; Steinauer, N. 5044; Makaracı Başak, s. 295, 296; F. Acar, N. 180; Taşkın, s. 362; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 170.

¹¹⁸² Foëx, **Contrat**, N. 829; Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 23; Nomer/ Ergüne, N. 1384; Makaracı Başak, s. 299.

¹¹⁸³ Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 23, 27; Steinauer, N. 5044; Wieland, s. 726; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 171; Serozan, **Eşya Hukuku**, N. 1518; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 124; Foëx, **Sûretés bancaires**, s. 151; Makaracı Başak, s. 299. Aksi yönde: Cansel, s. 238.

¹¹⁸⁴ Foëx, **Contrat**, N. 822; Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 18; Steinauer, N. 5042; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 171.

¹¹⁸⁵ Foëx, **Contrat**, N. 822, 823; Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 20; Steinauer, N. 5044; Makaracı Başak, s. 300; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 170, 171.

¹¹⁸⁶ Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 39; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 124; Sirmen, **Eşya Hukuku**, s. 755, 756; Makaracı Başak, s. 299; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 170 ve dn. 22; Taşkın, s. 362.

¹¹⁸⁷ Taşkın, s. 362 ve ayrıca dn. 915'te anılan yazarlar.

¹¹⁸⁸ Foëx, **Contrat**, N. 690; F. Acar, N. 184; Makaracı Başak, s. 302.

¹¹⁸⁹ Foëx, **Contrat**, N. 690.

veya rehin konusu alacağın başka bir alacaklı tarafından haczi halinde kullanılamamaktadır¹¹⁹⁰.

Ancak özel yoldan paraya çevirme yetkisi verilmesiyle birlikte tarafların cebri icra yoluna başvurulmasını engelleyip engelleyemeyeceği doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe¹¹⁹¹ göre taraflar cebri icra yoluna başvurulmasını yasaklayıp rehnin yalnızca özel yoldan paraya çevrilebileceğini öngörebilirler. Bu halde cebri icra yoluna başvurulduğunda rehin verenin itiraz etme imkânı bulunmaktadır. Bizim de katıldığımız görüşe¹¹⁹² göre ise özel yoldan paraya çevirme anlaşması yapılması rehinli alacaklının cebri icra vasıtasıyla paraya çevirme yoluna başvurmaya engel değildir.

cc- Rehlinli Alacaklıya Tahsil Yetkisi Verilmesi

Alacak rehninde rehin konusu alacağın paraya çevrilmesi, rehinli alacaklıya tahsil yetkisi vermek suretiyle de olabilir. Tahsil yetkisi verilmesinin bu rehnin paraya çevrilmesi kapsamında ele alınması başlangıçta tipe bağlılık ilkesine aykırı olarak görülebilir. Fakat alacağın paraya çevrilmesi ile tahsil edilmesi arasında işlevsel bir farklılık bulunmamaktadır¹¹⁹³. Bu bakımdan tahsil yetkisi verilmesi alacak rehninin işlevini yerine getirebilmesinde pratik bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır¹¹⁹⁴. Doktrinde¹¹⁹⁵ de rehinli alacaklıya tahsil yetkisi verilmesi mümkün görülmektedir.

Tahsil yetkisine ilişkin açıklamalarımıza geçmeden önce rehinli alacaklıya tahsil yetkisi verilmesini, TMK m. 961/ f. 2 uyarınca alacaklının rızasıyla rehinli alacaklıya ödeme yapılmasından ayırmak gerekmektedir. Bu hükümde rehinli alacaklıya tanınan

¹¹⁹⁰ Steinauer, N. 5044; Tekinay, **Menkul Mülkiyeti**, s. 138; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 125; F. Acar, N. 184; Makaracı Başak, s. 301. Bazı yazarlara göre ise yalnızca alacaklının iflası halinde rehin, özel yoldan paraya çevrilemez. Bkz. Wieland, s. 726; Nomer/ Ergüne, N. 1384.

¹¹⁹¹ Üstündağ, **İcra Hukuku**, s. 312, dn. 22; Cansel, s. 236; Steinauer, N. 5044.

¹¹⁹² Cansel, s. 236; Foëx, **Contrat**, N. 821.

¹¹⁹³ Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 177.

¹¹⁹⁴ Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 181; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3823. Bu bakımdan Demirsatan, **Paraya Çevirme**, kanuni bir düzenlemeyle rehinli alacaklıya tahsil yetkisinin verilmesinin uygun olacağı görüşündedir (Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 181, 182).

¹¹⁹⁵ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3823; Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 52; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 16; Helvacı, s. 127; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 124; Nomer/ Ergüne, N. 1384; Makaracı Başak, s. 302; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 222, 227; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 174; Taşkın, s. 366; Ustaoglu, s. 201; Özer, s. 83. Bir yandan rehinli alacaklıya tahsil yetkisi verilmesi halinde alacağın rehni mi yoksa alacağın teminat amaçlı devrinin mi bulunduğu tartışılacaktır. Ancak Sirmen'e göre rehin alanın alacağı kadar miktarı aldıktan sonra kalanını iade etmek suretiyle alacağın tamamını tahsile yetkili kılınmış olması, bu işlemi inançlı devir yapmaz. Zira alacağın teminat amacıyla devrinde devralan tam yetkili bir alacaklı konumuna gelir (Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 96).

yetki tahsil yetkisi değil; ifayı kabul imkânıdır¹¹⁹⁶. Tahsil yetkisi verilmesi ise daha geniş kapsamlıdır fakat elbette TMK m. 961/ f. 2’de öngörülen alacaklının rızasını da içermektedir¹¹⁹⁷.

Belirtmek gerekir ki rehinli alacaklıya alacağı tahsil etme konusunda genel hükümlere göre temsil yetkisi de verilebilir¹¹⁹⁸. Fakat bu ihtimalde rehinli alacaklı tahsil işlemlerini rehin veren adına yapar. Temsil yetkisi TBK m. 42 gereği her zaman geri alınabileceğinden bu şekilde tahsil yetkisi verilmesi rehinli alacaklı bakımından yeterince güvenli bir yol değildir¹¹⁹⁹.

Bu başlık altında ele aldığımız tahsil yetkisi ise rehinli alacaklıya sözleşmesel nitelikte tahsil yetkisi verilmesidir¹²⁰⁰. Tahsil yetkisi rehin sözleşmesinde tanınabileceği gibi sonradan yapılacak bir sözleşmeyle de tanınabilir¹²⁰¹. Ancak sonradan yapılacak sözleşmenin, özel yolla paraya çevirme anlaşmalarında olduğu gibi yazılı şekilde yapılması gerekmektedir. Tahsil yetkisinin tek taraflı olarak geri alınması mümkün değildir¹²⁰².

Tahsil yetkisi verilmesiyle birlikte rehinli alacaklı, alacağı kendi adına talep ve tahsil edebilir¹²⁰³. Rehlinli alacaklı aynı zamanda muacceliyet ihbarında bulunmak, temerrüt ihtarında bulunmak, icra takibi yapmak, iflas masasına başvurmak, dava açmak gibi tahsil için gerekli diğer işlemleri yapmaya da yetkilidir¹²⁰⁴. Özel yolla paraya çevirmede olduğu gibi burada da rehinli alacaklı tahsil yetkisini özenle kullanmakla yükümlüdür¹²⁰⁵.

¹¹⁹⁶ Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 174, 175.

¹¹⁹⁷ Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 175.

¹¹⁹⁸ Şener, **Borçluya İhbar**, s. 220; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 175. Özel yoldan paraya çevirme yetkisi bakımından: Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 15.

¹¹⁹⁹ Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 176. Benzer yönde: Şener, **Borçluya İhbar**, s. 220.

¹²⁰⁰ Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 176; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3823; Taşkın, s. 369.

¹²⁰¹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 95; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 221; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 177.

¹²⁰² De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 16; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 95; Makaracı Başak, s. 302; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 222; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 177; Taşkın, s. 370; Özer, s. 90.

¹²⁰³ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3823a; De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 17; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 95; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 222; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 177; Taşkın, s. 369.

¹²⁰⁴ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 17; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 98; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 222; Makaracı Başak, s. 303; Taşkın, s. 369, 370.

¹²⁰⁵ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 17; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 98; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 225; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 177, 178

Talîlik ilkesi gereği ancak güvence altına alınan alacağın muaccel olmasından sonra rehinin paraya çevrilebileceğini daha önce belirtmiştik. Fakat rehinli alacaklıya tahsil yetkisi verilmesi halinde rehinli alacaklı bu yetkisini güvence altına alınan alacak muaccel olmadan da kullanabilecektir¹²⁰⁶. Zira muaccel bir alacağı üzerinde rehin tesis eden ve rehinli alacaklıya tahsil yetkisi tanıyan alacaklının bu durumu göze aldığı, iradesinin bu yönde olduğu varsayılabilir¹²⁰⁷.

Doktrinde ileri sürülen bir görüş¹²⁰⁸ uyarınca kendisine tahsil yetkisi verilen rehinli alacaklı, tahsil ettiği alacak tutarını rehin verene iade etme borcu altındadır. Rehlinli alacaklı bu iade borcuyla teminat altına alınan alacağı takas edebilir. Teminat altına alınan alacağın muaccel olmadığı hallerde ise rehin konusu alacağı tahsil eden rehinli alacaklı, malvarlığına karışan bir miktar para üzerinde usulsüz rehin hakkı kazanmaktadır. Zira alacağın tahsil edilmesiyle birlikte bir miktar para rehinli alacaklının malvarlığına karışmaktadır. Rehlinli alacaklının alacak üzerindeki rehin hakkı ise malvarlığına karışan paralar üzerinde usulsüz rehin olarak devam etmektedir. Alacağın muaccel olmasıyla birlikte ise alacaklı bu miktar üzerinden alacağını karşılamış olur; takasa ihtiyaç duyulmaz.

Bizim de katıldığımız görüş¹²⁰⁹ uyarınca ise rehinli alacaklıya tahsil yetkisi verildiği hallerde takastan bahsetmek doğru olmayacaktır. Zira rehinli alacaklının özel yoldan paraya çevirme yetkisi kapsamında tahsilde bulunduğu gözetildiğinde rehin verene iade borcu bulunmamaktadır. Rehlinli alacaklı, tahsili kendi adına ve hesabına gerçekleştirdiği için alacağını doğrudan karşılamış olmaktadır. Rehlinle teminat altına alınan alacak muaccel ise tahsil edildiği anda henüz muaccel değilse muaccel olduğu anda, tahsil edilen tutar oranında ve kendiliğinden sona erecektir. Burada tahsil edilen tutar doğrudan rehinle teminat altına alınana alacağa mahsup edilecektir. Fakat her halükârda rehinli alacaklı alacağı tahsil ettikten ve oradan kendi alacağını karşıladıktan sonra *lex commissoria* yasağı gereği kalan kısmı alacaklıya iade etmek zorundadır¹²¹⁰.

¹²⁰⁶ De Gottrau/ Foëx, **CR CC II**, Art. 906, N. 19; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 97; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 223; Makaracı Başak, s. 303; Taşkın, s. 370.

¹²⁰⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 97; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 223; Makaracı Başak, s. 303; Taşkın, s. 370.

¹²⁰⁸ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 87, 118; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 227; Özer, s. 103; Ustaoglu, s. 201.

¹²⁰⁹ Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 42; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 178; Taşkın, s. 367;

¹²¹⁰ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3823a; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 97, 125; Şener, **Borçluya İhbar**, s. 227; Makaracı Başak, s. 302; Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 179. Ancak alacak üzerinde art rehin tesis edilmiş olması halinde artan kısım sonraki sıradaki rehinli alacaklıya verilir (Şener, **Borçluya İhbar**, s. 228).

Bazen rehinli alacaklı, borçlusu olduğu bir alacak üzerinde rehin hakkına sahip olmaktadır. Mevduat rehninde de rehinli alacaklı çoğu zaman mevduatın bulunduğu banka olmaktadır. Bu ihtimal bakımından, kendisine tahsil yetkisi verilen rehinli alacaklının, takas hakkını kullanabileceği ileri sürülmüştür¹²¹¹. Bu durum, rehinli alacaklının tahsil yetkisini kendisine karşı kullanmasına benzetilmiştir.

Bu ihtimale ilişkin olarak farklı bir görüşe¹²¹² göre ise rehinli alacaklı, tahsil yetkisine sahip olmasa dahi takas hakkını doğrudan doğruya kullanabilir. Takas hakkının kullanılabilmesi için tarafların özel yoldan paraya çevirme anlaşması yapması aranmaz. Zira takas hakkının kullanılmasında özel yoldan paraya çevirmeden söz edilemez. Bu görüşe göre teminat altına alınan alacak takas yoluyla sona erdirilmektedir. Dolayısıyla ayrıca bir paraya çevirmeden bahsedilemeyecektir. Fakat rehin veren kendi borcu için değil de bir başkasının borcu için mevduatını rehin vermişse bu halde rehinli alacaklının takas hakkı bulunmamaktadır¹²¹³. Zira bankanın bu durumda rehin veren mevduat sahibine karşı ileri sürebileceği bir alacak hakkı mevcut değildir. Karşılıklı iki alacak bulunmadığı için takas hakkının kullanılması söz konusu olmayacaktır. Ancak bu halde de takas benzeri bir işlemle bankanın teminat altına alınan alacak ve rehin konusu alacağı sona erdirebilecektir¹²¹⁴. Zira aksi takdirde rehin konusu alacak önce icra dairesinin hesabına borçlu banka tarafından yatırılacak ardından yine rehinli alacaklı olarak icra dairesinden tahsil edilecektir. Bu ise anlamsız bir işlem fazlalığı yaratmaktadır. Bu sebeple bankanın bu yönde anlaşma olmasa bile tahsil yetkisine sahip olduğu ve rehlin bu içerikle kurulduğu kabul edilmelidir¹²¹⁵.

Kanaatimizce bu ihtimallerde rehin gerek borçlu gerekse borçlu dışında bir üçüncü kişi tarafından verilmiş olsun, tahsil yetkisine sahip rehinli alacaklı, rehin konusu alacağı tahsil edebilir. Fakat banka tahsil yetkisini kendisine karşı kullandığında, yukarıda belirttiğimiz gibi, kendi alacağı karşılandığı için sona ermiş olur. Burada teknik olarak bir takas söz konusu değildir. Bankanın tahsil yetkisi olmasa dahi rehin veren borçluya karşı takas hakkını kullanabileceği görüşüne katılmıyoruz. Zira yukarıda¹²¹⁶ bankaların mevduat hesapları üzerinde mevduat sahibinin rızası

¹²¹¹ Demirsatan, **Paraya Çevirme**, s. 180, 181.

¹²¹² Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 51; Taşkın, s. 367; Özer, s. 102, 103; Ustaoglu, s. 201.

¹²¹³ Taşkın, s. 367.

¹²¹⁴ Foëx, **CR CC II**, Art. 891, N. 51; Taşkın, s. 368 (Taşkın'a göre takas benzeri değil tahsil benzeri bir işlem söz konusudur).

¹²¹⁵ Taşkın, s. 368.

¹²¹⁶ Bkz. Birinci Bölüm, I. C. 4.

olmadan takas hakkı olmadığını savunmuştuk. Dolayısıyla banka rehin hakkına sahip olsa bile mevduat alacaklısının rızası olmaksızın mevduat alacağını başka bir alacıyla takas edemez. Tahsil yetkisi olması durumunda ise banka tahsil yetkisini kullanarak teminat altına alınan alacağını takas yoluyla değil; mahsup yoluyla sona erdirmektedir.

6- Mevduat Rehninin Hükümlerini Doğurmasına İlişkin Bazı Özellikler

a- Mevduat Hesabına Bloke Konulmasının Mevduat Rehninin Hükümlerine Etkisi

TMK m. 943/ f. 2’de “*Taşınır, alacaklının rızasıyla fiilen yalnız rehnedenin hâkimiyeti altında bulunduğu sürece rehnin hükümleri askıda kalır.*” düzenlemesi yer almaktadır. Rehin hakkının askıda olması halinde rehin hakkı hükümlerini doğurmamaktadır. Bu dönemde rehinli alacaklı rehnin paraya çevrilmesini isteyemez¹²¹⁷. Bu hükmün hesaba bloke kaydı konulması yönüyle mevduat rehni bakımından uygulama alanı bulup bulmayacağı tartışmalıdır.

Bir görüş¹²¹⁸, mevduat rehninde bu hükmün uygulama alanı bulacağını savunmaktadır. Bu görüş uyarınca banka tarafından mevduat hesabı üzerine bloke kaydı koyulmamışsa rehin hakkının işlerliği ortadan kalkmaktadır. Teslim şartlı taşınır rehninde taşınırın rehin verenin fiili hâkimiyetinden bulundurulmamasındaki amaç, senede bağlı olmayan alacak rehninde de mevcuttur. Dolayısıyla rehnedilen mevduat üzerinde bloke kaydı konulmadığı sürece rehin hakkı askıda olacak ve hüküm doğurmayacaktır. Benzer şekilde hesaba başlangıçta bloke konulmuş olsa da sonradan rehin alanın rızasıyla kaldırılması halinde yine hesap mevduat sahibinin tasarruflarına açık hale geleceğinden rehin hükümleri askıda olur. Fakat rehinli hesap üzerinde yeniden bloke tesis edildiğinde rehin hükümlerini doğurmaya devam edecektir¹²¹⁹.

Aksi yöndeki görüşe¹²²⁰ göre ise senede bağlanmamış alacak rehni açısından TMK m. 943/ f. 2’nin uygulanması söz konusu değildir. Zira bu madde, teslim şartlı

¹²¹⁷ Nomer/ Ergüne, N. 1291; Eskiocaklı s. 191, 192; Makaracı Başak, s. 403.

¹²¹⁸ Özer, s. 99; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 384, 385; Yıldız, s. 115; Ustaoglu, s. 188.

¹²¹⁹ Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 385.

¹²²⁰ Doğan, s. 51; Gürses, s. 5; Taşkın, s. 190, 191. Ayrıca bkz. Vardar Hamamcıoğlu, s. 339. Yazar, TMK m. 943/ f. 2’nin senede bağlanmış alacak rehninde uygulanabileceğini belirtirken senede

taşınır rehninin kurulmasında zilyetliğin devrinin zorunlu olmasının tamamlayıcısı niteliğinde bir hükümdür¹²²¹. Dolayısıyla eğer bu hükmün uygulanması gerektiği iddia edilirse tutarlı biçimde rehnin kuruluşu bakımından da hesaba bloke konulmasının zorunlu olması gerekir. Halbuki mevduat rehninin kuruluşunda da açıkladığımız üzere senede bağlanmamış alacakların rehni yalnızca yazılı bir sözleşmeyle olmaktadır. Sonuç itibarıyla bu görüş çerçevesinde rehnin hükümlerini doğurması için hesaba bloke konulması gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Bankanın mevduat sahibine serbestçe tasarruf imkânı tanımış olması halinde de rehin geçerli bir biçimde varlığını devam ettirir.

Gerçekten bizce de senede bağlanmamış alacakların rehninde zilyetliğin geçici kaybından bahsedilmesi mümkün değildir. Zira ortada zilyetliğe konu olabilecek taşınır ya da senet bulunmamaktadır. Bu aşamada akla hak zilyetliğinin uygulama alanı bulacağı gelebilir. Fakat hak zilyetliği Türk Medeni Kanunu'nda taşınmaz üzerindeki irtifak hakları ve taşınmaz yükleri bakımından kabul edilmiş bir kurumdur. Dolayısıyla rehinli alacaklı bakımından hak zilyetliği de söz konusu olamayacaktır. Ayrıca gerçekten teslimine bağlı taşınır rehninde rehnin kurulması ve hükümlerini doğurması birbiriyle uyumlu biçimde ve taşınırın zilyetliğinin rehinli alacaklıda olması kuralı çevresinde düzenlenmiştir. Senede bağlanmamış alacak rehninde ise zilyetliğin devri bir kere mümkün değildir. Bunun dışında ise rehnin kuruluşu bakımından teslimine bağlı taşınır rehinden ayrılan özel bir düzenleme bulunmaktadır. Dolayısıyla mevduat hesabına bloke konulması kuruluş işlemleri arasında yer almadığı gibi blokenin daha sonra kaldırılması da rehnin hükümlerini askıya almaz. Kanaatimizce mevduat hesabına bloke konulması veya hesabın serbest bırakılması ise esasında rehin konusu alacak üzerinde tasarruf edilmesiyle bağlantılıdır. Yukarıda rehinli alacaklının mevduat üzerindeki tasarrufları başlığı altında bunu açıklamıştık. Fakat tekrar hatırlatalım ki bloke konulması mevduat sahibinin tasarruflarını engellemek adına faydalı bir önlem olsa da bloke konulmamış olması da mevduat sahibinin bütün tasarruflarda serbestçe bulunabileceği anlamına gelmez. Zira alacaklı, rehin konusu alacağın sona ermesine sebep olabilecek, alacağın ifasına yönelik işlemleri rehinli alacaklının rızası olmadan yapamaz.

bağlanmamış alacak rehni bakımından bunu ifade etmemektedir. Bu bakımdan bu görüşte olduğu düşünülebilecektir.

¹²²¹ Gürses, s. 5. Yazar, TMK m. 939/ f. 3'ün uygulanmayacağını kabul ettikten sonra bu kuralın rehnin kuruluşu ve devamı açısından bölünemeyeceğini de ifade etmiştir.

b- Müstakbel Alacakların Mevduat Rehniyle Teminat Altına Alınmasının Rehnin Hükümleri Bakımından İncelenmesi

Birinci bölümde incelediğimiz üzere müstakbel alacakları teminat altına almak için mevduat rehni tesis edilmesi mümkündür. Bu halde ancak teminat altına alınan alacak doğduğunda rehin hakkının hükümlerini doğuracağı kabul edilmektedir¹²²². Bu sonuç rehnin paraya çevrilmesi yetkisi bakımından doğru olacaktır. Peki bu ara dönemde rehnin hiçbir hüküm ve sonuç doğurmayacağı söylenebilecek midir? Bu bağlamda cevaplanması gereken soru özellikle rehin verenin bu dönemde tasarruf yetkisine sahip olup olmayacağıdır. Daha somut olması için teslime bağlı taşınır rehni bakımından bu sorunu ortaya koyalım. Bahsettiğimiz ara dönemde rehin konusu taşınır rehinli alacaklının mı zilyetliğinde bulunacaktır; yoksa rehin verenin serbest tasarrufunda mı? Konumuz bağlamında ise mevduat sahibinin bu dönemde her türlü tasarrufa yetkili olup olmayacağı, bununla bağlantılı olarak örneğin bankanın mevduat üzerinde bloke koyma hakkı bulunup bulunmadığı tartışılabilir. Zira mevduat rehni bakımından rehinli alacaklının sahip olduğu en önemli yetkilerden biri, mevduat alacağını azaltacak veya sonlandıracak işlemlerin yapılmasına engel olma yetkisidir¹²²³. Fakat doktrinde rehnin hükümlerini doğurması yalnızca rehni paraya çevirme yetkisi çerçevesinde incelenmiş; rehni paraya çevirmeyi işlevsel kılan rehnin diğer hükümleri ise göz ardı edilmiştir¹²²⁴. Dikkat edilmelidir ki rehin verenin tasarruf yetkisi sınırlanmadığı takdirde müstakbel alacak doğana kadar rehin konusu üzerinde tasarruf edilerek rehin işlevsiz hale getirilebilir. Rehin alanın bu riske karşı korunması gerekmektedir. Fakat bir yandan da belki hiç doğmayacak bir alacağı teminat altına almak için mevduat sahibinin yetkilerini sınırlamanın ne kadar doğru olacağı ya da hangi koşullar altında doğru olacağı düşünülmelidir.

Mevduat rehni çoğu zaman temel bankacılık hizmet sözleşmesi ya da benzer isimli sözleşmelerde yer alan genel işlem şartları içerisinde hesap açılışı sırasında kurulmaktadır. Peki teminat altına alınan alacak doğmadan hatta böyle bir alacağın doğacağına ilişkin hiçbir emare olmadan kurulan bu rehni, mevduat sahibinin tasarruf yetkisini kısıtlayacak mıdır? Bu imkânın kabulü halinde banka hesabının açılması anından itibaren bankanın müstakbel alacakları için sahip olduğu rehin hakkına

¹²²² Bkz. Birinci Bölüm, II. B. 5.

¹²²³ Taşkın, s. 486.

¹²²⁴ Taşkın, s. 486, 487.

dayanarak mevduat hesabına her an bloke koyabilmesi gibi bir durum doğacaktır. İşte bu sakıncalı duruma ilişkin olarak doktrinde müstakbel alacakların fiilen somutlaşması kriteri ortaya konulmuştur¹²²⁵. Buna göre, rehinli alacaklının paraya çevirme yetkisi dışındaki rehin hakkından kaynaklanan yetkilerini kullanması, alacağın fiilen somutlaşmasına bağlıdır. Burada alacağın fiilen somutlaşması alacağın doğması anlamına gelmemektedir. Teminat altına alınan alacağı doğuracak hukuki ilişkinin kurulması ile alacak fiilen somutlaşmaktadır.

Federal Mahkeme¹²²⁶ müstakbel alacaklar için rehin tesis edilmesi halinde teminat altına alınan alacaklar doğana kadar bankanın rehin konusu unsurları alıkoyamayacağına hükmetmiştir. Yargıtay da bir kararında¹²²⁷ temel bankacılık hizmetleri sözleşmesinde yer alan bir hükme dayanarak bankanın henüz muaccel bir alacağı bulunmadan banka hesabındaki para üzerinde bankanın bir hak iddia edemeyeceğine hükmetmiştir. Her ne kadar kararda hatalı olarak alacağın muaccel olması vurgulanmış ve aynı zamanda bankanın hapis hakkından bahsedilmişse de bu karar bakımından önem taşıyan husus, bankanın somut bir alacağının bulunmuyor olması halinde Yargıtay tarafından varılan sonuçtur¹²²⁸.

II- Mevduat Rehninin Sona Ermesi

A- Teminat Altına Alınan Alacağa Bağlı Olarak Rehnin Sona Ermesi

Fer'i bir hak olan rehin hakkı, teminat altına alınan alacak sona erdiğinde buna bağlı olarak sona erer¹²²⁹. Dolayısıyla rehinle teminat altına alınan alacak, başta ifa

¹²²⁵ Taşkın, s. 493 vd. Detaylı bilgi için bkz. Taşkın, s. 487 vd.

¹²²⁶ ATF 142 III 746, 755, Consid. 2.2.3. Farazi müstakbel alacaklara dayanarak rehin hakkından doğan yetkilerin kullanılamayacağı yönünde: ATF 4A_540/2015, 01.04.2016, Consid. 3.4.3. (Swisslex)

¹²²⁷ Kararın ilgili kısımları şu şekildedir: “Davacı vekili, müvekkili şirketin alacaklı olduğu icra dosyasında borçlu dava dışı ...'un davalı banka şubesindeki mevduatının tespiti için müzekkere yazıldığını, bankada borçluya ait hesapta 2.565,90 TL bulunduğunun öğrenildiğini ve hesaptaki paranın haczedilerek dosyaya aktarılmasının talep edildiğini ancak davalı banka tarafından borçlunun bankada bulunan mevduatı üzerinde öncelikle bankanın rehninin mevcut olduğu belirtilerek talebin reddedildiğini... Mahkemece iddia, savunma, toplanılan deliller, bilirkişi raporu ve tüm dosya kapsamına göre, davalı banka ile dava dışı müşterisi arasında Temel Bankacılık Hizmet Sözleşmesi imzalandığı, hapis ve rehin hakkı bu sözleşmede öngörülmüş olmakla birlikte bu sözleşme dışında taraflar arasında bir kredi ilişkisi tespit edilemediğinden davalı bankanın alacaklı olduğundan söz edilemeyeceği, bankanın muaccel bir alacağı bulunmadığına göre TMK'nın 950/1 m. hükmündeki şartlar oluşmadığından hacze konu hesaptaki para üzerinde hapis hakkının kullanılamayacağı, rehin hakkı, alacağa bağlı olan fer'i bir hak niteliğinde olup, somut bir alacağın varlığı tespit edilmeden bankanın 3. kişi sıfatıyla istihkak iddiasında bulunmasının yerinde olmadığı gerekçesiyle, davanın kabulü(ne) ...” Yarg. 11. HD. E. 2016/5843, K. 2017/4967, T. 3.10.2017. (Lexpera)

¹²²⁸ Aynı yönde bir değerlendirme için bkz. Taşkın, s. 489, 490.

¹²²⁹ Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3609; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 109; Özer, s. 93; Özçelik, s. 178; Seçer, **İlkeler**, s. 125.

olmak üzere, ibra, yenileme, alacaklı ve borçlu sıfatlarının birleşmesi, ifa imkânsızlığı ve takas gibi borcu sona erdiren bir işlem sonucunda sona ererse rehin hakkı da bununla birlikte sona erer¹²³⁰. Ancak teminat altına alınan alacağın sona erdiğinin tespiti her zaman kolay değildir. Örneğin müstakbel alacakları teminat altına alan bir rehin sözleşmesinde teminat kapsamına giren alacağın doğması ihtimali devam ettikçe rehin de sona eremeyecektir¹²³¹.

Mevduat rehnine en çok başvuru alan banka kredilerinin teminatı olduğundan kredi borçlarının yapılandırılması halini ayrıca açıklamakta fayda olduğunu düşünüyoruz. Esasında kredi yapılandırmalarının hukuki niteliği tartışmalıdır. Doktrinde bir görüş¹²³² yapılandırma işlemlerinin hukuken yenileme niteliğinde (TBK 133) olduğunu kabul etmektedir. Yargıtay da bazı kararlarında¹²³³ yapılandırma sözleşmelerini yenileme niteliğinde değerlendirmektedir.

Diğer bir görüş¹²³⁴ ise yapılandırma sözleşmelerinin yalnızca bazı hallerde yenileme niteliği taşıyabileceğini savunmaktadır. Bu görüşe göre tarafların açıkça

¹²³⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 109; Nomer/ Ergüne, N. 1280.

¹²³¹ Özçelik, s. 178, 179.

¹²³² Mustafa Topaloğlu, “Banka Kredi Yapılandırmalarında Kefilin Durumu”, **International Conference On Eurasian Economies 2020**, Ed. Selahattin Sarı, Alp H. Gencer, ss. 170-174, s. 173.

¹²³³ “Taraflar arasında ihtilaf dava açıldıktan sonra imzalanan protokolün borç yenileme anlaşması olup olmadığı noktasında çıkmaktadır. İncelenen protokolde, davaya konu takipte talep edilen asıl alacağın, bir miktarının tenzil edilerek uygulanan gecikme faizi ve icra masrafları ile birlikte 36 taksitte ödenmesinin kararlaştırıldığı, protokolde hesaplanan alacağın takipte talep edilen alacak olmayıp tarafların anlaşması ile yeni bir borç yapılandırması yapıldığı, ayrıca protokolde sadece takip konusu alacağın değil bundan sonra taraflar arasında yapılacak ticari ilişkiye dair düzenlemelere de yer verildiği, bu bakımdan anılan protokolün borcun yenilenmesi niteliğinde olduğu, borcun yenilenmesi ile önceki borcun sona erdiği,” İstanbul BAM, 13. HD. E. 2021/508 K. 2021/959 T. 24.6.2021. “... bilirkişi raporlarına göre, davacı banka ile dava dışı borçlu ... arasında 12/05/2009 tarihinde imzalanan genel kredi sözleşmesinde davalının kefalet imzasının bulunduğu, bu sözleşmeye istinaden kullanılan krediler ile ilgili ödeme yapılmaması nedeniyle davacı banka ile dava dışı asıl borçlu ... arasında 02/11/2011 tarihli yeni bir genel kredi sözleşmesi imzalandığı, bu sözleşme ile önceki kredi sözleşmesinden doğan borçların kapatılarak yeniden borç yapılandırmasına gidildiği, ikinci sözleşmede davalının imzasının bulunmadığı, ikinci sözleşmenin bir tecdit (yenileme) niteliğinde olduğu, bu sözleşme ile önceki sözleşmeye istinaden kullanılan kredilerin kapatıldığı, tecdit (yenileme) sözleşmesinin önceki borçlar yönünden borcu sona erdiren nedenlerden olduğu, tecdit sözleşmesinde davalının imzası bulunmadığından davalının sorumlu tutulamayacağı...” Yarg. 19. HD. E. 2016/20198 K. 2018/5840 T. 15.11.2018.

Farklı yönde, sulh sözleşmesi niteliğinde olduğu yönde bir karar: “Davacı vekili, müvekkili Yapı Kredi Bankası A.Ş. ile davalı arasında imzalanan kredi kartı üyelik sözleşmesi gereğince davalıya kredi kartları kullanıldığını, ancak kredi kartları borcunun ödenmemesinden dolayı alacağın tahsili için davalı hakkında takibe geçtiklerini, ancak itiraz üzerine takibin durduğunu, ardından davalının, müvekkili ile sözlü sulh anlaşması yaparak borcunu taksitler halinde ödemeyi kabul ettiği halde bir kısım ödemeleri yapmadığını, sulh anlaşması ile borcun yapılandırılarak...” Yarg. 11. HD. E. 2016/1867, K. 2017/4483, T. 19.09.2017.

¹²³⁴ Önay, s. 233; Vildan Peksöz, “Borç Yapılandırma Sözleşmelerinin İtirazın İptali Davasına Etkisi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Y. 2022, C. 12, S. 2, ss. 1185-1214, s. 1189.

yenileme iradesi taşıdıkları halde borç yapılandırma sözleşmeleri yenileme niteliği taşıyacaktır. Ancak vade eklendiği ya da borcun taksitlendirildiği yapılandırmalarda tarafların yenileme iradesi bulunmamaktadır¹²³⁵. Ayrıca alacaklının sahip olduğu teminatlardan vazgeçmesi de hayatın olağan akışına aykırı olacaktır¹²³⁶. Kaldı ki tarafların yenileme iradelerinin açıkça ve şüpheyeye yer vermeyecek şekilde anlaşılıyor olması gereklidir¹²³⁷. Dolayısıyla bu sözleşmeler içeriği bakımından; vade uzatıldığında tecil sözleşmesi, borç miktarı azaltıldığında tadil sözleşmesi veya taraflar karşılıklı olarak fedakarlıkta bulunduğu sulh sözleşmesi niteliği taşıyabilmektedir¹²³⁸. Sadece mevcut borcun sona erdirildiği ve yeni bir borç oluşturulması yönünde tarafların açık iradelerinin bulunduğu hallerde yenilemeden bahsedilebilecektir. Bizce de yapılandırma sözleşmelerinin her halde yenileme teşkil ettiği söylenemeyecektir. Tarafların açık yenileme iradesinin bulunduğu hallerde borç yenileme yoluyla sona erdiğinden bunu temin eden rehin hakkı da sona ermiş olacaktır.

B- Rehin Konusu Alacağın Sona Ermesi

Alacak rehninde rehin konusu alacağın sona ermesi, rehin hakkından feragat, borcun devri, rehin hakkının süresinin dolması veya bozucu şartın gerçekleşmesi, rehin konusu alacağın alacaklısı ile rehinli alacaklı sıfatlarının birleşmesi, rehin zilyetliğinin kesin olarak kaybedilmesi ve rehnin paraya çevrilmesi sona erme hallerini oluşturmaktadır¹²³⁹. Ancak mevduat rehninde bu sona erme hallerinden bazıları hiçbir zaman gündeme gelmeyecektir. Bu bakımdan bu başlık altında ancak mevduat rehni kapsamında ortaya çıkabilecek sona erme halleri incelenecektir.

Rehin konusu olan mevduat alacağının bir sebeple sona ermesi halinde rehin konusu ortadan kalktığından rehin hakkı da sona erer. Mevduat alacağının sona ermesi çoğu zaman ifa suretiyle sona ermesi olacaktır. Örneğin mevduat rehni bakımından bankanın ibra edilmesi neredeyse hiçbir zaman gündeme gelmeyecektir.

Fakat bankalar genelde hesapta mevcut veya ileride doğacak muhtemel mevduat alacakları üzerinde rehin kurmaktadır. Bu halde rehin hakkı rehne konu mevduat

¹²³⁵ Haluk Nami Nomer, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 18. Bası, İstanbul: Beta Yayınları, 2021, N. 209.1; Önay, s. 117, 233; Peksöz, s. 1189.

¹²³⁶ Önay, s. 233.

¹²³⁷ Nomer, **Borçlar Hukuku**, N. 209.4; Önay, s. 110; Peksöz, s. 1190.

¹²³⁸ Önay, s. 231; Peksöz, s. 1190, 1191.

¹²³⁹ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 111 vd.; Özer, s. 94.

alacağının sona ermesine bağlı olarak sona ermeyecektir¹²⁴⁰. Bu şekilde düzenlemelerin yer aldığı bir rehin sözleşmesinde rehin bir süreye de bağlanmamışsa, hesaptan çekilen para üzerinde rehin sona erse de aynı hesaba sonradan para yatırılması halinde doğan mevduat alacağı rehinli olacaktır¹²⁴¹. Fakat rehin sadece mevcut alacaklar için tesis edilmişse rehin konusu alacak sona erdiği için rehin hakkı da sona erecektir.

C- Rehin Hakkından Feragat

Rehin alan, tek taraflı bir irade beyanıyla alacak üzerindeki rehin hakkından feragat edebilir¹²⁴². Rehin hakkı da bu feragat beyanıyla sona erer. Feragatin bankaya bildirilmesi geçerlilik bakımından gerekmesi de blokenin kaldırılması bakımından bankanın haberdar edilmesi gerekir¹²⁴³. Böylece mevduat sahibi mevduatı üzerinde yeniden serbestçe tasarruf edebilir. Bankanın blokeyi kaldırması için feragatin yazılı olarak ispat edilmesi aranmaktadır¹²⁴⁴. Rehinden feragat edilmesi, rehinle teminat altına alınmış alaktan feragat edildiğini veya alacağın sona erdiğini göstermez¹²⁴⁵.

D- Sürenin Dolması veya Bozucu Şartın Gerçekleşmesi

Daha önce belirttiğimiz üzere rehin hakkı bir süreye bağlı olarak veya bozucu şarta bağlı olarak kurulabilmektedir. Bu halde sürenin dolması veya bozucu şartın gerçekleşmesi üzerine bu ana kadar rehnin paraya çevrilmesi istenmemişse rehin hakkı sona erer¹²⁴⁶. Bu bakımdan rehinli alacaklının süre dolmadan veya bozucu şart gerçekleşmeden önce rehnin paraya çevrilmesi yoluna başvurması gerekmektedir.

E- Rehinli Alacaklı Sıfatı ile Mevduat Sahibi Sıfatlarının Birleşmesi

Rehinli alacaklının miras ya da herhangi bir yolla mevduat alacağı üzerinde hak sahibi olması durumunda bu sıfatlar birleşmiş olacaktır¹²⁴⁷. Örneğin başkasının borcunu temin etmek için alacağını rehin veren, borcu ödediğinde rehinli alacaklının haklarına halef olmaktadır ve alacağın hem alacaklısı hem rehinli alacaklısı konumuna

¹²⁴⁰ Taşkın, s. 469.

¹²⁴¹ Özer, s. 99, 100; Doğan, s. 51; Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 384, dn. 61; Gürses, s. 6; Taşkın, s. 469.

¹²⁴² Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 111; Özer, s. 95; Vardar Hamamcıoğlu, s. 339; Ustaoglu, s. 199.

¹²⁴³ Özer, s. 95; Ustaoglu, s. 199.

¹²⁴⁴ Özer, s. 95.

¹²⁴⁵ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 111; Nomer/ Ergüne, N. 1281; Özer, s. 95; Ustaoglu, s. 199.

¹²⁴⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 112; Nomer/ Ergüne, N. 1284.

¹²⁴⁷ Özer, s. 95.

gelmektedir¹²⁴⁸. Ancak taşınır rehninde bir kimsenin kendi malik olduğu taşınır üzerinde rehin hakkına sahip olması mümkün görülmemiştir¹²⁴⁹. Bu kural alacak rehninde de kıyasen uygulanmaktadır¹²⁵⁰. Dolayısıyla alacaklı sıfatı ile rehin veren sıfatlarının birleşmesi ile rehin hakkı sona ermektedir. Ancak mevduat sahibi haline gelen kimsenin rehin hakkının devamı bakımından menfaati bulunuyorsa ve hakkaniyet gerektiriyorsa burada istisnaen rehin hakkının devam edeceği söylenebilir¹²⁵¹. Örneğin mevduat üzerinde art rehin kurulmuş olması durumunda mevduat sahibinin rehin hakkının varlığını korumasında menfaati bulunmaktadır¹²⁵². Bu ihtimalde mevduat sahibinin kendi mevduatı üzerindeki rehin hakkı sona ermeyecektir.

F- Rehnin Sona Ermesi Bakımından Rehin Zilyetliğinin Kaybedilmesinin Değerlendirilmesi

Taşınır rehninde zilyetliğin kaybedilmesinin sonucu TMK m. 943/ f. 1’de *“Taşınır rehni, alacaklının zilyet olmaktan çıkması ve onu zilyet olan üçüncü kişiden geri alamaz hâle gelmesiyle son bulur.”* şeklinde ifade edilmiştir. Teslime bağlı taşınır rehninde, kamuya açıklığın zilyetlikle sağlanıyor olmasının sonucunda zilyetliğin kesin olarak kaybedilmesi rehin hakkını da sona erdirmektedir¹²⁵³.

Mevduat rehni bakımından da Özer’e¹²⁵⁴ göre hesaptaki blokenin rehinli alacaklının rızasıyla kaldırılmasının ardından mevduat hesaptan çekilmişse, çekilen para misli bir şey olduğundan geri alınması imkânsız şekilde rehin verenin malvarlığına karışacaktır. Bunun neticesinde ise TMK m. 943/1’de öngörüldüğü üzere zilyetlik kesin olarak kaybedilmiş olacak ve rehin hakkı sona erecektir. Görüldüğü üzere bu düşünceye göre rehnin sona ermesi için sadece blokenin kaldırılmış olması değil aynı zamanda mevduatın hesaptan çekilmiş olması da aranmaktadır. Ancak bizim de katıldığımız görüş¹²⁵⁵ uyarınca mevduat rehninde ortada cismani varlığa sahip şey veya senet bulunmadığından bu hükmün uygulanması söz konusu olmayacaktır.

¹²⁴⁸ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 112; Ustaoglu, s. 200; Çakırca, s. 53.

¹²⁴⁹ Cansel, s. 75; Köprülü/ Kaneti, s. 548; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 112; Nomer/ Ergüne, N. 1285.

¹²⁵⁰ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 112.

¹²⁵¹ Köprülü/ Kaneti, s. 548; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 113; Nomer/ Ergüne, N. 1369;

¹²⁵² Özer, s. 96; Ustaoglu, s. 200. Alacak rehni bakımından: Köprülü/ Kaneti, s. 548; Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 113; Oğuzman/ Seliçi/ Oktay Özdemir, **Eşya Hukuku**, N. 3826.

¹²⁵³ Nomer/ Ergüne, N. 1288.

¹²⁵⁴ Özer, s. 99; Yasaman, **Cilt I**, s. 226.

¹²⁵⁵ Barlas, **Mevduat Rehni**, s. 382; Gürses, s. 5.

Dolayısıyla rehin zilyetliğinin kesin olarak kaybedilmesi yoluyla mevduat rehninin sona ermesi söz konusu olmayacaktır. Mevduatta bulunan bütün tutarın çekilmesi halinde ise rehnin sona ermesinin sebebi, rehin konusu alacağın sona ermesidir.

G- Rehnin Paraya Çevrilmesi

Yukarıda mevduat rehninin hükümleri altında rehnin paraya çevrilmesi incelenmiş olduğu için burada yalnızca rehnin sona ermesine etkisine değinilecektir. Mevduat rehninin sona erme sebeplerinden biri de rehnin paraya çevrilmesidir. Rehinli alacaklı alacağı muaccel olmasına rağmen kendisine ifa edilmemişse rehinli alacağın paraya çevrilmesi yoluna başvurabilir. Rehin paraya çevrilmekle birlikte temin edilen alacak tamamen karşılanmış olsun veya olmasın rehin hakkı sona erer¹²⁵⁶. Rehin paraya çevrildiğinde rehinli alacaklı ya da alacaklıların alacakları ödendiği oranda asıl alacak da sona erecektir¹²⁵⁷. Dikkat edilmelidir ki teminat altına alınan alacak tamamen karşılanmasa dahi rehin hakkı sona ermektedir. Zira rehin konusu paraya çevrilmek suretiyle ortadan kalkmaktadır. Rehinli alacaklı alacağının karşılanmayan kısmı için ise genel haciz yolu ile takip yapabilecektir.

Ayrıca yukarıda rehinli alacaklının tahsil yetkisi bulunması veya alacaklının rehinli alacaklıya ödeme yapılmasına rıza göstermesi hallerinin de rehnin paraya çevrilmesi kapsamında değerlendirildiğini belirtmiştik. Bu halde bizim katıldığımız görüşe göre mahsup yoluyla bir diğer görüş uyarınca ise takas yoluyla teminat altına alınan alacak sona ermektedir.

¹²⁵⁶ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 117; Özer, s. 100

¹²⁵⁷ Sirmen, **Alacak Rehni**, s. 117; Nomer/ Ergüne, N. 1283.

SONUÇ

Mevduat kavramı, bankaların doğrudan doğruya birçok gerçek veya tüzel kişiden faizli veya faizsiz olarak ve geri ödenmek üzere kabul ettikleri paraları ifade etmektedir. Hukuki niteliği itibariyle ise mevduat, bir para alacağıdır. Mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği tartışmalı olsa da mevduatın mevduat sahibine bir alacak hakkı sağladığı açıktır. Mevduat sözleşmesinin hukuki niteliği tarafların amaçları doğrultusunda tespit edilmiştir. Gerek vadeli gerekse vadesiz mevduat sözleşmelerinde mevduat sahibinin saklama amacı ön plandadır. Bankanın vadeli mevduatlar için faiz ödemesi ise saklama amacını ortadan kaldırmamaktadır. Bankanın yatırılan parayı kullanma amacı da benzer şekilde önem taşımamaktadır. Zira usulsüz saklama sözleşmesinde de saklayanın sözleşme konusu misli eşyayı kullanma yetkisi bulunmaktadır. Mevduat sözleşmeleri aynı zamanda bankaların yaptığı bankacılık işlemleri sebebiyle vekalet sözleşmesinin unsurlarını da içermektedir. Bu bakımdan mevduat sözleşmesi, usulüz saklama ve vekalet sözleşmelerinin unsurlarını içeren karma nitelikte bir sözleşmedir.

Mevduat rehninin alacak rehni niteliğinde olduğu tartışmasız kabul edilmektedir. Fakat alacak rehninin hukuki niteliği konusu tartışmalıdır. Yine de farklı görüşlerin savunulması, mevduat rehnine uygulanacak kurallar veya rehnin hükümleri bakımından bir değişiklik yaratmamaktadır. Mevduat rehni alacak rehni türlerinden ise senede bağlanmamış alacak rehni niteliğindedir. Zira mevduat hesap cüzdanı, borç senedi niteliğinde değildir. Bu sebeple mevduat rehninin kurulması, senede bağlanmamış alacakların rehnine göre olmaktadır. Mevduat cüzdanının zilyetliğinin devredilmesi, rehnin kurulması için gerekli değildir. Mevduat rehni bakımından özellik taşıyan bir durum, mevduatın bulunduğu bankanın aynı zamanda rehin alan konumunda olmasıdır. Böyle bir ihtimalde banka, borçlusu olduğu mevduat alacağı üzerinde rehin hakkına sahip olmaktadır. Esasında bu, genel olarak alacak rehni de mümkün olabilecek bir durumdur. Fakat mevduat rehni uygulamasında özellikle bu ihtimalle daha sık karşılaşılmaktadır. Rehin alanın banka olması halinde de mevduat rehninin hukuki niteliği değişmemektedir.

Mevduat rehninin konusu, mevduat alacağıdır. Bu mevduat alacağı rehnedilebilir bir alacak olmalıdır. Bunun için ise mevduat alacağının devri veya rehni kanunen veya tarafların anlaşmasıyla yasaklanmamış olmalıdır. TBK m. 183 uyarınca alacağın devri

sözleşmeyle yasaklanabilir ve bu yasaklama üçüncü kişiler bakımından kural olarak sonuç doğurur. Aynı yaklaşım alacağın rehnin yasaklanmasında da benimsenmelidir.

Rehne konu mevduat alacağı mevcut bir alacak olabileceği gibi müstakbel bir alacak da olabilir. Müstakbel hak ve alacaklar üzerinde tasarruf işlemleri yapılabilir, bu kapsamda rehne konu edilebilirler. Fakat müstakbel mevduat alacakları üzerinde rehin tesisi şarta bağlı bir rehin tesisidir. Rehin hakkının doğumu, üzerinde rehin tesis edilen mevduat alacağının doğumu şartına bağlanmıştır. Bu bakımdan rehin hakkı mevduat alacağı doğduğunda kurulur ve sırasını alır. Fakat müstakbel mevduat alacağı üzerinde yapılan tasarruftan sonra yapılan tasarruflar, TBK m. 171/ f. 3 uyarınca ilk tasarrufu zedelediği oranda geçersiz olurlar. Dolayısıyla birden fazla rehin kurulmuşsa sonra kurulan rehinler daha sonra sıra alır. Aynı sonuca zamansal öncelik ilkesinin uygulanmasıyla da ulaşılabilir. Müstakbel alacak henüz doğmadan bu alacak üzerine haciz konulursa veya alacaklı iflas ederse bu halde rehin hakkı bir önceliğe sahip olmaz. Zira TBK m. 171/ f. 3 hükmü haciz ve iflasa karşı bir koruma sağlamaz. Müstakbel alacaklar üzerinde tasarruf edilmesine ilişkin ileri sürülen ve hukukumuzda somut dayanakları olmayan öncelenmiş tasarruf ve beklenen hakta tasarruf yaklaşımları düşünüldüğünde bu hususta pozitif hukukta bir düzenleme yapılmasının doğru olacağı kanaatindeyiz. Zira müstakbel alacaklar üzerinde gerek rehin gerekse diğer tasarruf işlemlerinin yapılması, ekonomik ihtiyaçların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Geniş uygulaması bulunan böyle bir konuda pozitif hukukta düzenleme bulunmaması ise hukuk güvenliğini zedeleyebilecektir. Zira özellikle haciz ve iflas hallerinde rehnin önceliğe sahip olup olmadığıyla ilgili bir uzlaşma mümkün görünmemektedir.

Rehin konusu mevduat alacağı bakımından önemli bir husus da bu alacağın belirlenebilir nitelikte olmasıdır. Birden fazla mevduat alacağı üzerinde rehin tesis edilmesi de mümkündür. Bu halde de rehne konu mevduat alacakları yeterli düzeyde belirlenebilir kılınmak suretiyle rehnedilebilir. Burada önem taşıyan bir husus da birden fazla alacak üzerinde rehin tesis edildiği hallerde mevduat sahibinin kişilik hakkının ihlal edilmemesidir.

Rehinle teminat altına alınan alacağa ilişkin değerlendirmelerimiz diğer rehin türlerine göre hatta diğer teminat araçlarına göre dahi çok fazla bir farklılık arz etmemektedir. Fakat bu konu oldukça önem taşımaktadır. Zira teminat altına alacağa

ilişkin bazı özellikler birbirine temas etmekte ve birlikte pek çok hukuk normunu ilgilendirmektedir. Müstakbel alacakların teminat altına alınması böyle bir konudur. Bir taraftan, henüz mevcut olmayan bir alacak hakkını teminat altına aldığı için fer'ilik ilkesine aykırı olduğu düşünülmektedir. Bir yandan ise müstakbel alacakların teminat altına alınması genelde geniş kapsamlı rehin anlaşmaları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda ise belirlilik ilkesi ve kişilik hakkı korumasına ilişkin kurallar devreye girmektedir. Bu hususta yapılacak incelemelerin doğru bir sistematikte ilerlemesi önemlidir. Müstakbel alacakları teminat altına alan bir rehin sözleşmesinde belirlilik ilkesine uygun olması öncelikle aranır. Fakat belirlilik ilkesine uygun olsa dahi rehnin mevduat sahibinin ekonomik özgürlüğünü ve kişilik haklarını ihlal edebileceği göz önünde tutularak kişilik hakkına (TMK m. 23/ f. 2) uygun olup olmadığı incelenmelidir.

Mevduat rehni senede bağlanmamış alacak rehni niteliğindedir. Senede bağlanmamış alacak rehninin kurulması, TMK m. 955 uyarınca yazılı şekilde yapılacak bir sözleşmeyle olmaktadır. Alacak rehninin kurulmasında, hukuk sistemimizde geçerli olan ayrılık ilkesi benimsenmelidir. TMK m. 955'te düzenlenen sözleşme tasarruf işlemi niteliğindedir. Bu tasarruf işleminin hukuki sebebinin teşkil edecek rehin vaadi veya rehin taahhüdü ise kanunda düzenlenmemiştir. Şekle bağlı olmayan bu borçlandırııcı işlemin en geç tasarruf işleminin yapıldığı sırada zımnen yapılmış olduğu varsayılabilir.

Mevduat rehninin kurulması bakımından tasarruf işlemi niteliğindeki sözleşmenin yapılması yeterlidir. Ayrıca bir işlemin yapılması gerekmez. Bu bakımdan mevduat hesabına bloke konulması rehnin kurulması için gerekli değildir. Böyle bir işlem ancak mevduat sahibinin tasarruflarını engellemek yoluyla rehnin teminat işlevinin korunması bakımından önem taşıyabilir. Fakat bloke konulmuş ya da konulmamış olması rehnin kurulmasına etki yapmadığı gibi mevduat sahibinin tasarruf yetkisini de etkilememektedir. Zira mevduat sahibinin tasarruf yetkisi, rehin tesisiyle birlikte bazı işlemler bakımından sınırlanmış, rehinli alacaklının rızasına tâbi tutulmuştur.

Mevduat rehni tesis edilmesi bir tasarruf işlemi mahiyetinde olduğundan mevduat sahibinin tasarruf yetkisine sahip olması gerekmektedir. Müşterek mevduat hesapları bakımından müşterek hesabın türüne uygun tasarruf şeklinde uygun olarak rehin tesis edilmelidir. Bu bakımdan teselsüllü müşterek mevduat üzerinde her bir alacaklı rehin

tesis etme yetkisine sahiptir. Teselsülsüz mevduat hesaplarında ise hesap sahipleri ancak birlikte tasarruf etmeye yetkilidirler. Tasarruf yetkisi bağlamında ortaya çıkan bir diğer sorun ise hukukumuzda başkasının alacağı üzerinde tasarruf etmeye izin verilip verilmediğidir. Burada kastedilen, başkasının mevduat alacağı üzerinde kendi ad ve hesabına rehin tesis edilmesidir. Belirtmeliyiz ki pozitif hukukumuzda böyle bir imkân bulunmamaktadır. Temsil yoluyla başkasının mevduat alacağı üzerinde rehin tesis edilebilir. Fakat bu halde rehin mevduat sahibi ad ve hesabına onu temsilen kurulmaktadır. Başkasının alacağı üzerinde tasarruf edilebilmesinin yegâne yolu kanunda açık bir biçimde düzenlenen alt rehindir (TMK m. 942).

Mevduat rehninin kurulmasına ilişkin sözleşme bazen genel işlem koşulları arasında yer alabilmektedir. Bu halde mevduat rehni tesisinin geçerli olup olmadığının genel işlem koşulu denetimlerinden geçirilerek saptanması gerekmektedir. Mevduat sözleşmelerinde yer alan mevduat rehni tesisine ilişkin hükümler şaşırtıcı koşul niteliğindedir. Kredi sözleşmelerinde yer alanlar ise sözleşmenin içeriğine uygun ve müşteri tarafından öngörülebilir olduğundan şaşırtıcı koşul değildir.

Mevduat rehninin kurulması esas olarak sözleşmeyle olsa da bazı hallerde kanun gereği kurulup kurulamayacağı tartışmalıdır. Hapis hakkının kanuni bir taşınır rehni olması sebebiyle mevduat üzerinde hapis hakkının doğup doğmayacağı incelenmiştir. Zira sözleşmelerde yer alan “bankanın mevduat üzerinde rehin ve hapis hakkına sahip olduğu” yönündeki kayıtlar bir rehin sözleşmesi olmadan mevduat üzerinde bankanın rehin hakkının doğmasının mümkün olup olamayacağı konusunda bir şüphe oluşturmaktadır. Fakat hapis hakkının en temel şartı borçluya ait bir şeyin zilyetliğinin alacaklıya devredilmiş olmasıdır. Bu da üzerlerinde zilyetliğin söz konusu olamayacağı hak ve alacakları hapis hakkının konusu dışına çıkarmaktadır.

Yargıtay kararlarında Çek Kanunu m. 3/ f. 3 uyarınca bankaların çek hamiline ödemekle yükümlü olduğu tutar bakımından bankaların mevduat alacağı üzerinde kanun gereği bir rehin hakkına sahip olduğu benimsenmiştir. Ancak kanundan doğan bir rehin hakkından bahsedebilmek için ilk şart bu konuda kanun hükmü bulunmasıdır. Halbuki söz edilen hükümde böyle bir düzenleme bulunmamaktadır. Dolayısıyla çek bedelleri bakımından da bankaların kanundan doğan bir rehin hakkı bulunmamaktadır. Mevduat rehninin kanundan doğabileceği tek durum, kira ilişkisinde bankaya yatırılan

depozito bedelidir. Bu depozito bedeli vadeli bir mevduat hesabına yatırılır ve kiraya veren bu mevduat üzerinde kanun gereği rehin hakkına sahiptir.

Mevduat rehninin hükümleri, rehin taahhüdünden doğan hükümler ile kanundan doğan hükümlerdir. Mevduat rehninin kanundan doğan bazı hükümleri taraflara borçlar yüklemekte ve taraflar arasındaki kanuni borç ilişkini oluşturmaktadır. Rehnin kanundan doğan bazı hükümleri ise rehin hakkının aynı içeriğine ilişkindir. Alacak rehninin aynı zamanda rehin konusu alacağın borçlusuna yönelik hükümleri bulunmaktadır. Mevduat rehninde rehin taahhüdünden doğan asıl ve tek borç mevduat rehni tesis edilmesidir. Bunun yanında belli şartlar altında mevduat alacağını garanti yükümlülüğü ve alacağın varlığını koruma yükümlülüğü gibi yan borçlar da doğabilmektedir. Dikkat edilmelidir ki yan borçlar asıl borcun ifasının sağlanabilmesi için gerekli olup tek başlarına ifaları talep edilemez.

Rehin tesis edildikten sonra ise rehnin kanundan doğan hükümleri de işlerlik kazanmaktadır. Bu aşamada kanuni borç ilişkisi doğar. Alacak rehninde rehinli alacaklı tarafından korunması gereken bir eşya veya zilyetliği iade edilecek bir şey bulunmadığından taşınır rehninde rehinli alacaklıya yüklenen kanuni borçlar mevduat rehninde bulunmamaktadır. Fakat burada alacaklıya yüklenen, alacağın özenli yönetilmesi borcu bulunmaktadır.

Rehnin üçüncü kişi bakımından hükümleri ise borcun ödenmesine ilişkindir. Fakat borçluya ilişkin kanunda öngörülen sonuçların doğması için rehnin borçluya ihbar edilmesi gereklidir. İhbardan itibaren borçlu alacaklıya veya rehinli alacaklıya ancak diğerinin rızasıyla ödeme yapabilir. Aksi takdirde borcundan kurtulamaz.

Rehnin paraya çevrilmesi, rehni aynı niteliğine ilişkin bir hükümdür. Rehnin paraya çevrilmesi, rehin hakkının özünü oluşturmaktadır. Rehnin paraya çevrilmesi cebri icra organları aracılığıyla olabileceği gibi rehinli alacaklıya rehni özel yoldan paraya çevirme yetkisi de verilebilir. Mevduat rehni bakımından gerek cebri icra yoluyla gerekse özel yoldan paraya çevrilmesinde yapılacak pek çok işlem gereksiz olmaktadır. Zira mevduat alacağı zaten bir para alacağıdır ve satışına, icra dairesine ödeme yapılmasına, alacaklının oradan alacağını tahsil etmesine gerek olmaksızın rehinli alacaklı tarafından tahsil edilmesi de aynı sonuçları sağlamaktadır. Dolayısıyla mevduat rehninin paraya çevrilmesinde rehinli alacaklıya tahsil yetkisi verilmesi

önemli ve pratik bir çözümdür. Bu halde rehinli alacaklı alacağı tahsil eder ve tahsil ettiği alacak ile kendi alacağı mahsup edilir.

Mevduat rehninin hükmlerini doğurması bakımından tartışma konusu bir mesele de mevduat hesabına bloke konulmasıdır. Mevduat hesabına bloke konulmasının rehnin hükümlerine bir etkisi bulunmamaktadır. Her ne kadar hesaba bloke konulmadığı hallerde rehnin hükümlerinin askıda kalacağına ilişkin bir görüş ileri sürülmüşse de taşınır rehnine ilişkin TMK m. 943/ f. 2'nin mevduat rehninde uygulanma kabiliyeti bulunmamaktadır. Mevduat hesabına bloke konulmamış olsa dahi alacaklı alacağı son verme riski barındıran işlemleri rehinli alacaklının rızası olmadan yapamaz. Bu bakımdan rehinden haberdar olmasına rağmen hesaba bloke konulmaması halinde borçlunun ödeme yapmasına ilişkin TMK m. 961/ f. 2 hükmü uygulanacaktır.

Mevduat rehninin sona ermesi bakımından özellik arz eden pek fazla konu bulunmamaktadır. Fakat müstakbel mevduat alacakları üzerinde rehin tesis edilmesi ihtimalinde mevduat hesabındaki bakiyenin tamamen çekilmesi ve mevduat alacağının sona ermiş olması rehin hakkını sona erdirmez. Hesaba yeniden para yatırılması üzerine mevduat üzerinde rehin hakkı doğar.

ÖZGEÇMİŞ

KAYNAKÇA

- Acar, Faruk** : Rehin Hukuku Dersleri, 2. Baskı, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2017.
- Acar, Meryem** : Tasarruf Mevduatı Üzerinde Rehin, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Acıroğlu, Hayriye** : “Türk Medeni Kanunu Işığında Alacak Rehni”, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 5, S. 1, Nisan 2020, ss. 49-70.
- Akgün, Aliye** : Mevduat Sözleşmeleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- Akipek, Jale / Akıntürk, Turgut / Ateş, Derya** : Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku Birinci Cilt, 17. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2021.
- Aksoy Dursun, Sanem** : Eşya Kavramı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2012.
- Aksoy Dursun, Sanem** : Eşya Kavramı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2012.

- Alıcı, Yaşar** : Bankacılık Kanunu Şerhi, Cilt 1, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017. (C. I)
- Alıcı, Yaşar** : Bankacılık Kanunu Şerhi, Cilt 2, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017. (C. II)
- Alışkan, Murat** : Türk Banka Hukukunda Mevduat Sigortası, İstanbul: Beta Yayınları, 2004.
- Antalya, Gökhan** : “Gelecekteki Hakta Tasarruf”, Prof. Dr. Fehiman Tekil'in Anısına Armağan, İstanbul: Beta Yayınları, 2003, ss. 545-548.
- Aral, Fahrettin** : “Topyekün Temlik”, AÜHFD, C. 42, S. 1, 1992, s. 93-140. (Topyekün Temlik)
- Aral, Fahrettin** : Türk Borçlar Hukukunda Takas, Ankara: Yetkin Yayınları, 2010. (Takas)
- Aral, Fahrettin/ Ayrancı, Hasan** : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 15. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.
- Arpacı, Abdülkadir** : Kişiler Hukuku (Gerçek Kişiler), 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2000.

- Aşık, İbrahim** : İcra Sözleşmeleri, Ankara: Turhan Kitabevi, 2006.
- Atamer, Yeşim M.** : “Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Uyarınca Genel İşlem Koşullarının Denetlenmesi- TKHK m. 6 ve TTK m. 55, f. 1, (f) İle Karşılaştırmalı Olarak”, Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları ve Sempozyumu, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2012, s. 9-73. (Genel İşlem Koşulları)
- Atamer, Yeşim M.** : Sözleşme Özgürlüğünün Sınırlandırılması Sorunu Çerçevesinde Genel İşlem Şartlarının Denetlenmesi, İstanbul: Beta Yayınları, 2001 (Sözleşme Özgürlüğü)
- Aydın Ünver, Tülay** : “Tasarruf Mevduatı Sözleşmesinin Hukuki Niteliği”, Prof. Dr. Necla Giritlioğlu’na Armağan, Ed.: Hasan Erman / Tufan Öğüz / Şükran Şıpka /Emrehan İnal / Başak Baysal, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020, s. 137-171. (Tasarruf Mevduatı)
- Aydın Ünver, Tülay** : Müşterek Hesap, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017. (Müşterek Hesap)
- Aydıncık, Şirin** : “Bir İnançlı İşlem Türü Olarak Alacağın Teminat Amacıyla Temlik”, İÜHFM, C. LXIV, S. 6, Y. 2006, ss. 131- 194.

- Ayiter, Kudret** : Medeni Hukukta Tasarruf Muameleleri, İstiklal Matbaacılık ve Gazetecilik Kollektif Ortaklığı, Ankara, 1953.
- Azimli, Gülcan** : Müşterek Hesaplar, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Barlas, Nami** : “Eşler Arasında Hukuki İşlem Özgürlüğü ve Sınırları”, Prof. Dr. Necip Kocayusufpaşaoğlu İçin Armağan, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004, ss. 117-143.
- Barlas, Nami** : “Mevduat Rehnine İlişkin Bazı Bankacılık Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, Prof. Dr. Haluk Burcuoğlu’na Armağan, Ed.: Saibe Oktay-Özdemir / Azra Arkan Serim / Atilla Altop, Cilt 1, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020, s. 361-402.
- Baş, Seda** : “Bankanın Mevduat Hesabı Üzerinde Takas veya Mahsup Yetkisi”, Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, 2021, s. 468-493.
- Benoit, Edouard** : Le gage général de la banque, Schulthess, 2022.
- Berki, Şakir** : Ayni Haklar, Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, 1965.

- Bilge, Necip** : Borçlar Hukuku Dersleri, Hususi Borç Münasebetleri, 2. Bası, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1971.
- Budak, Ali Cem** : İpoteğin Paraya Çevrilmesi Yoluyla Takip, 3. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010.
- Bulut, Nil Karabağ** : Medeni Kanunun 23. Maddesi Kapsamında Kişilik Hakkının Sözleşme Özgürlüğüne Etkisi, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014.
- Cansel, Erol** : Türk Menkul Rehni Hukuku Cilt 1 (Teslim Şartlı Menkul Rehni), Ankara: Sevinç, 1967.
- Çakırca, Seda İrem** : Adi Alacakların Rehni, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2006.
- Çeker, Mustafa** : “Anonim Ortaklık Payı Üzerinde Hapis Hakkı Bulunması Halinde Oy Hakkı Kime Aittir? Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin Bir Kararı Münasebetiyle”, BATİDER, Y. 1996, C. XVIII, S. 4, ss. 157-169. (Hapis Hakkı)
- Çeker, Mustafa** : Hukuki Yönüyle Banka Mevduatı, Adana: Karahan, 2004. (Mevduat)

- Çetiner, Bilgehan** : “Geniş Kapsamlı Teminat Amacı Açıklamalarının Geçerliliği Sorunu”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. 22, S. 3: Cevdet Yavuz’a Armağan, 2016, s. 803-826. (Teminat)
- Çetiner, Bilgehan** : Hapis Hakkı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2010. (Hapis Hakkı)
- Dalcı, Nurcihan** : “Müstakbel Alacakların Toptan Devri”, Prof. Dr. Erdal Onar'a Armağan, C. I, Ankara: 2013, ss. 749-766.
- Davran, Bülent** : Rehin Hukuku Dersleri, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1972.
- Dayınlarlı, Kemal** : Borçlar Kanunu’na Göre Alacağın Devri, Ankara: Dayınlarlı Yayınevi, 2019.
- De Gottrau, Nicolas** : “Cession à fin de garantie: droit du cédant de faire valoir en son nom une créance cédée contre le débiteur cédé”, RSDA, 2007, Schulthess, ss. 113-121. (Droit du cédant)
- De Gottrau, Nicolas** : “Transfert de propriété et cession a fin de garantie, principes et application dans le domaine bancaire” Sûretés et Garanties Bancaires, Ed. Nicolas Iynedjian, Lousanne 1997, ss. 173-257. (Transfert de propriété)

- De Gottrau, Nicolas/ Foëx, Bénédict** : Commentaire Romand Code Civil II, Ed.: Pascal Pichonnaz / Bénédict Foëx / Denis Piotet, Helbing Lichtenhahn, 2016. (CR CC II)
- Demirsatan, Barış** : “Medenî Kanuna Göre Senede Bağlanmamış Alacak Rehni Kapsamında Rehinli Alacaklının Paraya Çevirme Bakımından Olanakları”, İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, S. 1, 2021, s. 161-185.
- Develioğlu, Hüseyin Murat** : Takas, 2. Baskı, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2012. (Takas)
- Develioğlu, Hüseyin Murat** : İstanbul Şerhi Türk Borçlar Kanunu Cilt 2-3 (Madde 83-206), 3. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2019. (Şerh)
- Dizdar, Ali Murat** : “Genel İşlem Şartları”, Bankacılar Dergisi, S. 72, Mart 2010, ss. 85-93.
- Doğan, Fahri Can** : Bankacılık Uygulamasında Mevduat Rehni, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.

- Doğanay, İsmail** : “Bankaların İstihdam Ettiği Memurlarının Haksız Eylemlerinden Dolayı, Mevduat Sahiplerine Karşı Hukuki Sorumluluğu”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu-13, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1996, ss. 175-203.
- Domaniç, Hayri** : “Kambiyo Senetlerinde Rehin Ciro su”, Ord. Prof. Ernst E. Hirsch’e Armağan, Ankara: 1964.
- Dudan, Philippe** : Le principe de spécialité de la créance garantie par gage, Genève, 1948.
- Dural Mustafa/ Öğüz Tufan** : Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku, 23. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2022.
- Dural, Mustafa / Öğüz, Tufan** : Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku, 18. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2023.
- / Gümüş, Mustafa Alper**
- Emmenegger, Suzan / Thévenoz, Luc** : “Le Droit Bancaire Privé Suisse 2016”, RSDA, 2017, Vol. 89, (2), ss. 210-248.
- Engel, Pierre** : “Quelques problèmes relatifs au contrat de dépôt bancaire”, Huitième journée juridique (Mémoires publiés par la Faculté de droit de Genève), Genève: Georg, 1969. (Dépôt Bancaire)

- Engel, Pierre** : “À propos des obligations légales”, Prof. Dr. Haluk Tandoğan’ın Hatırasına Armağan, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1990, ss. 139-154.
- Engel, Pierre** : Traité des obligations en droit suisse Dispositions générales du CO, 2. Édition, Stämpfli Verlag AG, 1997. (Obligations)
- Engin, Baki İlkey** : Alacağı Temlik Edenin Garanti Sorumluluğu, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2002.
- Er, Beyza** : “Mevduat Sözleşmesinin Tanımı, Kurulması ve Türleri”, TAAD, Ocak 2022, S. 49, Y. 13, ss. 491-516.
- Ercoşkun Şenol, Kübra** : Türk Borçlar Kanunu’na Göre Alacağı Devredenin Garanti Sorumluluğu, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021
- Erdem, Mehmet** : Özel Hukukta Zamanaşımı, İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2010.
- Erdem, Mehmet/ Makaracı Başak, Aslı** : Aile Hukuku, Ankara: Seçkin Kitapçılık, 2022.
- Erdem, Nuri** : “Vadelerine Göre Mevduat Hesabı Türleri”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 2, Aralık 2004, ss. 253-272.

- Erdönmez Güray** : Pekcanıtez Usul Medeni Usul Hukuku, Ed. Hakan Pekcanıtez / Muhammet Özkes / Mine Akkan / Hülya Taş Korkmaz, Cilt II, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017.
- Erel, Şafak** : Eşyaya Bağlı Borç, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982.
- Erem, Faruk/ Altınok, Akın/ Tandoğan, Haluk** : Bankalar Kanunu Şerhi, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1989.
- Eren, Fikret** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 27. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.
- Ergüne, Mehmet Serkan** : “Anonim Şirket Payı Üzerinde Rehin Hakkı Kurulması”, İÜHFM, C. LXXIV, S. 2, 2016, ss. 739-755. (Anonim Şirket)
- Ergüne, Mehmet Serkan** : Hukukumuzda Taşınır Rehninin, Özellikle Teslime Bağlı Taşınır Rehninin Kuruluşu, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020. (Taşınır Rehni)
- Ergüne, Mehmet Serkan** : Taşınır Mülkiyeti, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017.
- Erişgin, Nuri** : “Birlikte Mirasçıların Miras Bırakanın Banka Hesabı Üzerindeki Tasarruf Yetkisi”, AÜHFD, C. 52, S. 3, 2003, s. 121-143.

- Eskiocak, Ali** : Teslime Bağlı Taşınır Rehninde Alacaklının Hukuki Durumu, İstanbul: Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2009.
- Even, Sevin** : “Mirasçıların Mevduatta Tasarruf Yetkisi”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 5, S. 4, Y. 1970, ss. 796-801.
- Feyzioğlu, Feyzi N.** : Borçlar Hukuku, İkinci Kısım, Akdin Muhtelif Nevileri (Özel Borç İlişkileri), Cilt I, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1980.
- Foëx, Bénédict** : Commentaire Romand Code Civil II, Ed.: Pascal Pichonnaz / Bénédict Foëx / Denis Piotet, Helbing Lichtenhahn, 2016. (CR CC II)
- Foëx, Bénédict** : Le contrat de gage mobiliers, Bâle: Helbing & Lichtenhahn, 1997. (Contrat)
- Foëx, Bénédict** : Sûretés bancaires et droits réels, Sûretés et garanties bancaires, Ed.: Nicolas Iynedjian, CEDIDAC-Centre du droit de l'entreprise de l'Université de Lausanne, 1997, s. 121-173. (Sûretés bancaires)
- Furrer, Andreas / Muller-Chen, Markus / Çetiner, Bilgehan** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022.

- Giha, Negib** : Le Pacte Commissoire, Imprimerie Albert Kundig, Genève 1947.
- Göksoy, Y. Can** : Anonim Ortaklıkta Payın Rehni, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001.
- Gökyayla, K. Emre** : “Hapis Hakkının Haksız Kullanılmasından Doğan Zararın Tazmini”, Legal Hukuk Dergisi, S. 75, Y. 2009, ss. 743-778.
- Grassinger, Gülçin Elçin** : Türk Medeni Kanunu’nda Yer Alan Velayet Hükümleri Kapsamında Küçüğün Kişi Varlığının Korunması İçin Alınacak Tedbirler (MK Md.346, Md. 347, Md.348), İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2009.
- Guggenheim, Daniel A. / Guggenheim, Anath** : Les contrats de la pratique bancaire suisse, 5. Édition, Stämpfli, 2014.
- Gümüş, Alper** : Türk Medeni Kanunu’nun Getirdiği Yeni Şerhler, Ankara: Seçkin, 2003.
- Gümüş, Mustafa Alper** : “Yeni Türk Medeni Kanunu Hükümleri ile Karşılaştırmalı Olarak Eski Medeni Kanunun Üst Hakkına İlişkin Hükümlerinde Üst Hakkı İlişkisinin Tarafları ve İlgilileri

İçin Kabul Edilmiş ‘Tazminat (Bedel) Alacakları’ ve ‘İpotek Hakları’”, Bilgi Toplumunda Hukuk: Ünal Tekinalp’e Armağan, Cilt II, Ed.: Hüseyin Ülgen / Arslan Kaya / Gül Okutan Nilsson, İstanbul: Beta, 2003, s. 533-569. (Üst Hakkı)

Gümüş, Mustafa Alper : Borçlar Hukuku Genel Hükümleri, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021. (Genel Hükümler)

Gümüş, Mustafa Alper : Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Cilt 2, 3. Baskı, Vedat Kitapçılık İstanbul 2014. (C. II)

Gürsel, Nurettin : “Usulsüz Tevdi”, Adalet Dergisi, Ocak 1950 C. 41, S. 1, Adalet Bakanlığı, ss. 77- 92.

Gürses, Davut : “Türk Medeni Kanunu’nun 939/III Maddesinin Alacak Rehni Bakımından Uygulanması”, Finans Hukuku Gündemi Dergisi, S. 1, 2019, s. 1-7.

Gürsoy, Kemal T./ Eren, Fikret/ Cansel, Erol : Türk Eşya Hukuku, 2. Bası, Ankara: 1984

Gürzumar, Osman : Türk Medeni Hukukunda Üst Hakkı, İstanbul: Beta, 2001.

- Hatemi, Hüseyin / Serozan, Rona / Arpacı, Abdülkadir** : Eşya Hukuku, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1991.
- Havutçu, Ayşe** : Açık İçerik Denetimi Yoluyla Tüketicinin Genel İşlem Şartlarına Karşı Korunması, İzmir: Güncel Yayınevi, 2003.
- Helvacı, İlhan** : Türk Medeni Kanununa Göre Commissoria (Mürtehinin Merhunu Temellük) Yasağı, İstanbul: Alfa Yayınları, 1997.
- Helvacı, İlhan** : “Bankaların Taşınır Rehni Uygulamalarındaki Gelişmeler”, Banka ve Tüketici Hukuku Sorunları Sempozyumu, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010, ss. 327-330. (Taşınır Rehni)
- Homberger, Arthur/ Marti Hans** : “Gage Mobilier”, Fiches Juridiques Suisses No. 672, ss. 1-8. (Gage mobilier)
- Homberger, Arthur/ Marti Hans** : “Gage Sur Les Créances et Autres Droits”, Fiches Juridiques Suisses No. 701, ss. 1-4. (Gage sur les créances)
- Homberger, Arthur/ Marti, Hans** : “Droit de rétention”, Fiches Juridiques Suisses No: 673, ss. 1-4. (Rétention)
- Hüseyin Hatemi/ K. Emre Gökyayla** : Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 5. Bası, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2021.

- Iynedjian, Nicolas** : Les sûretés globales, Zurich: Schulthess, 1999.
- İmre, Zahit** : “Hapis Hakkı Üzerine Tetkik”, İÜHFM, Y. 1953, S. 3-4, ss. 742-781.
- İmre, Zahit** : “Usulsüz Vedia Akdi”, İÜHFM, Y. 1944, C. 10, S. 1-2, s. 188-228.
- İmre, Zahit** : Zilyetlik Menkul Mülkiyeti ve Menkul Rehni Dersleri, İstanbul, 1952.
- Kalender, Süleyman** : “Banka Mevduatı Zamanaşımı”, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 1, ss. 14-36.
- Kaniti, Salamon** : Akdin İfa Edilmediği Defi, İstanbul: Ahmet Said Matbaası, 1962.
- Kapancı, Kadir Berk** : Alacağın Devri (TBK m. 183-194) Şerh, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2022.
- Kaplan, İbrahim** : “Banka Standart Sözleşmeleri ve Banka Genel İşlem Şartları”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 16, S. 2, Y. 1991, ss. 51-86. (Banka Standart Sözleşmeleri)

- Kaplan, İbrahim** : “Banka Hesabı Türleri, Hesap Sahibinin ve Hesap Türünün Tayininde Uygulanacak Kurallar”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 49, S. 1, ss. 273-289. (Hesap Türleri)
- Kaplan, İbrahim** : Banka Sözleşmeleri Hukuku, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2020. (Banka Sözleşmeleri)
- Karahanoğlu, İlhami** : “Tasfiye Altındaki Bankalarda Vadesiz Mevduat ve Diğer Mevduatların Alacak Hakkı Bakımından Karşılaştırılması”, Banka ve Finans Hukuku Dergisi, C. 9, S. 34, 2020, s. 533-542.
- Karayalçın, Yaşar** : “Rehnedir Cirantanın Hukuki Durumu”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu (Bildiriler-Tartışmalar), Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü, 1984, ss. 223-262.
- Kaşak, Fahri Erdem** : “Genel İşlem Koşullarının Yorumlanması (TBK m. 23)”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 23, S. 3, 2019, s. 195-222.
- Kaynar, Reşat** : Türk Medeni Kanununa Göre Rehin Hukuku Dersleri, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1967.

- Kendigelen, Abuzer** : “Anonim Ortaklık Payı (Pay Senedi) Üzerinde Hapis Hakkı ve Bu Hakka Konu Oluşturan Paya İlişkin Oy Hakkının Kime Ait Olduğu Sorunu”, BATİDER, Y. 1997, C. XIX, S. 1, ss. 106-140.
- Kirkkit, Ecem** : Anonim Şirket Payının Rehni, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- Kocayusufpaşaoğlu Necip** : Miras Hukuku, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1978.
- Kocayusufpaşaoğlu, Necip** : “Değişik Kısmi Hükümsüzlük ve Genişletilmiş Kısmi Hükümsüzlük Kavramları ile İlgili Düşünceler”, Selim Kaneti’ye Armağan, İstanbul: Aybay Yayınları, 1996, ss. 25-33.
- Kocayusufpaşaoğlu, Necip / Hatemi, Hüseyin / Serozan, Rona / Arpacı, Abdülkadir** : Borçlar Hukuku Genel Bölüm, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2017.
- Koç, Nevzat** : “İsviçre-Türk Hukukunda Bankaya Tevdi Sözleşmesi”, Prof. Dr. Sükrü Postacıoğlu’na Armağan, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1997, ss. 143-207.
- Konuralp, Haluk** : “Banka Tasarruf Mevduatının Hukuki Niteliği”, Ankara Barosu Dergisi, Y. 1980, S. 1, ss. 14-23.

- Köprülü, Bülent / Kaneti, Selim** : Sınırlı Ayni Haklar, İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1982-1983.
- Kuntalp, Erden** : “Bankalar ve Genel İşlem Koşulları”, Türk Hukukunda Genel İşlem Şartları Sempozyumu: Bildiriler-Tartışmalar, Ankara, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 8 Nisan 2011, ss. 81-102. (Genel İşlem Koşulları)
- Kuntalp, Erden** : “Tasarruf Mevduatını Hukuki Niteliği ve Bundan Doğan Hukuki Sonuçlar”, Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi, Haziran 1995, Y. 3, S. 10, ss. 75-77.
- Kuntalp, Erden** : “Lex Commissoria Yasağı Kavramı Koşulları ve Uygulama Alanı”, İnan Kırac’a Armağan, Galatasaray Üniversitesi Yayınları: 1, ss. 151-162. (Lex Commissoria)
- Kuntalp, Erden** : “Yargıtay’ın Nesnel Teminatlarla İlgili Olarak Taşınır Rehninin Kuruluşuna ve Rehin Hakkı ile Alacak Arasındaki İlişkiye İlişkin İki Kararının Hukuki Değerlendirilmesi” Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu XIV, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1997, ss. 3-28. (Yargıtay’ın İki Kararının Değerlendirilmesi)

- Kuntalp, Erden** : Karışık Muhtevalı Akit (Karma Sözleşme), Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2013.
- Kuntalp, Erden** : Ana Para ve Üst Sınır İpoteği, Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1989. (Üst Sınır)
- Kuntalp, Erden** : “Mevduat Kavramı”, Bankacılar Dergisi, Nisan 1992, ss. 75-77. (Mevduat Kavramı)
- Kuru, Baki** : İcra ve İflas Hukuku El Kitabı, 2. Bası, Ankara: Adalet Yayınevi, 2013. (El Kitabı)
- Kuru, Baki** : Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. II, 6. Baskı, İstanbul: Demir Demir Yayıncılık, 2001. (Hukuk Muhakemeleri)
- Kuru, Baki** : Bankalardaki Mevduatın ve Diğer Alacakların Haczi, Türkiye Bankalar Birliği, 2002.
- Lombardini, Carlo** : Droit bancaire suisse, Schulthess, 2008.
- Makaracı Başak, Aslı** : Taşınır Rehni Sözleşmesi, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014.

- Nicolas Jeandin/ Lyuska Hulliger** : Commentaire Romand Code des Obligations I, Ed.: Luc Thévenoz / Franz Werro, Helbing Lichtenhahn, 2021. (CR CO I)
- Nomer, Haluk Nami** : “Para Borcu Kavramı ve Para Borçlarının BK 118/I Anlamında Aynı Cinsten Kabul Edilip Birbiriyle Takas Edilebilirliği Problemi”, İÜHFM, C. 57, S. 1-2, 1999, ss. 241-264.
- Nomer, Haluk Nami** : Beklenen Haklar Üzerindeki Tasarrufların Hukuki Sonuçları, İstanbul: Beta, 2002. (Beklenen Haklar)
- Nomer, Haluk Nami** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 18. Bası, İstanbul: Beta Yayınları, 2022. (Borçlar Hukuku)
- Nomer, Haluk Nami / Ergüne, Mehmet Serkan** : Eşya Hukuku, 9. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Oğuzman, Kemal / Barlas, Nami** : Medeni Hukuk – Giriş, Kaynaklar, Temel Kavramlar, 28. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Oğuzman, Kemal / Öz, Turgut** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt 1, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2022. (C. I)
- Oğuzman, Kemal / Öz, Turgut** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt 2, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2022. (C. II)

- Oğuzman, Kemal / Seliçi, Özer / Oktay Özdemir Saibe** : Eşya Hukuku, 23. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2022.
- Oğuzman, M. Kemal/ Seliçi, Özer/ Oktay Özdemir, Saibe** : Kişiler Hukuku, 21. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2022.
- Oktay, Saibe** : “İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması”, İÜHFM, C. 55, S. 1-2, 1996, s. 263-296. (İsimsiz Sözleşmeler)
- Oktay Özdemir, Saibe** : “Rehin Alacaklısının Sigorta Tazminatı Üzerindeki Hakları”, Prof. Dr. Haluk Burcuoğlu’na Armağan, Cilt II, Ed.: Saibe Oktay-Özdemir / Azra Arkan Serim / Atilla Altop, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2020, ss. 1399-1429.
- Oktay Özdemir, Saibe** : “Teminat Amaçlı Alacak Devri ve Toptan Temlik Sözleşmeleri”, İÜHFM, C. 57, S. 1-2, 1999, ss. 265-300. (Alacak Devri)
- Ozanemre Yayla, Hatice Tolunay** : Alacağın Devri İşleminin Geçerliliği ve Sebep ile olan İlişkisi (İlliliği), Ankara: Turhan Kitabevi, 2019.
- Öğütçü, A. Tahir/ Doğrusöz, M. Edip** : Rehin Hukuku, Ankara: Ulucan Matbaası, 1982.

- Öktem, Seda** : “Aile Birliğinde Eşlerin Tasarruf Yetkisinin Kısıtlanması”, TBB Dergisi, S. 67, 2006, ss. 317-338.
- Önay, Işık** : Yenileme, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016.
- Önder, Fahrettin** : “Banka Hukukunda Tasarruf Mevduatı Sözleşmesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y. 2003, C. 8, S. 1 ss. 91-102.
- Özakman, Cumhur** : Faktöring Sözleşmeleri, İstanbul: 1989.
- Özbilen, Arif Barış** : “Üst Hakkı İradı ve Bu İradın Ödenmesine İlişkin Alacağın Güvencesi Olarak Kanuni İpotek Hakkı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 126, 2016, s. 263-310. (Üst Hakkı)
- Özçelik, Ş. Barış** : “Alacağın İpoteğe Bağlılığı”, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, C. 33, S. 4, 2017, ss. 157-188.
- Özdemir, Hayrunnisa** : “Çocuk Mallarının Yönetimi, Kullanılması, Harcanması ve Korunması”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, Y. 2013, S. 3.

- Özen, Burak** : Kredi Açma Sözleşmeleri, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2017.
- Özen, Burak** : Türk Medeni Hukukunda Eşya Üzerinde İntifa Hakkı, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2008. (İntifa)
- Özen, Burak** : “İpotekle Teminat Altına Alınan Alacağın Belirlenmesi”, Makaleler-Tebliğler (2001-2020), İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 651-658. (Teminat)
- Özer, Selçuk** : Mevduat Rehni, İstanbul: Der Yayınları, 2016.
- Özsunay, Ergun** : Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta İnançlı Muameleler, İstanbul: Cezaevi Matbaası, 1968.
- Öztan, Bilge** : Aile Hukuku, 6. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, 2015. (Aile Hukuku)
- Öztan, Bilge** : Kişiler Hukuku: Gerçek Kişiler, 10. Basım, Ankara: Yetkin Yayınları, 2021. (Kişiler Hukuku)
- Paksoy, Meliha Sermin** : Zamanaşımından Feragat, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2012.

- Pekcanıtez, Hakan/ Atalay, Oğuz/ Özekes, Muhammet** : Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 10. Bası, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Peksöz, Vildan** : “Borç Yapılandırma Sözleşmelerinin İtirazın İptali Davasına Etkisi”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Y. 2022, C. 12, S. 2, ss. 1185-1214.
- Pichonnaz, Pascal** : “L'interdiction de compenser dans le contrat de dépôt”, Revue internationale des droits de l'antiquité, Y. 1999, S. 46, ss. 393-426.
- Poroy, Reha / Tekinalp, Ünal / Çamoğlu, Ersin** : Ortaklıklar Hukuku I, 14. Bası, İstanbul 2019.
- Poroy, Reha / Tekinalp, Ünal / Çamoğlu, Ersin** : Ortaklıklar Hukuku II, 13. Bası, İstanbul 2017.
- Postacıoğlu İlhan E./ Altay, Sümer** : İcra Hukuku Esasları, 5. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2010.
- Probst, Thomas** : Commentaire Romand Code des Obligations I, Ed.: Luc Thévenoz / Franz Werro, Helbing Lichtenhahn, 2021. (CR CO I)
- Pulaşlı, Hasan** : Şarta Bağlı İşlemler ve Hukuki Sonuçları, Ankara: Dayınlarlı Yayınevi, 1989.

- Reisoğlu, Seza** : “Banka Uygulamaları Açısından Yeni Borçlar Kanununun Genel İşlem Koşulları ve Eleştirisi”, Bankacılar Dergisi, S. 77, Y. 2011, ss. 108-117. (Genel İşlem Koşulları)
- Reisoğlu, Seza** : Bankacılık Yönünden Borçlar Hukuku kuralları, Türkiye Bankalar Birliği, Ankara: 1970. (Bankacılık Yönünden)
- Reisoğlu, Seza** : Bankacılık Kanunu Şerhi, Cilt 1, Ankara: Yaklaşım, 2015. (Şerh I)
- Reisoğlu, Seza** : Bankacılık Kanunu Şerhi, Cilt 2, Ankara: Yaklaşım, 2015. (Şerh II)
- Reisoğlu, Seza** : 3182 Sayılı Bankalar Kanunu Şerhi, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1988. (Bankalar)
- Sarı, Suat** : “Alacaklıya Rehni Paraya Çevirme Yetkisi Verilmesi”, Legal Hukuk Dergisi, C. 5, S. 50, 2007, s. 405-427. (Paraya Çevirme)
- Sarı, Suat** : Alıkoyma Hakkı, İstanbul: Alfa Yayınları, 1997. (Alıkoyma Hakkı)
- Saymen, Ferit H. / Elbir, Halid Kemal** : Türk Eşya Hukuku Dersleri, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1963.

- Schwarz, Andreas B.** : Medeni Hukuka Giriş, Çev. Hıfzı Veldet, 3. Baskı, Adnan Kitabevi, İstanbul 1946.
- Seçer, Öz** : “Alacak Rehnine Hâkim Olan İlkeler”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 73-74, ss. 120-140. (İlkeler)
- Seçer, Öz** : “Kaydi Sermaye Piyasası Araçları Üzerinde Rehin Tesisi ve Hükümleri”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 105-106, ss. 168-192. (Sermaye Piyasası)
- Serozan, Rona** : “Taşınır Mülkiyetinin Devrinde: Ayni Tasarruf Sözleşmesinin Borçlanma Sözleşmesinden Ayrılığı ve Soyutluğu”, Prof. Dr. Tahir Çağa’nın Anısına Armağan, İstanbul: Beta Yayınları, 2000, ss. 397-412. (Ayni Tasarruf Sözleşmesi)
- Serozan, Rona** : Eşya Hukuku I, İstanbul: Filiz, 2014. (Eşya Hukuku)
- Serozan, Rona / Engin, Baki İlkay** : Miras Hukuku, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018.
- Serozan, Rona/ Engin, Baki İlkay/ Atamer, Yeşim** : Serozan Medeni Hukuk Genel Bölüm-Kişiler Hukuku, On iki Levha Yayıncılık, 9. Baskı, İstanbul 2022.

- Sirmen, Lale** : “Ticari İşlemlerde Taşınır Rehninin Düzenleniş Biçimi, Niteliği ve Rehne Hakim Olan İlkeler”, Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Sempozyumu, Editörler: Lale Sirmen, Barış Özbilen, Ankara 2018, ss. 21-52. (Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni)
- Sirmen, Lale** : “İpotekli Alacağın Devredilmesi ile İlgili Bazı Sorunlar”, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2007, ss. 215-227. (İpotekli Alacağın Devri)
- Sirmen, Lale** : Alacak Rehni, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1990. (Alacak Rehni)
- Sirmen, Lale** : Eşya Hukuku, 10. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2022. (Eşya Hukuku)
- Sirmen, Lale** : Türk Özel Hukukunda Şart, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992. (Şart)
- Steinauer, Paul-Henri** : Les droits réels, Tome III: Servitudes personnelles, charges foncières, droits de gage immobiliers, droits de gage mobiliers, Berne: Stämpfli, 2021.
- Şeker, Muzaffer** : Yazılmamış Sayılma, 3. Basım, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022.

- Şener, Oruç Hami** : “Bankanın Rehinli Alacaklı Sıfatına Sahip Olduğu Adi Alacak Rehninde Rehnin Borçluya İhbarı ve İhbarın Sonuçları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 2, 2009, s. 195-250. (Borçluya İhbar)
- Şener, Oruç Hami** : Banka Mevduatı ve Hukuki Niteliği, 2. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2019. (Banka Mevduatı)
- Şensöz, Ebru / Özbilen, Arif Barış / Savaş, Burcu** : “Alacak Rehninin Teminat Altına Alınan Alacak ve Rehin Yükü Bakımından Kapsamı”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 4, S. 8, Güz 2005/ 2, ss. 233-252.
- Şit İmamoğlu, Başak** : “Mevduatta Zamanaşımı”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 31, S. 1, Y. 2015, ss. 163-186.
- Tandoğan, Haluk** : Müşterek Hesaplar, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1959.
- Tandoğan, Haluk** : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, Cilt I/2, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2008.
- Taşkın, Zeynep Damla** : Mevduat Rehni Özelinde Alacak Rehni, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023.

- Tek, Gülen Sinem** : “Üst Hakkı Sözleşmesinin Kişisel Nitelikteki Hükümlerinin Şerhine Olanak Sağlayan Yeni İsvMK m. 779b/f. II Düzenlemesinin Değerlendirilmesi”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 145-146, Y. 2016, ss. 1147-1184. (Üst Hakkı)
- Tek, Gülen Sinem** : Ulaşım Araçlarının İpoteği, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2012. (İpotek)
- Tek, Gülen Sinem** : Yararı Kalmayan ya da Azalan İrtifak Haklarının Sona Ermesi (MK m. 785), İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017. (İrtifak)
- Tekinalp, Ünal** : “Türk Bankacılık Uygulamasında Genel İşlem Şartları”, Prof. Dr. Ernst Hirsch’in Anısına Armağan, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, ss. 123-160. (Genel İşlem Şartları)
- Tekinalp, Ünal** : Ünal Tekinalp’in Banka Hukukunun Esasları, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2009. (Banka Hukuku)
- Tekinay, Selahattin Sulhi** : Menkul Mülkiyeti ve Sınırlı Ayni Haklar, İstanbul: 1994.

- Tekinay, Selahattin Sulhi / Akman, Sermet / Burcuoğlu, Haluk / Altop, Atilla** : Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1993.
- Teoman, Ömer** : “Hisse Senetlerinin Rehni”, Yaşayan Ticaret Hukuku (Cilt I: Hukuki Mütalaalar Kitap 7 1995-1996), İstanbul: Beta Yayınları, 1997.
- Tercier, Pierre / Pichonnaz, Pascal / Develioğlu, H. Murat** : Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- Thévenoz, Luc** : “La banque exposée aux prétentions de tiers: art. 402 CO et rétention d’actifs de clients”, RSDA, 2017, ss. 126-143. (Prétentions des tiers)
- Thévenoz, Luc** : “Le droit bancaire privé suisse Das schweizerische Bankprivatrecht”, RSDA 1998, ss. 192-205.
- Thévenoz, Luc** : “Les conditions générales des banques: réflexions sur un législateur innommé”, Melanges en l’honneur de Pierre Tercier, Genève 2008, ss. 457-469. (Les Conditions Générales)
- Tiftik, Mustafa** : Türk Hukukunda Vedia, Ankara: Yetkin Yayınları, 2007.

- Topaloğlu, Mustafa** : “Banka Mevduatı Üzerinde Takas ve Hapis Hakkı”, Adana Barosu Bülteni, Y. 4, S. 11, (Mart-Nisan) 2004, ss. 1-4.
- Topaloğlu, Mustafa** : “Banka Kredi Yapılandırmalarında Kefilin Durumu”, International Conference On Eurasian Economies 2020, Ed. Selahattin Sarı, Alp H. Gencer, ss. 170-174.
- Tunçomağ, Kenan** : Türk Borçlar Hukuku, II. Cilt, Özel Borç İlişkileri, İstanbul: Sermet Matbaası, 1977.
- Tunçomağ, Kenan** : Türk Hukukunda Cezai Şart, İstanbul: Baha Matbaası, 1963.
- Turanboy, Kürşad Nuri** : “Tasarruf Mevduatı Sözleşmesinin Niteliği”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, 1997, ss. 254-264.
- Tüzüner, Özlem** : Marka Rehni Sözleşmesi ve Uygulanacak Hukuk, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2007.
- Ustaoğlu, Funda** : Proje Finansmanında Türk Hukukuna Tabi Teminatlar ve Özellikle Hesap Rehni, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2019.
- Utku, Doruk** : Sınai Hakların Rehni, Ankara: Yetkin Yayınevi, 2009.

- Ünal, Mehmet/ Başpınar, Veysel** : Şekli Eşya Hukuku, 10. Baskı, İstanbul: Savaş Yayınları, 2021.
- Üstündağ, Saim** : İcra Hukukunun Esasları, 8. Bası, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2004.
- Van de Sandt, Carole** : L'acte de disposition, Fribourg, 2000.
- Vardar Hamamcioğlu, Gülşah** : Medeni Hukukta Tasarruf İşlemi, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2014.
- Von Tuhr, Andreas** : Borçlar Hukukunun Umumi Kısım, Cilt: 1-2, Çev. Cevat Edege, Yargıtay Yayınları No. 15, 1983.
- Von Tuhr, Andreas** : Der Allgemeine Teil des Deutschen Bürgerlichen Rechts, Zwiter Bend., Erste Hälfte, München Und Leipzig, 1914.
- Von Tuhr, Andreas / Peter, Hans** : Allgemeiner Teil des Schweizerischen Obligationenrechts, 1. Band. 3. Auflage, Zurich: 1974.
- Wieland, C.** : Kanunu Medenide Ayni Haklar-Mülkiyetin Gayrı Ayni Haklar (çev. İsmail Hakkı Karafikih), C. II, 2. Bası, Ankara: 1949.

- Yalçın, Yasemin** : “Belirlilik Prensibi ve 6750 Sayılı Ticari İşlemlerde Taşınır Rehni Kanunu’na Göre Rehnedilebilen Taşınır Varlıklar”, Prof. Dr. Feyzi Necmeddin Feyzioğlu'nun Anısına Armağan, Ed.: Abuzer Kendigelen, Saibe Oktay Özdemir, İstanbul 2020, ss.783-841.
- Yasaman, Hamdi** : Banka Hukuku ile İlgili Makaleler, Hukuki Mütalaalar, Bilirkişi Raporları, Cilt I, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2005. (Cilt I)
- Yasaman, Hamdi** : Banka Hukuku ile İlgili Makaleler, Mütalaalar, Bilirkişi Raporları, Cilt II, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2013. (Cilt II)
- Yavuz, Cevdet** : Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Cilt 1, İstanbul: Beta Yayınları, 2022.
- Yıldız, Hilal Rabia** : Alacak Rehninin Kurulması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Yılmaz, Abdüssamet** : Anonim Ortaklık Payının Rehin ve Hapis Haklarına Konu Olması, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- Yüksel, Ali Sait** : “Hesap Açılması ve Hesapta Tasarruf Yetkisi”, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 3, S. 2, 1965, ss. 221-255. (Hesapta Tasarruf)

- Yüksel, Ali Sait** : Bankacılık Hukuku ve İşletmesi, 7. Bası, İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, 1992.
- Zevkliler, Aydın/ Gökyayla, K. Emre** : Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 21. Bası, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021.

Çevrimiçi Kaynaklar:

<https://www.swisslex.ch/fr/>

<https://www.hukukturk.com/>

<https://www.lexpera.com.tr/>

<https://legalbank.net/>

<https://www.servat.unibe.ch/>

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/>

<https://www.mevzuat.gov.tr/>

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : T.C. GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Hazırlayanın Adı Soyadı : Merve Ardıç Tüken
Tez Başlığı : Mevduat Rehni
Savunma Tarihi : 04 / 09 / 2023
Danışman : Prof. Dr. Hüseyin Murat Develioğlu

JÜRİ ÜYELERİ:

Unvan, Ad-Soyadı

İmza

Prof. Dr. Hüseyin Murat Develioğlu

Prof. Dr. Aslı Makaracı Başak

Dr. Öğr. Üyesi Pınar Güzel

Prof. Dr. Ulun AKTURAN

Enstitü Müdürü